

BÖRZSÖNYI HELYKÖN

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

IX. évfolyam 4. szám, 2014. április

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Bocsi Éva népviseleti babakészítő népi iparművész (forrás: internet)

Tartalom:

3. o.: Sirályhangok; (Ketykó István verse)
- 4.-15. o.: Mene, mene, tekel ufarszin! I. rész; (dr Koczó József helytörténeti írása)
- 16.-17. o.: Szenzációs bejelentés; (Petrozsényi Nagy Pál írása)
- 18.-27. o.: A párbaj; (Végh József képes helytörténeti írása)
- 28.-29. o.: Falfeliratok Szodomából; Április; (Végh Tamás versei)
- 30.-33. o.: Gina; (Polgár Vera írása)
- 34.-35. o.: Uram, hallgatlak; Új bor hajnalán; (Székács László versei)
- 36.-37. o.: Keresztünk; Hitvallás; (Csáky Károly versei)
- 38.-43. o.: A barackba zárt szellem: Holt Költők Társulata: interjúk holt írókkal IX. rész; (Kerekes Tamás írásai)
- 44.-46. o.: Bodri kutyám; (Kovács T. István írása)
47. o.: Érintés; (B. Tóth Klára verse)
- 48.-63. o.: Emlékezések és vallomások IX. rész; (Csáky Károly írásai szülőföldje „aprószejtjeiről”, képekkel)
64. o.: A Fény ébredése; A kinnrekedtek; Ájtatosság; Alkonyi séta; (Horváth Ödön versei)
65. o.: A Föld napján; (Elbert Anita verse)
- 66.-67. o.: A végső misztérium kapujában; (Szájbelly Zsolt írása)
- 68.-69. o.: Különleges olvasmányai: Történelem, ipar és várostörténet; (Kovács T. István írása)
- 70.-71. o.: Paraszt-Piéta; A zirci Krisztus-arc; (H. Túri Klára versei)
- 72.-73. o.: Elfelejtett ígéret; (Kő-Szabó Imre írása)
74. o.: Öböl monológ, 2014. áprilisában; (Borsi István írása)
75. o.: Ünneprántó: Tavasz, ünnep; Húsvér hétfő; (Makkai László versei)
- 76.-77. o.: Önkör; Ébredés után; Vágóhídi ülésben; (Handó Péter versei)
78. o.: Múlnak az évek; (Kiss-Simon Miklós verse)
79. o.: kiszégetéshez; (Pongrácz Ágnes verse)
- 80.-89. o.: Emberek és idegenek V. rész; (Maruzs Éva könyve részletekben)
- 90.-95. o.: Arcok a piacról 1, 2, 3,; (rajzok, rengák)
- 96.-107. o.: Ahonnan jöttem: Pálfalvi Nándor élete és munkássága V. rész; (Kardos Gy. József könyve részletekben)
108. o.: Darázshant, 2013; (Szûk Balázs verse)
- 109.-118. o.: Együd Árpád peröcsényi néprajzi gyűjtéséről; (Vasvári Zoltán néprajzi írása)
119. o.: Húsvét Hévízgyörkön; (Hörömpö Gergely verse)
120. o.: Mellém állsz; (Szávai Attila írása)
121. o.: Húsvét természetélménye; (Vasi Ferenc Zoltán verse)
122. o.: Végül úgyis; (Dobrosi Andrea verse)
123. o.: Virágok; (Börzsönyi Erika verse)
- 124.-126. o.: Egy szelet csokoládé; (Pribojszky Mátyás írása)
- 127.-161. o.: Bemutatjuk: Bocsi Éva, népviseleti babakészítő népi iparművész
- 162.-175. o.: Beszámolók;
- 176.-181. o.: Programajánló;
182. o.: Zeneajánló;
- 183.-185. o.: Könyvajánló;
- 186.-190. o.: Felhívás;
191. o.: Impresszum;

KETTKÓ ISTVÁN

Sirályhangok

Hát elmentél te is anyám ...!

Fáradt lepkeszárnyad fennakadt

az idő bokrán;

még vergődteél egy darabig ,

míg ki nem szabadított

a tövissek közül

az utolsó álom: a halál.

Hol jártam akkor én;

miféle színpad fényeit imádtam ,

mikor utolsót szorított benned a görcs ...?

Visszahoználak én

a keselyűk vad karmai közül;

tépett sebeid kötözném

puha szavaimmal,

de nem tehetem - - -

édes nedveid gyökereknek adtad;

féltékeny vagyok

földre, fűre, fára

anyám, anyám!

miért van az, hogy nekem már

a sirályhang is lárma ...?

Romhány , 1978. április 12.

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

Mene, mene, tekel, ufarszin! I.

Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll...

1536-ban a távoli Brüsszelben, Habsburg Mária özvegy királyné, németalföldi helytartó udvarában fejezte be Oláh Miklós, a tudós humanista történész, politikus, Magyarországról szóló leírását. Munkájából a Kárpát-medence török hódítás előtti képe tárul elénk. Vidékünkéről többször is említi a Duna bal oldali mellékfolyóját, az Ipolyt, továbbá a németek által Plintenburgnak nevezett Visegrád mezővárossal átellenben a Duna partján ugyancsak német telepések által lakott *Nagymaros* mezővárost. Helységeink közül még *Hídvég* mezővárost, a *sági prépostságot*, valamint *Drégely várát* nevezi meg. A műben magának, s Európának mesél békés, gyönyörű hazájáról, a tejjel-mézzel folyó Kánaánról. A messzeségben lévő szülőföldről, mely már békésnek egyáltalán nem nevezhető...

Az 1526. évi mohácsi csatavesztést követően az oszmán törökök fokozatosan megszállták a déli várakat, majd Buda 1541. évi bevételét után befészkeltek magukat az ország középső részébe is. 1543-ban kezükre került Fehérvár és Esztergom, 1544-ben Vác, Visegrád és Nógrád vára. Esztergomnak és Vácnak jelentős volt a hadászati szerepe: e városokból vezettek utak a felvidéki bányavárosokba. A Selmechányára vivő egyik út az Ipoly jobb partján vezetett, a másik a Börzsöny keleti oldalán, Nógrád érintésével tartott észak felé. A török hódoltság korában a Börzsöny-vidék stratégiai fontossága abban rejlett, hogy a gazdag felvidéki városok e területen keresztül voltak megközelíthetők, elérhetők.

Esztergom elfoglalása után a törökök megszervezték az esztergomi szandzsákot, mely kezdetben csak a Dunántúlra terjedt ki, de a Duna bal partján, az Esztergommal szemben fekvő Kakat helység elfoglalása után erre az oldalra is kiterjesztették hatalmukat. A falu helyén felépítettek egy palánkerődöt, melyet Dsigerdelen Parkaninak („*zsigerlyukasztó végvár*”) neveztek. Ez egyúttal hídfőállásul is szolgált, és szükség esetén egy-kétezer török katonát is befogadhatott. A törökök terjeszkedése egyre nőtt, és szaporodtak a betörések, portyázások, rablások, főleg az Ipoly, Garam, Zsitva és Nyitra folyók völgyében. Egész Komárom, Esztergom, Bars, Hont és Nyitra megye csaknem teljesen védtelenül állt a pusztításokkal szemben.

Az Ipoly alsó folyásának közvetlen közelében néhány kis erősség hivatott a végvári vonal védelmére: Damásd, Pásztó, /Ipoly-/Ság és Drégely vára.

Damásd vára az 1540-es években azonban átmenetileg használhatatlanná vált, és a többi vár állapota sem volt alkalmas arra, hogy erős ostromnak ellenálljon. A pozsonyi országgyűlés 1546-ban arra kérte a királyt, hogy a sági, pásztói, drégelyi és lévai vár megerősítéséről és szükségleteiről gondoskodjék. Mint Haiczl Kálmán írja, a király Pásztóval, Sággal és Drégellyel nem sokat törődött.

Pedig a törökök már 1544-ben az Ipoly mentén portyáztak. Mintegy 1500 lovassal és 400 gyalogossal a megerősített Esztergomból és Párkány palánkvárából egészen Léváig merészkedtek. A várat ugyan nem tudták bevenni, de a várost megsarcolták. A szalkai mezőn Thury György sági, Horváth Bertalan gyarmati és Nyáry Ferenc surányi várkapitány futamította meg őket, számottevő veszteséget okozva nekik.

Az Ipoly menti várak helyreállításának és katonai megerősítésének elmaradása súlyos következményekkel jár. 1552 nyarán Ali budai pasa megostromolta Drégely várát. Mint tudjuk, Szondi György és az alig 150 főnyi védő halált megvető bártorsága, hősiessége sem volt elegendő a nyolcvanszoros túlerővel szemben. Rövidesen Ság is elesett, majd Pásztó erőssége következett. Az 1550-es években menekültek el a toronyaljai Szent Mihály-kolostor szerzetesei is a nosztraiakkal együtt.

A végvárak elfoglalása után az oszmánok urai lettek egész Hont megyének. A falvak lakossága többnyire meghódolt, hogy megszabaduljon a rablásoktól, fosztogatásoktól és a rabságba hurcolástól. A török adminisztráció a meghódolt terület nagy részét az **esztergomi szandzsák**hoz csatolta. Fő erősségeik: az említett Dsigerdelen Parkani, a mostani Párkány/Sturovó Szlovákiában és a Drégely alatt épített palánkvár: Palánk, mely a mai Drégelypalánk község belterületén lehetett. Drégely városa és környező falvak a **nógrádi szandzsák** adóösszeírásaiban tűnnek fel – Baráti, Bernece, Hídvég, Hont, Kemence, Olvár, Pereszlény,

Peröcsény, Ság, Százd, Tesmag és Tésa pusztá –, illetve egyik-másik az esztergomi lajstromban is szerepel. A Damásddal azonosított Tamásvára pusztát a pesti náhijéhez tartozóan – a váci náhijébe sorolt Szobbal, Szokolyával valamint Nosztra és Társa pusztával, továbbá a visegrádi náhijébe beosztott Marossal és Toronyalja pusztával együtt – a **budai szandzsák** deftereiben találjuk. Az 1562-ben, 1580-ban és 1590-ben pusztaként szereplő egykori Damas falu lakatlan, ráják nélküli. Szántóját művelik, rétjét kaszálják, jövedelmének haszonélvezői török parancsnokok.

Mint erről már szó esett, 1581-ben a középkori damásdi várat az igazhitűek megerősítették, így az Ipoly torkolatának közelében is palánkvár emelkedett. Az Alsó-Ipoly vidéke a török hódoltság peremterületévé vált.

A vidék hódoltatásának első szakaszában járta oratori /követi/ útjait a Dunán Konstantinápolyba a török császárhoz Ungnád Dávid. A kísérei által lejegyzett három útirajz elsősorban a Duna menti városok helyzetéről, pusztulásáról tudósít, de egy-két adatot a falvakról is kapunk. A küldöttség első, 1572-es útjának torokszorító élményeit Franz Ömich prédikátor jegyezte fel, s nyomtatta ki tíz évvel később. Komáromból lefelé hajózva a Duna mentéről bal kéz felől Leányvár (!), Mocs, Zsitvató, Párkány és Muzsa falvakat említi. Az esztergomi bégnél tett látogatás, ajándékozás (=adófizetés) és elköltött huszonnégy fogásos reggeli után a főleg törökök által lakott mezővároson át mentek hajóikhoz. „Ezen a napon eljutottunk két mérföldnyire Esztergomtól, egy a bal parton fekvő mezővárosba, melyet Marosnak hívnak. Szemben, a jobb oldalon van Visegrád, németül Plintenburg, magas, elpusztított vár, hatalmas nagy falakkal... Az udvari népnek az említett Maros mezővárosban a lovagi játékokkal sok öröme volt. E mezőváros lakói, ifjak és öregek jól beszélnek németül, azt mondják, hogy Marót, Zebegey (!) és Nagyörzsöny községekben is jórészt németek laknak. Esztergomtól Budáig mindkét oldalon szép, magas hegyek láthatók, mindkét parton falvak vannak... A bal parton a következő falvak vannak: *Garamkövesd, Helemba, Szob, Nagymaros, Verőce, Vác...*” A következő évben, 1573-ban a nyolcévi ajándék vitelekor Marosnak már a keresztényeken kívül török lakóit is említi a szerző, Johann von Schlenitz. Az 1674-es követjárás részletei Stephan Gerlach udvari pap útinaplójából derülnek ki.

„Strigonium vagy Esztergom; a követ audiencián az esztergomi bégnél; béketárgyalás.

17-én a béghez, Esztergom parancsnokához mentünk, Ungnád úr átadta neki ő császári felsége levelét, háromszáz tallért, egy szép órát, és három aranyozott edényt. Arról tárgyalt vele, hogy a békekötés utasítása szerint tartózkodjék a végeken minden kalandozástól és rablástól, mert eddig ennek ellenére méltatlan módon sok embert elhurcoltak.

A bég rosszul válaszol, de vendégül lát.

A bég azonban sohasem válaszolt a dolgokra, hanem előbb a hódoltsági falvakról, majd a mieink végházak elleni támadásáról beszélt. Végül mindnyájunkat ebédre hívott meg, és negyvenegy fogást szolgáltatott fel.

A vár:

Ezután egy előkelő török, a parancsnok utasítására, a várba vezetett minket, melyet a várossal együtt harminc évvel ezelőtt foglaltak el. Egykor erős, szép, pompás volt, most azonban minden romos.

Képek; a királyok terme; kápolna.

Valaha itt lakott az érsek, a Dunára néző terme most is látható, melyben Krisztus urunk a kereszten, a Boldogságos Szűz Mária és a Szibillák festményei láthatók, de valamennyi arcot átszúrták. Mellette nagy, széles terem, fent aranyozott mennyezettel, melyre a magyar királyokat festették, de az ő arcuk is át van szúrva... Délután csak egy mérföldet hajóztunk a Duna bal partján fekvő Maros mezővárosig, mely egészen ariánus.”

Az 1593-ban kezdődő *hosszú háború* (1593-1606, ún. tizenötéves háború) az Ipoly-völgynek újabb zaklatásokat, pusztításokat, de átmeneti eredményeket is hozott. Pálffy Miklós érsekújvári tábornok tízezres serege Palánkról, Ságról, Damásdról és Esztergomból is kiverte a törököt, megtisztítva ezzel a Börzsöny vidékét az oszmán hódítóktól. A háború idején, Esztergom ostroma után Bajtát a német katonaság pusztította el. Az ostrom megszűntével a lakosság újra birtokba vette, de 1595-ben olaszok, a következő évben pedig a Hatvan ostromáról visszatérő németek ismét elpusztították.

Szabó István munkájában szintén találunk közeli eseteket arra, hogy a hódolt magyar területen felvonuló török és tatár hadak még a végvári török birtokos alattvalóit sem kímélték. 1594-ben az Esztergom megyei Nagyölvedet a tatárok porrá égették, 29 embert lemészároltak, és 175-öt örök fogságba hurcoltak.

Az ugyancsak szomszédos Bars megyében 1599 októberében néhány nap alatt 1500 ember veszett el és 2500 ház égett le egy tatár csapat dúlása nyomán. Ugyanebből a megyéből a békés 1625–27. években 1047 embert – felnőttet és gyermekeket – vitt el, s ugyanott 353-at vágott le a portyázó török.

Az 1593-1595-ös török ellen folytatott háborúban felszabadultak a környékbeli felvidéki várak: Szécsény, Drégely, Kékkő, Hollókő, Fülek, s velük együtt egész Hont vármegye. 1594-ben Nógrád is magyar kézre került, s ezzel megszűnt a nógrádi szandzsák. Ugyanakkor a háború későbbi szakaszában – Istvánffy szerint – Ibrahim nagyvezír Érsekújvár és Léva között égetett, dúlt, az Ipoly és a Garam mentét elpusztította, lakóinak nagy részét lemészárolta vagy rabságba hurcolta. 1599-ben Vác környékét a tatárok dúlták: ekkor szaladt szét Maros lakossága, s nyilván ekkor gyújtották fel Szokolya erődtemplomát is. A Börzsöny falvai azonban nem osztoztak e települések sorsában. A Hont megyei dikajegyzekek és az esztergomi káptalani dézsmajegyzekek tanúsítják, hogy Baráti, Bernece, Börzsöny, Kemence, Letkés, Mikola, Peröcsény és Tölgyes nemcsak nem pusztultak el, hanem szilárdan álltak és folyamatosan művelték szőlőiket, és kisebb mértékben szántóikat.

A „hosszú háborút” lezáró Zsitva toroki béke Damásd és Palánk várát a király birtokába juttatta, az Alsó-Ipoly-völgy is gazdát cserélt, s a Magyar Királyság peremvidékévé vált. A török azonban portyáival, betöréseivel tovább zaklatta a területet. 1620-ban visszafoglalta az 1604-ben elveszített Vác várát. 1626. október 18-án Marteza budai pasa Damásd várát is újból elfoglalta, de a nikolsburgi béke néhány pontjának módosítását a vár magyar kézre történő visszaadásához kötötték. Viszont 1641-ben, július hó 20-án Bercsényi László kapitány távollétében, a magyar várórség megfutamodása után a török ismét elfoglalta, és le is rombolta Damásdot. 1649-ben Drégely palánkvárát is bevették, mely ugyancsak sértette a Zsitva toroki megállapodást. A diplomáciai tiltakozás hatására Palánk visszakerült a magyar király birtokába.

A XVII. században dúló zavarokban annyi gyötörtetés érte *Hont* helységet, hogy lakossága szétszóródott, 1630-ban az elpusztult falvak között sorolják fel. A menekülő lakosok egy része a *Sárkánytörés* nevű, sziklába vájt üregben húzódott meg az ellenség elől. Egykorú feljegyzések szerint a nógrádi bég adómegtagadás miatt a községből az összes családfőt – szám szerint hatvan férfit – lemészároltatta. A falu végén álló kis kápolna körül a múlt században (1800-as évek) sok emberi csontot ástak ki, melyeket a *nógrádi basa* mészárlásaival hoznak kapcsolatba.

Az újabb török adóösszeírások is jelzik, hogy az oszmán hatalom ismét birtokába vette a korábban már uralt vidéket. Az 1631. évi esztergomi szandzsák hűbér-defterében szerepel Peröcsén, Vámos-Mikola, Tésa és Kis-Keszü falu; a **nógrádi szandzsák** hűbér-lajstromában Tesmag, Prépos-Ság, Hídvég falu valamint Drégel város, míg a budai szandzsák 1632. évi hűbérlistáján Szob község neve olvasható.

1662 őszén a Magas Porta elhatározta, hogy a következő évben Bécs ellen hadjáratot indít, mert a *nemcse császár* megszegte a többször megújított Zsitva toroki békeszerződést. A hadjárat célja Bécs elfoglalása volt, de a nagyvezír, Köprülü Ahmed pasa úgy döntött, hogy először Érsekújvárt kell elfoglalniuk. Úgy látta, hogy gazdag a környéke, a bányavárosok nagy hadizsákmánnyal kecsegtetnek, s azután szabaddá válik az út Bécs felé.

Evlia Cselebi szerint az 1663-ban Dsigerdelen mezején lezajlott keresztény–igazhítű összecsapás utáni számlálás eredménye: a 37 ezres magyar, német, lengyel hadból 3000 menekült meg. 2000 katona merült el a Garam, Ipoly és egy tó vizében. A fejekből egyik számítás szerint 6310-et, másik szerint 30 ezret szedtek. Előbbi alapján a foglyok száma 3671, míg a második szerint kerekén 2 ezer.

Az oszmán sereg 1663. augusztus 18-án kezdte meg Érsekújvár ostromát. A roppant heves és hosszú várostrom szeptember 24-én ért véget, amikor az ostromlottak kitűzték a fehér zászlót, és Forgách Ádám érsekújvári főkapitány szeptember 26-án szabad elvonulás mellett feladta a várat. A török világutazó írja nagyszabású munkájában, hogy *Vámos* és *Szörin* várak Esztergom átellenében az Ipoly és Garam folyók közelében vannak. A várvédők tudván azt, hogy az iszlám sereg erejének ellen nem állhatnak, a várat maguk felgyújtották, s elhagyták az országot, hadi felszerelésüket a visegrádi hitharcosok foglalták le. Újvár elfoglalása után ennek a két várnak a kapitányai a nagyvezírhez mentek, és meghódoltak. A fordító Vámosot a Hont-megyei Vámos-Mikolával, Szörint Szögyénnel (Esztergom vármegye) azonosítja. A történeti irodalomban Vámosmikola váráról ez az egyetlen említés. Lehetséges, hogy csupán a világutazó túlzása vagy topográfiai pontatlansága, esetleg a szómagyarázatot, jegyzetet író fordító tévedése. MagyarSZögyén első török uralom alóli visszavétele után, 1606-ban a település védelmére a Szent Mihály-templom körül

valóban palánkvárat és sáncot emeltek, mely a végvári rendszer részévé vált.

Újvár elfoglalása után a török seregek egyes zsákmányoló csapatai, főleg a tatárok, feldúlták a Vág völgyét, s végigpusztították a Nyitra és a Garam völgyét olyan réműletet keltve, hogy a kisebb erődtmények meg sem kísérelték az ellenállást. Elesett Nyitra, Léva, Nógrád, Szécsény és Palánk is. Érsekújvár, Nyitra és Lévának a török által történt elfoglalása a vidéket, amely a törökök rablótámadásaitól eddig is igen sokat szenvedett, teljesen a töröknek szolgáltatta ki.

A török 1663. évi Érsekújvár elleni hadjárata után az Alsó-Ipoly-völgy újból az oszmán uralma alá került. Vidékünk nagy részét az 1664-ben megszervezett **újvári vilajet** Hond náhijéhez sorolták. Azok a falvak, amelyek meghódítottak és rendszeresen fizették az adót, illetve beszolgáltatták a tizedeket, ledolgozták a robotot, az újvári török helyőrség védelme alatt állottak. Aránylag békés körülmények között élhettek, dolgozhattak. Ennyivel azonban a törökök nem elégedettek meg. A határmenti, sőt a távolabbi falvakat, városokat is adófizetésre szólították fel. Ha nem tettek eleget a felszólításnak, akkor fenyegető leveleket küldtek nekik, és elpusztításukat helyezték kilátásba.

Érsekújvár, Nyitra és Léva török által történt elfoglalása vidékünket, mely a hódítók rablótámadásaitól addig is igen sokat szenvedett, teljesen az igaz hitűeknek szolgáltatta ki. Az oszmán hódoltság alól véglegesen 1685-ben szabadult fel területünk.

A magyar-török küzdelem nyomában járó pusztulás tekintetében Szabó István az ország területét három régióba sorolta: a török uralom területe, a végváröv vidéke és a törökmentes északi sáv. Vidékünk az oszmán hódítás másfél száz esztendejéből kétszer négy és fél évtizedig tartozott a török uralom és mintegy négy és fél évtizedig a végváröv területéhez. Földrajzilag azonban mindvégig a Magyar Királyság és a Török Birodalom peremvidéke volt, elszennvedve annak minden kínját, keservét: rab- és fejszedést, hadjáratokat, kifosztást, falvak felégetését. A hadjáró seregek a kornak különösen két szakaszában hoztak tartós és éppen ezért súlyos csapást a hódolt országrészre. Először a tizenöt éves háborúban, amely a hódoltság után megindult népi erőgyarapodást vetette vissza. Másodszor a felszabadító háborúban, amikor előbb a török seregek takarították el – immár ki tudja hányadszor – az előző évtizedekben feléledő helységek jórészét, majd a felszabadítók telepedtek a megmaradtakra úgy, hogy az alávettek még a törököket is visszakívánták!

Ó szegény megromlott s elfogyott magyar nép...

A XVI. század második harmadától közel kétszáz esztendeig az oszmán hódítás, a várháborúk, a portyázások, a rövidebb-hosszabb hadjáratok majd a felszabadító háborúk, végül a kurucmozgalmakkal járó harcok döntően meghatározták a Magyar Királyság népesedési viszonyait, így a Börzsönyvidék lakónépességének alakulását is.

A lakosság létszámáról csak hozzávetőleges képet nyújtanak az állami, földesúri és egyházi, valamint török összeírások. Ezek mind-mind a pénz-, termény- és munkajáradék mértékének meghatározása céljából, vagyis adóztatás végett készültek.

Az állami dikális vagy portális összeírásokban az adóalap a porta (azaz kapu), ami azonban az egész jobbágytelket jelentette, függetlenül attól, hány jobbágy illetve jobbágyháztartás gazdálkodik rajta. Törvény szabta meg, hogy mennyi telek (a XVII. sz. közepétől 4 egész telken gazdálkodó, négy- és hatökrös ekével szántó jobbágy) vagy ház (az 1609. évi LXII. tc. szerint 4 jobbágy- vagy 12 zsellérház) számít egy portának. Ezekből a conscriptiókból kimaradtak az adófizetésre nem kötelezettek: nemesek és egyháziak. Az egytelkes nemesek ugyanakkor a század közepétől bekerültek a dikális összeírásokba. Kezdetül mentesek voltak a királyi, királynéi, egyházi és magánföldesúri szolgák, később a falusi bírák, szegények, molnárok. A XVI. század közepétől kezdik adó alá vonni a bányászokat, szénégetőket, aranymosókat, molnárokat.

Az adóbeszedés módjáról tudni kell, hogy azt kezdetben a földesurak szedték be, és adták át a kamaraispánoknak, akik általában bérelték a királytól az adóbeszedés jogát. A XVI. század elejétől az adóróvóknak kellett a beszedésről és az elszámolásról gondoskodniuk. 1547 és 1598 között az adózók közé sorolták a jobbágyokat, valamint azokat a zselléreket, akik a házhelyükhöz tartozó telkeket művelték, szőlőjüket. Az adózóknak 6 forint vagyonnal kellett rendelkezniük. A falvak bírói, a szegényebb zsellérek adómentesek voltak, és nem kellett fizetni a pusztatelkek,

leégett házak, malmok után sem. A XVI. század második felében a dikális összeírások legtöbb jegyzéke csak a porták számát közli. A portaszám a gazdasági közösségeket jelöli, és jóval kisebb az adózó családfők számánál.

A dikális vagy portális összeírások a történeti statisztika legrégebbi forrásai az 1530-tól 1700-ig terjedő időszakra vonatkoznak. Nagyrészt csak a jobbágynépességre tartalmaznak adatokat, a zselléreket, pásztorokat, kézműveseket, valamint a földesúri birtokon gazdálkodó népséget mellőzik. Nincsenek felvéve az összeírásban azok a jobbágyok sem, akiknek a vagyona a 3, illetve 6 forintot nem érte el. Annak ellenére, hogy a dikális összeírások a népességnek viszonylag kisebbik részét ölelik fel, számaik rendkívül értékesek történeti statisztikai szempontból. Az adózó jobbágyság csökkenő számai mögött azt a gazdasági folyamatot tükrözik, amely a török pusztítás, a földesúri kizsákmányolás és a királyi adóteher következtében a jobbágyság elszegényedését idézte elő.

Az alábbiakban a hódoltságot megelőző időszaktól az oszmán uralom második szakasza közepéig terjedő mintegy 120 esztendő nyolc portális összeírásának adatait mutatjuk be. Megadjuk a települések névváltozatait is.

(Szerkesztési, beillesztési okok miatt a táblázatok jpeg formátumúak. A Szerk.)

Helynév/birtokos	Év	Státus	Jobbágy- porta	Zsellér- porta	Molnár	Megjegyzés /becsült lélekszám
Baraty/Baráti esztergomi káptalan	1531		10			
	1541		7			
	1552		8			
	1552	hódolt	8			
	1570	hódolt	2	2		
	1599		12 /ház/			72
	1624	hódolt	1			
	1648		0,75			
Bayta/Baytha/Baita esztergomi érsek	1541		5			
	1552		4			
	1552	hódolt	4			
	1570	hódolt	4			
	1599		14 /ház/			84
	1624		1			
	1648		0,5			
Bél/Bel/Beel/Belj/Bell Bedi János/ nemesek	1531		6,5			
	1552		2			
	1552	hódolt	3			
	1570	hódolt	--			
	1599		12 /ház/			72
	1624		1			
	1648		1,25			
Bernece/Bernicze/ Berneche/Berencze esztergomi érsek	1531		14			
	1541		17			
	1552		14			
	1552	hódolt	18			
	1570	hódolt	4	17	1	
	1599		21 /ház/			126
	1624	hódolt	1,5			
	1648		1			
Bersen/Berzen/Berzeny/ Berseny esztergomi érsek	1531		39			
	1541		16			
	1552		16			
	1552	hódolt	17			
	1570	hódolt	11			
	1599		76 /ház/			456
	1624		4,5			
	1648		3			
Dregel/Dregelj/Dregell esztergomi érsek	1541		25			
	1552		26			
	1552	hódolt	26			
	1570	hódolt	10	6		
	1599		14 /ház/			84
	1624	hódolt	1			

Gyerk/Gerek/Gyewrk/Gwrek Gyewrewk/Geork/Gyeörk esztergomi káptalan	1531		23,5		
	1541		9		
	1552		17		
	1552	hódolt	18		
	1570	hódolt	7	3	1
	1599		31 /ház/		186
	1624	hódolt	1,5		
	1648		1,25		
Helemba/helemba esztergomi káptalan	1541		2,5		
	1570	hódolt	5		
	1624		0,5		
	1648		0,75		
Honth chytar/Hwnth/Honth/ Hunt esztergomi érsek	1541		13		
	1552		3		
	1552	hódolt	3		
	1570	hódolt	12	4	
	1599				devastata kifosztva – elpusztítva
	1624	hódolt	0,5		
	1648		0,25		
Hydw egh/Hydweg/Hiduegh/ Hidw egh esztergomi érsek	1541		24		
	1552		20		
	1552	hódolt	20		
	1570	hódolt	6		
	1599		21 /ház/		126
	1624	hódolt	1		
Kemencze/Kemenche/ Hemenze esztergomi érsek	1531		28		
	1541		20		
	1552		18		
	1552	hódolt	18		
	1570	hódolt	3,5	15	
	1599		30 /ház/		180
	1624	hódolt	3		
	1648		1,5		
Kewesd/Kow esd/Keőueösd/ Kóvesd/Keüuesd esztergomi érsek	1531		7		
	1541		6		
	1552		10		
	1552	hódolt	10		
	1570	hódolt	10	1	
	1599	hódolt	5 /ház/		30
	1624		1,25		
	1648		0,5		
Kezy/Kys Keszo/Kis kesze/ Kyskezy/Kis Keszi esztergomi káptalan	1531		10		
	1541		7		
	1552		3		
	1552	hódolt	3		
	1570	hódolt	3,5	8	

	1599	13 /ház/		78
	1624	2		
	1648	0,75		
Leled esztergomi érsek	1531	2		
	1541	6		
	1552	6		
	1552	hódolt 6		
	1570	hódolt 6 5		
	1599	4 /ház/		24
Lethkes/Lethkees/Letkes esztergomi káptalan	1531	15		
	1541	10		
	1552	10		
	1552	hódolt 10		
	1570	hódolt 8 5		
	1599	20		120
	1624	1,5		
	1648	1,25		
Lonto/Lonko/Lontho Belj János/nemesek/ Bely György	1531	12		
	1541	12		
	1552	8		
	1552	hódolt 6		
	1570	hódolt 4,5 6		
	1599	20 /ház/		120
	1624	1,5		
	1648	0,75		
Maros/Marws/Marus királyi esztergomi érsek	1541	75		
	1552	35		
	1552	hódolt 40		
	1599	hódolt 43 /ház/		258
Micolla/Mykola/Wamos Mykola/Wamos Mikola/ Vamos Mikola Lévay/lévai uradalom/ Dobó István/lévai vár	1541	10		
	1552	14		
	1552	hódolt 16		
	1570	hódolt 9 13		
	1599	37 /ház/		222
	1624	3		
	1648	1,25		
Pazto/Paztoh/Paztho/Pasto/ Paszto Lévay/lévai uradalom/ Dobó István/lévai vár	1541	15		
	1552	11		
	1552	hódolt 13		
	1570	hódolt 4		
	1599	17 /ház/		102
	1624	2		
	1648	1		

Perezlen/Perezlyen/Perezleen/ Perezleny/Pereszlin Nyáry Ferenc/Dobrawitzky/ Lossonczy/Dersffy	1531	12			
	1541	10,5			
	1552	13			
	1552	hódolt 15			
	1570	hódolt 7,5	9	1	
	1599	26 /ház/			156
	1624	hódolt 1			
Perechen/Perenchen/ Perewchen/perwchen/ Peröczeny/Peróchen/ Pereöczin Lévay János/lévai uradalom/ Dobó István/lévai vár	1541	10			
	1552	10			
	1552	hódolt 12			
	1570	hódolt 4	12		
	1599	27 /ház/			162
	1624	2,5			
Saagh/Sag sági premontreiek/ sági prépostság	1541	20			
	1552	5			
	1552	hódolt 5			
	1570	hódolt 1,5	6		
	1599	10 /ház/			60
	1624	hódolt 1			
	1648	1			
Szakállós/Zagalos/Zakalos/ Sakalos/Sakallos/Szakalas/ Szakalos Lévay János/lévai uradalom/ Dobó István/lévai vár	1541	14			
	1552	9			
	1552	hódolt 11			
	1570	hódolt 5	25	1	
	1599	28 /ház/			168
	1624	4,5			
	1648	2,25			
Szalka/Zalka/Salka/Szaka esztergomi érsek	1531	12			
	1541	32			
	1552	22			
	1552	hódolt 23			
	1599	36 /ház/			216
	1624	6			
	1648	2			
Szász/Zász/Saász/Szász/ Szász nemesek/Palásthy Benedek/ Ettre Mihály	1541	7			
	1552	13			
	1552	hódolt 13			
	1570	hódolt 3	15		
	1599	18 /ház/			108
	1624	1			
	1648	1			
Szete/Zethe/Zethew/Tzethe/ Szeteh/Szethe esztergomi érsek	1531	26,5			
	1541	14			
	1552	19			
	1552	hódolt 23			
	1570	hódolt 3	7	1	

	1599		3 /ház/		18
	1624		1,5		
Szob/Zob/Soob esztergomi káptalan	1541		4		
	1552		8		
	1552	hódolt	8		
	1570	hódolt	10	6	
	1648		0,5		
Szokolya/Sokola/Sokolia/ Szokolia	1570	hódolt	12	12	
Dobó István/lévai vár	1599	hódolt	19 /ház/		114
	1624		4,5		
	1648		2,25		
Tesmag/Tesmagh/Thesamgh/ Thesamg/Tesmak sági premonstreiek/ sági prépostság	1541		7		
	1552		10		
	1552	hódolt	12		
	1570	hódolt	4	10	
	1599		20 /ház/		120
	1624	hódolt	1		
	1648		0,5		
Telges/Theiges/Thewlgyes/ Tewldes/Teolgyes/Tőlgyes/ Teölgies esztergomi káptalan	1531		13		
	1541		7		
	1552		6		
	1552	hódolt	6		
	1570	hódolt	5	9	
	1599		13 /ház/		78
	1624		1,25		
	1648		1,25		
Thessa nemesek	1541		3		
Visk/Wysk/Wyssk Nyáry Ferenc/ Lossonczy/ Ferbách/Dersffy	1531		15		
	1541		16		
	1552		12		
	1552	hódolt	17		
	1570	hódolt	7	12	1
	1599		32 /ház/		192
	1624	hódolt	3		
	1648		1,5		

Kigyűjtésünkben régióink Hont megyei települései szerepelnek az MNL Adatbázisok Online Dikális összeírások Hont vármegye adatbázisának 2014 februári állapota alapján (<http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/dikalis-osszeirasok>). Nógrád megye dikális összeírásait nem találjuk az adatbázisban.

A hódoltság előtti két esztendőből 1531: 16 település, 1541: 30 helység szerepel. 1541-ben hiányzik: Bél, Damásd, Nosztra, Szokolya.

1552-ből két dikaösszeírás is fennmaradt, melyekből egyik a hódolt státust tükrözi, s a portaszám néhány település esetében eltérést mutat. A lajstromban 29 települést találunk, kimaradt: Damásd, Helemba, Nosztra, Szokolya, és Tésa. Az 1570. évi dikális összeírás sajátossága, hogy a zsellérporták számát és a molnárokat is feltünteti. Az összeírt 29 helység mindegyike *hódolt* státusban van, hiányzik Damásd, Nosztra, Maros, Szalka és Tésa. A tizenöt éves háború sikereinek köszönhetően 1599-ből a 29 összeírt helységből mindössze 3 hódolt (Kövesd, Maros, Szokolya) a déli részeken, továbbá hiányzik Damásd, Helemba, Nosztra, Szob és Tésa. Ebben az esztendőben a házakat írták össze, s ezek száma jelzi, hogy a háború mely településeket sújtotta leginkább: Esztergom közelségében az Ipoly-torkolatvidékén Kövesd 5 (30 lélek), Leléd 4 (24 lélek) házzal, valamint Drégely város 14 (84 lélek) környéke: Ság 10 (60 lélek) és Szete 3 (18 lélek) házzal.

Kevésbé szenvedhetett a hosszú háború első szakaszának csapatmozgásaitól vidékünk középső területe, Börzsöny és környéke. 76 házzal (456 lélek) Börzsöny maga mögé utasítja Maros városát (43 ház, 258 lélek). A Börzsönnyel szomszédos, vagy hozzá közeli falvak is 30 feletti, vagy közeli házzal szerepelnek: Mikola (37 ház, 222 fő), Peröcsény (27 ház, 162 fő), Szakállos (28 ház, 168 fő), Kemence (30 ház, 180 fő) és Szalka (36 ház, 216 fő).

Az adójegyzékek alapján a népességre vonatkozó becslésekben a történeti statisztikával foglalkozók között különbségeket találunk. Szabó István egy-egy portára 2,5 családot számít, és családonként 6 főt számol. Acsády Ignác (1845–1906) történész egy portára 4 családot becsült, családonként 5-5 lelket. Ehhez a számhoz adták hozzá a zsellérség számát.

Tudva azt, hogy kockázatos eljárás a népesség számára vonatkozó becslés, de ezt egyetlen évben megtettem. Mint látjuk, 1599-ből vidékünkéről házösszeírások is fennmaradtak. Házanként 6 fős családot vettem számításba. A demográfusok szerint a dikajegyzékekben szereplő jobbágyság csupán felét vagy még ennél is kisebb hányadát teszi ki a földesúri birtokon élő tényleges népességnek. Ha az összeírásból adómentessége miatt kimaradt népeiséget (nemesek, papok, tanítók, stb.) is figyelembe vesszük, nem túlzás a becsült számok kétszeresét venni a teljes lakosság megállapításához.

Az 1624. évi dikajegyzék 28 községünket tartalmazza, s most az északi szegletben találunk 11 hódolt helyet. A hódoltatás határa Visk és Százd, valamint Kemence és Peröcsény között húzódik. A jegyzékben nem szerepel Damásd, Leléd, Maros, Nosztra, Szob és Tésa. Az 1648. évi – az adatbázisban a hódoltság korából utolsóként szereplő – összeírás nem tünteti fel a hódolt státust. 26 helységet vettek fel a jegyzékbe, kimaradt Damásd, Drégely, Hidvég, Leléd, Maros, Nosztra, Szete és Tésa.

1531 és 1648 között kigyűjtött 8 dikajegyzék közül egyikén sem szerepel Damásd és Nosztra. Tésa pusztulása az első Ipoly-völgyi török betörés idején következhetett be. Hontról a XVI. század végén jegyezték fel, hogy kifosztva, elpusztítva. A dikajegyzékek pusztákat nem sorolnak fel, adataik révén 34 település sorsát kísérhetjük figyelemmel.

Fontos forrásértékük mellett probléma, hogy a dikális összeírásokból az adózó családfők pontos száma sem állapítható meg.

Az urbáriumok egyházi és világi nagybirtokokról, javaikról és alattvalóikról készült iratok. Céljuk a földesurak és a jobbágyok közötti viszony szabályozása, a munkaerő-gazdálkodás nyilvántartása érdekében. Keletkezésük összefügg az egységes jobbágyság megszűnésével, a munkaerő társadalmi, vagyoni differenciálódásával. Az alábbi típusú adatokat tartalmazhatják: a földesúri birtok kiterjedése, jövedelme, az úrbéres népesség, annak föld- és állatállománya, szolgáltatásaik és egyéb kötelezettségeik. Név szerint sorolják fel az úrbéres viszonyban álló gazdákat, jogállásukat, foglalkozásukat, a kezükön levő teleknagyságot, állatállományukat, a pénz-, termény- és egyéb szolgáltatásokat. Adataik mindenekelőtt az úrbéres népességre vonatkoznak, az egészen szegény paraszti rétegek, a majorsági földeken élők, cselédek nem szerepelnek bennük.

A dézsmajegyzékek az egyházi tizedet különböző szolgáltatások után tartalmazó lajstromok, a

dikajegyzékeknel részletesebb adatokat tartalmaznak. A jegyzékekben a nincstelének és zsellérek száma is fel van tüntetve. Más forrásokkal egybevetve jól használhatók a népességszám megközelítően pontos meghatározására.

El kell azonban fogadnunk, tudomásul kell vennünk azt, hogy a korabeli magyar összeírások nem alkalmasak egy-egy város vagy falu népességének teljes körű számbavételére.

PETROZSÉNYI NAGYPÁL

SZENZÁCIÓS BEJELENTÉS

Gusztai bácsi vidáman lubickolt a tó vízében. Hogy ki az a Gusztai bácsi? A b. Gyöngye téesz egyik dolgozója. Haja, szemöldöke fehér, bal orrcimpája mellett különös ismertetőjelként félgömb alakú szemölcs virult. Éjjel tizenegy óra. Fürdőzésre kissé szokatlan időpont, ezzel szemben csend volt, sem a táskarádiók, sem a fürdőzők nem visongtak. Gusztai bácsi utálta a lármát, de szerette a vizet, ezért többnyire este ballagott a tóra, mely alig pár száz méterre fodrozott a házától. Azonban ma valahogy nem volt kedve hozzá. Már tízkor ágyba bújt, aztán csak fészkelődött, tátogott a 32 fokos hőségben, végül káromkodott egyet, s mégiscsak kiballagott.

Hirtelen sötét tárgyra lett figyelmes. Éppen háton úszott, amikor feléje repült, sebesen közeledett, majd mintegy százméternyire tőle a vízbe loccsant. Gusztai bácsi megdöbbenve kapálódzott a váratlan örvényben. De semmi sem történt, elcsitultak a hullámok, s ismét csend és nyugalom honolt. Illetve mégsem, mintha a levegő és a víz is melegedni kezdett volna. Az öreg rémülten evickélt partra, s a legközelebbi telefonhoz rohant. Fél órán belül egész B. felébredt, tucatnyi gépkocsi, álmukból felvert emberek robogtak a tó irányába. Lefényképezték a tavat, Gusztai bácsit. . .

Másnap mindenki róla beszélt, szájról szájra terjedt a hír, miszerint Gusztai ufóra bukkant. Ufó? Gusztai bácsi értetlenül pislogott, amíg az unokája fel nem világosította. Ja vagy úgy! De még mennyire, hogy látott! Akkor, mint egy. . . Szóval óriási, úgy csillogott-villogott, hogy szinte belekábult, valamennyi ablakában manó vagy mi a szösz csücsült, még integettek is, bizony. A jámbor helybeliek szája tátva maradt. Ki elhitte, ki nem, ennek ellenére szívesen hallgatták, és újból meg újból megkérték, mesélné el még egyszer, hogy történt a dolog.

– Miért ne! – pödörte meg az öreg lecsüngő bajuszát. – Egy fröccsért bármikor – tette hozzá kacsintva. Akadt cigaretta, öngyújtó, kávé is. . . A téeszelnök acsargott, látván, hogy egyesek még a téeszbe is beszőknek, ki a helységből, ki a szállodából, gyakran külföldiek is; mind Gusztira volt kíváncsi.

– Hallod-e, öreg, jó lesz abbahagyni! – fenyegette meg a cserzett arcú elnök. – Hogy hülyíted a népet, még hagyján. De a téészen kívül, az anyád köcsögét! Mit képzelsz, hol vagy, téesz ez vagy cirkusz? Dohogva loholt a tanácselnökhöz, hátha megtudott valamit a tóba hullt tárgyról.

Az elnök derűsen fogadta. Utoljára akkor látta ilyennek, amikor egy szobor leleplezésére készült.

– Jó, hogy jössz, éppen rólad beszélünk.

– Kávét? – sugárzott mézes-mázosan a fiatal és becsvágyó vb-titkár.

– Konyakot? – kapacitálta a fürdőigazgató is.

– Ejnye, mit alkartok, merthogy akartok, arra mérget veszek.

Elmagyarázták a téeszelnök tervét. Mostanában egyre üresebb a kassza. A gazdaság pang, az idegenforgalom is csökkent. Talán ez az ufó behoz néhány márkát.

– Ufó?

– Nem mindegy? – vont vállat az elegáns igazgató. – A fontos az, hogy érdeklődést keltett, ami, valljuk be, elsősorban Gusztai bácsin múlt. Jó, tudjuk, nagy kujon az öreg, de ami az övé, az az övé, ezért elhatároztuk, hogy a hóna alá nyúlunk. Add *kölcsön* nekünk, nálunk kedvére mesélgethet, még hozzá legyenek és istállószag nélkül – emelte orrához illatos zsebkendőjét.

– Tessék?

– Szeretném alkalmazni – summázta az elnök. – Az öreg jó fej, ideje kiemelni. Gondold el, micsoda attrakció: Gusztai csikós gatyában, egyik kezében pipa, a másikban karikás. Egy szó, mint száz, képezzük át az öreget!

– Éljen! – tapsolt a fiatal és becsvágyó vb-titkár.

– Sajnálom – egyenesedett ki a téeszelnök.

Elhatározták, kiemelik. Remek! Csakhogy ehhez neki is lesz szava. Gusztai az övé, majd ő emeli ki. Aztán mást gondolt.

– Rendben van, ideiglenesen átengedem. Cserébe egy másikért – nézett kajánul az igazgatóra. – Vagyis Guszti megy hozzátok, a ti emberetek meg hozzánk, azaz az istállóba. Igaz, hogy ott büdösebb, hangsúlyozta gúnyosan – de hát, istenem, ott is a szocializmust építjük.

Ebben maradtak anélkül, hogy magát Gusztit is megkérdezték volna. Sebaj! Ha nekik jó, neki százszorta az – gondolta az öreg. Szabadon járt–kelt, általában gatyában, ami azonban úgy látszik, senkit sem fenyegetett, sőt, minél cifrábban járt, annál több turistát vonzott. A fürdőigazgatóság dokumentum- és sci-fi filmeket vetített, szerződtettek néhány artistát, és tervbe vették egy planetárium építését is. A tévésben lovasbemutatót, továbbá libatömő és birkanyíró versenyeket szerveztek. Már azon spekuláltak, hogy a tévét is kihívják, amikor beütött a bomba. Kiderült, hogy az ufó egyszerű minimeteorit. Naná, előre látható volt! Még szerencse, hogy a turistáknak így is, úgy is tetszett, hogy aztán egy év múlva ezt is elfelejtsék. Ilyen az élet! Hanem az artistaszámok azért megmaradtak. Kivéve a fantasztikus filmeket, csillagászati előadásokat, no és Guszti bácsit, aki ismét a tehenek közé került. S hogy a dolog még megnyugtatóbb legyen, valamelyik éjjel eleredt az eső, aztán csak esett, esett napokon át reggeltől estig a turistaszézon kellős közepén.

Az utca kihalt, egy lélek sem járkált. Vagy mégis? Csakugyan! Az egyik szálló mögött görnyedt alak ásott, haja, bajusza fehér, bal orrcimpája mellett különös ismertetőjelként félgömb alakú szemölcs virult. Elvégezvén munkáját, csontokat és ormótlán, kőkorszaki leletnek tűnő tárgyakat dobott a gödörbe. Párszor körülnézett, majd egy telefonfülkébe osont.

– Halló! Budapesti régészeti hivatal? Itt Guszti bácsi B.-ről – rebegte kifulladásra. – Szeretnék egy szenzációs bejelentést tenni.

VÉGH JÓZSEF

A párbaj

Ha Penc történetében búvárkodunk, könnyen rátalálunk, hogy az egykori nógrádi településhez kötődően két híresség életében is meghatározó volt a párbaj. Míg Ráczen Jenő a párbajkódex szerzője a párbaj ellen harcolt, Literáty Ödönnek egy párbaj jelentette a végzetét.

Kettejük sorsát vázolja fel az alábbi írás.

Ráczen Vilmos: a párbajhős és lapkiadó

A Magyar Könyvszemle 1999. 2. számában olvashatunk Bálint Gábor írásában a régi, a háború előtti Budapest egyik ismert alakjáról, Ráczen Vilmosról, a Párbajkódex szerzőjéről. Alig akadt párbaj akkoriban, amelynek vezetősegédje ne ő lett volna. Könyve előszavát is így kezdi: „Párbajkódexem a lovagiasságért készült, de a párbajok ellen.” Ráczen Vilmos azonban irodalmi, lapkiadói tevékenységei miatt vált jelentős személyiséggé.

1889. március 31-én született Budapesten. 1913-ban végzett a jogi karon, s közben jó hírű atlétaként két olimpián is részt vett. Alapító tagja volt a BEAC-nak. Kezdetben az *Egyetemi Lapok* sportrovatának vezetője volt, de hamarosan saját lapjait szerkesztette.

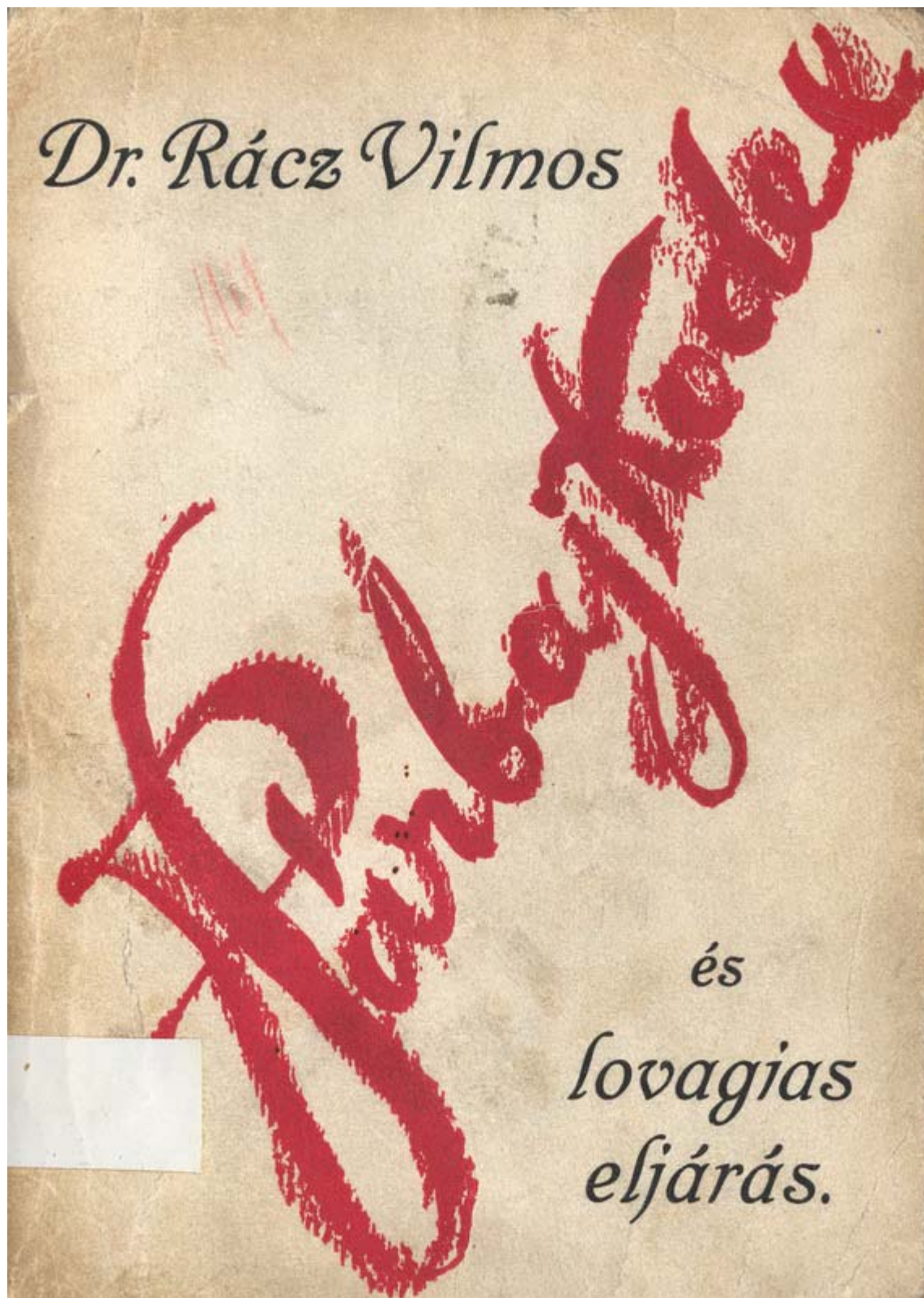

A 100 yardos síkfutás győzteseként 1910-ben

A 220 yardos futás győzteseként

Először a *Sporthírlap*ot alapította meg 1910-ben. Később a világháború után megvette a *Nemzeti Sport*ot, majd 1919 februárjában megszerezte a *Társaság* című lapot, melynek az induló 5000 példánya után hamarosan 48.000-nél tartottak. Ezzel egy időben a Károly krt. 3. alatt könyvkereskedést és – Budapesten elsőnek – színházi jegyirodát is nyitott, sőt elhatározta, hogy könyveket is kiad. Először Krúdy Gyula *Asszonyágok díja* című regényét jelentette meg. E könyvet néhány kotta és dalszöveg, valamint a Buday Dénes tucatnyi slágerét tartalmazó album kiadása követte. 1941-ben pl. Móczár Gyula huszárcapitány *Hazudik a muzsikaszó* című dala 20.000 példányban kelt el, de miután a Rózsavölgyi cég megvette, még ők is eladták ugyanennyiben.

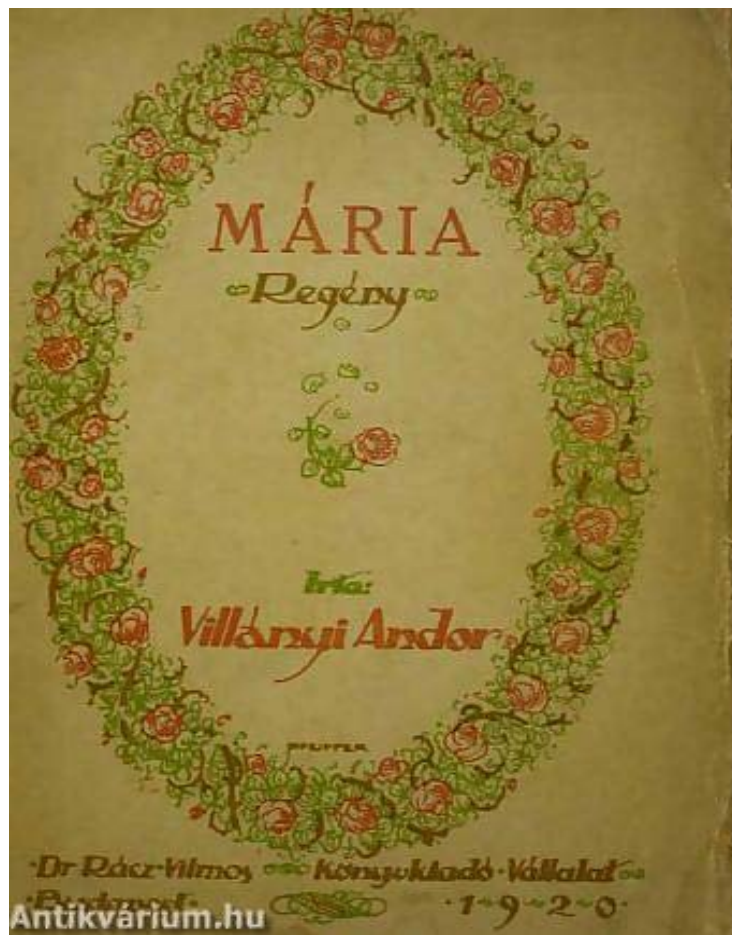
Könyvének címlapja

Mindezekon túl újabb és újabb lapokat alapított. Egy időben hat újságja volt egyszerre, és Miklós Andor, az *Est-lapok* milliomos kiadója „lapcsászár”-nak nevezte. Rácz adta ki a *Színház és Divatot* is. Ezek után Rácz újra az újságkiadásnak szentelte energiáit. Kisebb szaklapokat is kiadott, pl. a *Pedagógiai Szeminárium* címűt 1931-től, vagy a *Pénzügyi Hírlapot* 1929-től. Mindkét folyóirat 1944-ig élt. 1930-ban megvette a háború előtt oly sikeres *Háztartás* című lapot. A lap azonban nehezen ment, ezért megváltoztatta a címét és *Nők Újságja* címmel folytatta kiadását. Miután sikere továbbra sem lett, 1932-ben ezt felváltandó adta ki Rácz az *Új Magazint*. Cikkírói között megtalálhatjuk Tersánszky J. Jenő, Karinthy Frigyes, Tábori Pál, Zilahy Lajos stb. nevét is. Állítólag még József Attila is írt álnéven a lapba.

1938 karácsonyára jelent meg - a másik, Penchez szoros szálakkal fűződő hírességgel - Szelezky Zitával, a Nemzeti Színház művésznőjével a címlapján a *Színházi Magazin* – 100.000 példányban. A lap utolsó száma 1944. április 12-én jelent meg. Ezután Rácz már inkább birtokán, a Vác melletti Pencen tartózkodott. Jól is tette, mert az ostrom alatt a ház, amelyben a *Színházi Magazin* szerkesztősége volt, egy gyújtóbombától porig égett. Később, a fordulat éve után Rácz fizikai munkás lett a Gomb és Fésű Szövetkezetnél... 1955-ben családjával együtt elhagyta az országot. Új-Zélandban, Christchurch városában halt meg 1976. július 18-án.

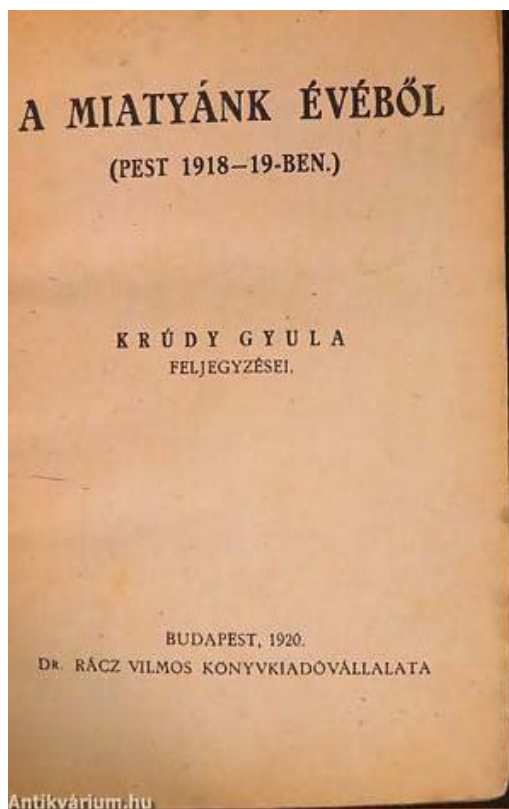

Kiadói tevékenysége

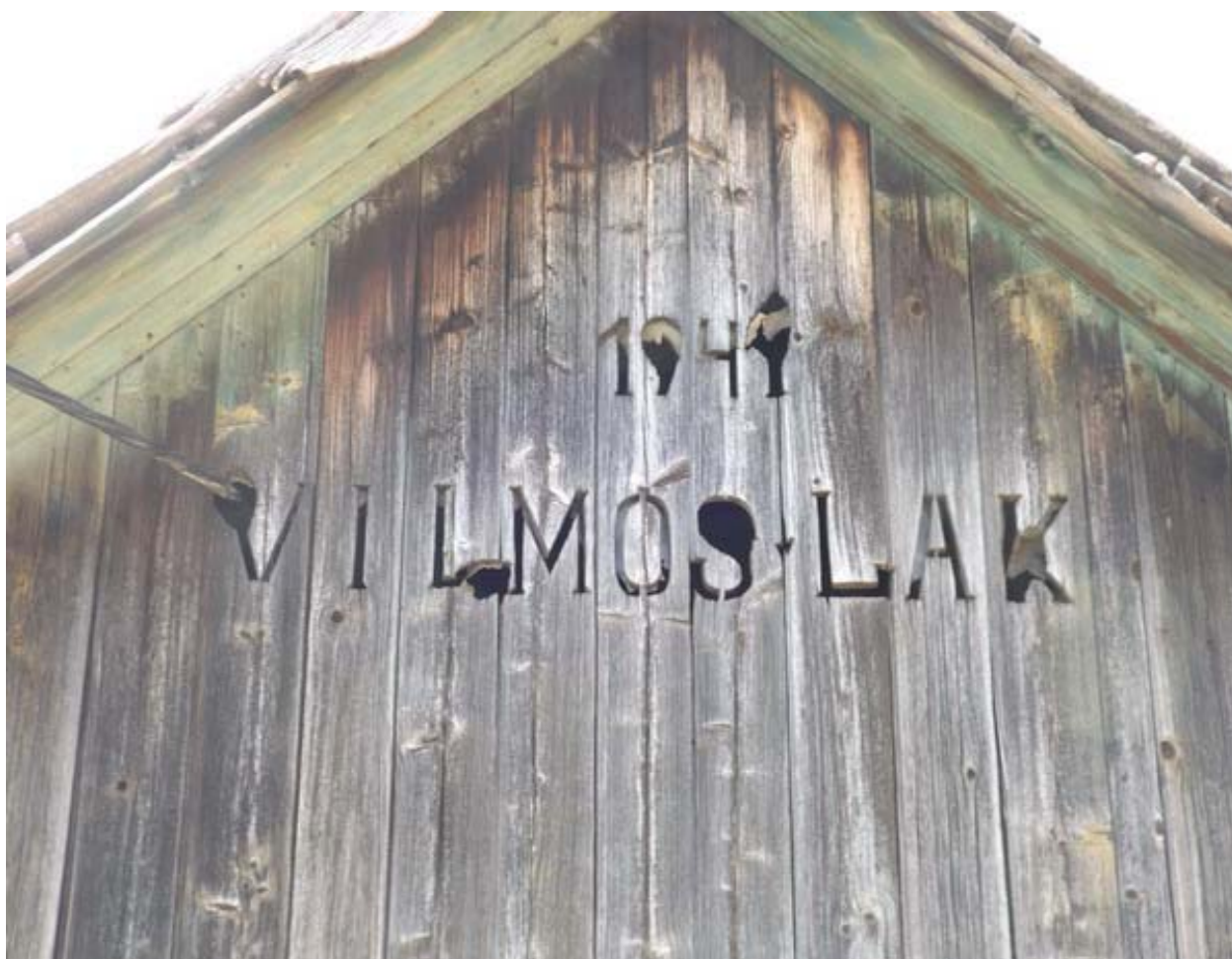

Kiadói tevékenysége

Kiadói tevékenysége

A Muki-lak kisépületének oromfelirata RácZ Vilmos emlékezetét őrzi

Literáty Ödön országgyűlési képviselő, Munkács díszpolgára

Tordai Finta Literáty Ödön Nagybégányban (Bereg vármegye), született 1847. február 5-én, ahol apja, Literáty János, református lelkész volt. Jogi tanulmányait 1867-ben a pesti egyetemen fejezte be. Ezután Bereg vármegyében tiszteletbeli esküdtként szolgált. 1868-ban a magyar királyi pénzügyminisztériumnál lett segédfogalmazó. 1871-ben ügyvédi oklevelet szerzett, és a magyar királyi pénzügyigazgatóság mellett a kincstár jogügyeinek intézésével bízták meg. 1874-ben az állami szolgálatból kilépett és mint önálló gyakorló ügyvéd irodát nyitott Budapesten. Az 1881-84. évi országgyűlésen a mezőkászonyi kerületet képviselte. 1884-ben a munkácsi kerületben választották meg országgyűlési képviselőnek szabadelvű párti programmal. A budapesti ügyvédi kamarának választmányi tagja, a házban az igazságügyi bizottság tagja volt és mint előadó, több ízben szerepelt. Párbajnak esett áldozatul, melyet sógorával, Pásztély Jenő fővárosi ügyvéddel vívott, akinek golyója halálra sebezte; 48 óra múlva 1887. december 12-én meghalt Budapesten. A Beregnek munkatársa volt. Országgyűlési beszédei a Naplókban (1881-87.) jelentek meg. 1888. szeptember 9-én Munkács díszpolgárává választották.

A Vasárnapi Újság 1887. évi 51. száma is megemlékezik róla a Halálozások rovatban.

„LITERÁTY ÖDÖN, a munkácsi kerület képviselője, az országgyűlés megnyíltá óta már a harmadik halottja a képviselőháznak. Az élte javában levő, 38 éves férfiú, párbajnak esett áldozatul, melyet Pásztély Jenő fővárosi ügyvéddel pisztolyra vívott a Csepelszigetén. A golyó gyomrába hatolt, s a sebesült két napi nagy szenvedés után, e hó 12-ikén halt meg, özvegyet és három kis árvát hagyván maga után, kiknek keserve szemrehányás a társadalom ellen, melynek felfogása annyi véres áldozatot kíván «a becsület mezején». Literáty eszes, becsületes, munkaszerető férfiú volt. Mint gyakorló ügyvéd működött a fővárosban; 1881-ben pedig szülőmegyéjében, Beregben a kászonyi kerület képviselőül választotta, legutóbb pedig a munkácsi kerület. A házban tagja volt az igazságügyi bizottságnak is. Gyászos halála minden körben mély részvétet keltett, s a végtisztességre a közélet és a képviselőház tagjai közül sokan jelentek meg a vöröskereszt-egylet budai kórházában, hova a sebesültet ápolás végett szállították. Munkács városa küldöttség által képviseltette magát. Szász Károly ref. püspök mélyen megindító beszédet mondott a koporsó fölött. A holttestet Vácra, onnan Penczre szállították a családi sírboltba.”

Vasárnapi Újság 1887. évi 51. számában az eset kapcsán részletes kihozanás jelent meg a párbaj ellen:

Egy halálos kimenetelű pisztoly-párbaj, melynek közéletünk egy derék munkás tagja, egy szép reményekre jogosító fiatal erő esett áldozatul, mélyen megrázta a társadalmi köröket.

Literáty Ödön, 1881 óta országgyűlési képviselő s Budapesten a keresettebb ügyvédek egyike még csak 38 éves volt, mikor munkás életét a gyilkos golyó kioltotta. A párbaj alkalmával, melynek körülményei bennfoglaltatnak testvérlapunkban, a Politikai Újdonságokéban, a csipőnfölül találta sógora, s ezúttal ellenfele, Pásztély Jenő golyója s az ágyékba befuródván, összeroncsolta belső részeit s az athléta-termetű, erős, egészséges ember két napig tartó leírhatatlan kínok után lehelte ki lelkét, három gyenge árvát s egy megtört özvegyet hagyván maga után.

Az élők sorából erőszakkal kiragadott áldozat ravatalánál nagy számmal gyűltek össze a rokonságon kívül barátai és pályatársai. Szász Károly püspök mondott ez alkalommal tetemei fölött velőt rázó és szívet facsaró szónoklatot. Istennek szolgája rámutatott a társadalmunkban megdőbbentő mértékben elharapódzott pusztító vészre, mely a „becsület nevében” szedi sorainkból áldozatait.

(Ismét egy áldozat! — mondá. — A becsület bálványának a társadalmi előítéletek által rakott s emésztő lángokra szított oltárán ismét egy új, véres áldozat! . . . Hogyan? — A becsület — e szent név, férfinak, nőnek egyaránt szent, a női szív e drága gyöngye, mely egy lehelet páróját sem tűri el s a legcsekélyebb érintésre összetörik, — a büszke férfi-szív e magasztos eszménye, melyért életét is kész áldozni minden perczen: ez csak vért szomjazó bálvány volna, mint Baál és Moloch? A becsület, melynek útja a folytonos és kitartó, nemes célú munka, a feddhetetlen erkölcs, a nemes önfeláldozás — oda aljasodhatnék, hogy gyilkosságszerző legyen, hogy barátok, rokonok, majdnem testvérek kezébe életölő fegyvert adjon egymás ellen, vagy öngyilkosság bűnébe sodorja a másképp menekülni nem tudót? Es a társadalom? Ez az isten képe teremtett ember természetébe oltott intézvény, mely becsületes munkások millióiból, nemes irányt adó férfiak aránylag kicsiny, de erős falanxából áll, vagy kell, hogy álljon, melynek színét az állam magasztos és az egyház szent intézményei kell hogy megadják, reá nyomván az istentől nyert hatalmasságuk bélyegét — a társadalom, e szülője, dajkája, nevelője magának az államnak es az istentől eredett egyháznak is — e veteményes kertje minden szépnek, jónak és nemesnek: ez is oda fajulhatna, hogy oly törvényeket alkosson és kényszerítsen tagjaira, melyek isteni és emberi törvényekkel, az állam céljaival és a közérkölcscsel ellenkeznek? hogy oda juttassa magát, hogy a legnemesb lelkeknek azt kelljen kérdeznük: vajjon a Krisztus országában élünk-e, melynek alapja szeretet, vagy a gyűlölet és gyilkosság országában,

vajjon a XIX. században-e, mely a felvilágosodás és humanizmus századának nevezi magát, vagy az erőszak és ököljog korszakában, mikor az emberek az isten kezéből vakmerően magukhoz ragadják az ítéletet s a maguk eszeveszettségét még istenítéletnek merik nevezni? Becsület, társadalom, magasztos eszmék — látjátok-e, miket követnek el az emberek a ti nevetekben? Látjátok-e, milyen visszaélések űzetnek a ti szentségetekkel? Látjátok-e az igaz és az ál fogalmak e végzetes harcát, ezt az eszeveszett, ! rettenetes hajsztát, melynek annyi nemesek estek már s fognak még esni áldozatul? Látjátok — s még sem ébredtek föl? Az elesettek néma sebajkai nem kiáltanak-e hozzátok: ébredj föl becsület s 'ne engedd, hogy nevedben, munka és veriték helyett, vér ontassék! ébredj föl társadalom s ne engedd, hogy nemzetek gyilkos háborúkra, egyesek vérengző párbajra fegyverkezzenek a te égised alatt s folyjon szakadatlanul a vér, szakadatlanul a harc! Ennek az embertelen és istentelen harcnak csak két ellenszere van : a földi törvény és igazság, mely nemzetek és egyesek között ítél — s az isteni törvény, a jézusi szeretet és megbocsátás ! Nos, e kettő nem uralkodik feltétlenül, amíg a nemzetek milliói háborúban, s az egyesek öngyilkosul és párbajokban, nem szűnnek meg a magok s egymás vérént ontani.)

Az Úr szolgájának — fájdalom — igaza van. Ámítjuk magunkat, hogy a szeretet vallásán alapuló s törvény által biztosított társadalomban élünk, míg a kvalifikált gyilkosság esetei napirenden vannak. Alapjában elvadult, barbár társadalom az olyan, ahol a gyilkosságnak csak a formáját kell megtalálni, hogy büntetlen maradjon, sőt erényszámba vétessék.

Ideje volna, hogy a jobbérzésűek egyszer már fölháborodjanak s hadat indítsanak e minden civilizációt, minden emberiséget kigúnyoló és lábbal taposó társadalmi rákfénének, a párbaj-mániának kiirtására, mely ma már osztály-, kor-sőt nemi különbség nélkül harapózik el társadalmunkban mindenfelé s meglepi a tisztas aggastyánt ép úgy, mint az éretlen diákgyereket s a leghaszontalanabb, a rendes és természetes utón legkönnyebben kiegyenlíthető alkalmakat ragadja meg, hogy vérontásban keresse meg kielégítését. Igen, e bajnak elvégre irtó hadat kell üzenni, mert így senki nem tudhatja, hol lesz a véghatára. Ha az ország valamely vidékén tömeges mértékben merül föl a rablás, rablógyilkosság, gyűjtogatás: a hatóságok a megnövekedett bajjal szemben nem érik be a törvény rendes szigorával, hanem kihirdetik a statáriumot. De ha ez utolsó eszközhöz nem nyúlnak is: a bíróságoknak van gondja rá, hogy minél konokabb alakban lép föl oly jelenség, melyet a közérkölc s vagy a tényleges törvény büntetnek vagy kihágásnak bélyegez, — az ezeket megtorló törvény annál nagyobb szigorúsággal alkalmaztassák. Mint az orvos a nagyobb láz ellen nagyobb adag csillapító szert rendel, mint a kisebb ellen : akként alkalmazkodnak a bírák is a törvény által számukra kiszabott határokon belül az üldözendő baj nagyságához a büntetés kimérésében. Csupán egy büntetett van, a mire nézve kivétel történik: a párbaj.

Ha szilaj parasztleányok mámoros fővel ösztetűznek a korcsmában s valamelyik a pillanatnyi dühtől józan eszméletétől is megfosztatva agyoncsapja társát: nincs az az enyhítő körülmény, mely őt a törvényes megtorlás sujtoló keze alól elvonhatná s kimérik a boldogtalanra 10 évig terjedhető börtönt.

Pedig nevelésben nem részesült, többé-kevésbé beszámíthatatlan állapotban, önkívületben követte el a bűnt s nem volt ideje meggondolni sem azt, hogy mit csinál, sem azt, mi következései lesznek a tettének? Az ú. n. mívelt körök tagjai pedig, képzett, tanult, higgadt emberek, valamely alkalomból, melyről azt hiszik, hogy abba a becsület játszik bele, összetűznek, kihívadják egymást, tanácskoznak segédekkel, ezek az ellenfél segédeivel, jegyzőkönyveket vesznek föl s húzódik az ügy napokig, talán hetekig, — van idő és alkalom, hogy gondolkozzanak a dologról, — aztán szembe állanak, hideg vérral elsütik a pisztolyokat s ha az egyik fél halva terül el a barriéren: nos, a becsületnek elég lőn téve, az áldozatot eltemetik, elfeledik s a győztes ellenfél nagyra nő a társadalom becsülésében. Hát a törvény?

Ah, a törvény! Persze, hogy kell lenni törvénynek, mely az emberi élet erőszakos kioltását, bármi alakban követtetett is el, megtorolja.

De mit mond a törvény? Azt mondja, hogy halállal végződő párbaj esetében az életben maradó fél a legsúlyosabb esetben 5 évi fegyházra ítéltethető el. Többre nem. Ha másként, például pillanatnyi fölhevülésben, mint a szegény emberek teszik, végezte volna ki ellenfelét, kétannyira büntetnék. De mivel ő művelt ember, tudta, hogy mit cselekszik, s volt ideje a gondolkozásra, tehát esetleg előre jól megfontolt gyilkos szándékkal, csak bizonyos formák megtartásával sütötte el fegyverét: hát már enyhébb beszámítás alá esik.

Ez a legnagyobb abszurdum. Angliában a párbajban és a másként elkövetett emberölés között a törvény nem ismer különbséget. De ott, a legkifogástalanabb gentlemanok hazájában, a hol éppen annyit, ha nem többet adnak a becsületre, mint egyebütt, — nem is fordul elő párbaj. A ki elkövetné, az biztos lehetne felőle, hogy a törvény szigora utoléri, bármi magasan álljon is, a társadalom pedig megveti, mint bármi más alávaló gyilkost.

Nálunk a párbajozókat bizonyos glóriával veszi körül a társadalom, s minél több embert lőtt agyon, vagy csúfított meg párbajban, annál magasabbra emeli. A törvény pedig? A törvény ott áll a maga betűivel, mint valami szégyenpadon. Szegény törvény! maga is tudja, hogy csak azért hozták, hogy kijátszszák, megkerüljék, kinevessék. Senki sem veszi komolyan, mert van egy ellenfele, mely nála sokkal hatalmasabb: a társadalmi előítélet. Ez az úr, ez szabályozza az erkölcsöket és szokásokat. A ki ennek nem hódol, az a társadalom előtt hitelvesztett, megvetett, kirekesztett ember. A ki nem fogadott el egy párbajkihívást, mindegy, bármiért: az ép úgy elvesztette tisztességét, mintha ezüst kanál lopásán kapták volna rajta. A ki tisztességét meg akarja őrizni, nem fog vele kezdet; régi barátai fölkelnek az asztaltól, a melyhez leül; s az utolsó himpellér is szabadon gázolhat becsületében, jó hírnevében, mert hiszen «elintézetlen ügye van», s az ilyen ember «vogelfrei»¹ a mi társadalmunkban.

E holtig szóló tisztességvesztéssel szemben micsoda ellensúly az a büntetés, a mit a törvény a párbajvétség (nem is büntett!) elkövetőire szab? A legrosszabb esetben öt esztendő.

Ám ha még azt az öt esztendőt is kiszabnák! De nem szabják ki. A mióta ez a törvény fönnáll nem múlt el év, hogy a párbajdüh egyet-kettőt, ! de sőt tizet-huszat ki ne ragadott volna a hasznos, becsült, családot fenntartó, művelt polgárok sorából. De a mióta ez a törvény fönnáll, egyetlen egyszer sem volt rá eset, hogy a törvényben megszabott büntetési maximum, az öt esztendő valahára kimondatott volna. Pedig voltak oly vérháborító esetek, a mikor az akasztófát sem tartotta volna túl szigorú büntetésnek a megsértett közerkölcsi érzület. Nem, soha sem mérték ki a maximumot. A legtöbbször szóba is alig állottak a bűnösök a társadalmi rendre felügyelni tartozó hatóságok. Egy-két kihallgatás, s hogy mégis tessék-lássék, vagy nyolcz napi fogság, és a „hős” kereshetett kötekedésének új áldozatot. És ha megtörtént, hogy valakit elítéltek egy-két esztendőre: biztosra vehette, hogy a börtönlevegő nem fog megártani drága egészségének, büntetése nagyobb részét kegyelemből elengedik.

Hát ily körülmények között igazán még csoda, ha minden hét meg nem rázza a társadalmat egy olyan esettel, mint a legközelebbi. Egy társadalom, a mely becsületbeli kötelességként követeli, a mit a törvény tilt. Egy törvény, mely, tekintve a baj epidemikus természetét, akkor is enyhe volna, ha a legnagyobb szigorúsággal végrehajthatnék. De nem hajtják végre. Es ha kivételes esetekben alkalmazzák, — a kimért büntetést egészében vagy nagyobb részében elengedik. Hát ez gúnyja a társadalmi rendnek, a civilizációnak, a humanizmusnak. Szomorúan nevetséges egy állapot. Vagy mondjuk ki: itt egy törvény, mely tiszteletet és betartást követel s alkalmazzuk úgy, mint más törvényt szokás: vagy töröljük el a törvényt s mondjuk ki, hogy embert ölni szabályszerű párbajban megengedett, erkölcsös, gavalléros dolog. De érvényben tartani egy törvényt, csak azért, hogy kicsúfoljuk s büntetés helyett a hősiesség nimbusával venni körül annak megszegőit, s tisztességüktől megfosztani, a kik komolyan veszik: ez az egy olyan «civilizált» állapot, mely az így agyon nem civilizált ember előtt a Szahara sivatagjait teszi kívánatosá.

—rs.

Pollák Zsigmond metszete Literáty Ödönről

¹ Vogelfrei: a német szó kettős jelentésű. Eredeti jelentése: “szabad, mint a madár” Használják azonban olyan ember jellemzésére is, akire a törvényes büntetést, számkivetés szabtak ki.

Felhasznált forrás:

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái

A Vasárnapi Újság idézett cikkei

VÉGH TAMÁS

versei

Falfeliratok Szodomából

I.

Nekünk mindig kell valami átok,
Indok az aljasulásra, a fertőben
Fetregő Káin imádatára,
S Ábel lesújtva újra a földre hull.

II.

Mellettünk magánmennyországok,
S még több magánpokol. Itt az idő
Jól telik. Plasztikázott mosolyok
Fedik el feszesre fehérített árnyait.

III.

Ki vészt jósol, balsorsot hord, bolond.
Ráfogják, hogy hazug, rút cselszövő,
Akit a maga gondja nyom. Számára
Nincsen itt hely, jobb, ha eloson.

IV.

Hiába nézed, s ha látnád is, elárvult,
Elárult, ezerszer elrontott hazád, ha
Sírnál is, hogy ne pusztuljanak a fák,
Gyávultan hallgatnád el a kaszasuhogást.

V.

A világot ne nézd. Az győzelemre
Játszik ellened. Lásd be végre: rendje
Neked békét nem terem. Hajózz saját
Vizekre inkább, ahol otthon lehetsz.

2014-02-08

Április

Körte-világfa, körte virága
Lidércképű holdra tekint,
S udvarunkon körös-körül
Fehér fénypalástja ring.

Vérzuhatag-égen hajnali
Berepülések kondenzcsíkjai
Átjelölik álmaidat, s szívedben
Nyugtalan éjek nyomai égnek.

Indokolatlan nyárba robbant
Át a tél, s teljes reflexerővel
Élni, kibomlani igyekszik
Minden, ami él, feszül remegőn.

Lelkedet támasztod a szélnek,
Meleg földet morzsol tenyered,
Léted szívébe vágysz, s reméled,
Hogy Istenhez így jutsz közelebb.

POLGÁR VERA

Gina

Szerencésnek mondhatom magam. A szüleim nem váltak el, jól tanultam az iskolában, és bár elég vézna csávó voltam, azért akadt néhány csajom a gimiben. Érettségi után felvettek az egyetemre, kiváló minősítéssel diplomáztam, utána kaptam állást egy jól fizető cégnél, így csakhamar megengedhettem magamnak, hogy egy nem túl nagy, de mégis jó lakást béreljek, és a szülői háztól elszakadva, önálló életet éljek.

Huszonnyolc éves voltam akkor... Gina azon a nyáron töltötte be a tizenhatodikat, és fél éve alig látott. Tavaly tavasszal kezdődött. Egy reggel, amint álltam a galériára vezető lépcsősor tetején, és elnéztem, ahogy a hálósobámból a konyha felé veszi az irányt, a járását bizonytalannak láttam. Később észrevettem, hogy néha odaüti magát a bal oldalán lévő tárgyakhoz, amint elmegy mellettük. Figyelni kezdtem, és pár nap múlva már biztosan tudtam, hogy valami történt vele. Árky doktor azt mondta, hogy látóideg-sorvadás, és teljesen meg fog vakulni. Nem hittem el, csak akkor, amikor egy másik orvos is megerősítette. Azon az éjszakán sírtam. Gina odabújt hozzám, és minden porcikájával vigasztalni próbált.

Amikor a lábát elkezdte húzni, reggel a karomba vettem, úgy mentem le vele a nappaliba, és ölben vittem fel esténként a hálósobámba. Gina láthatóan élvezte ezt a lovagias kiszolgálást, néhány nap múlva már el sem indult egyedül. A lakásom ajtajától az utca szintjéig mindössze tizennyolc lépcsőfok vezetett, de bizony megizzadtam, mire lecipeltem. Amikor lihegve letettem a járdára, érdes nyelvvel végigsimított a kézfejemen.

A gondnok éppen a füvet locsolta a panelházak között, amikor fékcsikorgatva megállt előtte egy fekete terepjáró. A felhúzott ablakokon át is jól hallatszott az üvöltő zenét kísérő basszus gyomorrezgetető dumdum-ja.

- A franc essen a kocsidba, te majom! - dohogta, míg szuszogva maga után húzta a gumicsövet. - Meg abba a nyavalyás zenédbe is!

A fiatal férfi letekerte az autó ablakát, kidugta a fejét, és feltolta a napszemüveget a homlokára. A zene most még erőteljesebben hallatszott, szinte pattogott a betonfalon.

- Mi van? - kiáltotta a gondnok a vezető felé. - Nem láttál még füvet locsolni, he?

A férfi kikapcsolta a zenét, és leállította az autó motorját. A hirtelen beállt csendben jól hallatszott a vízpermet neszezése a bokrok alján.

- Maga itt a házmester, vagy mifene?

- A gondnok vagyok. Miért kérdi?

- Olvastam a hirdetést, hogy van itt a közelben egy kiadó, földszinti helyiség - mondta a fiatalember.

Az idősebb férfi beletörölte vizes kezét a nadrágjába, majd megigazította fején a sildes sapkát.

- Van - felelte -, de nem itt, hanem amott szemben - mutatott a túloldalra. - Nem az utcára néz, hanem a hátsó udvarra. Onnan is kell bemenni.

- Megnézném - szállt ki a kocsiból a férfi. A napszemüveget újra az orrára tolt, és egy fekete baseballsapkát csapott a fejére.

A gondnok bizalmatlanul méricskélte a tetovált karú, rövidre nyírt hajú, vékony fickót. Csörgette zsebében a kulcscsomót, míg átsétáltak a szemben álló házhoz, majd megkerülve az épületet, a hátsó bejáraton át egy zsebkendőnyi, füves udvarra értek. Jókora barna vasajtó nyílt a húsz négyzetméternél nem nagyobb, de a nagy ablak miatt elég világos, üres helyiségre. Az ajtó melletti parányi teakonyhafelét meg a vécét egy téglamintás tapétával bevont műanyag fallal kerítették el.

- Mennyi időre venné ki? - szólt hátra a gondnok, míg valamit babrált a teafülkében.

- Kábé egy hónapra - felelte a harminc körüli férfi. - Legfeljebb... - tette hozzá alig hallhatóan.

- Három hónapnál rövidebb időre nem lehet - fordult meg az öregember, és már indult volna kifelé.

- Rendben. Mennyi?

- Havi húsz, plusz a rezsi. Fűtés most nincs, az a szerencséje.

A jövődöbeli bérlő bólintott.

- Mikor jön?

- Holnap - hangzott a válasz.

- Addigra kisöpröm - zárta be az ajtót a gondnok. - De a pénzt egy összegben kell előre fizetni. Hatvanat. Ez a szabály.

- Oké - válaszolta a baseballsapkás, azzal megfordult, és elindult az udvarból kifelé.

Az öreg néhány méterrel ballagott utána. Kiléptek az utcára. Tűzött a nap, egy nyitott ablakból hallatszott a rádió hangja. Delet harangoztak. Alig járt ember a házak között. Gözölgött az aszfalt, ahogy csorgott a víz a bokrok aljáról a járda széle felé.

Csakhamar újra felböngött a motor, és teljes hangerővel megszólalt a zene. Az öregember megtorpant.

- Micsoda világ! - morogta. - Meg vannak örülve a rohadt zenélő masinájukkal. Azzal a szemébe húzta a sapkája peremét, és hunyorogva bámult a fekete dzsip után, amint éles kanyarral befordult az utca végén.

Reggel korán keltem, és már hétkor az irodában voltam. Délelőtt mindent elintéztem, lezártam a hó végi elszámolást is, és tizenegy után elkéredzkedtem a főnöktől. A szemben lévő áruházban vettem egy gyerekágyba való matracot. Betettem a kocsiba a gumimatrac és a kompresszor mellé. Már jócskán elmúlt tizenkettő, amikor a lakótelepre értem.

- Tettem a konyhába pár tányért meg poharat - mondta a gondnok, míg átszámolta a pénzt, majd a kulcsot a kezembe nyomta. - Meg a füvet is lenyírtam egy kicsit - kiabálta még utánam. Később láttam, amint a hátsó lépcsőház ablakából leste, hogyan hurcolom be a fehér ágybetétet az összetekert gumimatraccal együtt, és egy degeszre tömött sporttáskát is belódítok az ajtón. Gina edényei voltak benne, néhány doboz konzerv, egy rádiós lemezjátszó meg egy pléd. Magamra csuktam az ajtót. Felfújtam a gumiágyat, leterítettem a pléddel, és mellé húztam a matracot. Megnyitottam a vízcsapot. Percekig köhögött, majd rozsdaszínű, langyos vizet kezdett köpködni, végül egész tisztességesen folyt. Mire kitisztult, addigra le is hűlt. Ittam a tenyeremből néhány kortyot, letöröltem az arcom is, és hazaindultam.

Árky doktor kora délután érkezett. Gina a nappaliban feküdt. A csengőszóra néhányat vakkantott, és kibicegett az előszobába. Nehezen mozgott, de nem csupán a fájós lába miatt. Az utóbbi időben felszedett pár kilót, így legalább harmincöt kilót nyomott a sárgásdrapp golden retriever.

Az orvos megvizsgálta, és beleszúrt egy vitaminkoktélt. Gina éppen csak megrezzent.

- Jó kutya vagy - veregette az oldalát Árky doktor. - Sajnos - nézett rám -, ennél a fajtánál igen gyakori a csípődiszplázia és a látóideg-sorvadás is. Ginának mind a kettőből kijutott. És tizenhat év már nagy kor. Ugye, Ginus? - hajolt le újra a kutyához.

Gina kitartoán dörgölte fejét Árky nadrágszárához.

- Mennyi? - álltam meg előtte, és zsebemben a pénzért kotorásztam.

- Az injekció grátisz, egyébként egy-két hét - válaszolta. - De lehet, hogy három. Tévedhetek pár napot - tette hozzá, amikor észrevette, hogy egy pillanatra megbillentem, és meg kellett kapaszkodjak a mellettem álló szék támlájába.

- Most még nincsenek komoly fájdalmai, hidd el! Ha meg úgy látod, ne hagyd szenvedni. Nem érdemli meg. Fél perc az egész, és semmi kínlás. Amikor elérkezett az idő, hívj fel! Azzal kezdet fogott velem, és kilépett az ajtón.

Levettem az ingem és a nadrágom, pólót és farmert húztam magamra.

Az ágyamról leráncigáltam a lepedőt, és a ház előtt parkoló dzsip hátsó ülését beborítottam vele. Ginát az ölemben vittem le most is. Kétszer olyan nehéznek tűnt, mint korábban. Vagy elhagyta magát, vagy én lettem gyengébb. Alig vártam, hogy letegyem.

Legalább öt percbe telt, míg elvonszolta magát az autóig. A kocsni előtt lecövekelt. Nehezen tudtam betuszkolni a hátsó ülésre.

Lassan indítottam el az autót, és kényelmes tempóban körbekocsikáztam vele a háztömböt, azután

behajtottam azokba a kis utcákba, ahol annyit csavarogtunk.

Gina időnként beleszagolt a levegőbe, orrlíkai finoman rezegtek, és hallottam, amint farkával gyengéden rápaskol a lepedőre.

Benyomtam egy cédét, és feltekertem a hangerőt. Üvöltött a zene. Gina a fülembé szuszogott. Imádta Jackót.

Másfél óráig autóztunk. Újraéltem a tizenhat év közös élményeit. De leginkább Gina érkezésének emléke szorította össze a torkom. Apám talált rá egy karácsony este. A lépcsőházban feküdt a lift mellett, egy kartondobozban. Valaki egy tarka rongyot gyűrt alá, és két darab háztartási kekszet dobott mellé útravalóul. Apám felhozta a dobozt, és letette a feldíszített fa alá. Anyám sikítani kezdett, hogy majd mindent szétrág, és telepisili az egész lakást.

-Kirohadnak a szőnyegek! És ugatni fog, amikor nem vagyunk idehaza! Feljelentenek a szomszédok!-kiabálta. Remegett a feje a haragtól, és fülbevalója két apró gyöngyszeme ide-oda hintázott a vékony aranyláncon. Apám csak legyintett. „Mi lesz?” - kérdezte. - „Sosem vacsorázunk?”

Anyám keskenyre szorított szájjal ült az asztalnál, nem is nyúlt az ételhez. Én az ölemben tartottam a dobozt, úgy lapátoltam magamba a majonézes krumplisalátát meg a pulykasültet. Apám az asztal alatt bokán rúgott, és belemosolygott a tányérjába. Gina összegömbölyödve aludt. Nem volt sokkal nagyobb, mint egy nagyobbra sikerült zsemle vagy egy puha kis cipő. Tizenkét éves voltam, és a világon a legboldogabb kissrác. A téli szünet java részét a szobámban töltöttem Ginával. Míg be nem oltották, az utcára is csak ölben vihettem. Úgy, mint most. De az egész más volt. Becsavartam a sálamba, aztán bedugtam a kabátom alá, éppen hogy kilátszott a feje. Hullott a hó, és a hópelyhek elolvadtak az orra hegyén.

Az ajándékaimat csak szilveszterkor bontottam ki. Anyám és nagyanyám vérig sértődött.

Hat óra előtt néhány perccel a fekete dzsip megállt a ház hátsó bejárata előtt.

- Megjött a bérlő, anyus! - szólt az ablakban könyökölve a gondnok a mellette bámészkodó asszonynak. Az asszony csóválta a fejét.

- Mi a fenét kezd abban a lukban, hiszen oda egy lélek sem teszi be a lábát. Miféle üzlet ez? - bökte meg karjával a férje könyökét.

- Az ő dolga - rántott a vállán egyet a férfi. - Három hónapig az övé. Nem ég le a hús? Érzem a szagát. Mindketten elléptek az ablaktól.

A dzsiből kiszállt a baseballsapkás, és behajolt a hátsó ajtón az ülés felé. Matatott egy ideig, majd hátára vett egy lepedőbe kötött batyut. Bezárta a kocsit, és lassan elindult a vasajtó felé. Néhány lépésre az ajtó előtt óvatosan leemelte magáról a puttonyt, letette a fűbe, és kibontotta. Egy zsemleszínű, nagytestű kutya feküdt benne. Az állat csak nehezen tolt fel magát, hátsó lábaira támaszkodva, de végül sikerült stabilan megállnia. Bizonytalanul forgatta a fejét, majd lemászott a lepedőről, és tett néhány lépést. A legközelebbi bokor tövében leereszkedett, és maga alá vizelt. Aztán csak ült a tócsában, és lihegett. A férfi odalépett, megemelte a hasa alját, és úgy totyogott vele befelé, hogy a kutya lábai alig érintették a földet. A küszöb előtt elengedte.

- Gina, ülj le szépen! - szólt hozzá szelíden. A kutya lerogyott. Gazdája bement a helyiségbe. Kisvártatva megjelent két nagy tál vízzel. Az egyiket a kutya elé tette, a másikkól a vizet a bokor aljára lötytyintette.

Miután megvacsoráztak, a gondnok újból kikönyökölt az ablakon. Már égtek az utcai lámpák a ház előtt. A tenyéryi hátsó udvarban senki nem járt. A kibérelt helyiségben szólt a zene, és a fiatalember a párkányon ült keresztben, hátát az ablakkerethez támasztva. Nem gyújtott villanyt. A sötétben időnként felparázlott izzó cigarettájának vége.

- Tízkor fájront, fiatalúr! - kiáltotta le a gondnok. - Ez a szabály.

- Okés - nézett fel a fickó, és kifújta a füstöt a közelgő éjszakába.

Már egy hete laktam Ginával a földszinti bérleményben. Igyekeztem otthonossá tenni, már amennyire tőlem telt. Kiszögeztem néhány plakátot a falra, és felszereltem egy kis polcot a konyhában a vízcsap fölé.

Oda tettem a rádiós lemezjátszót.

Hajnalban keltem, kivettem Ginát az udvarra. Szívesen feküdt a hűvös, harmatos fűben, míg eltakarítottam a nyomait. Megtöltöttem az edényeit friss vízzel, és enivalót készítettem a tájába. Megforgattam a matracát, bedugtam a szájába pár kocka tejsokit, aztán beterelgettem. Bekapcsoltam a rádiót, majd rácsuktam az ajtót. Beugrottam az autóba, hazaszárguldottam fürdeni, borotválkozni és átöltöztem rendesen. Ingbe, vászonnadrágba, ahogy kellett. Már hétkor az irodában voltam, így nem okozott különösebb gondot, ha három óra után leléptem. Mivel a laptopom mindig magamnál hordtam, bárhol elvégezhettem a munkám. Délután először hazamentem átöltözni, aztán elugrottam vacsorát venni, és siettem Ginához. Remegett a gyomrom, amíg a vasajtó zárjával bajlódtam, csak akkor nyugodtam meg, amikor meghallottam Gina apró vakkantását.

- Este csapatépítő buli lesz a Mágusban - szólt utánam egyik nap a főnököm. - Ott lesz az új csaj is. Tudod, melyik... - mutatott vigyorogva a mellkasa felé, két tenyerével jókora dinnyéket formázva.

- Nem megyek - válaszoltam határozottan az ajtóból visszafordulva. - Nem tudok elmenni - tettem hozzá.

- Új csajod van? Hozd el!

- Majd máskor - feleltem, és becsuktam magam mögött az iroda ajtaját.

Otthon a szokásos fürdés és átöltözés után beugrottam a közeli élelmiszer-áruházba. Vettem friss sonkát, Gina kedvencét. Mivel a kis lukban nem volt hűtőszekrényem, otthonról vittem a lehűtött sört egy hűtőtáskában.

Gina nem jelzett, amikor nyikorogva kinyílt az ajtó. Feküdt a matracán, a farkát éppen csak megmozdította, amikor meghallotta, hogy szólom. Láttam, hogy nem evett nap közben, és csak a vízből hiányzott egy kevés. Bevizeztem a zsebkendőmet, megtöröltem a fejét és a pofája körül az összetapadt szőrösömókat. Láthatóan jólesett neki. Az orra forró volt és száraz. Elé toltam egy darabka sonkát. Szagolgatta, megnyalta, de végül nem fogadta el. Ekkor összerágtam egy szeletet, és a nyálas pempőt a szája szélére kentem. Így belepréseltem két-három falatot. Bevizeztem az orrát. Megnyalta, aztán letette a fejét.

Kilenc óra után kivettem a lepedőt az udvarra, és leterítettem a fűbe. Langyos nyáreste volt, a közelben tücskök ciripeltek. Különös volt hallani a természet betonfalak közé beszökött hangjait a parányi földdarabon.

Ginát ölbe akartam venni, hogy kivigyem a levegőre. Amikor hozzáértem, felvinnyogott, és belekapott a kezembe. Kiserkedt a vér a kézfejemem. Átkötöttem a zsebkendőmmel, aztán megfogtam a matracot, és a sarkainál fogva húztam kifelé. Nehezen vergődtem át a küszöbön, mert Gina minden rázkódásnál fájdalmasan nyögött. Csak a fejét emelgette néhányszor, aztán már csak feküdt. Kapkodta a levegőt, és vaksi szemével a semmibe meredt.

Az udvar közepén megálltam vele. Elővettem a telefonom. Néhány percig mereven néztem Árky nevét a névkereső listámon, aztán megnyomtam a „hívás” gombot.

- Húsz perc múlva ott leszek - szólt bele. Megmondtam a címet.

Felhangosítottam a lemezjátszót, és bent leoltottam a lámpát.

- Még van időnk, Gina. Nagyon sok... - motyogtam, míg melléküsztem a földre. Jacko You are not alone-ját hallgattuk. Szorosan hozzábújtam, és átöleltem. A kutya felnyűszített. Levettem testéről a kezem.

Aztán csak feküdtem mellette. Éreztem karom csupasz bőrén szőre finom rezdüléseit, és bámultam a csillagokat.

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

versei

Uram, hallgatlak

hallgatnám mindig szavaid,
amikor kint az utcán örület zajlik,
itt bennem, a templomhajóban,
az oldalhajóban, csendben,
Te a keresztem felett,
rám néznél, kérdeznél, felelnél

miért jöttem házádba, eléd, miért,
amikor kint az élet, kint,
az élet, amit sok millióan félnek,
nem a nemes, az emberi, nem,
csak néhányak globális hatalma az,
ami ezt ember látszatúnak akarja

mondd hát, nem ez az az élet,
...nem

nem az, amit anyánk-apánk szánt,
ezért kérdem Tőled, mondd meg,
mi lesz, s mikor és hol az az élet,
ami minden hit szerint minket illet

Új bor hajnalán

maradék eszem iszom dínom,
várom időtlen díno pajtásom,
aszfaltról és autóbúzról, hangzavarról
énekelek, és ember szabású aljasságról,
érik, érik a trágya, hegyekké

motyog az öreg idő, térré görnyed,
ő is a tavaszt várja, hallgatok rá,
új korrá révülök a hullámok felett,
fodrokat vetek, álmaimból vissza
a parti kavicsok terelgetnek

madarak csicseregnek, füttyögnek,
langy fényben, nyárról, útról,
tényleg, minek a szó, hacsak hangutánzó

... és mindeközben mint gondolat,
hullámaimon haladok, terjedek

CSÁKY KÁROLY

versei

Keresztünk

Az Írás
beteljesedett;
megadja magát
Atyjának a Megváltó:
érted, értem –
mindnyájunkért.

A tövsikorona alól
véreceskék folynak,
tisztára mossák
Júdás csókját
s tekintetét a
jobb latornak.

Krisztus
átjuggatott tenyere
kinyílt rózsza,
összetört lábszára
a világ csodája,
mennybe vezető
erős csontlétra.

És íme a
kereszt már nem a
szégyen fája,
de reményünk virága,
győzelmünk jelképe,
földi létünknek
legtisztább éke.

(2013. szept. 24.)

Hitvallás

Az Istent
nem lehet
becsapni
sem állva,
s várva
remegve
a csodára,
sem rohanva
véres csatákba.

Az Isten
nem
elképráztható
sem alázatos
lemondással,
sem magas trónon ülve,
s magunkat ünnepe-
tetve.

Az Istennel
nem lehet
össze-
veszni
sem bánatunkban,
s fájdalmában
a sebnak,
sem eltévelyedé-
sé-
ben a lélek-
nek.

A Istennel perlekedhetsz,
tőle kérhetsz,
hozzá fohászodhatsz,
ővele akár szembefordulhatsz,
lehetsz győztes
és vesztes.

S bár látszatra
minden szabad,
mert megadatott
az akarat,
de a te Uradban
csak bízni lehet,
hisz nála a végső
állomás,
ő az örök Igazság.

(2013. szept. 27.)

KERÉKES TAMÁS

A barackba zárt szellem

Holt Költők Társulata
interjúk holt írókkal IX. .rész

Kierkegaard a kiscseti urológián

-Jöhet a következő. Mi a panasza?

-Nem értem saját magam.

-Miért, kicsoda Ön?

-Én, Kierkegaard a 19. század nagy magányos gondolkodója néven ismert közíró vagyok. Részben Viktor Eremita álnéven írtam személyes hangvételő irodalmi, világos szemléletű filozófiai és pszichológiai elemzéseket és teológiai írásokat. Keresztény, vallásos nézőpontom, amely saját hitküzdemeimnek a háttere, minden írásomban fellelhető. Elemzéseim az ember létmódjától a XX. század egzisztencialista filozófiája számára döntő ösztönzést adtak

-Ambuláns kezelés megfelel? Az ilyen alkalmazkodási képtelenség korszerű szorongásgátlókkal kielégítően kezelhető. Egyedül él?

-Ez szerepelt a korábbi kórlapomon.

„1837-ben beleszeretett az akkor tizennégy éves *Regine Olsen*be, akit 1840-ben eljegyzett. 1841-ben indoklás nélkül felbontotta a jegyességet. A jegyesség felbontása Kierkegaard filozófiájában motívummá vált, újra és újra átértelmezvén azt. Naplóiban arról számol be, hogy fiatalkori szorongásaitól, szomorúságától akarta megóvni a lányt: „Ő tönkrement volna, és alkalmasint tönkretett volna engem is. Én túl nehéz voltam neki, és ő túl könnyű nekem, és mindegyikben oly könnyen megszakadhat az ember”

-Kapott már korábban orvosi segítséget?

-Igen. Kipróbáltam a Viagrát, a Cialist és a Levitrát.. Nem használtak.

Ma már ez történelem, mondta az orvos, az idei Nemzetközi Urológiai Világkongresszuson kihirdették, hogy az impotencia gyógyításában még az idén megtörténik a döntő áttörés.

-Schellingről vallott nézetei nem kivetítődések?

„Schelling elviselhetetlenül fecseg. A potenciákról szóló egész tana a legnagyobb impotenciát árulja el”

-De. Diszfunkciós erekciós zavaraim vannak.

-S erre hogy reagált Ön?

-Megírtam a **Vagy vagy** c. könyvet és az *Épületes beszédek* c. gyűjteményt. De a reggeli merevedés a legnagyobb gond.

-Emlékezzen, hogyan kezdődött?

„Az ember: szintézis; a végtelenség és a végesség, az időbeliség és az örökkévalóság, a szabadság és a szükségszerűség szintézise. A szintézis a kettő közötti viszony. Az emberi élet nem adottság, hanem feladat, amit meg kell oldani.”

-Nem áll kábítószer hatása alatt?

-Nem.

-Ön szerint mi az Ön baja?

"Az ember: ami szintézis; a végtelenség és a végesség, az időbeliség és az örökkévalóság, a szabadság és a szükségszerűség szintézise. A szintézis a kettő közötti viszony. Az emberi élet nem adottság, hanem feladat, amit meg kell oldani.”

-Egyéb egészségügyi problémák?

-A hajóorvos noteszában találták:

Ekkor jött közbe a gyomorrontás. Mit evett? A reggeli már nem ízlett, de megitta. Baj volt? Talán. Kis keserűpálinkával próbálkozott, de sajnos hamisítvány volt, és csak a feje fájdukt meg tőle. Gondolta,

lefekszik aludni, de melankóliával ébredt. Este, bár semmi étvágya sem volt, mégis kávé ivott. Másnap reggel ismét. Akkor az az állapot következett, hogy gyomra a éhségtől fájt, de étvágya csepp sem volt. Az egész betetőzte, hogy mégis megebédelt. Estére már émelygett és szédült. Így telt az utazás első két napja

A helyzet pontos tudatosításán sok múlik, így hát meg kell tudni: mi a gyomorrontás? A táplálkozás megszűnése oly módon, hogy az ember nem kíván enni. Lényegesen tehát a valósággal való kapcsolat megszakadása. Mint minden betegség. Enni annyi, mint tanulni, szól egy költő. S mikor az evést visszautasítom, a tanulást utasítom vissza. Nem akarok tanulni. A gyomorrontás tehát nem más, mint a realizálódást megakadályozó tényezők túlsúlya. (Hamvas Béla: Kirkegaard Szicíliában)

Georg Brandes:

„A legkorábbi emlékeim Kierkegaard-ról kora gyerekkoromra nyúlnak vissza, amikor nem tudtam megfelelően felhúzni a nadrágomat, hogy egészen a cipőmíg érjen, miként ez elvárás volt, és dajkám azzal dorgált meg, hogy „te Sören Kierkegaard!” Ekkor hallottam először ezt a nevet, ami igen erőteljes visszhangot vert a felnőttek fülében is. A Corsair című lap karikatúrái azokban a körökben is ismertté tették Kierkegaard lábait, amelyekbe a szelleme nem hatolhatott be. Nadrágjának híre ugyanolyan elterjedt volt, mint tíz évvel korábban Franciaországban Théophile Gautier vörös mellénye lehetett.

Koppenhágában úgy ismerték ezt a különös embert, mint valamiféle utcai különcöt. Életének külsőségei szinte rutinszerűen voltak bizarrak. Az ember már kora reggel találkozhatott vele távoli ösvényeken a város sáncai felé, ahol is, meglehetősen nevetséges módon azért váltott ki horgászengedélyt, hogy zavartalanul gondolkodhasson és komponálhasson. [...] Kedves helye volt a Gribov erdőben a Nyolc Út Sarka, amelynek már a neve is rendkívül vonzó volt számára – a magával eltelt személyiség számára, akit mindenki ismert és megszólított –, mert azt az ellentmondást tartalmazta, hogy az a hely, amelyen nyolc út találkozik, valamiképpen sarkot formálhat. Ott ült, mintha a nyolc úton egy egész nemzetiség távozott volna, de egy embert ott felejtettek, és mintha a nyolc út azért vezette volna el tőle az embereket, hogy gondolataiban majd visszatérhessenek. Kierkegaard számára komoly nehézséget jelentett, hogy megfeleljen magáról, így nem merülhetett el egészen a természetben sem, aminek tanulmányozásától egyébként is viszolygott, sem a történelemben, aminek ő, jelentős filozófiai tehetségével nem látta értelmét, ritkán a zenében, ahol elsősorban a saját eszményét kereste, és még itt, az elszigeteltségben is úgy érezte magát, mint valamiféle felezőponton.

De ha valaki egy téli estén elsétált a háza felé, és felpillantott az egymás mellett sorakozó, fénylő ablakokra azon az emeleten, ahol élt, az a benyomása támadhatott, mintha valamiféle ünnepség kedvéért lennének ezek mind olyan szépen kivilágítva; de akkor megpillanthatta és megsejthette a gyönyörűen bútorozott, fűtött szobákat, ahol ez a különös gondolkodó sétált fel és alá abban a csendben, amit csak a toll sercegése tört meg a papíron, amikor megállt, hogy gyorsan lejegyezzen egy gondolatot valamelyik műve számára, vagy valamiféle bejegyzést tegyen a naplójába. Mert hogy minden szobában volt toll, papír és tinta.”

- Szociofóbia?

- Ezt Önnek jobban kell tudnia!

- Igaz, hogy Ön Krisztust is keresztényellenesnek nevezte?

- Azt beszéljük, a közelmúltban Sören Kierkegaard-t megütötte a guta, aminek következménye könnyen végzetes lehet. Nagyon valószínű, hogy betegsége, idegfeszültsége és valamiféle kóros ingerlékenysége alapvető szerepet játszott keserű és fonák tevékenységében, amelynek során úgy mutatta arcát a világnak, mint amit az emberiség gyűlölete torzít el. Ez persze valamiféle mentség lehet számára, de bizonyos számot kell majd adnia azért a szenvedélyes törekvéseért, hogy mindenáron észrevétesse magát, ami ennek a betegségnek az eredeténél is sejthető, és amely behajszolta őt a hamis próféta szerepébe, s ezzel támogatta a legkíméletlenebb hitetlenséget. Következetessége nyomán Kierkegaard-nak magát Krisztust is keresztényellenesnek kellett volna neveznie, hiszen Krisztus egykor arra szólított fel, hogy 'menj, taníts és keresztelj meg mindenkit', csak hogy Kierkegaard értelmetlenségnek tartotta nagyszámú ember megkeresztelését, mert a kereszténység számára képtelenség volna elérni többet, mint néhányat. Így nem csak az apostolok voltak tévedésben, amit egyszer elég nyíltan ki is jelentett, de ha következetesek akarunk lenni, akkor maga Krisztus is tévedésben élt. Így Krisztus sem lehet igazi keresztény. Egyedül csak

Kierkegaard értette meg mindezt egészen. Csakhogy saját bevallása szerint ő maga sem volt keresztény, akkor tehát maga a kereszténység sem létezik. Így hitetlensége pontos ennek elutasításában, mert akkor mindez csakugyan nem több mint egy fantom, ami nem való emberi lények számra. Ide vezette őt a szörszálhasogatás, annak vágyával, hogy éles paradoxonokban fogalmazzon. És most, annak a reménynek közepette, hogy mindent összeromboljon, amit évszázadokon keresztül létrehozta, hogy mindent visszavessen a káoszba, ahonnan majd valamiféle meghatározatlan vegyülék fog feltámadni – erőfeszítései közepette, hogy az egyház nagy tanítóit a porba rántsa, emlékezetébe idézzék, hogy ő maga is por, és egész tevékenysége, ami gyűlöletre és szellemi fennhéjázásra épült, éppolyan mulandó, mint a por.”

- Mit mond Önről a szomszéd, Andersen úr? Végzünk egy kis környezettanulmányozást.

Hans Christian Andersen:

-Csak egy hegedűs című regényem kis időre megragadta az ország egyik legbrilliansabb fiatalemberének a figyelmét. Ez volt Sören Kierkegaard. Amikor egyszer összefutottunk az utcán, említette nekem, hogy recenziót készül írni róla, amivel sokkal elégedettebb leszek, mint bármelyik korábbi kritikával, mivel, mint biztosított róla, engem egészen félreértettek. Hosszú idő telt el azután. Újra elolvasta a könyvet, de ez el is mosta korábbi, kedvező benyomását. Arra kell gondolnom, minél komolyabban mérlegelte a mű kompozícióját, annál törekenyebbnek tűnt számára. Amikor írása megjelent, az bizony egyáltalán nem volt kedvemre való. Egy egész könyv lett belőle (az első, azt hiszem, amit Kierkegaard írt), amit igencsak nehézkes volt olvasni, súlyos hegelianus stílusa miatt. Azzal tréfálkozott, hogy csakis Kierkegaard és Andersen olvasta végig az egész könyvet. A címe az volt, hogy Egy még élő ember írásaiból. Annak idején azt hámozta ki belőle, hogy én egyáltalán nem voltam író, hanem egy kitalált alak, aki kiszökött saját szerepéből, így egy későbbi író feladata lesz, hogy vagy a helyemre tegyen, vagy egy olyan műben használjon fel, amely kiegészítésként kapcsolódna hozzám. Később azután jobban megértettem ezt a szerzőt, aki lekötöleztet engem mind kedvességével, mind tisztánlátásával.”

Robert Neiiendam:

„Egy napon megmutattam Regine Schlegelnek egy irodalomtörténeti kézikönyvben található Kierkegaard-képet és megkérdeztem, hogy hűséges portré-e. »Igen is meg nem is« – felelte. »Kierkegaard megjelenését könnyű volt torzra jézki visszaadni, és sokan éltek is ezzel a lehetőséggel«. Amikor felvettem, hogy mindig kissé feszesnek tűnt a háta, azt felelte: »Igen, mert annyit írt meg olvasott az asztalánál«. Beszéltünk arról is, hogy mennyire érdekelte a színház, és arról a tehetségéről, ahogy műveiben színházi kérdéseket vet fel. »Semmiképpen sem azért járt színházba, hogy valamivel agyonüsse az időt« – tette hozzá Regine Schlegel. Másfelől azonban nem utalt arra az epizódra, amit egy másik családtagtól hallottam, hogy egy este, amikor valamennyien ott ültek a nézőtéren, Kierkegaard a nyitány után felállt, és azt mondta: »Most már mehetünk is. Túl vagyunk a várakozás gyönyörén, és ez a legjobb rész.«

Signe Laessoe levele Hans Christian Andersenhez:

„Egy új irodalmi üstökös (úgy tűnik, mintha azt írtam volna, hogy »dromedár«, de valójában üstökösre gondolok) lebeg itt az égen – előhírnök és eljövendő szerencsétlenségek okozója. Olyannyira démonikus, hogy az ember csak olvassa és olvassa, majd elégedetlenül lecsapja, de azután mindig újra fel kell vennie, mert sem megszabadulni nem lehet tőle, sem megőrizni. »De hát mi az?« hallom a kérdésedet. Ez bizony Sören Kierkegaard-tól a Vagy – vagy. Fogalmad sem lehet arról, mekkora szenzációt keltett. Azt hiszem, semmiféle könyv még nem okozott ekkora felbolydulást azóta, hogy Rousseau letette a maga Vallomásait az oltárra. Miután az ember elolvasta, undort érez a szerző iránt, míg elismeri mélyeséges intelligenciáját és tehetségét. Nekünk, nőknek különös okunk van haragudni rá, mert – akárcsak a mohamedánok –, ő is a végesség birodalmához tartozónak tekint minket, és csakis az a mentségünk, hogy megszüljük, szórakoztatjuk és megmentjük a férfiakat. Az első részben (az egész mű 864 oldalas) ő az esztéta, vagyis a gonosz. A másodikban már etikus, vagyis egy kicsit kevésbé gonosz. Mindenki dicséri a második részt, mert ott az alteregója, vagyis a jobbik fele jut szóhoz. De engem a második rész még jobban bosszant – mert éppen ott kötözi a nőt a végességhez. Voltaképpen csak egy kis részét értem az egésznek, mert a mű túlzottan filozofikus. Ilyeneket mond például:

»Nincs boldogság, csakis a kétségbeesésben, siess és ess kétségbe, mert nem találsz boldogságra, csak ha ezt már megtetted.« Máshol pedig ezt mondja: »Az ember boldogsága csak abban rejlik, ha képes önmagát választani.« Hát ez mi a csodát jelent? Az egész könyv tele van az étellel szembeni elégedetlenséggel, ami csakis egy hibbant életvitel eredménye lehet.»

Charles Bloom és Scottie Blair beszélgetése

Fritzipatrick Sörözöje, az Ötödik Sugárút és a Huszonnyolcadik utca sarkán,
New York 1998. október

- Mulligan! Még egy kört, légy szíves! Biztos tudjátok, hogy a világ legjobb dolga riporternek lenni a világ legnagyobb városában. Igaz, hogy néha semmi nem akad horogra, meg a belpolitikai hírek fontosabbak, mint az igazi szenzációk, semmi szaftos botrány nem akad horogra, nincs sorozatgyilkos, és az ember arra gondol, hogy mégis jobb lett volna betársulni Apa porszívóügynökségébe, aztán becsap a bomba, amiből mégis kanyaríthatsz egy jó kis cikket. No ezt el kell mondanom. Kösz, Mulligan!

- A Coney Islandon, tegnap a révparancsnokra várva, kit láttam a hajópadlón? Na ezt nem találjátok ki! Maga Andrew Lloyd Webber és Frederick Forsythe szállt partra az Újvilágban. S csak egy vodkamartinit ittam még. Tévedés kizárva, hisz ismertek.

- Webbert ismerem, ő írta Az Operaház fantomját, noha nem volt könnyű dolga. Mulligan! Ezt a kört én fizetem, szólt közbe Blair.

- A nyersanyagot Gaston Leroux francia író alkotta meg, is jelent 19-ben, de nem volt egy nagy durranás, de Webber csinált belőle musicalt, azt tízmillió ember látta. A dolog egy Napóleon elleni sikertelen merénylet kapcsán kezdődött, amikor a császár úgy döntött, hogy Párizs kapjon egy új operaházat, aminek legyenek ellenőrizhető, robbanás mentesek a bejáratai. A császár bukása után tizenhét évvel sikerült befejezni a másfél hektár alapterületű épületet. Webber története innen indul. Valamikor az 1880-as években egy torz arcú nyomorult az öt gyűlölő emberek elől menekülve rejtekhelyet talál az Operaház labirintusában. Tizenhárom évig él rejtőzködve, amikor meglátja a színpadon Christine-t, a beugró énekesnőt és nyomban beleszeretett. Addig korrepetálja a lányt, míg az megbabonázza Párizst csillogó hangjával. Az események tragédiába torkollanak, mert a fantom azt hiszi, hogy a szép díva viszonzza a szerelmét. Csakhogy a lánynak, egy nyalka gróf, Raoul de Chagny udvarolt-sikeresen.

Örjögő haragjában a fantom levitte a rejtekhelyére énekesnőjét, de a dali gróf is elindult imádottja megmentéséért. A dühödt tömeg pedig fáklyákkal a nyomába. A fantom eltűnt, előbb azonban visszakapta Christine-től azt a gyűrűt, amelyet szerelme zálogául adott neki. Csak egy groteszk dolgot hagyott hátra: egy zenélődobozt, amelyen egy majom játssza az Álarcosbál című dallamot.

- Sajtótájékoztató kerekedett ki a dologból - mondta Bloom. Mulligan, még egyet, kérlek! Forsythe ugyanis megírta Webber művének folytatását Manhattan fantomja címmel. Meg is osztom veletek a jegyzeteimet. Egészségünkre!

- Különleges dolgokat ígér ez a könyv. Az egyik különlegessége a Forsythe - olvasóknak szól: a kémregények és politikai thrillerek elhíresült mestere ezúttal más műfajban jelentkezik szerelmes történetet ír, ám azt is Forsythemódon. A másik különlegesség a musicalrajongóknak szól: a világszínpadokat óriási sikerrel bejárt /filmen is látható/ Az Operaház fantomja című Andrew Lloyd Webber-musical történetét folytatja. Aki pedig egyikről sem hallott eddig, annak azért különleges, mert a világirodalom egyik örökzöld témáját dolgozza fel: a szépség és a szörnyeteg

tragikus szerelmét. A mindenki által rettegett, az emberek elől rútsága miatt rejtőzködő férfi szenvedélyesen beleszeret egy szépséges lányba és megpróbálja elnyerni a kegyeit. Jöhet-e olyan pillanat, amikor a szerelem széppé varázsolja a legvisszataszítóbbat is? Forsythe, kinek Lloyd Webber a legjobb barátja, eljátszik a gondolattal, hogy másképp is folytatódhat a történet. A rút fantomnak énekesi tehetsége mellett éles elméje is lehet. Mi történik akkor, ha zseniális üzletember lesz Amerikában? Ha a Metropolitant is megszégyenítő

operaházat épít, ha meghívja volt szerelmét énekelni, ha kiderül, hogy az énekesnő fia nem a daliás gróftól származik s az új regény témája tulajdonképp a választás a rútsággal ötvöződött jóság és a halál közt?

- Bloom! Ezt magad sem hiheted el!

- Annál rosszabb a tényekre nézve - mondta el kollégám - elfelejtettem a nevét. Még egyet, kösz, Mulligan! A valóság és a képzelet közt vékony a határvonal. Tündökletes példa erre az amerikai újságíró, akit a Hearst kiadó küldött ki a Balkánra, hogy tudósítson egy ottani polgárháborúról. A hírlapíró elaludt, és csak a következő városban ébredt fel, mely elég csendes volt. Mivel kötelességtudó ember volt, gondolta, jobb nekilátnia. A részleteket eleven színekkel ecsetelő hadijelentéseit annak rendje és módja szerint leadta. Másnap reggel a cikket olvasták a washingtoni követségen, s jelentést küldtek róla hazai feletteseiknek. Miközben a Hearst-sklibler aludt, a kormány mozgósítást rendelt el, a parasztok fellázadtak. A polgárháború kitört. Az újságíró egy New York-i sürgönyre ébredt, mely gratulált a világraszóló fogásért.

- De hisz ez Forsythe előszavából való!

- Annál rosszabb a tényekre nézve!

A szeizmikus vibrátor

Péter csikorgó kulcsával ajtót nyitott. A felhők szélén vihogó kerubok, kíváncsi arkangyalok lesték a középkorú férfi elkeseredett zihálását. Sárkányölő Szent György feszülten figyelt.

- Ki vagy? - kérdezte Petrus.

- Frederick Forsythe vagyok, Andy Webber barátja.

- Szóval maga az. Már várják. Lucifer nagyon dühös az Éden kalapácsa miatt. Még ilyen marhaságot?!

- Kérem az nem én voltam. Az Ken Follett. Én olyan istenes énekeket zengtem, mint az Ikon c. regény / Reader 's Digest, Budapest, 1998/

- Nézze, van még egy hely a vajákosok közt a Purgatóriumban, a magafajta panteistákat szoktuk odatenni.

- És akkor de Sade miért élvezzi a szeráfok zenéjét és a Mindenható végtelen kegyelmét?

- Ja, barátom -sóhajtott a Mennyország öre-, amikor az Ő regényeit olvasták, akkor mindenki az Úrhoz imádkozott, amikor a maga regényeit, akkor mindenki a körmét rágta.

- De lenne még egy jobb helyem, a hermeneutikusok és a dekonstrukcionista közt a posztmodern vonalon. Jobbat nem várhat. Barthele, Barthes, Derrida, Gadamer csak elég jó társaság magának a tisztítótűzben.

- No és Ken Follett?

- Az más hatáskörbe tartozik, egyrészt ugye megírta a Katedrális-t. Istennek tetsző munka. De ő áttért a mohamedán hitre és most fedetlen keblû hurikkal cicázik és ha hinni lehet ezeknek itt-mutatott rá a vihogó szeráfokra – most Allah paradicsomában vedeli mértéktelenül a mézízû sörbetet.

- Nézze, Atyám, én a torkosság bûnébe estem. Bevallom elkövettem bestseller-listákat vezető politikai thrillereket. Mindvégig Isten katonájának éreztem magam, mint Isten ökle.

- Az Úr nevét hiába a szádra ne vedd Frederick !- dühödött be az Öregúr.

- De hát a Játszma c. novellám /magyarul kétszer is megjelent, először a Szukits Könyvkiadónál, 1998-ban, majd 2002-ben is, Budapesten/, főszereplőjét, azt a bírót, igen, azt a Comyn nevezetűt épp az Önök kedvéért Európa legrégebbi keresztény államába helyeztem, Írországba, Szent Patrick védőszárnya alá.

- Arra a történetre gondol kedves Forsythe, amikor - babrált kulcsával Péter - egy ír bíró tárgyalásra készülve a vonaton találkozik egy pappal és egy O'Connor nevű férfival és ötven fontot vesz az árvaház javára, amit végül is nem a pap, hanem Frankie O'Connor nyert el tőle.

- Hát persze - könnyebbült meg az író - Az árvaház javára.

- Igen, csak épp az árvaháznak nem volt betétszámlája és a bíró a papnak bemutatóra szóló csekkel fizetett. Ez még semmi. A tárgyaláson a bíró épp a vonatbeli útitársa, Frankie O'Connor ügyében kell,

hogy ítélkezzék, s a vád hamiskártyázás. A történet már ismerős. A vonaton egy gazda vesztett 62 fontot, amit egy texasi farmer nyert el tőle Frankie társaságában.

- Igen.

- És Ön felmentő ítéletet hozott.

- Igen.

- Épp ez a baj. Hisz a vonaton levő pap és a texasi farmer ugyanaz a személy volt.

- Uram, ezt magam sem gondoltam előre.

– Maga ebben a novellában lejáratja a klérus képviselőit, s a Császár c. novellája, igen arra gondolok, amelyben Ön meg írta Hemingway Öreg halászának novella párját, tudja, ahol az a csattanó, hogy a nagy halat a bank tisztségviselő nemcsak kifogta, hanem el is engedte, azért, hogy a többi szegény helybéli halászember még egyszer kifoghassa. S az a ronda csattanó, hogy otthagyja az unalmas feleségét és a kisstílu bankári állását és tengeri halász lesz a szigeteken. Ez család elleni vétek! Ezt Maga nagyon jól tudja! Hiába írja magáról több kiadó is, hogy írásainak tárgya legyen akár kegyetlen gyilkosság, a bizalommal való visszaélés vagy a vérfagyasztó véletlen, Forsythe írásai mindig lehetetlenek, a részletek pedig hajmeresztően hitelesek, élet- vagy éppen halálszerűek. Még hogy Ön a feszült és szívszorogató izgalom mestere? A Manhattan fantomja c. kötetéért külön számolunk. Nincs feltámadás érte? Nincs feltámadás Forsythe. Maga rossz regényíró, de páratlan novellista. Ez az Úrnak is kedves. Lenne is egy prima kis hely nálunk, havi fix meg minden, felhőutazás, egész közel a mennyei trónushoz, de csak akkor, ha visszamegy és hoz majd valami eredetit. Tudja, mint a kolléga, az, aki Assisi-be való, aki összehozta azt a finom kis Naphimnuszt meg azt a könnyed kis prédikációt a madarakhoz meg a gubbiói farkashoz, akkor majd jár a szolgálati felhőutazás, de kérem nem olyan munkát várunk ám, mint az a Lillaházy, a Harmonikus Elcselesztájával, mert azt a purgatoristák olvassák, azok is mellékbüntetésből.

KOVÁCS T. ISTVÁN

Bodrikutyám

Mikor a végeláthatatlan, nagy kékségen át úszó, sokféle formát öltő bárányfelhők írják az égi meséket, egyik-másik körvonalaiból az én néhai Bodri-kutyám alakját vélem felfedezni. Mintha ő kóborolna ott, a végtelenség fodrozott mezejében.

Mikor apám elhatározta, hogy kunyhót csinál neki a barackfa alatt, megkérdeztem:

-Miből készül a kedvencem hajléka? Erre tréfásan azt válaszolta, hogy csontból, rongyból, bőrből.

Az efféle matériákból persze nem lehetett volna még kutyaházat sem építeni, de vályogból igen. Jó kis meleg hajlékok épültek abból a mi falunkban. Eleinte fedélnek is többnyire a nádat használták eleink, nem a cserepet. A nádtető alá nyugodtan fel lehetett aggatni disznótor után a kolbászt, meg a szalonnát is, nem lett annak semmi baja. De még a szüret után oda kötözött csemegeszőlő fürtök is fogyaszthatók maradtak, egészen karácsonyig.

Bodri házának a teteje egy réteg napraforgószárból, fölé tapasztott sárból készült, amire az eső ellen hulladék deszkadarabok kerültek. Én meszeltem be a házikó oldalfalát. A bejárati nyílás fölé meg a lakója nevét akartam odapingálni, de közben eszembe jutott, hogy az nem lesz jó. Mert, ha teszem azt tolvaj vetődne az udvarunkba, akkor a nevén szólíthatná ezt a jószágot. Ő pedig amilyen barátságos, még a hívatlan látogatót is farkcsóválva fogadná. Ezért inkább azt festettem oda, hogy: Ugatlak. Jót is nevettek a házszemlére érkezett szomszédok. Csak éppen Bodrit nem látták a házában soha. Neki nem tetszett a cifrapalota, amit pedig jó meleg ruhadarabokkal is kibéleltünk. Szerénységhez és szabadsághoz szokott jószág volt az. Esős időben, téli hidegben inkább a szalmakazal oldalába fúrta be magát. Onnan kémlelte az udvart. Onnan rohant ki minden gyanús jelre az utcai kerítéshez ugatni, a hozzánk betévedt idegen macskát kergetni, utánam szaladni, ha a kapun kívülre indultam.

Nagyjából csak hat esztendőt töltöttem otthon, abban a faluszéli, kicsi házban, amelyről végre elmondhattuk, hogy a sajátunk. Nem volt abban egynél több szoba és konyha. Még a kamrához is az udvarra kellett kimenni. Mégis, tizenéves korom első felének a legmaradandóbb emlékeit őrzöm erről a kedves kis hajlékról.

A ház kiskert felőli végében állt az a hatalmasra nőtt barackfa, amelynek a törzséhez támaszkodott a mi Bodri kutyánk kunyhója. A plebejus jószágok fajtájából való korcs volt az a kutya, de hűséges, minden lépésemet követő, a család kedvence. Kölyök korában a konyhában alhatta át a hideg téli éjszakákat. Reggeli, vagy ebéd nem fejeződhetett be úgy, hogy róla ne gondoskodtam volna. Nem is a kutyám volt ő nekem, hanem a barátom. Hiszen leste minden mozdulatomat.

Bensőséges kapcsolatunkat egyszer félre is értette, mikor az alacsony padlásajtó előtt ülve, éppen zsíroskenyeret reggeliztem. Bodri farkcsóválva státszta hozzá, és nagy figyelemmel kísérte a fogaim közt eltűnő falatokat. Közben azt gondolhatta, hogy meg is osztozhatnánk azon a szép, nagy karéjon. Egy falat lesz az enyém, egy meg az övé. Aztán, a kellő pillanatban a legtermészetesebb könnyedséggel bele is harapott a tenyeremben tartott kenyérbe.

-Na, mostmár edd meg az egészet, ha kenyerespajtások lettünk!-kiáltottam rá felháborodva, hogy mégis, mit enged meg magának ez a büdös kutya. Ám, azért mégsem tudtam rá végképp megharagudni.

Néha nagyokat hancúroztunk vele a szalmakazal mögött. Volt úgy, hogy én vágtam őt oda a kazal oldalához. Néha meg a nagy hempergés közben ő huppant a mellkasomra morogva, vicsorogva. Aki látta, hihette volna, hogy mindjárt szétmarcangol. De a kutya intelligens állat. Tudja, mikor játszanak vele, s mikor haragszik rá az ember. Játék közben sohasem megy túl a határon. Hasalt a mellkasomon, szemembe nézett, de csóválta a farkát, aztán leugrott rólam. Kezdhattuk előlről a kergetőzést.

Könnyű lett volna elhiteni velem, hogy neki is van lelke, mert borús hangulatú napjaimban úgy látszott, velem érez. Ha ilyenkor magamhoz szorítottam a buksi fejét, némán lebegtünk annak a rossz előérzetnek a hullámai fölött, hogy egyszer majd elválnak az útjaink.

Bodrinak a mi házunktól számítva a negyedik szomszédék fekete kutyája, Bogár volt a gyengéje. A mi alsósori környezetünkben picit kirívó, úriasan tűnő házaspár, egymás közt csak Bogárkának becézte a

házőzörzöjét. Mi már ezen is sokat neveltünk otthon, a családban. Pedig miattam is volt mit nevetni kisebb koromban, mikor a nagyapám szép, nagy fehér-tarka kutyáját Kovács Hattyúkának neveztem el. Nagyapám morgott is magában. -Mi a fene? Hát, én mán még ennek a kutyának is a nagyapja lennék?

Ha vízért mentem az ártézi kúthoz, Bodri mint a csatába vágató paripa, úgy rohant utánam. Egyenesen a Bogárék házához, ahol az a másik már a kerítésen belül leste, várta. Oda érkezve a mienk kívül az utcán, Bogár meg belül, a palánk mögött rohangált oda-vissza, s mikor egymással szembe kerültek, hisztérikus csaholásba kezdtek:

- Hörr!

- Ham!

- Ham- hum !

- Hem –hem, ham - ham –hum-ham-ham-ham -zengett tőlük az utca.

Ha nem lenne köztük az a drótkerítés, talán meg is ölnék egymást-feltételeztem ilyenkor.

A szomszédék egyre kevésbé túrték a kutyakomédiát. Lajos bácsi, a Bogár gazdája végül már egy hatalmas bottal várta Bodrit, de azzal sem ment sokra. Azt gondolom, hogy ez a kutyaszervenvedély úgy parancsolt neki, mint dohányos embernek a nikotin.

Egyszer aztán a felesége állt oda édesanyám elé az utcán:

- Szomszédasszony, kérem! Kössék meg a kutyájukat, mert tönkre teszi a Bogárka idegeit.

- Jól van, jól, szomszédasszony. Megkötjük azt a бүdös дögöt - ígérte édesanyám és sietett haza, hogy csak a kapun belül robbanjon ki belőle a nevetés.

- Még, hogy Bogárka, meg az idegei! Naháát!

A megkötésből persze semmi sem lett, mert mi a szabadságot olyan szent dolognak tartottuk, amitől még a kutyát sem szabad megfosztani.

A szomszédék haragjánál nagyobb gondot okozott az eboltásról szóló hivatalos felszólítás, amiért fizetni is kellett volna, de nem volt rá pénz a háznál. Nehéz idők jártak akkoriban, a faluszéli családokra. Annak ellenére, hogy jó gabona termett mindig az országban, kenyér sem nagyon volt a háznál. Rendelet írta elő a beszolgáltatást, meg, hogy egy ember csak huszonöt deka kenyeret fogyaszthat naponta.

A hatóság a sintérrel fenyegetett, hogy az viszi el Bodrit, ha nem jelentkezünk az állatorvosnál.

Vigyék, ha akarják - mondta első indulatában apám.

-Nem viszik, nem viszik!-tiltakoztam én és csodát reméltem, ami megmentehetné a kutyámat.

A koranyári másnap délutánján Bodri kijött velem a szőlőskertbe, ahol folyófüvet szedtem a malacainknak. Egyszer csak komor felhők kezdtek sorakozni az égen és erős szél támadt. A fák ágairól félreért gyümölcsök hullottak a földre. A szomszédék kertjében ijesztően nyikorgott a kútgém, hamarosan villámok cikáztak, kövér esőcseppek verték a poros dűlőutat.

Bodri valahol a közeli legelőn kalandozott, de az első dörrenés után szűkülve rohant hozzám. Mert nyulat kergetni, postást és kéményseprőt ugatni ugyan mindig volt kurázsija, de a kacskaringósan cikázó villámoktól, az égzengéstől rendszerint inába szállt a bátorsága. Mintha most is azt mondta volna mellettem ugrálva;

-Gyerünk már, gyerünk, fussunk hazafelé!

Többször is előre szaladt, de a félelme ellenére újra meg újra visszaparancsolta mellém a kutyakötelesség. Én meg amennyire csak tudtam, olyan gyorsan toltam magam előtt a folyófüvel megrakott targoncát. Közben a fölöttünk kavargó fellegek alatt hamar bőrig áztatott bennünket a zápor.

Otthon anyám már a kezét tördelte miattam, aggódva. Apám, aki hamarabb hazaért valamelyik nadrágszíjtelkünkről, nyugtatgatta. Már éppen indult volna elénk, mikor én a falut körbeölelő kertekből éppen kijutottam a legszélső utcára. Bodri már előrevágtatott és végigfutotta a verandát, hogy így vigyen hírt. Jövünk! Aztán megint visszafutott hozzám, biztatólag körülugrálni, siettetni engem. Mikor pedig mindketten hazaértünk, végleg átadta magát a félelemnek, és a farkát behúzza bebújta az asztal alá.

Nem csak rám került gyorsan száraz ruha, neki is helyet készített anyám a tűzrevalós kosárban, hogy a főzés után, a még meleg tűzhely alatt felszáradjon. Apám meg beszélt hozzá, a buksiját simogatta, dicsérgette, amiért nem hagyott el. Másnap valahonnét pénzt is kerített, hogy mégis elvigye az állatorvoshoz. Amikor már otthonról elkerülve, csak látogatóba jártam haza, a hűséges pajtás örömeben mindig végigrohángászta az udvart. A levegőben ilyenkor tyúktollak lebegtek, szárnyasok rikácsoltak, rémült kakasunk átrepült a szomszédba, a malacok meg ijedten rőfögtek az ólban.

Bodri csak az utolsó találkozásunk alkalmával volt már kedvetlen. Öreges pacsit adott és nem szökött utánam, hogy elkísérjen az állomásig, mint máskor. Szomorúan tanyázott a kapunk előtt, s onnan nézett utánam, amíg láthatott.

Az újabb hazalátogatáskor már hiába kerestem. Akkor mondták el a szüleim, hogy Bodri egy napon eltűnt. Elment a háztól meghalni. A Nagy-ér sarában találtak rá a tetemére. Apám kiszedte onnan, hazavitte és a veteményeskert végében földelte el. Fejfául egy szőlőkarót állított föléje. Úgy tett, mintha tréfálkozna, hogy lám, még a kutyának is fejfát állít. Ilyesmi pedig falun nem szokás. Inkább nevetséges. Ám akik körülötte álltak, csak észre vették, hogy a meghatottságtól fénylenek apám szemei.

B. TÓTH KLÁRA

Érintés

A
hogy
érintesz
méz csorog
ereimben ahogy
arcomat megsimítod
édes tenyered lenyomata
emlék - rajzolat gondterhelt
homlokomon – ahogyan bőröm
ezeréves barázdái között kitelnek
a ráncok – újra húszévesnek
lát a visszaforgó idő
rég elkopott jelenünk
feloldódik a koron
túli ölelésben
félévszázados
szövetségünk
újraterített
aszta
lán

CSÁKY KÁROLY

Emlékezések és vallomások IX.

A szülőföld „aprószentjeinek“ és nagyjainak méltatása 2.

Emlékezés Palásthy Pálra

A bársonyos forradalom előtt tájainkon nemigem emlegették Palásthy Pál nevét. Pedig szoros szálak fűzték őt a Felvidékhez: *Kassán* járt gimnáziumba, majd e város szemináriumában volt spirituális; 1881-ben *nyitrai főesperes* lett, halála előtt pedig templomot és iskolát építtetett a Hont megyei *Paláston*.

Jómagam először 1991-ben közöltem róla kisportrét *A Remény* hasábjain *A templomépítő és egyházi író (Emlékezés Palásthy Pál püspökre)* címmel (15. sz. 4. p.). Aztán a *Jeles elődeink* kötetemben mutattam őt be (Dunaszerdahely, 2002. 103-106. p.). A szlovákiai magyar papok közül újabban *dr. Sztyahula László* egyháztörténész foglalkozik behatóbban a tudós főpappal, a palásti egyházi iskola névadójával. Vele terveztük egy évvel ezelőtt egy Palásthy Pállal foglalkozó tudományos konferencia megrendezését is, melyre Paláston került volna sor. Sajnos, ez nem valósult meg, ám halála századik évfordulója alkalmából 2009. október 8-án emlékmisét tartottak a község templomában. Előtte a szép számban megjelent hívek (többen jöttek vidékről is) elimádkozták a rózsafüzért, majd két rövid előadás hangzott el. A szentmisét *dr. Gaál Endre esztergomi nagyprépost, dékán* tartotta.

Az egyházi író és mecénás főpap a Hont megyéből Abaúj és Zemplén megyébe szakadt híres Palásthy család sarja, *Magyarizsépen* született 1825. március 29-én. *Pesten* végezte teológiai tanulmányait, *Bécsben* szerzett teológiai doktorátust. Később a *pesti egyetemen* az erkölcsstan tanára, illetve a hittani kar dékánja lett, s 1861-ben kiadta kétkötetes erkölcsstanát *Theologia morum catholica* címmel. 1864-től szerkesztette a kitűnő egyházi folyóiratot, a *Religiot*. 1878-ban címzetes apáttá nevezték ki, 1886-ban pedig püspökké szentelték az esztergomi bazilikában, ahol ma földi maradványai is pihennek. Az előrelátó egyházpolitikus megannyi tanulmányán kívül megírta háromkötetes nagy munkáját *Palásthyak* címmel.

Palásthy Pál neve, mint már többször elmondtuk, okkal maradt fenn Hont megye történetében. Hisz ő építtette például *Palást község* gyönyörű szecessziós, neoromán elemekkel díszített, vörös téglából emelt templomát, emlynek több értékes festményt is adományozott. De impozáns iskolát is emltetett a községben.

Az októberi emlékmise előtti előadásában *dr. Sztyahula László* kéméni plébános, Palást szülőtte a püspök életművéről tartott előadást. Főleg Palásthy Pál teológusi munkásságával foglalkozott, s az 1867-ben *Kassán*, *Fábry Ignác* püspök temetésén tartott *Gyászbeszédet* elemezte. Ebben Palásthy hangsúlyozta, hogy „*A püspöki hivatal nem külső fények, hanem a munkának, s a munka által a nép boldogításának nehéz hivatala*“. Az Úr ezért „*Nem őket helyezte a világ fölé, hogy tündököljenek, hanem a világot helyezte rájuk, hogy annak terhét viseljék*“.

Érdemes arra is odafigyelnünk, milyenek tartotta Palásthy az igazi papot. Mint azt Sztyahula László is hangsúlyozta, a püspök „*papi ideálja a tudós, de jellemileg feddhetetlenül az igazság és a pápa mellett harcoló pap*“. S az is megszívlelendő, amit a tudós püspök a vezetés, a kormányzás kapcsán mondott: „*Nem tudni a kormányzáshoz, vagy a kormányzást kényelemből elhanyagolni, vagy rosszul kormányozni annyit tesz, mint a megyei papságot megrontani erkölcsileg, s a papság által a hívő népet*“. Az egyháztörténész előadását jól kiegészítették azok a vetített képek, melyeket a templomban bemutatott.

A másik előadó *dr. Cséfalvay Pál* kanonok, az esztergomi Keresztény Múzeum igazgatója volt. Vetítettképes előadása során ő Palásthy Pál ama hagyatékából muatott be néhányat, melyek múzeumukban láthatók. Ilyen például a róla készült portré, a püspök keresztje és gyűrűje stb.

Köszönet illeti a házigazda *Hlédik László* palásti plébánost a szép szervezésért. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével *Mahulányi József* ipolyási esperes, püspöki helynök is. Reméljük, a nemes

kezdeményezésnek további folytatása is lesz, s még közelebb kerül hozzánk Palásthy Pál szellemi hagyatéka, még többet megtudhatunk majd a templomépítő, a műgyűjtő, a családtörténet-kutató, a munkáiban megannyi helytörténeti-néprajzi vonatkozásokat közlő teológusról is.

(Remény, 2009. XI. 1. XX. évf. 44. sz. 12. p.)

Palásthy Pál -Paczka Ferenc festménye- (Cséfalvay Pál felvétele)

Palásthy Pál ketesztje (Cséfalvay Pál felvétele)

A palásti templom

(Csáky Károly felvétele)

Emlékezés Thury Györgyre

480 évvel ezelőtt, 1519-ben született a Hont megyei *Középtúr* községben /+1571/ a kiváló hazafi és európai hírű bajvívó, a kereszténység védelmezője, Thury György.

Az ismert történész és piarista tanár, *Takáts Sándor* írta egyik tanulmányában jeles szülöttünk kapcsán az alábbiakat: „*Nemzeti küzdelmeinknek nem az ide-oda ingadozó és megalkuvó politikusaink, hanem a szegény végbeliek a vezetői. A végbeli vitézek küzdő népe élesíti föl földünkön a nemzeti lelkesedést s teremti meg a nemzeti ébredést. A végbeliekben él és ég a hazaszeretet legjobban.*” (Takáts Sándor: A nagy Thury György. In: Régi magyar kapitányok és generálisok. Budapest, 1922. 43. p.) Ilyen végbeli ember volt a XVI. században a tájainkról indult Thury, a „*vitézi korszak egyik legnagyobb bajnoka*” is. Nem csoda, hisz ősei már az Árpádok idejében vitézkedtek. A nagyapa, *Miklós Mátyás* seregében lett „*dicsőséges vitéz*”. De nagy hadi érdemeket szerzett édesapja is.

György a hadi pályát közlegényként kezdte a közeli *Ság várában*. Nemsokára huszárfőlegény, majd huszártiszt lett. Vitézségével kitüntette magát *Léván*, a *szalkai viadalban* és a *palásti csatában*.

1552-ben már *Léva főkapitánya*, 1558-tól pedig *Palota várát* vigyázta. Derekasán védte e helyet; tetteit a nagy költő, *Zrínyi* is megénekelte. 1571-ben *Kanizsa* kapitányaként életét áldozta hazájáért és a kereszténységért.

Valamennyi egykorú történetíró „*emberséges embernek mondja őt, akiről jót sokat, de rosszat semmit se mondhatni. (...) Minden ízében magyar ember volt ő, aki egyesítette magában mindazt, ami az embert igazi magyarrá és nemzeti hőssé teszi. Egyenes és szókimondó ember ő, aki a kétszínűséget soha nem ismerte. Minden szavában, minden tettében, megcsillan az egyenesség és a nyíltság. Amit szívében hordoz, az van a nyelvén is. Rátartó és büszke az ellenséggel szemben, de szerény és alázatos az övéi között. Jobb bajtársat nála keresni sem lehetett. Minden vitézét testvérének, felebarátjának tartja.*” (Takáts, 46. p.)

Arégi magyar históriákat idézve *Bogdán István* is ír róla aki megemlíti, hogy Thury „*az állandó hadakozás, vérontás ellenére sem durvult el. A kardja alatt szolgálókban: vitézeiben, jobbágyaiban is meglátta az embert. Az adott lehetőség szerint mindig gondoskodott róluk, védte érdekeiket ahelyett, hogy bőrükön gazdagodott volna. (...) Egyenes, szókimondó, mégis nyájas, jó kedélyű és még jobb szívű, nagy híre ellenére is kevélység nélküli, közvetlen, szerény férfi. Emberséges ember, aki a becsületnél és a tisztességnél a hit és a haza szeretetét tartotta nagvobb erénynek. S ahogyan szerette a kettőt, úgy gyűlölte a hit és a haza ellenségét...*” (Bogdán István: Régi magyar históriák. Budapest, 1980. 100. p.)

Thury György méltán foglal helyet az olyan vitézek sorában, mint *Szondi György*, *Dobó István* vagy *Zrínyi Miklós*. A maroknyi kanizsai őrség élén ő is tudta, hogy rongyos vitézeivel képtelen megállítani a több ezres török sereget. De nem keseredett el, nem futamodott meg. Példájával és hitével öntött lelket katonáiba. „*S bár – mint Takáts Sándor könyvében olvassuk — érezte, hogy parányi serege nem bír a törökkel, Istenébe helyezé bizalmát s kész volt nemzetéért vérént ontani. Utolsó óráiban is arra gondolt, hogy Istene megbocsájtja a nemzet bűneit, látván az ártatlanok mód nélkül való szenvedését. Lantosa, aki utolsó óráiban is mellette volt, ily szókat ad az ajkára: „Uram, uram! Seregöknek Istene/ Megharagudtál az te népeidre./ Tekints most ez nyomorult nemzetre./ És fordíts haragodat kegyelömrre, // Én értetök nem szánom életömet,/ Kiontani mai napon véreömet,/ Letaglalni szegényökért testömet,/ Érettök közikbe viszöm fejömet.// Csak te vagy Uram az én bátorságom,/ Az ellenség ellen az én pajzsom,/ Ha kevesen vagyunk, te benned bízom,/ Hogy a te nevedben őket megbírom!*” (TAKÁCS, 106.p.)

Többször elmondtam és leírtam már, hogy Thury György cselekedetei, emberi magatartása máig ható példa lehet. Sajnos, ennek ellenére alig-alig őrizték emlékét szülőföldjén. Mindez azonban már a múlté, 1997 advent utolsó hetében Thury jelképesen visszatért a Korpona-patak völgyi tájra. *Malagyi József* plébános kezdeményezésére *Felsőtúr* plébániatemplomában, illetve *Középtúr* és *Kistúr* imaházában emléktáblát lepleztek le tiszteletére. A táblákon az alábbi szöveg olvasható: „*E föld szülötte THURY GYÖRGY (1519-1571)/ a török kor hős kapitánya/ a kereszténység védelmezője/ európai hírű bajvívó*”.

Ebből az alkalomból a szentmise után mindhárom helyen e sorok írója tartott méltató és buzdító előadást. Azt kívánta többek közt, hogy Thury György szelleme ragyogja be a falvak otthonait, az otthonok lakóinak szívét. Árassza rájuk az Isten Thury szelleme által a jó példát: erősítse őket, emberségükben, hitükben és magyarságukban. Mert a közösség, amely nagy fiait megbecsüli, önmagát is felmagasztalja. A közösség, amely múltja emlékeit ápolja, egyben jövőjét is biztosítja.

(Honti Lapok, 1998. 7. sz. 9 p.)

II. Rákóczi Ferenc honti kapcsolatai

Köztudott, hogy a nagy fejedelmet, II. Rákóczi Ferencet szoros szálak fűzték Hont megyéhez is. Brigadéros, Ocskay László 1703. szeptember 14-én hódoltatta meg a vidék hajdani királyi városát, nagy múltú és gazdag történelmi emlékekkel rendelkező települését, Korponát. A Rákóczi-szabadságharc idején a helység a felkelés végéig híve maradt a fejedelemnek. A vármegye monográfiájában olvassuk, hogy Rákóczi uralmának idején, 1708-ban gróf Bercsényi Miklós is meglátogatta a várost. Február másodikán kíséretével együtt részt vett a gyertyaszentelői körmenetben, s „gazdag oferát tett az oltárra”. Október 23-án aztán a fejedelem tábornoka, báró Andrassy György magával vitte a város tizenegy ágyúját, Korponát pedig felgyújtotta, hogy a császáriak semmit se találjanak ott.

A megye másik városához, a premontreiek hajdani központjához, a későbbi székhelyhez, Ipolysághoz is kötődött a szabadságharc története. Valószínűleg a templom melletti kolostorépületben szállt meg a fejedelem 1704. szeptember 24-én, amikor is Gyöngyösről Hídvégen át az Ipoly mentén érkezett Ságra ötezer főnyi seregével. A következő nap itt fogadta az erdélyi követeket, akik fejedelemmé választását hozták hírül. Így ír minderről Emlékirataiban maga Rákóczi: „Az értekezlet Gyöngyösön befejeződött, én pedig sereggemmel rövid menetekben Vihnye felé közeledtem, és elhatároztam, hogy egészségem helyreállítására felhasználok az ottani fürdőket. Néhány napot Ságón időztem, ahol Veterani grófot fogadtam. A kassai megadás megerősítését kérte. Ezen a helyen ért el az erdélyi rendek ünnepélyes követsége is, és elhozta megválasztásom oklevelét. Az volt a megbízásuk, hogy fogadjam el, és menjek közéjük, megragadni a kormányzás gyeplőjét.”

Selmecbányán, az egykori szabad királyi bányavárosban több Rákóczi-emléket is találunk. Amikor 1703. szeptember 14-én Korpona behódolt a fejedelemnek, Ocskay hadából negyven huszár még aznap Selmec városa előtt termett. A protestáns lakosság nagyrésze megadta magát, s hűséget esküdött a fejedelemnek.

A Szentháromság téren áll az egykori Hellenbach-ház. Az eredetileg XVI. századi reneszánsz épületben lakott Hellenbach János Gottfried (1659-1728), a kor kiváló orvosa, II. Rákóczi Ferenc bányakamara-grófja. Amiért 1703-ban a kurucokhoz csatlakozott, a fejedelem az alsómagyarországi kamara adminisztrátorává nevezte őt ki. E minőségében sokat tett az ércbányák hozamának növelése érdekében, s a gazdasági ügyekben Rákóczinak egyik tanácsadója lett. Mint a bányaorvosi tisztséget is betöltő kamaragróf, jelentős összegeket fordított a korszerű katonaegészségügy kialakítására is. Rákóczi tulajdonképpeni pénzügyi és kereskedelmi minisztere volt ő, aki mindvégig kitartott a fejedelem mellett.

Selmec főterének közelében, a Szent Katalin-templom mellett áll a település kiemelkedő épülete, a híres városháza. Az eredetileg XIV. századi földszintes házat 1488-ban emeletessé alakították, a XVII. század végén pedig reneszánsz stílusúra formálták. Az épület tanácstermében látható a szép Justinia-freskó, melynek allegorikus alakja az igazságot jelképezi. E teremben került sor arra a sikertelen tárgyalásra, melynek során 1704-ben Rákóczi követei kezdtek egyezkedni a császári küldöttekkel angol és holland megfigyelők jelenlétében.

A holland és angol követ Rákóczival Vihnyén személyesen is tárgyalt, s a fejedelem feltárta előttük célját: orvosolni kívánja a nemzet összes sérelmeit.

A Selmec felett emelkedő Óvárban, illetve annak tornyában történt a monda szerint a messze környéken ismert selmeci pénzhamisítás. 1705 végén egy idegen úriember telepedett itt le, aki gróf Cotten János Zsigmondnak nevezte magát s Rákóczi kapitányaként mutatkozott be. Haydt Krisztián órásmesterrel a toronyban pénzverőgépet állítottak fel, s titokzatos módon fényes poltúrákat (ezüstpénzeket) verettek önnön meggazdagodásukra. Büntetésük természetesen nem maradt el.

Hont megyei illetőségű volt a barokk arcképfestészet kiemelkedő tehetségű mestere, Rákóczi udvari festője, Mányoki Adám (1673-1757) is. Szokolyán született, ahol apja protestáns pap volt. 1703 és 1707 közt Berlinben dolgozott a porosz udvar számára. Itt ismerkedett meg Rákóczival, aki később szolgálatába fogadta és foglalkoztatta Mányokit. 1708-ban festette meg II. Rákóczi Ferencről egyik leghíresebb képét, amely ma a budapesti Szépművészeti Múzeumban látható. A fejedelmet ábrázoló portré a „korabeli európai festészet alapos ismeretére vall”. Rákóczit a mester félalakban, „nyugodt, komoly tartással, valóban fejedelmi méltósággal” ábrázolja.

A Rákóczi-kultuszt és a fejedelem itteni kapcsolatait Hontban számon tartották a nagy évforduló alkalmával, 1903-ban is. Erről elsősorban a helyi sajtóból tájékozódhatunk. A Honti Lapokban írták ekkor, hogy a Hontmegyei Múzeum-Társulat Rákóczi-ünnepet rendez, amely körül „semminemű pártszempont vagy egyéb kicsinyes szempont nem érvényesülhet”. Egy „mindenható közös érzésből” fakadó „egyetemes szempont” annyit jelent, mint „a kötelességeket a szívekbe vézni, a nemzeti összetartást fokozni, a csüggedést elriasztani, és a tettek energiáját abból a nagy korszakból átvezetni a mai korszakba”. (HL, 1903. 28. sz.)

A megyei újság következő számában egy szép méltatást közöltek Rákócziról és koráról, így kezdik többek közt a megemlékezést: „Annak a magyar eposznak, mit Magyarország történelmének szoktunk közönségesen nevezni, legszebb, legragyogóbb éneke a kurucvilág. Csodálatos világ volt az s csodálatosak a benne élő emberek”. A fejedelemről megjegyzik, hogy: „Soha önzetlenebb, hazája szabadságáért rajongóbb, nemesebb lelkű vezér nem állott a szabadságharc élén, mint II. Rákóczi Ferenc”.

Az újság több apró hírt közöl még az előkészületekről majd a 45. számban egy újabb méltatást találunk. Hőseinket a bibliai sivatag romjain is felséges hősökhöz hasonlítja a lap, s így ír: „nemzetünk története a világtörténelem legcsodálatosabb jelenségei közé tartozik. Az időknek lelke egyes korszakokban mintha egyedül mibennünk nyilatkozott volna meg: Nemzetünk odaállította az emberiség harcélére zászlóvivő gyanánt, hogy aztán kevés idő múlva e zászló csak nemzeti nagyságunk és dicsőségünk szemfedője legyen”.

A Honti Lapok 46. száma a november 8-án megtartott Rákóczi-ünnepről tudósít részletesen. Ekkor a város „zászlódsízt öltött”, s „taracklövészek jelentették az ünnep kezdetét”. A vármegyeházán összeült közönséget Lits Gyula főispán, a múzeumtársulat elnöke köszöntötte, majd ünnepi szentmisére átvonultak a római katolikus templomba. Itt Poljakovics Iván nyugalmazott plébános mondott beszédet. Utána matiné volt a zsúfolásig megtelt székházban, ahol Hederváry Lajosné „festői magyar ruhában, panyókára vetett mentében” lépett színpadra, s elszavalta a Rákóczi Rodostóban című melodramát. Ezután tárogatón kuruc dalokat játszottak, a dalkör elénekelt a Szózatot, s „Emelkedett hangulatban, és azon érzéssel oszlott szét a közönség, hogy ilyen szép lefolyású hazafias ünnep Ipolyságon még nem volt soha”.

November 15-én Selmeceen és Bélabányán rendeztek hasonló nagyszabású megemlékezést. Itt az Újvárbán mozsárlövészek jelezték az ünnep napját, majd a bányászzenekar ébresztő zenéjét lehetett hallani. Utána a Szentháromság téren gyülekeztek, s szentmisén vettek részt a Nagyboldogasszony-templomban, illetve az evangélikus templomban. A városháza tanácstermében Szitnyai József polgármester, királyi tanácsos mondott ünnepi beszédet, Richter Ede levéltáros pedig alkalmi felolvasást tartott. A díszközgyűlés után az akadémia diákjai tartottak ünnepi ülést az intézet dísztermében. A római katolikus elemi iskolában Rákóczi-kiállítást nyitottak, a Vigadóban pedig Balog Laci zenekara kuruc dalokat adott elő.

A honti Rákóczi-kultusz később is élt. 1906. október 29-én például az ipolysági izraelita templomban is nagyszabású ünnepséget tartottak. Grosszmann Gyula ünnepi beszéde nyomtatásban is megjelent Ipolyságon. 1910-ben a kassai ünnepségeken Hont megyét is képviselte küldöttség. A Honti Múzeumban őriztek néhány dokumentumot és relikviát Rákócziról, illetve a Rákóczi-korból. Mindezek részletesebb ismertetése azonban már egy másik dolgozat tárgya. Befejezésül csak annyit: II. Rákóczi Ferencről Ipolyságon kezdeményezésemre bár elneveztek egy szép utcát, ám emléktáblát a mai napig nem állítottak neki. Pedig megérdemelné, s akadna hely e célra is.

(Gömörország, 2003 ősz. IV. évf. 3. sz. 48-50. p.)

Híres nemesurak, akik a haza javát is szolgálták

A felsőtúri Pongráczok jeles tagja, PONGRÁCZ LAJOS

A Korpona-patak völgyében, az Ipolyságtól északra települt *Felsőtúron* egykor több kúria is állt. Máig megmaradt, s nemrégiben szépen meg is újult az a klasszicista stílusú, földszintes, téglalap alakú épület, melyet valószínűleg a XVIII-XIX. század fordulóján emeltek. Udvari oszlopos portáléja harámszögcsúcsban végződik. Az épület egykor a *Nedeczkyeké* volt. E család Emma nevű lányát vette feleségül Pongrácz Lajos, aki aztán egy ideig e kúria falai közt élt.

A Pongráczok felsőtúri népes családjából talán *Pongrácz Lajos* (1815 – 1899) lett a legismertebb. A kiváló férfiú, Hont nyugalmazott alispánja és krónikása, a haladó mozgalmak pártolója, a kultúra mecénása, az író és lapszerkesztő 1848/49-ben nemzetőrként tevékenykedett, *Kossuth Pesti Hírlapjában* publikált, pénzügyminisztériumának titkára volt. Írt verseket, *útirajzokat*, *helytörténeti munkákat*, *gyűjtött népdalokat*, igazgatta a *Honti Kaszinót*, szervezett több kimagasló megyei és országos rendezvényt stb. Kiadta a *Hont vármegye jegyzőkönyveiből* készült kivonatokat, a *Szondi Albumot*, a *Honti Krónika* című forradalmi lapot. Érdemeinek teljességre törekvő felsorolása itt szinte elképzelhetetlen.

Óvári és szentmiklósi Pongrácz Lajos 1815. február 15-én született Felsőtúron. Gimnáziumi tanulmányait *Selmebányán* és *Vácon* végezte, majd 1830-tól a pesti egyetemen tanult bölcsészetet és jogot. Már joghallgatóként buzgón olvasta *Széchenyi* Hitel című munkáját, hallgatta a gróf közgyűlési felszólalásait, ismerkedett reformprogramjával.

A *reformkor* kiemelkedő honti alakja a birtokgyarapítással nem sokat törődött, életét ehelyett a közügy szolgálatába állította. Hat évtizedet töltött közpályán: volt szolgabíró, főjegyző, törvényszéki ülk, táblabíró és alispán. 1835-ben választották Hont megye „rendes esküdtjévé”. 1839-ben „absentiumi követként” részt vett a pozsonyi országgyűlésen. Már fiatal joggyakornokként bekapcsolódott az 1840-es évek mozgalmába: kiállt a *Honti Ellenzék* törekvései mellett, hazafias szellemben dolgozott és alkotott. 1841-től *Kossuth Pesti Hírlapjának* levelezőjeként gyakran írt „élénk, szellemes s olykor csípős” hangvétellű cikkeket. A fiatal tisztviselő a *Pesti Naplónak* is küldött tudósításokat a megye szellemi mozgalmairól s az ellenzék radikális törekvéseiről.

1845-ben a konzervatívok a politikai pályán Pongráczot háttérbe szorították, ám hitében meg nem rendítették. A negyvennyolcas eseményeket nagy lelkesedéssel fogadta, tiszteletbeli főjegyző lett, s a szabadságharcban *nemzetőr*ként maga is részt vett. A bukás után nem vállalt hivatalt megyéjében; az Alföldön volt jószágigazgató, s csak 1861-ben tért újra vissza Hontba. Rövid idő után ismét elhagyta a megyét, *Esztergomban* telepedett le, ahol saját szerkesztésében megjelentette a vegyes tartalmú hetilapot, az *Esztergomi Újságot*. 1865-ben megint Hontban találjuk őt, ahol a megye törvényszéki ülnöke, később pedig főszolgabíró, főjegyző és alispán. Tevékenyen jelen volt a közéletben is: Ipolyságon megalapította az *Ipolyság Város Szépészeti és Anyagi Jólétét Előmozdító Társulatot*, éveken át elnöke volt a *Honti Kaszinónak*, ápolta a *Szondi- és Ipolyi-kultuszt*, segítette a múzeum kibontakozását stb.

1889-ben magas kora és betegsége miatt nyugalomba vonult. Budapesten telepedett le, s a fővárosban hunyt el 1899. augusztus 10-én, de szülőfalujában, Felsőtúron helyezték őt örök nyugalomra a római katolikus templom melletti családi sírboltban.

Pongrácz Lajos sokoldalú tevékenysége mellett – mint már említettük is – széleskörű *publikációs* és *szerkesztői munkát* végzett, s maga is írt néhány könyvet. 1868-ban például kiadta a *Szózat a Szondi-emlék ügyében* című dolgozatát, 1885-ben pedig *Szondi Albumot* szerkesztett. 1886-ban az *ipolysági kaszinó ötvenéves történetét* dolgozta fel. Egyébként ő volt a drégelyi Szondi-kápolna építésének indítványozója is.

Halála előtt egy évvel adta ki a *Szemelvények egy vármegyei táblabírónak hátrahagyott dolgozataiból* című munkáját. A gyűjtemény, bár tágabb kultúrtörténeti forrásértékkel is bír, elsősorban helytörténeti szempontból tartalmaz értékes adalékokat. Könyve utolsó részében *költeményeket*, *epigrammákat* találunk. Ezek amolyan *epigon költőről*, alkalmi poétáról tanúskodnak csak. Ám munkásságának érdemeit, tevékenységének lényegét nem itt kell keresnünk. Erre sokkal több lehetőséget

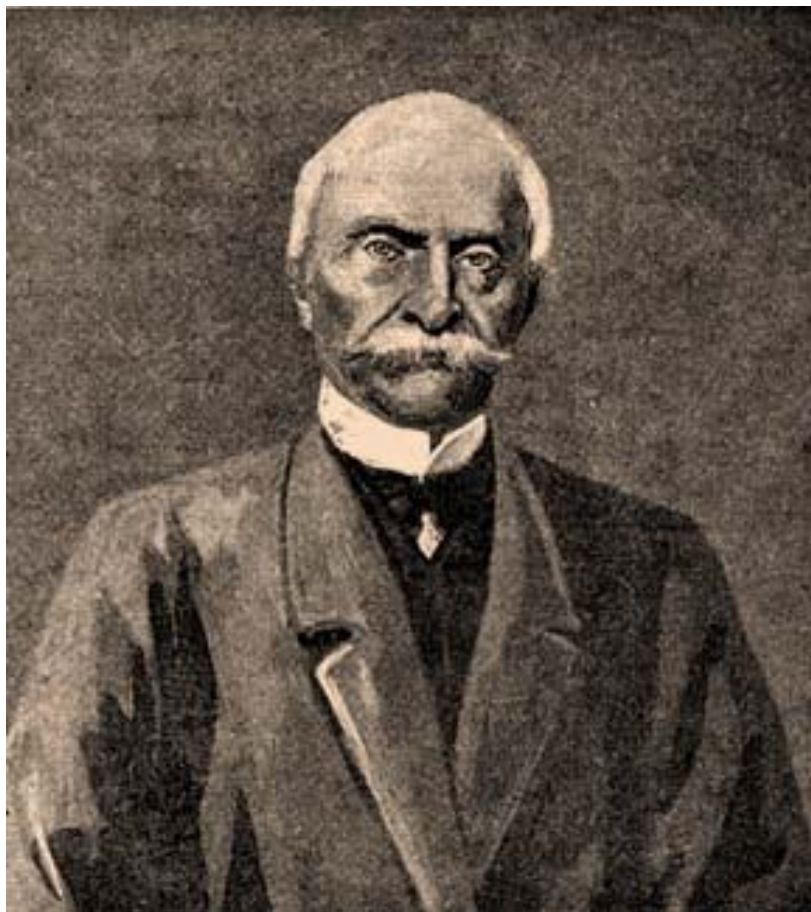
kínál közéleti buzgólkodása, lap- és irodalomszervezői munkássága, melyek alapján feltétlenül megérdemli a rá való emlékezést.

Pongrácz Lajos sokat utazott, kedvelte a természetet, csodálta a szebbnél szebb tájakat. Útjai során felfedezte a műemlékeket, de meglátta az embert is. Már a szintén általa szerkesztett *Honti Literatúrai-Füzér*ben is közölt részleteket az 1833-ban írt *útinaplójából*, melyben többek közt Vácot, Romhányt és az Ipoly völgyét mutatta be, s írt Drégelyről, Ipolyságról, Selmecebányáról és Trencsényfürdőről is. Dolgozatait 1845-ben *Magyar utiképek* címmel könyvalakban is megjelentette.

Nemesemberünk fontos és hézagpótló alkotása a *Kivonatok Hont vármegye jegyzőkönyveiből* című munka, amely 1890-ben jelent meg Selmecebányán. Kár, hogy csak az 1848-1849. és az 1861. évről szóló feljegyzések váltak ezáltal hozzáférhetővé.

Pongrácz még *népdalgyűjtőként* is tevékenykedett. 1845. márciusában 43 népdalt küldött *Erdélyi János*nak, aki a *Népdalok és mondák* című gyűjteményében is jegyzi Pongrácz nevét, s többet is közöl a felsőtúri gyűjteményből. Pongrácz egyébként jól ismerte a népet, annak életmódját és problémáit, kultúráját és hitvilágát. Hisz maga is hosszú időn át vidéken élt, közel a falusi emberekhez, azok mindennapi világához. Az egyszerű embereknek akart segíteni akkor is, amikor *1848-ban* a *Honti Krónikát* indította. Szociális érzékenységről tanúskodnak reformkori írásai, például az 1848-ban megjelent realiztikus és tragikus hangvételű, a *Zsellér lánya* című „jogi beszélye“.

Örömmel számulhatunk be arról, hogy Pongrácz Lajost újra felfedezték szülőföldjén. Ehhez hozzájárultak a róla szóló újabb publikációk, tanulmányok és könyvek is, elsősorban *Hála József, Kiss László* s e sorok írójának jóvoltából. Szülőfalujában rendbetették a család temetkezési helyét, felújították síremlékét, Ipolyságon pedig iskolát neveztek el a jeles szülőtről.

Pongrácz Lajos

Mélyen tisztelt
Tisztelt Akadémia!

Az évi Szoltyi Arrolat előbb bemutatási úszai, utóbb nagyváradi
püspöki gyűlés és ifjúkori lakóhelyét, honfoglalásunk barátjainak
közül Szoltykesszi község ^{demléstől} büntetésétől, sőt előzőleg a boldogult
emlékület Szoltyváron, folyó évi October hó 20-án mint a
díszös, hatott gyűlési napjának első elfordulóján, határ ügy
telen de kegyeletos emlékünnepélygel megülni kíván-
ják.

Méltó erővel, — nehogy esetleg honfűi mulasztás v. d. j.
újféle bennünket, — hazafűi kötelemlékeknek tartjuk tisztelt
teljesen ekesíteni a mélyen tisztelt Tudomány Akadémiáján:

Honfűi bizalommal kérem egyidejűleg, miszerint
— kegyelettel párosult hazafűi s. interitókhat tekintet, — a j. d.
zett alkalomból egy tagjának esetleg leendő kihűlési

szerű ünnepélyünknek súlyt és tekintélyt adni méltóságuk,
Tisztelet ünnepélyünk ismétles programjának id. d. d.
birtoktása mellett maradunk

Hazafűi kíváló tisztelettel

Szoltyáig 1887 szeptember hó 20-án

aláíratos szolgálattal
a rendelkezésig, s. emelk. művelés:

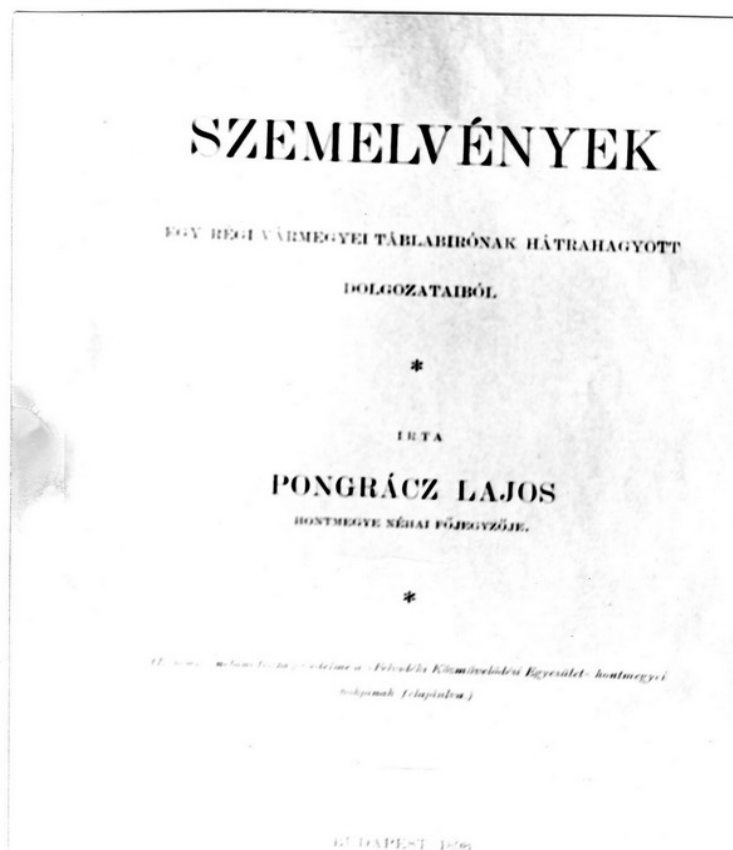
Pongrácz Lajos 22,

Honfűi akadémia elnöke

V. k.

A felújított felsőtúri kúria, ahol Pongrácz Lajos is lakott

Egyik munkája

A felsőtúri Pongrácz-síremlék ma (Csáky Károly felvétele)

GYÜRKY ANTAL, az országos hírű szelényi nemesember

1817. március 12-én a Hont megyei *Felsőszelény*ben született Gyürky Antal, a kiváló magyar szakíró, lapszerkesztő és helytörténész, az országos hírű gazda és borász. A kúria, ahol az ismert nemesember lakott, még áll a település egyik magaslatán, de mára sajnos teljesen átalakult és jellegtelenné vált. Falán **1997. március 9-én emléktáblát** lepleztek le a nagy szülött tiszteletére. Gyürky előkelő nemesi családból származott; apja hosszú időn át a megye főügyésze, édesanyja, *Sztregovai Madách Anna*, Madách Imre költő édesapjának testvére volt. Az ő révén jutott a család a szelényi birtokhoz. A művelt szülők „*már zsenge korától kezdve a legnagyobb nevelésben részesítették*“ gyermeküket. Gyürky *Aradon* és *Léván* végezte tanulmányait, s fiatalon megyei szolgálatba lépett. 1836-ban tiszteletbeli aljegyző és esküdt, két év múlva szolgabíró, majd pedig hosszú időn át Hont vármegye rendes főjegyzője volt. Közben tanult és művelődött: ügyvédi oklevelet szerzett, fellépett az irodalom terén, európai nemzetek nyelvét tanulta stb.

A kiváló közigazda és *gazdasági szakíró* alapítója volt a *Honti Fiókgazdasági Egyesületnek*, igazgatója a *Honti Kaszinó*nak, 1848-ban pedig *honti nemzetőrségi* parancsnok lett. 1856-1861 közt szerkesztette a *Borászati Lapokat*, megjelentette a *Borászati és Kertészeti Füzeteket*. 1857-ben hat füzetben kiadta a *Szőlészeti és Borászati Közleményeket*. Szakcikkei kezdetben az *Ismertető*ben, később pedig a *Gazdasági Lapokban* jelentek meg. Már aljegyző korában itthon és külföldön sorra felkereste a jelesebb gazdaságokat, hogy eredményeiket népszerűsítse, sikereikkel másokat is megismertessen.

Több tudományos egyesületnek volt a tagja, szülőmegyéjében pedig 1838-ban a központi gazdasági egyesület mintájára létrehozta a Honti Fiókgazdasági Egyesületet. 1839-ben több alkalommal kutatót a megyei levéltárban, hogy az *Ipoly-szabályzás* érdekében a megye helyrajzi és statisztikai leírását elvégezze. 1841-ben a nagy múltú Honti Kaszinó élén állt, melynek igazgatója volt 1848-ban is, mikor a kaszinó körében is „eszmétárgyát képezték“ az olyan kérdések, mint a közteherviselés, az ősiség eltörlése, a jogegyenlőség stb.

A *szabadságharc* kezdetén Gyürkyt azzal bízták meg, hogy a megye négy járásában toborzást tartson. A nemzetőrség, melynek később parancsnoka lett, július 12-én már Ipolyságon összpontosult, s a nemzetőrök száma meghaladta a hatezret. Gyürky rövidesen a honvédség kötelékébe lépett, s *Görgey* parancsnoki tisztjeként több csatában is részt vett.

A világosi fegyverletétel után, az önkényuralom korszakában nem folytathatta hivatali munkáját. Az ötvenes évek derekán *Pestre* költözött, hogy „minél szélesebb körben több eredménnyel munkálkodhasson eszméinek kifejtésében“. Magyarország legjobb gazdasági szakembereinek társaságában beutazta az ország bortermő vidékeit, hogy felmérje a helyzetet, népszerűsítse a szőlőtermelést, segítse a gazdákat. Pesten mintaborcsarnokot hozott létre, szülőfalujában pedig „*szőlőterménygyárat*“ létesített. Közben kapcsolatba kerül a nagy magyarral, *Széchenyi István*nal is.

Gyürky több kiváló szakkönyvnek is a szerzője. Első művét 1853-ban jelentette meg Pesten *A tagosítás*ról címmel. *A vinczellérek könyve* szintén Pesten jelent meg 1856-ban. Ugyanebben az évben Balassagyarmaton adta ki a *Cselédbarátot*, két év múlva pedig megjelent a *Borászati vegytant*. 1860-ban szintén Pesten látott napvilágot *A szőlőművelés és borkezelés újabb elvei* című kötete. 1861-ben is megjelent egy igen fontos műve, a *Borászati-szótár*. Ez a maga nemében egyedülálló vállalkozás volt, mert a szakszavak mellett rengeteg tájszót is közölt. Könyve így néprajzi szempontból is értékes olvasmány. Nagy szolgálatot tett a dunaszerdahelyi *Lilium Aurum Könyvkiadó*, amikor 2004-ben hasonmás formában újra megjelentette ezt a fontos munkát. A kiadványhoz e sorok szerzője írt hosszabb tanulmányt. Gyürky nevét a helytörténeti kutatók körében mindenekelőtt az *Ötvennégy év Hontvármegye történetéből* című kétkötetes munkája tette ismertté. Könyvének tudományos értéke, adatpontossága bár megkérdőjelezhető, ám korrajzai, társadalmi tablói annál értékesebbek.

Amikor Gyürky 1868 után ismét visszatért szülőmegyéjébe, törvényszéki bírónak választották. Később ugyanitt szőlőváltási jogbiztos, majd árvaszéki elnök lett. Egy ideig elnöke, illetve helyettes felügyelője volt az iskolaszéknek is Hont megyében. Sokat tett *Ipolyság* szellemi emelkedéséért is. A tevékeny lokálpatrióták kezdeményezésére Ipolyságon utcát neveztek el a példamutató nemesemberről és gazdasági szakíróról, **1995-ben** pedig az általa kialakított Park utca (ma II. Rákóczy Ferenc utca) egyik épületén (a volt Iparos Kör és Katolikus Legényegylet székházán) **emléktáblát** lepleztek le tiszteletére.

(Kastélykrónika, II. évf. 2005/2-3.szám, 45-46. p.)

BORÁSZATI LAPOK.

A SZŐLŐMIVELÉS, BORKEZELÉS, PINCEGAZDÁSZAT S BORKERESKEDÉS ÉRDEKE ELŐMOZDÍTÁSÁRA ÉS EMELÉSÉRE.

Előfizetési díj:

Egész évre postán bérmelve külföldre 6 ft 30 kr újjében, félévre 3 ft 15 kr újjében. Előfizethető minden cs. kir. postahivatal úján, és a szerkesztőnél.

Szerkesztői Iroda:

Sebestyén tér, 2. sz., 1. emelet, hora a kávéházak és előfizetői pénzek utaztatandók. — A lap minden vasárnap egy vagy másfél íven jelenik meg.

A bor megtörése.

Ezen cím alatt az 1859-évi Borászati lapok 358, 367, 374, 383, 390. oldalain létezik egy közlemény, melynek folytatására nézve felhasználom az alkalmat, ha tek. szeűkesztő úr e részbeni tapasztalásomat közlésre érdemesnek véli.

A mit előadok az tény, mert saját tapasztalásomon alapszik, melynek végső elemekre vonatkozó szorosabb magyarázatát jártasabb vegyészekre bízom.

Svábbhegyen haranghalmi pinczémben volt két egymás mellett fekvő, mindegyike 32 akót mérő hordóm, melyeket egy helyben és időben termelt (4 éves) fehér borral ugyanis egy nap megtöltöttem.

Egy alkalommal nagy riadással jön hozzám a kocsmárosom mondván: hogy minden palackba fejtett borom a kocsmá pinczéjébe megtörődött. — Igaza volt, mert a bornak színe kékes-barna füstösnek látszott, s csakugyan ivásra kitsem hódított volna. Azonnal kísérletet tettem a borral, s belőle közvetlen a hordóból egy pohárba vevén, azt a pinczéből levegőre kivittem, a bor tükre tisztán jött a hordóból, de alig érte őt a levegő, már is a kedvetlen füstös-barna szín mutatkozott. Ez uttal próbára vevém a szomszédhordóbóli bort, de ez habár több napot át a szabadon volt, megtartotta kristály tisztaságát.

Megtörtöve ezen a tüneményen annál is inkább, mert nehéz volt a betegség okát kipuhatólni, és nem is tudtam más okát feltalálni, mint hogy a hordó a beteg borral épen a pinczelyuk alatt létezett (a lyuk nagysága hat újni négyzetögre) és déltől a napsugarai egyenesen a hordót érheték, sőt ezen részét a hordónak

Tisztelt Unger Ferencz úr Buda város gyógyszerésze nemcsak igen ügyes vegyész, de különben is igen tapasztalt borász mindenkor szíveskedik vegytani tudásával szolgálni, Laboratoriumába szoktunk néha vegytani kísérleteket borainkkal tenni; most is tehát oda vittem mind a két egymás mellett fekvő hordóból egy-egy itecét.

Messze terjedne közlésem, ha az egész vegytani vizsgátt itt részletesen leírnam, (Igen kedves ily gyakorlati közlemény, de a tisztelt Tudor úr értekezését is szívesen vesszük. Szerk.) azért csak röviden az eredményt adom elő:

Vegykísérlet alá vettük külön-külön mind a két itezo bort, és kislát, hogy a romlott borba kevesebb borkömmennyiség létezett, mint a másikba; ez t. i. feloszlott, s így a borkösavnak (acidum tartaricum) egy része elenyészett; miért is a visszamaradt borkösav — hamag (kali tartaricum) üledéke s bort homályosította, szóval a beteg bornak itecéje 3%, grm borsavat (gyógyszeri mértéket értve) nélkülözött, vagyis a 32 akó borban 14 és fél Uncia, azaz 29 lat hiány vala.

Az előadatok és nyomozások alapján biztosan lehetett hinní, hogyha a 32 akó borba mestereleg 29 lat borkö savat adok, a bor ismét egiséges fog lenni, miért is teljes biztossággal kísérleteinkbe bizván, az összes bort vizahólyaggal tisztítottam meg, és a 29 lat borkösavat részletesen hozzáadtam. Négy hét múlva az aljáról lefejtettem, melynek nagy mennyiségű kékes-barna üledéke volt; örömitükre a bor többé nem törődött, sőt erejét s zamatját is megtartotta, s szívesen itták is. Próba gyanánt néhány akót vizsztatartottam, de a bor többé nem törődött. Budán 1859. évi december 12-én.

Dr. Patáchi Károly.

A Borászati lapok, melyet Gyürky Antal is szerkesztett

ÖTVENNÉGY ÉV

HONTVÁRMEGYE TÖRTÉNETÉBŐL

Vautsko

$\frac{3}{8}$ 11.

1820-tól 1874-ik évig.

IRTA

GYÜRKY ANTAL.

*Szűri Péter János tanár úr
a régi jó idők emlékeire*

a szerző

1874

VÁCZON,

NYOMATOTT A SIKETN. IPARINT. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1874.

Egyik munkája

ZAKLADATEĽ HONTIANSKEJ HOSPODÁRSKEJ
SPOLOČNOSTI, AUTOR POĽNOHOSPODÁRSKÝCH
KNÍH A ČASOPISOV

GYÜRKY ANTAL

1817 – 1890

A HONTI GAZDASÁGI EGYESÜLET ALAPÍTÓJA
MEZŐGAZDASÁGI SZAKÍRÓ ÉS HELYTÖRTÉNÉSZ
EMLÉKÉRE

POĽNOHOSPODÁRSKE DRUŽSTVÁ POIPLIA
IPOLYMENTE MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZETEI

BURÍK L. IPOLYSÁG

Emléktáblája Ipolyságon (Csáky Károly felvétele)

HORVÁTH ÖDÖN

versei

A Fény ébredése

A felvirradó nap csigalépcsőjén
a napkorong két hegycsúcs mögül jött fel;
a rügyeken már táncoló vörös fény
megbotlott néhány összehordott kőben.

A kerti ösvényen arra menőben,
éreztem karom félmeztelen bőrén
a napsugarak szinte ingerlően
lágysimítását. Tavaszi légörvény

ölelt magához, élveztem a csöndet.
Korán volt. Minden hangulatot keltő,
apró lény tápázkodott körülöttem

a hosszúra nyúlt éj után. Szűz-dallam:
madáracsicsérgés, lombshuhogás, szellő
összhangja hallatszott száz változatban.

A kinnrekedtek

Egyszer az történt, iszonyú robajjal
becsapódott a vaskapu. Mi éppen
kinnrekedtünk; közeledő viharral
lehetett számolni, a messzeségben

villámlott; nemsokára tompa dörgés
morgott fülünkbe. Összenéztünk, merre
találunk búvóhelyet? Szamárbögés
hallatszott a közelben. Pár méterre

megláttuk gazdáját is. Köszöntöttük.
Öreg volt, hosszú szakállal. Az állat
hátán nagy rőzsekupac. Láthatóan

most érkeztek ők is. Gondoltuk, jól van,
talán ismerik a járást. De vártak.
Mi mást tehattunk? Vártunk velük együtt.

Ájtatosság

Ujjainkra tekert rózsafüzérrel
motyogjuk el engesztelő imánkat,
ám korunk intő jeleire még nem
figyelünk eléggé, pedig a század

elég érthető nyelven beszél, végső
percekhez érünk. A nagy Bumm esélye
itt van a nyakunkon, jövőt ígérő
javulásról nincsen szó, gyorssegélyre

volna szükség, de mi mindnyájan hitvány
kis vágyainkkal vagyunk elfoglalva.
Közben kifordul a világ négy sarka

helyéből s elménk, ez a rossz tanítvány
technikai bravúrjaival hengeg,
mialatt körben már kénközsag terjeng.

Alkonyi séta

Alkonyodik, baktatok az úton.
Megnyúlt árnyékom követi a léptem;
tízszer nagyobb, mint én. Fekete nyom
a leáldozó bágyadt napsütésben.

Hajlong a nád a feltámadó szélben,
a barna földön hosszú repedések,
távol madárkák búcsúznak a réten;
mennyire jó, hogy tavasz van és élek.

Egymáshoz szalad jelen és a múlt,
a sok-sok szépség itt, s eszembe jut
messze gyermekkorom: sípok, kutya,

sok ismeretlen arc, százszínű álmok,
egymást követő képek és csodák,
amiket felnőttem még sohasem látott.

ELBERT ANITA

A Föld napján

Ma talicskával hordják a fényt
Felfelé a bányákból, az ásványok
Ragyogó íveivel, ugyanis a Föld
DNS-eiként ősi információkat
Hordoznak. Néhány vakond
Kipörög a napvilágra a föld
Mélységéből, vaksi szemeit
Az ég felé fordítja, mellette
Hangyák visznek egy száraz
Kenyérdarabot, szorgosan
A hangyabolyba. Sötétkék
Pillék táncolnak a légben,
Letelepednek olykor a levelekre,
Majd meghalnak, mintha meg
Sem születtek volna. Mert
Az embert nem érdekli egy
Állat halála, elmegy egy
Elütött madárka mellett,
Vagy egy sebesült őzikét
Sem vesz észre. Szívtelenek
Az emberek, mert közönyösek
A természettel szemben.
Pedig minden virágzó fa
Egy csoda, a szíromlevelek
Egymásra billenő gyöngyök,
S mindezek az ember hatalmán
Túl működnek. Mert egy ember
Nem úr az időjárás felett, s a fű
Kinő még utánad is, egy harmatcseppet
Nem vagy képes teremteni, de
Egy láthatatlan Mester ad esőt,
És napsugarat, melynek hatására
Kibújik a földből az árvácska,
A tulipán, vagy a kankalin.
Kell lennie egy csodálatos
Intelligenciának odafönn,
Kit Földanyának hív az égi nép,
Ő rendezi a természetet sorba,
S rajta múlik, hogy süt a nap, vagy esik.

SZÁJBELY ZSOLT

A végső misztérium kapujában

Az éjszaka kanyargós ösvényén, mint az ébredés könnyörtelen hada által űzött álom, nyugtalan szívvel haladtam hû paripám nyergében, mögöttem egy gyûlölt élet parázsló romjai hevertek, elöttem a hatalmas, hívogató ismeretlen. A fák lombjai között, hallgatag szörnyetegként ült a köd, s a Hold halovány és beteges fénye, mint egy lassan kialakuló gyertya, már alig-alig pislákol. Nem törődtem a magam mögött hagyott múlttal, elhagytam, megváltam tőle, mint csalfa asszonytól válik meg az ember, ha már elviselhetetlen súlyként nehezedik lelkére a kényszerű kötöttség. A fák levelei, mint ezer és ezer szempár követték mozdulataimat, szótlán, bölcs megfigyelőkként. Fáradt voltam, s bár ólomként húzta le tagjaimat a fáradtság, de mégis felülkerekedett a nyugtalanság, így megálltam, s leszállva paripám nyergéből, céltalan szellemként kószáltam a sűrű, áthatolhatatlan erdőben. Lelkembe a romlatlanság és a tisztaság áldott érzése furakodott, s a természet ölében, távol minden romlott, gyalázatos, förtelmes emberi dologtól, leheveredtem egy fa alá, s ízlelgettem a lombokról lehulló édes harmatot, majd mint egy fáradt gyermek, lehúnytam szemeimet és hagytam, hogy elmém, testem börtönéből kiszabadulva, az álom kéklő habjaiba merüljön. Órákkal később, a halovány hajnal egy kósza napsugara bekúszott lezárt szemhéjaim alá, és szorgos kis tündérként lehámozta a szememre rakódott álom bódító mákonyát. Éreztem, nem voltam egyedül. De igen különös látvány tárult álom-hamutól homályosuló tekintetem elé! Nem ember állt elöttem, nem az erdők mélyén lakozó aszkéta népség küldötte, hanem egy hatalmas, bozontos, tengerkék szemű farkas. Megrémültem, testemben a félelem magházából szétszóródtak a végtagokat bénító rettegés-magvacskák, s néztem a fenevad szemeit, szinte beleláttam az elméjébe, s ami a leginkább meglepett, hogy azokban a szemekben a nemes értelem tüzes szikrái pattogtak! Igen! Azok a szemek, egy embernek szépséges szemei voltak! A farkas lassan körbesétált, orrával lágyan hozzáért remegő kézfejemhez, nyelvével lenyalta az arcomon kiütkező bizalmatlanság nektárcseppjeit. Majd hirtelen görcsösen rángatózni kezdett, ajkai vicsorba rándultak, s száraz, feledhetetlen és utánozhatatlan hangon megszólalt: „Kövess engem idegen! Kövess hát titkokra szomjazó, nyugtalan elme! Kövess engem, s múltad fájdalmas köpenyét hagyj itt örökre, mostantól a valóság egy másik síkjában lépdelsz majd! Kövess hát, az előttünk álló hegy tetejére!” Végtagjaimra a megdöbbenés kötelei fonódtak, s egyre csak húztak a gyönyörű lupán után. A levegő útközben egészen megváltozott. Súlyos lett és szinte tapintható! Béke honolt a tájon, bár mindvégig éreztem valami különös félelmet, valami bizalmatlanságot, de végül is arra jutottam, hogy ezen érzemények csupán „előző életem” szánalmas fossziliái. Az idő sebes folyóként szaladt el mellettem, s mikor fölrkeztünk a hegy tetejére, szemeim elé olyan csodálatos, mennyei látvány tárult, melyet földi halandó talán elviselni is képtelen lenne. Gyönyörű, nem e világi, kékes-lilás köd mögött rejtő palota állt ott. Szemeimet magához szögezte a lenyûgöző látvány! A farkas párszor körbejárt engem, majd magabiztosan és céltudatosan besétált a palotába. Úgy éreztem, kiválasztott ember lettem, aki betekintést nyerhet az Élet és az egész Univerzum titkaiba! Gyorsan lépdeltem, hogy utolérjem a gyönyörű fenevadat, aki örök időkre megváltoztatta szánalmas életemet. Odabent, egészen megdöbbenő érzés szállta meg lelkemet! Elmondhatatlanul gyönyörű, arannyal, drágakövekkel kirakott hatalmas terembe kerültem, a levegőben folyton-folyvást változó alakok lebegtek, akárha a teremtés kezdetéhez érkeztem volna, mikor még minden földi dolognak bizonytalan volt a formája. Úgy éreztem, hazataláltam, lelkem kikötött a megnyugvás szigetén. Ahogyan a látványtól elkábult elmével bolyongtam, egy hamvas bőrű leányzó bukkant elő, s amint reá néztem, tudtam jól, valahonnan már ismerem őt! A szemei, a pillantásai - ó igen! Az a szempár azé a farkasé, aki idevezetett engem! Szótlánul közeledett felém, hosszú, fekete ruhája hangtalanul követte őt a padlót súrolva, és a leány mozgása is egészen hangtalan volt! Lágyan belémkarolt, és kedvesen mosolyogva egy másik különös terembe vezetett, ahol az asztalok roskadásig megpakolva álltak a legkülönfélébb finomságokkal, miket a mohó és élvhajhász emberiség csak megalkotott a történelem során! Leültetett, s mindketten enni kezdtünk, faltuk a finomabbnál finomabb étkeket és súlyos, testes borokkal öblítettük le a falatokat. Mikor már úgy éreztem, hogy nem bírok többet enni, a különös leányzó reám mosolygott, és szótlánul elhagyta a termet, akár egy kísértet. Egyedül maradtam

ezen a különös helyen, legalábbis azt hittem! Alig telt el jó fél óra a leány távozása óta, amikor egy sötét sarokból, egy különös, kicsi és fölöttébb rút lény csoszogott felém. Alig lehetett magasabb, mint egy jól megtermett szelindek, fél szeme egészen csukva volt, a másikon pedig egy vörös színű hályog pihent! Szótlanul haladt felém, „tekintete” szinte legféltebb titkaimig hatolt, így egészen megrémülve és kicsit undorodva is, ültem a széken. Valótlannak tűnt az egész jelenet. Majd a kicsi, ám csúf gnóm szótlanul, ahogyan jött, eltávozott. Továbbra is meglepetéstől bénultan ültem a széken, amikor visszatért a leány, mint ahogy egy álom tér vissza az elmébe sötétlő éjszakákon, s angyali hangon beszélni kezdett hozzám: „, Idegen! Az arcodon, az élet pecsétje, most lassan elhalványodik. Tudd meg, semmi sem tart örökké, minden múlandó: istenek, emberek, álmok és vágyak. Az öröklétnek gondolt állapot nem több, mint egy folyton ismétlődő, különös álom. Az élet maga egy vérszívó parazita, mely megmérgezi az álom folyamatát, s lassan a pusztulás felé vezeti vakká vágyakozott lényedet.” Szavai hallatán ezüstös könnyek gyűltek szememben. Lelkem, a széttört vágyak sóhajaitól nehezülve, lassan az álom tengerébe merült. Mikor magamhoz tértem, újra egyedül ültem a teremben, ahol véghetetlen sötétség honolt, csupán pár szomorú gyertya lángja táncolt a levegőben, hogy magukhoz csábítsák az éjszakát. Tudtam, testem és lelkem elhagyta az életet, de nem a halál áldott és nyugalmas állapotába kerültem. Talán árnyékká váltam, aki felébredt egy édes álomból, talán megrekedtem a feledés és az emlékezés keresztútján. Igen, valóban árnyékká lettem, s a köröttem hömpölygő tér lassan felszínre hozta a lelkem mélyére temetett gyűlöletet és félelmet, felhozta a feledés börtönébe száműzött érzelm-rabokat. Segítségért kiáltoztam, kegyelemért könyörögtem, de csupán panaszos echóim kavargtak a falak között, mint megzavarodott denevérek. Tekintetemmel a farkast, vagy a leányt kutattam, de csupán a szabadság lehulló oszlopainak végső küzdelmét láttam, amint elnyelte őket a sűrű, fekete csönd, és a megkerülhetetlen, rettegett örület. Tudtam, közel a vég. Emlékeim forgácsaiból tudatom mélyén kötelet alkottam, hogy a legvégső iszonyat elől elmenekülhessek, de ez a szörnyű gondolat csupán az örület apró gyermeke volt, semmi több! Ahogyan így bolyongtam, hirtelen különös hangok hallatszottak a falak mögül. Suttogó szavak suhantak el füleim mellett. Rémulten és magányosan rohantam a palota falai között, amikor egy hosszú, föld alá vezető lépcsőre bukkantam. Lassan, óvatosan lépkedve lementem a lépcsőn és szemeim elé szörnyű látvány tárult! Hatalmas katakombák sorakoztak egymás mellett, s a falakba égetve végső arckifejezések meredtek reám, akárha segítségért könyörögnének. Ekkor döbbsentem rá bizonyosan arra, amit már oly rég óta tudtam: az ember még a porszemnél is parányibb elem az univerzumban, s most én, egy kicsi porszem, a véletlen, vagy talán a sors akaratának engedelmessé válva belépést nyerhettem egy téren és időn kívül elhelyezkedő birodalomba, ahol a félelem a legnemesebb érzés, ami csak létezhet. Zokogva rohantam vissza a lépcsőn, nyomomban a katakombák halál-szagú kipárolgásaival. Amint kiértem, szörnyű változás ment végbe a pokoli helyen: a falak az égbe nyúltak, minden dolog oly méreteket öltött, amelyek emberi ésszel felfoghatatlanok. Az öröklét keserű fájdalma, mint eleven emlékkép lebegett a légtérben. A falakból lassan, hatalmas méretű, torz alakok léptek elő: arcuk a határtalan tudás súlyától ráncossá lett pergamen, testük az idő megkövült lenyomata. Dörgő, elviselhetetlen hanggal szóltak hozzám: „, Titkokat kutatva, ím, a végső misztérium kapujában állsz, telhetetlen utazó!” A levegőm fogyatkozott, szemeimből lágyan csordogálni kezdett a vér, majd erőtlenséggel a földre hulltam, és testemet, mint bűzös kátrány, beborította a felejtés gyilkos, kén-szagú mérge...

KOVÁCS T. ISTVÁN

KÜLÖNLEGES OLVAMÁNYAIM

Történelem, ipar és várostörténet

A lap 2012. januári számában Cementporos történelem címmel jelent meg egy írásom. Alapjában véve könyvismertető volt az is, melyet a váci, *Dunai Cement és Mészművek* Felépítésének a 25. évfordulójára adtak ki, én pedig majd negyedszázad múltán történelmi és ipartörténeti jelentősége miatt tartottam érdemesnek olvasásra ajánlani. Az újabb könyv a következő 25 évről, a nagyüzem fél évszázadáról szól.

A gyönyörű, keménytáblás, sok-sok képpel, tömören a tényeket ismertető szöveggel megjelent *Zöld úton, DCM-től a DDC-ig 1963-2013* című könyvet az elmúlt évben adta ki a ma már *Duna-Dráva Cement Kft* néven működő váci nagyüzem, melyet *Szarkándi János* elnök-vezérigazgató és *Petrillák Mária* kommunikációs vezető jegyezte felelős kiadóként.

A szakmai tanácsadó *Koltai Imre*, a Cemü (*az időközben megszűnt Cementipari Üzemek Országos Központja*) volt vezérigazgatója, a Magyar Cementipari Szövetség nyugalmazott elnöke és *Fordán Tamás* elemző mérnök volt. A képek a Duna-Dráva Cement Kft. archivumából, *Fordán Tamás és Zsitva Tibor*, az *Arcus Kft*, valamint a váci levéltárából kerültek a könyv lapjaira.

A kiadvány szövegét *Ferling PR*, *Fordán Tamás* munkájaként jegyzik. A grafikai szerkesztést az *Arcus. HU Kft*, a nyomdai és kötészeti munkákat a *Multiszolg Bt.* végezte el.

Történelmi, ipartörténeti és várostörténeti, esztétikai szempontból is élményt nyújtó kiadványt vehet a kezébe az olvasó. A fél évszázad történéseit, a kezdettől tartó folyamatok sikereit, hibáit, gondjait összefoglaló alkotás a tényeket tisztelő módon, aktuálpolitikától mentesen veszi sorra a fél évszázad műszaki és iparpolitikai fejleményeit azon a 134. oldalon, melyek részletes felsorolására itt nem lenne mód.

Olvasható az is, amit korábban csak a dolgokhoz közel állók tudtak, hogy a gyár története tulajdonképpen 50 évnél is régebben, már 1948-ban elkezdődött. A háború utáni újjáépítés, az iparosítás miatt a cementgyártás-kapacitás bővítése tette szükségessé.

Igaz is. Zárójelben jegyezhetjük meg, hogy az idősebbek még emlékeznek arra a szorongató lakáshiányra, amely egészen a hatvanas évekig eltartott. A fiatalabbak számára ismeretlen fogalom már az ágyrajárás, de talán még a társbérlet is. Ez a hiány sürgette az építőanyagok gyártását, s többek között a lakásépítést, melynek meggyorsítása házgyári épületekkel volt lehetséges.

A felsorolt krónika szerint az országos tervhivatal 1951. júniusában hagyta jóvá először olyan egyakna-kemencés gyár építését, amely évi 340 ezer tonna klinkert és 720 ezer tonna cementet gyártott volna, a *Naszály-hegy* mészkő anyagából. Egy ideig azonban szünet és sok vita is keletkezett, miután az 50-es évek végén került elő újra az építkezés ügye, de még ezután is többször leállították a beruházást. A végső döntés 1959-ben történt meg és ekkor már évente 1 millió tonna cement gyártását írták elő a majdan termelő ipari óriásnak.

Magam is emlékszem arra, hogy milyen sok vita előzte meg a végső döntést. Voltak, akik a *Naszály-hegyen* épülő kőbánya miatt a Dunakanyar tájképi romlása végett sajnálkoztak. Mások a városra hulló porártalom miatt aggódtak, akiket néha azzal vigasztaltak akik bizakodtak, hogy a száz méter magas három kémény átemeli majd a port, amely a pesti eszpresszók asztalán csapódik le. A valóságban viszont lecsapódott az a közeli háztetőkre, a kertekre is, a téma pedig a kártérítési pereket tárgyaló bírósági asztalokra. Ez azonban már a múlt emléke, s ennél már akkor is nagyobb eredmény volt, hogy a DCM az első években is több mint ezer embert juttatott munkához, s köztük jelentős számban a Nógrád megyei településeken lakók is itt jutottak jó keresethez.

Dokumentumok bizonyítják a korabeli lelkesedést amiatt, hogy itt nagyon nagy dolog készül. A fotókon látható, hogy sátozó épült az építkezésen pár hétig résztvevő egyetemisták számára, máshol 90 váci középiskolás dolgozik az építőtáborban.

A gigantikus méretekre jellemző, hogy a korabeli technikával, jórészt kubikus munkával 80 ezer köbméter földet mozgattak meg, s 1 millió légmétert építettek be.

-Hoppá! –mondom magamnak meglepetten; Ahhoz a könyvben idézett újsághírhez nekem is közöm van, amely közli, hogy két és félméteres mamutagyarat találtak az építkezésen. Azok a kubikusok engem hívtak oda először, akik a kiásott árok előtt tanakodtak. Akkor még csak egy méternyi csontgörbület látszott ki a földből. Óvatosan emelték ki aztán az egészet. *Stefaits Istvánt*, a váci Vak Bottyán Múzeum igazgatóját hívtam oda, aki úgy döntött: a Nemzeti Múzeumba kell küldeni ezt az értékes leletet.

-Rendben-mondtuk az emberekkel együtt, de azt kikötöttük; Az elszállítása előtt három hétig a kulturbarakokban állítjuk ki, hogy ott mindenki megnézhesse. Volt a mamutok koráról előadás is. Megemlíti a könyvben azt is, hogy *Urbán Ernő* író, közel egy évig tartózkodott az építkezésen, s *A nagy kaland* címmel regényt írt a hőskorszakról.

A gyár 1962-re épült fel és 1963-ban kezdett termelni. Az első évtized ismertetését azzal jellemzik, hogy minden kezdet nehéz.

Létszámhiány, sok üzemzavar, az NDK által szállított berendezések nem feleltek meg az előírásoknak. A második évtizedben döntés születik a felújításról. A keszei kőbánya is a gyárhoz kerül. Nyugatnémet berendezéseket alkalmaznak, a gyár egyenesbe jön. Eltűnik a környezeti porártalom. 1983-1992 között már a piacgazdálkodás viszonyaihoz igazodnak. Csökkenteni kell a termelést. Kezdődik a privatizáció. A DCM 33,3 százalék-ig a német *Heidelberger Zement AG és Schwenk Zementwerke A G.* tulajdonába kerül. A DCM helyett ma már DDC-t, azaz Duna Dráva Cementműveket mondunk, mert a privatizálás több szakasza után ma a cementgyártás 100 százalékig német tulajdonba került.

Vácott, Közép-Európa legkorszerűbb cementgyárában az előmunkát nagyjából kiváltó új technológiával, operátorok, számítógépek alkalmazásával automatizált termelés folyik. Ezzel együtt viszont a munkáslétszám is a töredékére csökkent.

A fotográfus megörökítette, amint összeroskad a lerobbantott három kémény, mintegy jelezve az újkorszak kezdetét. Ami mögötte van az, hogy a városban új lakótelepek épültek, munkásgenerációk nőttek fel, az üzem hatást gyakorolt a városi közlekedés fejlődésére, sokféle módon támogatja a városfejlesztést, mecénása a kulturális életnek. Leírhatatlanul sok a tények és emlékek száma, melyek gyarapították a Dunakanyar bal-parti központjának értékeit.

H. TÚRI KLÁRA versei

Paraszt-Piéta

Kőmagányban tisztán áll a vétlen,
nagypéntekre sűrűdött reményben
Fájdalmak Férfia; Fájdalmaknak Anyja,
Boldogasszony földig bő palástban
- bús magyar Piéta...Koronásan
Szittyaország paraszt-Máriája -
kikhez jöttek véghetetlen sorban
férfiak és nők száz éveken át
járni új s új magyar golgotát:
várnak itt most egy rég-holtat vissza:
...Anya s Fia /rendben-szépen
Róma szabta sárgán és fehéren
e stáció-vert átjáró-hazában/
- égi trónon, földi pusztulásban -
ház ormán egy fülke homályában
rendületlen várva. -Holott...
"Fegyveres őrség s kutya"! írva rá
s... a ház szint alá süllyedt padlatát
idő-pusztította vakolatát,
tört kerítését, ajtaját,
udvarát messzi múlt perli
s...nem nyílnak rég-élettel-teli
zavaros üvegszeméi.
Csak e harmadik szem, ez...ragyog,
- innen indul reménylett új korok
hangján...s szól a szél:
"- Sorsom kit nem hagy hidegen
azt a nőt, én azt keresem!
kivel új nap új jövő várna:
e csonka hazában: azt a régi nőt,
Kőműves Kelemennét! - Hiába keresem őt?"
S hogy..."Munkás akarat, sem tettvágy,
sem gyöngeség-számbavevő
húsvéti erő: másban nincs elég? -!
akik önzők irigyek s henyék,
ez időrosta - hullatta szemét
miatt kellene épülnie falba
- hazánkért élve s halva - egy -nek?
- firtattam volna én. S mint emlék:
nézett föntről rám Mária -
ölében gyalázott Szent Fia,
fák közt véresen bújt az est
s tudtam: én vagyok önző irigy, rest
- s szám e szóra nyílt:...Örömet! -

A zirci Krisztus-arc

Régi apátság templomában,
évszázados aranyozottságban
- rejtezkedve és magára hagyva...
előlem arcát mindegyre takarta

- de visszafordultam s...a bejáratától balra
elém képzett turáni Krisztus-arca,
s negatívból egy pozitív tekintet
Magához titkos jellel intett:

e kép látomás ha volna...Róla
a látomások legszebbje volna
- cikornyák közt, ahogy nézett Ő -
tekintete Fény volt, mit nem fog idő;

emlék ha volna csupán nekem e kép,
gyönyörű volna az is s...így elég -
de több volt ennél! - Harmadnapi halott,
ki értem valóban feltámadott.

2012. máj. 24.

KŐ-SZABÓ IMRE

Elfelejtett ígéret

Az ablak függönye mögül, a résen besütött a reggeli nap. Egészen világossá vált a szoba. Fehér Lajos, ez a huszonöt év körüli srác először az alvó lányra pillantott. Eszébe jutott a tegnapi esti buli. Aztán az a tény, hogy a lány különösebb unszolás nélkül követte őt ide. Nem akarta felébreszteni, de mozdulatára a lány is felkőnyökölt az ágyban. Egymásra tekintettek, első pillanatban mind a ketten szótlank maradtak. Kissé zavarban is voltak, hiszen ez volt az első közös ébredésük. Aztán a zavartságon túltették magukat. A fiú megölelte a lányt. Érezte testének melegét. Átfutott rajta a tegnapi esti és éjszakai élmények sora. Öröm töltötte el, valami különös érzés még ezen kívül, de hogy ez mi, erre nem tudott magyarázatot adni.

Irén kék szemébe nézett. Ennek a tizenhat éves, gimista lánynak izzott a tekintete, melyet erőteljesen aláhúzott formás, szabadon hagyott mellei. Fehér Lajos nem tudta, hogy mit is nézzen, mert mind a kettő vonzotta. Szótlank nézte a lányt, majd egy hosszabb hallgatás után megszólalt: - Sokszor elmaradtál már? – kérdezte a lányt. – Reggelig? – tette fel a kérdést Irén. – Igen! – mondta a fiú. A lány ránézett. A tekintete meleg volt és nyugodt. – Még nem! – Ez az első? – lepődött meg Fehér Lajos és valami győzelemféle érzés kerítette hatalmába. A lány intett a fejével, hogy igen. – Akkor most haragszol rám? – Miért? – a lány könnyedén kérdezett vissza és kezdett öltözködni. – Hogy itt maradtál, és miattam szorulsz majd. – Ki akarta, hogy itt aludjak? – incselkedett a szavakkal Irén. – Erről vitatkozhatnánk! – szabadkozott a fiú egy kicsit. – De ki mondta ki? – Te... - mondta bizonytalan háritással Fehér Lajos és nagyot nyelt. – Na látod, ezért tartom is a hátam! Vagy megbántad? A lány kérdése egy kicsit keményen hangzott. – Ne mondj ilyet! – tiltakozott a fiú és megölelte a lányt. Ebben az ölelésben szerette volna kifejezni, hogy szép volt minden. Kibontakozott az ölelésből és újbóli zavarát oszlatván, megkérdezte a lánytól: - Iszol egy kupicával? – kezébe vette a konyakos üveget. – Nem! – tiltakozott. – Felfrissít, éhgyomorra jó! – biztatta a fiú és poharak után nyúlt. – Akkor iszom! – egyezett bele. Ez már egyértelmű döntésnek látszott. Öntött és ittak. – Brr..., de erős! – rázkódott meg a lány. – Szokás kérdése, nekem már nem! – húzta ki magát Fehér Lajos, ezzel is mutatva férfias mivoltát. – Hallgatnék egy kis zenét – vetette közbe Irén. – Milyet? – kérdezte készséggel a fiú. – Friss jazzt! – volt a válasz. – Parancsolj!

Fehér Lajos előkeresett egy CD-t és becsúszta a gépbe. Bekapcsolta. – Megfelel? – kérdezte pár taktus után. A zene feldobta őket. Ezzel mintha beindult volna valami, mozdult a láb, a test, a szív ritmusa.

- Igen!

- Mosakszol?

- Nem!

- Miért?

- Majd otthon megfürdöm!

- Anyád nincs otthon?

- Dolgozik!

- Elkísérjelek?

- Ne fáraszd magad. Jobb szeretek egyedül. Pihenj még!

- Nem tudok. Lekísérlek! A párbeszéd is pergővé vált. Érezték ez az esti, éjszakai együttlét, eddig tartott. Most talán jobb lenne egyedül, hiszen újból át kell gondolni mindent. Helyre kell tenni az eseményeket. Felöltöztek és Fehér Lajos lekísérte a lányt a villamoshoz.

- Találkozunk? – kérdezte, amikor a villamos ajtóit kinyitódta. Indulásig már csak pillanatok voltak hátra.

- Akarod? – mosolygott a lány.

- Ilyet kérdezni? Este a szokott helyen! A lány már a peronon állt.

- Jó! Megígérem! – erősítette meg. Becsukódta az ajtókat.

- Siess... várlak! – kiabálta a közben elindult villamos után Fehér Lajos. Hosszan nézett a továtűnő lány után, de gondolatai már az éjszakai eseményekre kalandoztak vissza. – Mi maradt utána? Csak az emlékek,

vagy az érzések? Nem tudom! Mit érzek most? Jó volna... az első alkalom, nekem adta... csak velem, de miért? Szeret? Szeret! – Mit jelent szeretni? – volt a további kérdése. – A férfié lenni, vagy más? Biztosan még más is! Ő mit érezhet? Oly keveset tudott rólam, én is róla, vagy az nem baj? Az arca... miért olyan az arca? Nem szép, mégis vonzó. A teste, a melle csodálatos! Miért nincs összhang? Tartós lenne ez a kapcsolat? Nem tudom... talán... - kusza vibrálások után jöttek a gondolatok, melyek mindent összezavartak.

Szótlanul, magába roskadva bandukolt az utcán. Talán már délelőtt tíz óra is elmúlt, amikor egy kereszteződésben, a piros lámpánál megtorpanva állt. – Mi más tudnék tenni ilyen jó időben? – kérdezte hirtelen és egy nagy medencére gondolt. Kiment a Palára. Helyet keresett, jó naposat és hasra feküdt. Érezte milyen forrón éget a tűző nap. Valahogy az éjszakai kaland után jól esett. Ellazította testét, a fáradtság szétáradt benne. Szempillái leragadtak. Félóra után felriadt. – Napon nem szabad aludni! Felkelt. Egészen megizzadt. Zúgott a feje. – Kissrác koromba is így jártam! – emlékezett vissza. – Elaludtam otthon a kertben egy diófa alatt. A nap tűzött, meleg nyár volt. Először az árnyékban feküdtem, aztán ahogy telt az idő, az árnyék is elment, csak a tűző nap maradt. Napszúrás lett a vége. Lázias voltam! – másra már nem emlékezett. – Most meg szomjas vagyok! Sört akart inni. A medence szélén az alacsony vízbe gázolva ment.

- Ez a Jenő a melóból! – állapította meg. Ott állt vele szemben a kollégája, ez a bronzbőrű, rövid hajú fiú, aki pár évvel idősebb nála. Jenő egy nagyon fiatal lány kezét fogta. Talán tizenöt, tizenhat éves lehetett. Nem volt zavarba. – Szabin vagy? – kérdezte hirtelen Jenőtől. – Nem, kiléptem! – válaszolta röviden. Fehér Lajos értetlenül nézett rájuk. Jenő pár pillanatig, kissé értetlenül bámult, de rögtön rávágta: - Mit lehet ezen nem érteni? Ki-lép-tem! – mondta tagoltan és egyben győzedelmesen, mint egy hőstettet. – Csak úgy? – az újabb kérdés. – Ne gyerekeskedj már, untam én azt a melót! – szögezte le. – És most mit csinálsz? – kérdezte értetlenül. Jenő megvonta a vállát és vidáman annyit mondott: - Nyaralok a kis menyasszonyommal! – és átölelte a fiatal lány vállát, aki kedvesen mosolygott és Jenőhöz simult. A fiú élvezte ezt a ragaszkodást. Egy kis szünet után tárgyilagosan hozzá tette: - Majd alakulnak a dolgok, Olga papája megígérte, hogy segít! Olga mosolygott, Jenőre nézett és úgy mondta: - Az apám, ha valamit megígér, meg is teszi! Ezzel mintha a sorsdöntő kérdésre pontot is tettek volna. Intettek Fehér Lajosnak és átölelve egymást, tovább sétáltak a tűző napon, a lubickoló fürdőzők gyűrűjébe.

Fehér Lajos állt egy darabig szótlanul, majd az estére gondolt. – Irén vár! Menni kell! – döntött és az öltöző felé vette útját. Letusolt, lassan öltözött, nem akart sietni, este nyolcig még van bőven idő. A bejárati büfénél vett egy szendvicset, ivott egy pohár sört, és ahogy majszolta a kolbásszal, paprikával teletömött zsemlet, arra gondolt: - Szerencsés ember vagyok! Szerencsés, mert megismertem egy fiatal, tiszta lányt, aki csak az enyém! Senki másé!

Melegség, nyugodtság futott át rajta. – Ez lenne a boldogság? Ha ez, akkor nagyon jó! – összegezte és a tegnapi esti presszó felé vette útját. Pontban nyolckor ott is volt. Várt türelmesen. Először még nem akart leülni egy asztalhoz, kint várakozott. Sétált a bejárati ajtó előtt. Megtett jobbra és balra is tíz métert. Nézelődött, Irén még nem érkezett meg. A séták egyre hosszabbra bővültek, az idő is telt. Már ott tartott, hogy az ajtótól való távolság mindkét irányban meghaladta a kétszáz métert. Onnan, ha visszapillantott a szürkületben már nehezen lehetett alakokat pontosan felismerni. Néha Irén alakját vélte felfedezni, ilyenkor meggyorsította lépteit. Aztán a sietéstől sűrűbben vette a levegőt, már száradt a torka is. Irén sehol, pedig ezt a távolságot sétáló léptekkel, ötször is megtette. Egyre idegesebb lett. Nem tudta, mit tegyen. Már kilenc óra körül járt az idő, a séta sem esett jól. Irénről sajnos nem tudott többet a tegnapi esti, éjszakai eseményeknél. Másnap, harmadnap is elment, megtette az esti sétáit, de a lány ezeken a napokon ott nem jelentkezett.

BORSI ISTVÁN

Öböl monológ, 2014. áprilisában

Ma reggelen az Élet ölén, kissé magzat pózban ébredtem – magamra - én. Nyújtóztam szépen, s teltek az új percek, roppantak az ujjpercek, közben tudom tudom e léggel tölteni, teli.

A Nap-testvér máris figyel. Tüzes, izzó kohó, a fényt adó egyszemű. Mily egyszerű! Ő is, én is egymagam vagyok, egyszeri. Ő fent, én lent, ő lát, én nézek – talán. Mondhatnám máshogy is, újabb, tágabb szemlélet okán: - vagyunk, ki egy-másra figyel, felfénylő égi jel.

Kényelmes így nálam, külön. Csendes öbölben öblítem lábam, felszín alatt villózó, fogható snecik, s nem érdekel, hogyha túl a szirteken viharral dacoló, konok halászok nagyszájú ásza indul, hajóját a szél ronccsá tépázza. Kint orkán tombol, de ennek örvend a ton és a bálna.

E földnek, csendes öbölnek csak egy partja van. Ma még fövényben pihen a csónakom. Holnap vízre szállok? Még nincs előttem, de ha az órák eljő, majd megtudom. Kívül sziklákat ront, bárkákat tört a tengernyi hullám, itt belül finom permet hull rám, zuzmós, ősz hajamba rakva, de amott, könnyű hajókat - súlyos páncéllal - túlon túl terhelik. Lassú lett így, alig halad tovább, s kik erősen eveznek, azt korbáccsal verik.

Hogy mi van velem? Mondom, hogy ne maradjatok hirtelen. A lelkem ismét üvegbe zártam, írok, itt „le velem”. Palack postám ledugóztam, küldöm széjjel hirtelen!

>> Választunk! Kiütések jönnek rajtunk! Oly ósdi, szaga van már, elég! Miként szívnánk, mi ként? A pokolba! Birkát pedig akolba! Bizony szívtam én is, egykor. Bírtam velük! Bírod velük. Vajon soká még? A kvártély ragad a kosztól, a koszt apad, bűzös és okádék. „Úr-bános” város mellett csúcsos szeméthegeyek, jól jár vele egy egész patkánysereg. Birka voltam – elhittem én -, s néhányszor már tövig lenyírtak. Leléptem már – csak jelzem -, s ha akarsz, meghallgatsz: kilépsz, mielőtt kinyírnak! Hasad az ég - miként a beled- de körben omlik széjjel a karám... Légy jelen! A Jel légy! Csak úgy, magában! Meztelen! Ha kilépsz, menten dobd el a rád szabott szörmét! Mert Téged is megbundáztak! A két lábon álló, az EMBER, a délceg, a derék, ettől lett négy lábú barom, birka, disznó, marha, na, mi még? Lihegő kutyaszajha! Alkotó kéz-ujjak helyett kinőtt pata, csülök, karom. Olykor nincs folytatás, oda lett család, s a lemetszett herék. Tenger nagyság, s mi dolgok ”ára pálya”, nem lent, e világon, s nem árgus szemű tőzsdén terem! Hol fentre, hol lent mozdul a víz a vonzó Hold után, s ami könnyed, fellazul. Futó fodor egy áru-tengeren, abból „ár” lesz egy „égi teszt-nek” válaszul. Ha csak nézel, s nem látod, hogy miként rak címkét a többre az elit: - Én tettem! Ez az enyém, az érdmem! - hálád pártos, sík és dolgokhoz kötött, nem csak a fejből, de a szívből is elvész, az aki, ami mindenhol Örök.

Majd választunk még! De nem a hiányból! Ha elégünk lesz az adósságból! Ez az „adunk”! Akkor, mikor a „van elég” ténye lesz a tisztelt, mikor örömmel százfelé osztunk a százból. S a széjjelszéledt száz rész tudja, érzi, hogy így nemzet, a szerelemtől nemzett :

EGY az igaz, a való, hogy a MIND az EGÉSZ. <<

2014. április 9.

MAKKAI LÁSZLÓ

ÜNNEPRÁNTÓ

Tavaszi, ünnep

Szürkeség süllyed.
Esős itt az emlékezés.
Kevés vigasz szétterült.
Futva kotorja elő szépre gyûrt
díszszembkendőit az utca.
Goromba nép szemébe szúrva,
teszi halálnyi sorba,
durva közönnyel alázni porba.
Népi spongyák falakig ázott,
kövér könnye lapul.
Mindhiába tépi őket vadul a dühödt szél,
mint régi rongyát megörült háziszolga,
csak kirázza belőlük a hazafiságot.

Húsvét hétfő

Ha nem vónál eléggé ma nedves még,
hanem totál beléd ég a kedvesség,
ne öltözz, meg ne kelj fel, feküdd ki!
Pár órát még, ha kivársz itt az ágyban,
megöntöznek delejjel
petyhüdt kis bárócskák, béna királyfik, vagy százan.
Ne bomolj! A majmok majd csöngetnek, mormolnak
verset, szórnak holnap kölnivel, bármivel.
Meg-meg locsolva csak jobb a völgyednek, dombodnak.
Az italok jól fogynak, híznak a hölgyek meg.
Nyomot se hagy ott az izzadt, másnapos, morc holnap.
Ölni kell, hányni kell!

HANDÓ PÉTER

versei

Önkör

*Nem úgy szorít a fal,
mintha bőrömrre égne.
Itt van, körülvesz, ölel
és melegében reszketek.*
Nem. Bennem egy nem nyilall,
s köröttem minden úgy determinált,
hogy kicsinnyé válik a szoba, szorít,
kihordásra alkalmas méhet képez
túlfejlett testem köré a fal,
és sikoltok valahová a mélybe
zakkantan, fénytől elzártan.
Csak a szívdobbanás ütemén
kapaszkodhatok a létbe.
Reményem sincs, hogy megértsem.
Miért? *Mintha* egy másik dimenzióban
tágasabb lenne a befogadótér,
azt kellene nekem belakni,
ez meg itt merő tévedés?
Mégis, valahogy ez az enyém,
hiába idegenül el tőlem.
Halvány foltokat fest *bőrömrre*,
ami nem fáj, csak nyomaszt.
Gyulladna föl, száz lánggal égne,
hamvadna le rólam örökre ez a kín!
Itt nem időznek szelíd tigrisek,
és az álmokat nem keretezi sínpár.
Súlyos üresség *van* idehalmozva.
Békétlen semmi. Sóhaj
a befejezetlenségben,
hogy még tisztábban tudjam,
mennyire *körül* határolt
ez a pillanat is. Jó-e valamire?
Elmúlás *vesz* elő. Felidéződik.
Mintha nem először történne, hogy
így *ölel*, forraszt magába, és
emészt. Fáradtan, kutyamód
meghúzódva e pokol *melegében*.
Nincs okom, csak bezártságom van.
Figyelem magam, faltól falig
mint lakom be a szobát.
Biztonságban – és mégis *reszketek*.

Ébredés után

Az álom túl erős volt.
Lassan, dülöngélve indultam el
a kijárat fény irányába, hogy a bút
lemossam az ébrenléti arcomról,
de tárgult a tér, vagy én zsugorodtam
egészen parányra, mert percről percre
egyre reménytelenebbé vált, hogy
valaha is tisztává teszem
a képet, melyet belém sütöttek
a mindennapi sulykolás tüzes vasával:
te ez vagy, ez a ronda felöltött!

*Tán elhíhettem ezt rég, ám óvott az álom erejével.
Most vakarom le a maszkot, még ha a bőröm is megy rá!*

Vágóhídi ülésben

Emberek ültek a vágóhíd előtt,
s némán bámulták a letaglózott marha
agyából merre spriccol a fekete vér,
mit jósolnak a tócsák rajzolatából
a késüket villogtató böllérek.

Azt gondolhatták, éppen olyan időt
élnek, viselnek el, mint amilyenben, ha
volt is némi jövő, senki sem sejtette, mért
vagonokba zártan zötykölődik a kor
halálra kínozott, ítélt tömege.

Csak nézték, és szemük se rebbent attól,
hogy ülepükig elér a vérkocsonya
lassan csuszamló sárral vegyes elegye.
Már mindegy volt, mit mondanak a böllérek
annak, aki a vágóhíd elé ült.

KISS - SIMON MIKLÓS

Múlnak az évek

Éljük napjainkat békében, csendben.
Csak azt vesszük észre, egy év megint eltelt.
Ilyenkor mindig megrémülünk: „Hiszen mi öregsünk”,
az időt megállítani – tudjuk – hiába törekszünk.
A testünk kopik. Korábban fáradnak már az izmaink,
csontjainkban benne rejlenek elmúlt éveink titkai.
Ha szél fúj, és készül egy újabb hideg vagy meleg front,
belesajdul már a testünkben minden beteg csont.
Álmatlan éjjeleken, mikor a fájdalmak gyötörnek,
a szobában járva a reggelt várjuk – mielőbb jöhetne.

Hajnalban, ha hat a gyógyszer, és sikerül végre pihenni,
az óra mindjárt csörög, jelzi, ideje felkelni.
Felkelni kedvtelen, és mégis, mégis csinálni,
hogyan is lehetne így magunkra vigyázni.
Mert amikor belenézőnk majd őszintén a tükörbe,
meglátjuk mivé érett fogyó napjaink gyümölcse.

PONGRÁCZ ÁGNES

kiszeégetéshez

én pornak születtem
és pornak maradtam
nagy tisztesség ez
s ha látnál nagyobbnak
elmondom újra hogy
pornak születtem
pornak maradtam
és nagy tisztesség ez mert
fölöttem nincs más
csak az Isten

s hogy mért éppen a kiszéhez
hol űzhetnék ki a sötétséget jobban

embernek születtem
embernek maradtam
“haj ki kiszé haj ki
a szandai várba...”
kiszének születtem
kiszének maradtam

s látod

bárhogy is van

nincs más fölöttem

csak az Isten

jaj ha egyszer költő lennék
kiűzném a sötétséget
kivinném a betegséget
szétzúznám a szemétséget
jobban

jaj ha egyszer költő lennék
mellettem lenne az Isten

MARUZS ÉVA

Emberek és idegenek V. rész

RÁZÓS ÜGY

Az egész ügy kezdődött, hogy tegnap rettentően lármáztak a tyúkok, ne nézzen rám ilyen megrovóan, hadnagy úr, ez hozzátartozik ahhoz, amit jelteni akarok, szóval nagyon káráltak a tyúkok, jelzem, világszép tyúkjaim vannak, nagyon jól tojnak, és egeret is tudnak fogni, no nem igazán fogják meg, hanem agyonverik és aztán széttépik, igaza van, hogy fintorog, nem valami szép látvány, de mindent ellep idén az egér, hogy úgy mondjam, jó volt az egertermés, igaz, igaz, eltértem, szóval rohantam ki megnézni, hogy mi bajuk a tyúkjaimnak, mert a szomszédnak az a rémes kutyája már elvitt egy párat, de ne aggódjon, hadnagy úr, nem a szomszédra akarok panaszkodni, mert kifizette a káromat, és mostanában csak este engedi ki azt a rémes kutyáját, amikor a tyúkok már be vannak zárva, na, és most is láttam messziről, hogy kutyáról szó sincs, de akkor mi a bajuk a tyúkoknak, nézem, hát valamit csépelnek, mint az egeret szokták, de ez most nem egér, a színe sem olyan, hanem vörösbarna, meg aztán ez védekezik is, mert a kakas már le van sántulva, talán megharapta, némelyik tyúk meg a sarokban kucorog és félve pislog, csak nem hagyom, hogy ez a valami rémítgesse a világszép tyúkjaimat, még a végén a tojást is elhagyják, jó, jó, már megint másról beszélek, szóval bekergettem a tyúkokat az ólba, aztán nézem, mi ez az izé, az meg ott fekszik a kerítés mellett kiterülve, ott liheg a harc után, de én még ilyen állatot nem láttam, pedig sokat foglalkozunk állatokkal, a férjem nagyon ért hozzájuk és mindnyájan szeretjük az állatokat, mi még a békát is megcsodáljuk, amitől más a száját húzza, csak a cserebogarat, meg a krumplibogarat dobjuk kímélet nélkül a tyúkok elé, mert az én tyúkjaim a krumplibogarat is megeszik ám, de tojnak is remekül, jaj, de mit is beszélek, szóval ez egy olyan arasznyi állat, másik arasz a bozontos farka, az egész vörösbarna, a füle pamacs, ez mind szép, de meg kéne fogni, viszont alighanem harap, mert a kakas lesántult, volt ott egy rövidnyelű vaslapát, azt toltam alá, hogy fölemeljem, hát képzelje, úgy megrázott a lapát, hogy rögtön elejtettem és a kezemet a számba kaptam, de már akkor nagyon be akartam vinni ezt a fura jószágot, megláttam egy darab száraz rongyot, a múltban törülközőként szolgált minálunk, rátekerem a vaslapát nyelére, na most rázzál, mókuskám, rázhatott, nem éreztem, vittem befelé a verandára, ott ültek a gyerekeim meg a férjem, na, mondom, ezt nézzétek meg, mit fogtam, de ne nyúljatok hozzá, mert ráz, volt az ajtó előtt egy gumi lábtörlő, a lányom papírt teregetett az asztalra, rá a lábtörlőt, rá megint egy ív tiszta fehér papírt, na ide rakd, hát leráztam a lapátról, de bizony csak elterült a mókuska, a négy lába négy felé, no, mondom, ez megdőglött, de nem, mert pihegett, csak nagyon fáradt lehetett, azonban ne tessék ilyen haragosan nézni rám, hát lehet, hogy kicsit sokat beszélek, szokta mondani a férjem is, hogy mellettem nehéz szóhoz jutni, de higgye el, hogy ez most mind fontos, úgyis megkérdezné később, hát én elmondom előre, ennyi az egész, no, ne nézzen mérgesen, mondom inkább tovább, szóval pihegett a pici, a fiam kérdi, hogy honnan hoztam ezt a burundukot, kérdem tőle, miért pont burunduk, azt mondja, mert olyan kicsi csíkos mókus, na jó, miattam burunduknak is nevezhetjük, bár ahhoz túl hosszú a farka, de ez nagyon megviselt kinézetű, adjunk neki vizet, hozzál, lányom, hát hozott is a kislány egy babacsészében, most ezt adja össze, én biztosan egy kis lapos tálban hoztam volna állatnak vizet, de a leányzó még csak hét éves, más a logikája, babacsészében hozta, és neki lett igaza, ez a burunduk egyszerre felült, a két mellső mancsa közé fogta a babacsészét és kiitta a vizet, mi meg pislogtunk, négyen ötfelé, mert ki látott még mókust pohárból inni, hacsak rajzfilmen nem, vagy akkor inkább kismajom lenne, de a férjem már percek óta lapozgatta az állathatározót, eredmény nélkül, na, amíg megtalálod, adjunk neki enni is, de ugyan mit, hát dióbelet, mondja a lányom, ha egyszer mókus, jó ötlet, a dióbél akkor is jó, ha majom az illető, hoztam a dióbelet, a srácok is belemarkoltak, de a burunduk elé is leraktam egy kupacot, erre megmozdult a csepp jószág, és két lábon körbejárt a kupac

körül, mint aki szimatolgat, de két lábon, érti, hadnagy úr, aztán az egyik mellső lábával fölvetett egy gerezdet és elkezdte rágcsálni, és csak evett meg evett, aztán lefeküdt, betakarta magát a farkával, de nem aludt, csak szörnyen álmosan pislogott a gombszemével, csuda bájos volt, a lányom papírt hozott, meg ceruzát és rajzolni kezdte a burundukot, mi meg még mindig az állathatározót böngésztük, amikor a lányom sikkantott egy meglepettet, felkaptuk a fejünket, hát a burunduk elvette a leányzótól a ceruzát és rajzol, érti, rajzolt, szörnyen birkózott a ceruzával, túl nagy volt neki, nem is lett valami gyönyörű a rajz, de azért mégis egy burundukot rajzolt le sematikusan, na, mondom, megeszem az ünneplős kalapom, ha ez a mókuska állat, hoztam egy nagyítót, hadd lássuk rendesen a rajzokat, mert csuda picik voltak, de a burunduk csak rajzolt, meg rajzolt, mi meg ájuldoztunk, hogy marslakót fogtunk, bár semmi antenna nem lengett a fején, meg zöld sem volt, meg hát miért pont marslakó lett volna, de a rajzokból nyilvánvaló lett, hogy ez a mi burundukunk értelmes lény, tessék, itt vannak a rajzai, nézze meg, de vigyázva, aztán értesíteni kell az Akadémiát, vagy mit tudom én, nézze, itt mutatta, hogy a csillagok közül jött, ezt nézze, ilyen űrhajóval, de aztán történt valami, és ilyen lett az űrhajója, nyilván utána sokáig bolyongott, amíg a tyúkjaim közé vetődött szegény, meg kell keresnünk azt az űrhajót, valami fémkereső műszerrel, mert amúgy biztosan bajos lehet, amilyen pici, majd a burunduk segít megkeresni, nem, egyáltalán nem vagyok fantaszta, és a rajzokat sem én csináltam, nézze ezeket a pici tárgyakat, ezek a burunduk felszereléséhez tartoznak, azért adta ide, hogy meggyőzzem velük a hadnagy urat, hát persze, hogy elhoztam a burundukot, erről beszélek egész idő alatt, itt van a táskámban, ide kiteszem, ugye, milyen aranyos, de meg ne ijessze a picit, mert akkor ráz.

Tűz a pusztán

A tűz már messziről a vándor szemébe tûnt a lassan egyre sötétebbé váló éjszakában. Elindult hát abba az irányba, úgyis mindegy, hol bújik bele a hálósákjába. Emberek között, tűz mellett mégis más talán.

Ballagott és szemlélődött a halvány csillagfényénél, de igazából nem is volt mit látnia. Az erdősávot már jól a háta mögött hagyta, itt egy fa sincs a közelben. Még bokrok is csak messzebb rémlenek. Az ott, még odébb egy gémeskút ágaskodó gémje lehet, bár a csuda tudja ebben a sötétben. Jó lesz már a tűzhöz érni.

A tűz mellett nem ült senki. Nem is hevert. Egy kabát sem volt ledobva, egy pokróc sem, semmi. Még egy suba sem, gondolta a vándor, az időszerűtlen ötletnek kijáró félmosollyal. De akkor vajon ki gyújtott tüzet és minek? Csak kell itt valakinek lenni a közelben.

A vándor leült és két percig holmi meleg vacsoráról ábrándozott, ha mégis jönne a gazda. Aztán felmérte, hogy ebben a sötétben ő már tovább nem megy; hogy itt bogrács sincs, azaz a meleg vacsoráról ma is lemondhat, és hogy se rözse, se fa sehol a környéken, tehát a tűz hamarosan ki fog aludni. Előszedte ezért a gondosan hajtogatott hálósákot és a vacsorára szánt kenyeret, felvágottat, paradicsomot. Eszegetés közben arra gondolt, hogy egy olyan igazi, régi vándor az ő helyében most szalonnát enne és talán portyázó farkasoktól félné, de hol vannak már a farkasok! Ha csak egy megvadult ménes nem vágat bele az éjszakába, éppen ma és éppen errefelé; ám ennek is igen kicsi a valószínűsége. Nem, a mai pusztán nincs mitől félni, legfeljebb a szúnyogok eszik meg, tűz nélkül is lefekhet aludni.

A vándor most vette észre, hogy a tűz még mindig ég. Mi táplálhatja vajon? Biztosan nem a beledobott papírszalvéta, ami a szendvicsét rejtette. Mondják, hogy az Alföldön helyenként feltör a földgáz. Az égne? Itt maradhat, nem lesz rosszul a szivárgó gáztól? Ha eddig nem lett... Különben is, a térkép szerint innen valahol délnyugatra van az a környék, ahol feltör a gáz, és elég messzire is, legalább ötven kilométer. Most mit tegyen, induljon el a sötétben, hogy messzebb legyen a szivárgó gáztól? Háttha ott is szivárog, ahová most elbotladozik, de ott nem ég el a gáz, mint itt, tehát még inkább mérgező lehet. Akkor nem megyünk sehova! Jó éjt!

A vándor elaludt, a tűz örködött mellette. Enyhe szellő fújdogált, a láng ide-oda hajladozott. A tücskök hangosan ciripeltek, néha egy távoli madár kiáltott.

Ez a nyugalom rövid ideig tartott. A Göncöl még nem fordult meg, a Hold még nem kelt fel, még éjfél sem volt, amikor két további árny tûnt fel a pusztán. Egyenesen a tűz felé indultak, sejtették, hogy a tűz mellett embert is találnak.

A vándor álomittas szemekkel kunkorodott fel a vállát rázogató ébresztésre. Azt látta, hogy egy rendőr áll előtte az elemlámpa szokatlanul erős fényénél, a másik emberen is mintha egyenruha volna. Ugyan mit véthetett, hogy rendőrt küldtek utána az éjszakába? Túllépte a megengedett gyaloglási sebességet?

A rendőr rendkívül furcsákat kérdezett. Látott-e lángcsóvát repülni az égen? Hallott-e robbanást, de legalább pukkanást? Látott-e más embereket a környéken? Hát... nem embereket? A rendőr nagyon habozott, mikor ezt az utolsó kérdést föltekerte. Mintha szégyellné. De a parancs, az parancs!

A másik egyenruhás alighanem vadász lehetett, mert az meg elhullott állatokról érdeklődött, de a vándor olyat sem látott. Elmondta, hogy egyetemista, gyalog járja a pusztát, madarakat fényképez és statisztikát akar róluk készíteni, ezért feljegyzéseket is vezet. Semmi különösét nem hallott, nem látott, ez a hét a tökéletes nyugalom és a szépséges puszta jegyében telt el. Mire ezt előadta a vándor, fel is ébredt annyira, hogy megkérdezze: mégis minek köszönheti az éjszakai érdeklődést?

A rendőr udvariasan kérte a vándort, szedje össze a motyóját és menjen velük. Ne aggódjon, nincs baj, csak ezt a területet körülzárták a katonaság, s most keresik a belül maradt embereket és... bármiket. Mert a jelek szerint egy repülő szerkezet húzott itt el még késő délután, szemtanúk szerint talán leesett, vagy róla esett le valami, de nem repülő volt, mert nagyon alacsonyan szállt, de nem is helikopter, mert csendes volt, csak fényes, és ő, a rendőr, őszintén szólva az egészséget nem is hiszi el, valaki rosszat álmódott, viszont a parancs, mint ismeretes, parancs.

A vándor eddigre össze is szedte kevés holmiját, a vállára kanyarította a hátizsákot, majd menekészen felvázolta a rendőrnek, merről jött, melyik erdősáv mellett bandukolt késő délután, amit most az éjszakában csak egy tömörebben sötét fal sejtetett a távolban; és hogy ő bizony nem látott, nem hallott semmi különösét, hacsak ezt a magányos tüzet nem tekintjük különösnek

A tűz még mindig nyújtogatta és a szellő ütemére lengette lángjait. Most mind a hárman megcsodálták, hogy se rözse, se száraz fű nincs a közelében. A vándor elmondta elméletét a szivárgó gázzal, a másik kettő csak tanácstalanul felhúzta a vállát. „Nem hallottam ilyesmit”, morgott csendesen a vadász. Azonban indulniuk kellett.

A tűz újra magára maradt.

- Úgy tűnik, ez egy értelmes életforma, szerves alapon. Tisztára lehetetlenség, mégis ténynek látszik. Akkor hát őket is be kell emelni a felderítési tervbe. Most pedig itt az idő informálni a hajót. Éppen jókor mentek el ezek a bennszülöttek.

És a tűz fényesen fellobogott.

GYÖNGY A KIRAKATBAN

Ülök az ablakban és az utcát nézem. Az utcán le-föl járnak az EMBEREK. Így hívják itt az egyik értelmes fajt. Rengeteg EMBER látható innen. Nem baj. Van időm.

Ülök az ablakban, figyelem a forgalmat. Az utcán AUTÓK közlekednek. Négy keréken guruló gépek, primitívek, büdösek. Az EMBER alkotja és használja őket. Eszköznek megfelelnek.

Ülök az ablakban. Ezt KIRAKAT-nak nevezik. Innen nem tudok hatni, leárnyékol valami. De menni fog a dolog.

Amikor magamhoz tértem, szilárd, de nagyon nedves talajon feküdtem. Láttam, hogy nem messzire óriási mennyiségű víz hullámszik. Az ellenőrzés során rájöttem, hogy a mozgató egységeim az adott körülmények között nem alkalmazhatók. Ugyanakkor arra is rájöttem, hogy az óriási mennyiségű víz a leszállóhelyem felé növekszik. Ez elégedetlenséggel töltött el, mivel a víz is leárnyékolja a sugaraimat.

Akkor futottak arra a GYEREKEK. Ez egy másik értelmes faj. Valamiféle kapcsolatban van az EMBER-rel, a kapcsolatot nem vizsgáltam. Az EMBER-nél kisebb, gyorsabb mozgású, értelmi és önzési foka változó.

Szóval, arra futottak és az egyik GYEREK felkapott:

- Nézzétek, milyen szép gyöngy!

A GYÖNGY a külalakomra vonatkozó összehasonlítás egy helyi, szerves anyagú, opálos fényű golyóval.

A GYEREK nem táplált irányomban birtoklási vágyat. Bizonyos KISHÚGOM-ra gondolt, akinek oda akart adni. Egy másik GYEREK szeretet volna birtokolni, de annak nem kerültem a kezébe.

A GYEREKEK felfutottak a talaj egy hosszan elnyúló kiemelkedésére, ahonnan az egyik oldalon a már említett sok vizet lehetett észlelni, amelyet TENGER-nek hívnak; míg a másik oldalon a VÁROS látszott. A VÁROS rengeteg EMBER lakóhelye. Miután zsúfoltan élnek egymás mellett, ezért természetes és gyakori jelenség körükben az erőszak. Ennek dacára nem építenek maguknak máshol lakóhelyet, hanem folyamatosan marják egymást. Alacsony intelligencia-szintre valló jelenség.

A GYEREK, akinek a kezében voltam, a VÁROS felé indult, a többiekkel együtt. Akkor a környező növényzetből kiemelkedett egy CSAVARGÓ. A CSAVARGÓ is EMBER, aki azonban nem szeret a többiekkel együtt lakni. Ez intelligenciára vall. Viszont az adott példány nagymértékű önzést mutatott:

- Adod ide, bűdös kölyök!

A KÖLYÖK ugyanaz, mint a GYEREK. A BÜDÖS azt jelenti, hogy rossz illatú. Ezt nem pontosan értem, mivel szagreceptoraim szerint a CSAVARGÓ sokkal kellemetlenebb illatokat bocsátott ki, mint a GYEREK. Talán másképp érzékelik a szagokat.

A CSAVARGÓ a kezében vitt a VÁROS-ba. Útközben azon gondolkodott, hogy elad engem és meggazdagszik. Működésbe léptem.

Egy AUTÓ ütötte el a CSAVARGÓ-t. Az EMBEREK összeszaladtak, furcsa és erős hangokat adtak ki. Talán ismerik a gyászt?

Kiderült, hogy gurulni tudok. Kényelmetlen közlekedési mód, de jobb a semminél. Addig gurultam, amíg helyzeti energiám le tudta győzni a súrlódást.

- Milyen szép gyöngy!

Úgy látszik, ez a szabványos szöveg akkor, amikor egy EMBER kézbe vesz.

Ez az EMBER zsebrevágott, és bizonyos LÁNY-ra gondolt, aki bajban van. Gondolataiban először segíteni akart a LÁNY-nak. Később arra az eredményre jutott, hogy a LÁNY magának kereste a bajt, és most őrá - az adott EMBER-re - akar akaszkodni. Úgy döntött, inkább saját céljaira használja fel az értem kapott pénzt. Elutazik a déltengeri szigetekre, ahol vidám LÁNYOK élnek és azok nem akaszkodnak őrá - az adott EMBER-re. Az épület felső szintjén kitapogattam egy növényzettel és talajjal teli kerámia tárgyat, ami elég ingatagon állt a helyén.

Kigurultam a már fekvő EMBER zsebéből.

- Milyen szép gyöngy!

Megint felvett valaki. Az az EMBER elhozott ebbe a helyiségbe, ahol elég sok EMBER fordul meg. Útközben ilyen gondolatokat hallottam:

- Dehogy fogok neki szoptatni! Tönkremegy az alakom!

- Mit ricsajozik örökké a kosztpénzért? Nekem is kell a pénz! Várnak a cimborák!

Új gazdám ÉKSZERÉSZ volt, azaz fényes, csillogó tárgyakat készített, vásárolt és árusított. Ezek az ÉKSZEREK. Az EMBEREK magukra aggatják ezeket a tárgyakat. Aki ÉKSZER-t birtokol, az szépnek és gazdagnak hiszi magát. A tárgyakra gondoló EMBER-ben nagyon sűrűn van jelen az önimádat.

Az ÉKSZERÉSZ sokáig nézegetett, méricskél, tanulmányozott. Egyre hangosabb lett benne a gondolat:

- Óriási gyöngy! Óriási szerencsém van! Milliomos leszek!

Nem gondolt senki másra. Működésbe léptem, de receptoraim semmi használhatót nem jeleztek. Kénytelen voltam várni.

A helyiségben betettek a KIRAKATBA. Ez egy nagy ablak, puha anyaggal bélelve, sok ÉKSZER számára. A közepén ülök én.

Éjszaka egy EMBER bejött a helyiségbe. Nagyon halkán mozgott. Egyenesen hozzám jött, kézbe akart venni.

- Milyen szép gyöngy!

Ebben a pillanatban nagyon erős és rendszertelen zajhullámok keletkeztek. Berohant az ÉKSZERÉSZ és kiabált:

- Rabló!

RABLÓ az, aki éjszaka megy be valahová, mert valamit birtokolni akar. Van úgy, hogy csupán ennivalót. Ekkor nem veszélyes. Az adott példány ÉKSZER-t akart birtokolni. Gazdagságot és hatalmat akart. Magának.

A RABLÓ elővett egy tárgyat. Örömmel láttam, hogy pusztításra való. Azonnal cselekedtem.

A RABLÓ lelőtte az ÉKSZERÉSZ-t, azután saját magát is.

Könnyelmű voltam. A RABLÓ-t nem kellett volna elpusztítanom, amíg ki nem visz innen. Az az EMBER, akihez jelenleg tartozom (úgynevezett FELESÉG, jelentését nem ismerem), nem engem akar birtokolni. Egészséget akar birtokolni a FIÁ-nak (tisztázatlan kapcsolat, a feladat szempontjából lényegtelen).

Itt az ablakban csak befelé tudok hatni. Kifelé valami árnyékol.

Nemsokára kinyitják a helyiség ajtaját. Akkor majd bejön valaki, aki engem akar birtokolni. És ha egyszer kivisz...

Sok olyan EMBER (ember?) van, aki csak magára gondol. Hamarosan tiszta lesz a Föld számunkra.

- De nézd meg, mókuskám, azt a gyöngyöt! Micsoda mellű lenne belőle! Augusztát megütné a guta! Ugye megveszed a te mókuskádnak?

...BLUE BIRDS FLY...

Megint a széttörő, gigantikus üveg csattanása és aztán a következőt is földhöz csapták. Közben vakítóan morzézlik az égen a villám: egy hosszú fény, egy sötét szünet; egy rövid fény, megint szünet. Talán el lehetne olvasni, talán üzen valaki a villámokkal? Remegve és elbűvölten kucorog a lélek, míg fenségesen elvonul Vihar nagyúr, zajos és nedves seregeivel. Amikor már csak az utóvédek kopogtatják a tetőt és az ablakot, akkor le lehet rázni a rettegést, mely haragvó isteneket mutatott a remegő porszemnek; le lehet rázni, mint kutya a vizet, és kiszaladni a kertbe, a csöpögő fák alá, az ózon-illatú tágasságba, szivárványt lesni.

A szivárvány mindig csoda. Megtanulta az ember az iskolában a prizmat, meg a fénytörést, persze. De mit számít mindez, amikor ott ragyog az egymásba futó hét pántlika a még sötét ég hátterén! Ilyenkor lenne jó madárrá válni, hogy minél nagyobb darab szépséget ihasson föl a tekintet! Ha pedig madárrá nem lehetek, hát legalább festő lehetnék és megörökíthetném a látványt! Úgy, hogy éljen az a kép! Susogjanak és hajladozzanak a falombok és röpködjenek a kék madarak, mint igazándiból, mint itt fölöttem.

Pardon! Álljunk meg egy szóra! Kék madarak! Tisztázzuk, a mese csak hangulat volt, ez itt nem mese, csak egy vihar utáni, csöpögő kert. Tehát milyen madarak röpködnek? Hát...szürkék. Szürkéskékek. Kékek, mondhat mindenki amit akar! Kékek!

Jó. Kékek. Hiszen van kék madár elég. Csak a fajtáját kell megállapítani. Indigópinty? Annak nagy. Meg hát az trópusi szépség, nálunk nem él. Atlaszpinty? Hagyjuk a pintyeket! A papagájokat is. Ez tyúk nagyságú. Csak a formája valahogy...Te jó ég, ennek négy lába van!

No jó. Fáradt vagy, hosszú volt a nap, eredj aludni! Négy lábú madár! Kentaurokat még nem láttál? Mars az ágyikóba! Fordulj, lódulj!

Az ágyikó nehézségekbe ütközik. Mert a házban van. Az ösvény végén. Az ösvény közepén viszont ott áll egy ilyen izé. Kék. Két lábon áll és keze is van. Most hallucinálok? Vagy álmodom? Nem ártana ellenőrizni valahogy. Az viszont teljesen bizonyos, hogy félek. A fogam is kocog belé.

Ez kezd unalmas lenni. Állunk itt egymással szemben és félünk. Pedig olyan apróka ez a fura formájú veréb hozzám képest... Mitől rettegek én ennyire? Ha közelebb lépnék, elrepülne. Inkább le kéne fényképezni, de a gép természetesen a házban van. Marad a megfigyelés. Leülök lassan erre padra, és... Juj, vacak vizes!

Nagyon hirtelen ugorhattam fel a vizes padról, mert a madárka összerezzen, és engem olyan heves félelem-hullám árasztott el, hogy valósággal megdermedtem. Hohó, pajtás! Hát te küldöd rám a félelmet? Nem is rossz ötlet! Tulajdon félelmünkkel megdermeszteni az ellenséget! Csak egy kis telepátia szükséges hozzá.

Na idesüss, madárkám! Nem akarlak megenni, és nem szoktam bántani semmi élő! Nem érted? Akkor úgy üzenem, hogy nagyon tetszenek neked a négylábú, kék madarak! Nagyon szimpatikus, értelmes képük van! Érted már, érzem. Most nem rettegsz annyira. Figyelj, én most lassan leguggolok, hogy ne legyek olyan nagy. Nos? Jobb így? Akkor most ismerkedjünk! Szép színed van!

Juj, olyan éhes lettem hirtelen, hogy az már túlzás. Talán még soha életemben nem voltam ennyire éhes. Most mit csináljak? Itt ez a szépség, én meg menjek vacsorázni? Rémes ötlet! Vacsorázni? Megint álljon meg a menet! Hiszen egy fél órája vacsoráztam! De akkor... Te madár! Te üzened ezt az éhséget? Kipróbáljuk.

Jó, jó, de mit esznek a négylábú, kék madarak? Itt a zsebemben egy alma, ide leteszem. Megkóstolod?

Te madár! Hát te kést használsz? És ez mi a kezében? Kémcső?

Hûha! Söt! Hûha!

Most mit nevezsz? Persze, hogy bamba képet vágok. Ki gondolta volna, hogy értelmes vagy? Nem olyan nagy itt az idegen-forgalom! Bár - ami azt illeti - sejtettem volna. Négylábú, telepatikus kék madár... Hiszen nyilvánvaló. Így utólag.

Legalább jó az az alma? Akkor gyere, megmutatom az almafát. Itt van, egyél kedvedre! Amennyi beléd fér. Csak a fa maradjon!

Mi ez a zene? Ritmikus szárnyzuhogás, a kétségbeesés átcsap örömbé, rengeteg kék madártól kékké vált az almafa lombja. Csöpp fogak alatt herseg az alma. Úgy árad az öröm, a megkönnyebbülés, mint a muzsika. Új hang a kórusban: ez most a köszönet hangja. Egyre erősödik, mintha most jutna sorra eszükbe, már harsog a hála. Jól van, no, meséljetez inkább magatokról! És most emel a muzsika, ringat, zöld lombok fölött kavargó; aztán folyók és dombok tűnnek fel, bûbájos vidék, hol lehet? Kék madarak lassú szárnycsapásokkal, méltóságteljesen lebegnek. Aha! Aztán egy nagy, sima felületű gömb, gyűrűvel, körülötte büszkeség és aggodalom. Sok-sok kék madár, integető szárnyak és gondolatok. Csillagfény, száguldás, hideg. Büszkeség és veszélyérzet. Távolság, magány. Kicsike kék madár, nagy szem, nagy buksi, csetlik-botlik. Majd másik kicsike is, később körtáncot járnak. Járnak? Lebegnek a levegőben. Még mindig száguldás és magány, és egyre erősebb veszélyérzet. Éhség. Nagy éhség. Egy közeli kék bolygó. Oly ismerős a színe! Éhség! Leszállás. Óriások, szárnyak nélkül. Félelem és éhség, éhség! Óriások mindenhol. Közömbösek. Tehetetlenség. Zúgó vihar. Rettegés, éhség, tehetetlenség. Felderítés. Egy óriás, almával a kezében. Megkönnyebbülés. Hála, hála! Honvágy. A gömb egy völgyben. Sok-sok alma kéne! Honvágy!

Itt véget ért a zene. És most zene nélkül érzem magamban a tehetetlenséget. Tudunk segíteni, emberek? A kék madarak hazavágnak!!

A SZENT BROKKA TÖVÉBEN

- Szerintem látcső, és a Szíriuszra mutat.
- VA-LÓ-BAN-A-SZÍ-RI-USZ-RA-MU-TAT-DE-LÁT-CSŐ-NEK-AL-KAL-MAT-LAN
- Honnan tudod? Hátha ebben a sivatagban olyan alkatú tesben alakult ki az értelem, hogy pont ilyen távcső kell neki.
- MÉG-NEM-IS-MER-JÜK-A-HE-LYI-ÉR-TEL-MES-LÉNYT
- Nem, sehol sem találjuk. Csak a sárga homok, csak ezek az oszlopok, mindegyik alján kis zöld pamat, aztán kész. Mást nem találtunk. Hanem miért is nézné ennek az oszlopos valaminek a gazdája a Szíriuszt, a többiek meg valamelyik másik csillagot? Nézd, minden ilyen oszlopon más irányba mutat ez a fura furat.
- AZ-BIZ-TOS-NAK-TŰ-NIK-HOGY-ÉR-TE-LEM-MUN-KÁ-JA-ITT-EZ-A-KAP-CSO-LÓ-SZEK-RÉNY...
- Igen, tisztára úgy néz ki. Itt futnak az áramkörök, ez meg itt a kapcsolójuk. Hû, milyen hideg! Elfordítsam?
- NE-TEDD-MÉG-NEM-SI-KE-RÜLT-KI-A-NA-LI-ZÁL-NI-A-VÁR-HA-TÓ-HA-TÁST-LEHET-HOGY-ROB-BAN
- És akkor én is megtanulok repülni. De ha nem robban is... Mi a fenére való ez a bizarr totemoszlop? És hol a gazdája? Legalább mutatná meg, hogyan működik ez a valami!
- MÉG-NEM-IS-MER...
- Már említetted. Én is tudom. Ha legalább mindöjüknek volna egy külön csillaga...
- LO-GI-KÁT-LAN-GON-DO-LAT-EM-BE-RI-FAN-TÁ-ZI-A
- Ide figyelj, te bádogfejû! Hagyjál engem ábrándozni, vagy kikapcsollak! Mit árt az a Kozmosznak, meg a te csipjeidnek, hogy járatom az agyam?
- NEM-TUDSZ-A-FEL-A-DAT-RA-KON-CENT-RÁL-NI
- Pszichológiát nem tanultál? De én vagyok a hülye, vitatkozom itt egy bádogfejûvel. Mondd meg inkább, mit érzekelsz a környéken. Merre menjünk tovább?
- SEM-MI-MOZ-GÁS-SEM-MI-ÉR-TÉ-KEL-HE-TŐ-SU-GÁR-ZÁS-A-PA-RANCS-SZE-RINT-PÁSZ-TÁZ-NUNK-KELL-ÜLJ-A-HÁ-TAM-RA
- Gyerünk, no!

.....

- Elmentek végre!
- Félttem, hogy a szerves szétnyom az alsó nyúlványaiival.
- A lebegőből meg valami sugárzás jött, érezted?
- Szerencsére elég gyengén. Jaj, de félttem, Mester!
- Én is félttem, Kölyök! Sőt, most is félek. Sosem hittem volna, hogy van még élet a világűrben a mi bolygónkon kívül. Ráadásul ilyen gyorsan tud mozogni! Ráadásul el tudja hagyni a bolygóját és idejönni! Tehát elvileg értelmes is. Mit fognak ezek itt csinálni?
- Hat egységről hallottam, hogy szétnyomták egy társunkat.
- Igen, én is éreztem. Nyolc egységről pedig azt sugározták, hogy sokan vannak ezek az idegenek. Ráadásul úgy tűnik, hogy egyáltalán nem hallják a gondolatainkat.
- Igen, Mester, nekem is ez az érzésem. Próbáltam a lebegővel társalogni, mert az sugárzott valami furcsát. De nem értettem meg a sugárzását és nem válaszolt egyetlen kérdésemre sem.
- Ó, te naív Kölyök! Hát a lebegő fémből volt! A másik, a szerves, azzal kellett volna beszélned! Mellesleg, nekem nem sikerült. Próbáltam, hiába.
- Mester, miért pont a szerves? Kiszáradt elmélet, amelyik csak a szerves életben hisz! Ha már egyáltalán megjelentek a bolygónkon, ráadásul együtt. Nincs fantáziád, Mester? Hiszen bármelyik lehetne értelmes közülük, akár mind a kettő is.
- Ugyan! Hiszen nem tudnak beszélni!
- De sok különféle rezgést bocsátottak ki. Hátha azokkal a rezgésekkel beszélnek?
- No nem, Kölyök! Neked meg túlságosan szárnyal a fantáziád! Rezgéssel beszélni, még mit nem? És mit

akartak a szent családi Brokka-oszloptól? Tanulmányozták, mintha gondolkodnának. Hozzáérttek. De nem imádkoztak hozzá és nem is próbálták a gyökerüket leengedni az oszlop alá.

- Pedig a szervesnek a nyúlványa talán alkalmas lett volna...

- No látod, Kölyök! Szerinted is a szerves a gondolkodó!

- Nem, én csak a nyúlványairól beszél...

- Jól van, ne vitatkozz már örökké! Ezek a kölykök! Még rajta van a maghéj a hajtáscsúcsán, mégis mindig ellene mond az öregebb kaktusznak!

Nyitrai Tamás rajza

A terkics leírása és ápolása

Útmutató a gondozók számára

A terkics neve:

A terkicsnek a tudományos világ még csak ideiglenes nevet adott: **Arachis hipogaea pestensis**. Jelentése: pesti földimogyoró. Miután nyilvánvalóan nem növényről van szó, a tudományos kutatások és viták végén a MTA fogja meghatározni a terkics végleges nevét.

A jelenlegi, már tudományos körökben is világszerte elterjedt „**terkics**” nevet Szabó Gyözőke, 9 éves szigethalmi kisfiú adta az állatnak, mivel az ilyenféle recsegő hangot ad ki mozgás közben.

A terkics besorolása:

Jelenleg ez a tudományos körök legnagyobb problémája. A terkics semmilyen más állatra nem hasonlít, életjelenségeiben különös, szinte megmagyarázhatatlan. DNS-vizsgálata még folyik, de az eddig kapott eredmények ellentmondásosak.

Fölmerült – és egyre erősebb - az a nézet, hogy a terkics földönkívüli eredetű, azonban ez az elmélet újabb kérdéseket szül. Elsősorban azt, hogyan került ide. Próbálták intelligencia-vizsgálatnak alávetni az állatot, de miután viselkedése természetes élőhelyén nem ismert, így a vizsgálat eredményei csak megközelítően értelmezhetők. A természetes élőhelyet senki sem ismeri, az pedig biztosnak tűnik, hogy jelenleg csak állatkertekben fordul elő. A besorolás kérdése tehát erősen vitatott.

A terkics külseje:

A terkics leginkább egy nagyra nőtt földimogyoró-termésre hasonlít, amelyről az ideiglenes nevét is kapta. Formája hurkaszerű, dudoros, változó helyzetű befűződésekkel, e befűződések helyzete az egyes egyénekre sem jellemző.

Bőre olyan rácsosnak és fásnak tűnik, mint az említett növény termésének burka. Állaga is olyasmi lehet, azért adja mozgás közben a recsegő „ter-kics-ter-kics” hangokat. A bőr közelebbi vizsgálata csak szemrevételezéssel valósítható meg, bármely műszeres vizsgálat lehetetlen, mert ha bármi hozzáér, a bőr azon a helyen azonnal megváltozik. Ennek dacára a terkics szereti, sőt elvárja a locsolócső segítségével végzett naponkénti, langyos vizes lemosást.

Figyelem! A csővel se érnünk a terkics bőréhez!

Méretei:

Legnagyobb hossza 180 cm

Legnagyobb szélessége nyugalmi állapotban 70 cm

Legnagyobb szélessége osztódáskor 130 cm

Legnagyobb súly osztódáskor 110 kg

A terkicsen nyugalmi állapotban semmiféle érzék- vagy mozgásszervet nem lehet fölfedezni. Ez egyik legrejtélyesebb tulajdonsága, a „földönkívüli” elmélet egyik alapja, mivel bármilyen más, nem egysejtű földi állaton ilyesmi nem figyelhető meg.

Látása kétségtelenül van, mert felismeri a gondozóját; minden új helyen azonnal kiismeri magát; ezeket a jelenségeket se szaglással, se megszokással, se ösztönrel nem lehet megmagyarázni. Az viszont rejtély, mivel lát. A tudósok szerint valószínűleg a bőrével, azonban az állítás nem bizonyított.

Ugyanígy magyarázható csak a hallása is: az erős zajokra a terkics összerendez, a zenét – különösen a klasszikusokat – határozottan kedveli és a nevére is – időnként és hangulatától függően – reagál.

A terkics táplálkozása:

Az állat táplálkozása teljesen szokatlan; ez is egyike azon tényezőknek, melyek az esetleges földönkívüli eredetet támasztják alá. Ha hosszúszerű csipesszel valamilyen szerves anyagot nyújtunk a terkics felé, akkor a csipeszhez legközelebbi bőrfelületen szájníylás keletkezik, és a táplálékot elnyeli. Tapasztalat szerint megeszik majdnem minden zöldséget, gyümölcsöt, tejet, hőkezelt tojást, főtt és sült húsokat. Nem eszi meg viszont a nyers húst és a ketrebe tévedt apróbb állatokat sohasem bántja. Szereti a látogatók által bedobált pattogatott kukoricát, tökmagot is, de szerencsére nem eszi meg a pénzérméket, zacskókat és egyéb, a garázdák által dobált veszélyes dolgokat. Érdekes, hogy a terkics csak azt eszi

meg, ami a tányérjára kerül, vagy amit tiszta csipesszel nyújtanak feléje. A földre hullott élelmet otthagya.

Ezzel együtt a veszélyessé válható bedobálásokat a terkics mellett is meg kell akadályozni!

Fontos figyelmeztetés: miután a terkics bőrfelülete teste bármely pontján szájníjlássá változhat, ezért pusztá kézzel hozzáérni tilos! Az ételt óvatosan, csipesszel kell nyújtani, nehogy a terkics kézsérülést okozzon!

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a terkics akarattal még senkinek semmiféle sérülést nem okozott.

A terkics mozgása:

A terkics lehetőleg nem mozog. Fekszik, hogy eközben napozik, alszik, bármi egyéb, az nem állapítható meg, de lehetőleg nem mozog. Ha mégis muszáj, akkor az alul lévő bőrfelületen rengeteg apró lábnyúlvány jelenik meg, csillószerű mozgással azok viszik odébb az aránylag súlyos testet. Nem tudni a nyúlványok számát, sőt, az sem ismeretes, hogy mindig ugyanaz a bőrfelület van-e alul. Gyors mozgásra a terkics nem képes.

A terkics szaporodása:

A terkics osztódással szaporodik. Ez is egy komoly érv a terkics idegen eredete mellett. Kétségtelenül vannak a Földön osztódással szaporodó állatok, de azok egysejtűek. A terkics látszólag nem egysejtű, bár bizonyíték erre sincs, de viszonylag nagy mérete miatt ez feltételezhetőnek tűnik.

Hogy mi indítja el az osztódást, az még nem ismeretes. Az első adatok alapján annyi figyelhető meg, hogy a szaporodás többnyire kétévenként, május közepén megy végbe, de előfordult más alkalommal is. Nem hőmérséklet-függő, viszont talán függ a megvilágítástól. A végleges válaszhoz további vizsgálatok szükségesek.

Az osztódás előtt az állat mintegy két hétig meghízni látszik, majd hosszában elkezdi befűződni. A befűződés kb. 3 óra hosszat tart, akkor a két állat elválik egymástól, és önálló életet kezd élni. Ha a két állatot nem választják el egymástól, nem kerülnek külön ketrecbe, akkor mintegy egy hét múlva az egyik állat elpusztul és szinte azonnal – egy órán belül – elkocsonyásodik. (Ezzel magyarázható, hogy a terkics testének belső felépítése még nagyjából ismeretlen.)

Ha a két állatot néhány napon belül különválasztják, úgy mind a kettő él és szaporodik tovább. Ezért, amikor az állat hízni kezd, azonnal meg kell találni az új példány elhelyezéséhez szükséges helyet vagy a befogadó állatkertet, valamint biztosítani kell a szállítóketrecet és egyéb szükséges eszközöket, mert a késlekedés egy állat pusztulását okozhatja.

A terkics gondozása:

A terkicsnek szénára vagy más, puha alomanyagra van szüksége. Télen fűtést igényel, esetleg takarót is.

Stb.

- Jelentem, a „Mátyás lustái” hadművelet sikeresen zajlik. Honfitársunkat a Föld nevű bolygón a helyi értelmes életforma egy „állatkert” elnevezésű kertben helyezte el. Szállása aránylag szűk ugyan, de kényelméről minden lehető módon gondoskodnak. A lények egy csapata kiszolgálja honfitársunkat, a másik csapat tanulmányozza igényeit és próbálja megfejteni eredetét, de persze nem sok sikerrel. A többi lény, érdekes módon, csak áll honfitársunk szállása előtt és bámulja őt. Némelyik próbálja etetni, de a lények ezen csoportja végeredményben nem végez értelmes tevékenységet.

A lények már rájöttek, hogy honfitársunk gyermekeit el kell távolítani, ezt úgy oldják meg, hogy az egyik honfitársunkat egy másik „állatkert” nevű intézménybe viszik, ott kényelméről gondoskodnak, és kiszolgáló személyzetet biztosítanak számára. Jelenleg a Földön már 17 honfitársunk él. A csendes invázió tehát sikeresen folyik. Kérem új célpont kijelölését!

Arcok a piacról 1.

Gelencsér János rajza

Frideczky Katalin

Legyek őszinte?
Nem vetem meg az italt.
Van mit feledni...

Handó Péter

Mégis, hogy vethetném meg?
Jó ágy vagyok én hozzá.

Kupcsulik Ágnes

Nem ért meg engem
az asszony, szabadulna
tőlem, de nem tud!

Kiss-Simon Miklós

Átkom: erényem. Részeg
lényem lágy. Józan dúvad.

Karaffa Gyula

Nehéz az élet?
Azt hiszed, ha rám nézel
szomorú szemmel.

Almádi Róbert

Tán a külsőm megcsalhat,
Bent a parázs fojtva ég.

Frideczky Katalin

Ismerlek, szép maszk!
Tudok ám rólad mindent.
Nagy lesz az ára.

Kupcsulik Ágnes

Szánlak, mert ma még megvetsz,
de holnap már te állsz itt.

Handó Péter

Fordul a napszak,
fordul az ember sorsa –
már telt a pohár.

Kiss-Simon Miklós

Kicsordulva tűnök el.
Kivet a pohár. Röhej.

Kupcsulik Ágnes

Ugyanúgy indul
minden nap és ugyanúgy
fejeződik be.

Karaffa Gyula

Töretlen hiszem, hogy a
pálinka költészet is.

Arcok a piacról 2.

ARCOK A PIACRÓL II.

Jeleni János

Gelencsér János rajza

Handó Péter

Mit akarhatnék
kosaramba rakodni
piaci légytől?

Kiss-Simon Miklós

Legyek legyek gyilkosa?
Hagyom. Asszony, adj innom!

Kupcsulik Ágnes

Ráncokkal csalók
hordták tele az arcom,
így lettem bölcsebb.

Frideczky Katalin

Kiürült tekintetem
örök semmibe réved.

Almádi Róbert

De talán holnap
új sanszot vet a kocka...
Új nap, új piac.

Handó Péter

Új legyek legyeskednek –
asszonyom régi marad.

Frideczky Katalin

Mint árva kutya,
messziről nézlek téged.
Nem merek hinni.

Kiss-Simon Miklós

Más vagyok. Új. Ami volt
nincs. Foslás. Fénylő arany.

Handó Péter

Zsebemben apró.
Kérjek egy kisfröccsöt a
pultra borulva?

Kupcsulik Ágnes

Van még időm leszállni,
meglelnem legjobb magam?

Almádi Róbert

Oboloszt adtam –
révésztől visszakérem!
Pendül a lelkem!

Karaffa Gyula

Ha halni kell, majd csak
akkor, ha én akarom.

Frideczky Katalin

Csak rajtad múlik,
mit hozol ki belőlem.
Formálj magaddá!

Kiss-Simon Miklós

Egymást alakítjuk. Két
termő fa. Gyümölcsöm vagy.

Karaffa Gyula

Tudás fája és
élet fája; csak nehogy
kétfelé váljunk!

Handó Péter

Kosaramba karolva –
hazafelé igyekszem.

Arcok a piacról 3.

Gelencsér János rajza

Kupcsulik Ágnes

Szép sima alma,
sorsa, hogy bicska vájja,
arcot az idő.

Handó Péter

Kis gerezdeket szelve
elfogy ez is meg az is.

Karaffa Gyula

Göcsörtös zöltség,
és száradó levelek.
Ennyi marad csak?

Kiss-Simon Miklós

Ez minden. És mily sok ez.
Létünk eszenciája.

Handó Péter

Bûnös az íze –
ez az alma is csábít.
Jaj, hova néztem?!

Frideczky Katalin

Valaha szép lány voltam.
Megaszalódtam mára.

Almádi Róbert

Két fillér ára,
Hosszú élet summája:
kukacos alma...

Kupcsulik Ágnes

ami fogy, csak fogy, akár
napjaim. Így van ez jól.

Karaffa Gyula

Szép volt, mi szép volt,
csúnya, mi csúnya. Menni
kell lassan. Gyerünk!

Handó Péter

De ezt az almát előbb
még magamévá teszem.

A három rajz és a közösen megírt *rengák* (*Tankákból álló verzlánc*) a XXVI. EKSZPANZIÓ **Tavaszi Haiku Ünnepe Visegrádon, 2014. március 30-án**, vasárnap megtartott programsorozatára készültek, ott elhangzottak, a képek a kiállítás ideje alatt megtekinthetőek voltak. Most együtt kerülnek bemutatásra lapunkban, köszönet érte a szerzőknek! A Szerk.

KARDOS GY. JÓZSEF

Ahonnán jöttem

Pálfalvi Nándor élete és munkássága V. rész

SZÍNŰVEK

Az 1960-as években Pálfalvi Nándor három színművet írt, amelyek nyomtatásban is megjelentek. Kettőt belőlük be is mutattak. (A harmadik bemutatását csak tervbe vették.)

A francia három felvonásos társadalmi szatíra (nevezhetnék talán karikatúrának is), amelyhez Dénes Margit írt zenét („zenés komédia két részben” – ahogy szintén emlegetik). Könyv alakban 1963-ban adta ki a Népművelési Intézet. A darab bemutatója 1963. január 13-án volt Debrecenben (a Csokonai Színház Hungária Kamaraszínházában) Fényes Márta rendezésében.

A rendező a mű kiadásához írt utószóban a darabról a következőket tartotta fontosnak közölni:

„Pálfalvi A francia című musical comedyje érdekes szerkesztésű, új hangvételi, ezért bizton számíthat érdeklődésre. A külföld-imádó kispolgár pellengérré állítása, kinevettetése pedig ugyancsak aktuális feladat.

(...)

Amíg a régi operettek szövegekönyve rendszerint csak szükséges rossz volt, a fő cél pedig az igényes könnyű zene – az ún. zenés vígjátéknál az esetleg zene nélkül is előadható vígjátéki szövegekönyvet betétszerűen szakítják meg a számok –, addig a musical comedynél szerves egységbe kell, hogy kerüljön a szöveg és a zene. E két fontos tényező kiegészíti egymást, mindkettő azonos törekvést kell, hogy kifejezzen. Ha a szövegekönyv szatirikus, a zene sem követhet más utat, és ez egyúttal meghatározza az előadás stílusát is.

A musical comedy zenés játékot (nem feltétlenül komédiát) jelent, és miután hangvétele jobban szól a mához, mint a régi megunt operettek, egyre nagyobb jövőre számíthat, hiszen a közönség igényli ezt a műfajt, természetesen az elkopott sablonok nélkül. (...)

»A francia« szereplői két táborra oszlanak. Az egyik csoport élén Gyuricza Emil »Finom férfi fodrász«-szal, fő célul a gyáros megnyerését tűzte ki maga elé, ezután igyekeznek saját számításukat megtalálni. Ebbe a csoportba tartozik természetesen Gyuriczáné, és nem utolsósorban Blanka, a kiöregedett táncosnő-nagynéni.

Az ellentábor Zoliból, Feriből és Kingából áll, no meg Tiborból, akinek nagyon is érdeke, hogy a vetélytársnak hitt külföldi eltűnjön a láthatárról. Tibor, a tolakodó völegényjelölt a darab folyamán mindenkivel konfliktusba kerül, hiszen az eleinte őt pártoló szülők is a nagyobb parti felé orientálódnak.

A bonyodalmat Kinga meggondolatlan cselekedete okozza. Hazakísérteti magát a franciával, mert úgy gondolja, ezzel lerázhhatja okvetetlenkedő udvarlóját, és így majd végül is férjhez mehet Ferihez, akit őszintén szeret. De a szellemet nem tudja a palackba visszadugni, a francia nem búcsúzik el jólnevelten a kapunál, hanem beállít Kinga otthonába.

Ez elég ahhoz, hogy ettől kezdve mindenki megmutassa saját énjét, a kiélezett ellentétek csak a francia hirtelen elutazásával oldódnak fel.

Mindezt a cselekménysort kórus kommentálja. A narrátoroknak is nevezhető 3 tagú kórus pletykál, hallgatózik, véleményt mond, és összekacsint a közönséggel. Szerepük nagyon fontos, még a helyszínváltozásoknál is segíthetnek.

A darab társadalmi szatíra. (...)

Az ún. »pozitív« szereplők (Kinga, Feri, Zoli) magatartása már reális...”

(A francia szereplő neve Maurice Duval; Gyuricza Emil a fodrászszövetkezet elnöke; Blanka Gyuriczáné

nővére; Zoli Gyuriczáék fia; Feri Kinga szerelme; Kinga Gyuriczáék elvált lánya, Feri szerelme, fodrászmodell; Tibor fodrász; a háromtagú kórus: házmaster, 1. nő, 2. nő.)

„Történik napjainkban Budapesten.”

A szerző így mutatja be a kispolgári lakást, ahol a cselekmény zöme játszódik: „Minden nehézkes és drága, fantázia nélküli ízléssel összeválogatott.”

A debreceni előadásról két kritikát ismerek. Az egyiket Hunyady József jegyzi (Film, Színház, Muzsika, VII/5.1963. II.1.19.): „Pálfalvi Nándor darabjának igazi hőse nem a címadó »A francia«, hanem aki a franciának kishíján apósa lesz: a kisvárosi fodrász ktsz büszkesége, Janicza úr.” (Tehát a Gyuriczából Janicza lett.) „Egyszerű kisember, olyan, mint sokmillió másik. Jól végzi dolgát, jól él, szobájuk fala dicsérő oklevelekkel van kitapétázva. Elváltasszony-lányát, Kingát is a ktsz egyik büszkeségéhez akarja hozzáadni feleségül, bár leánya Ferit szereti. Közben bukkan fel a Francia, s tüstént kiveti hálóját a gyönyörű, kívánatos Kingára. Mintha bomba robbant volna fel a Janicza-lakásban: egyszerre lehull a családfőről a farsangi álarcként viselt szocialista magatartás (!), fellobban a lelke mélyén az addig hamu alá kényszerített kispolgári mentalitás parazsa. Vadul tervez: Párizsba megy, maszek üzletet nyit, valósággal lángot vet, úgy meglódul a fantáziája.

Pálfalvi Nándor darabja egy magatartást gúnyol ki. Biztonsággal bonyolítja a cselekményt, dialógusai frissen pergők, életteliék. Dénes Margit modern, izgalmas zenéje tele van melódia-invenciókkal. Fényes Márta rendezése remek ritmust diktál mindvégig, szellemesen oldja fel a jelenetek feszültségét. Oláh György, Csáky Magda, Simor Ottó, Hotti Éva, Bárány Frigyes nevét írjuk le a szereplők közül először, de Cs. Németh Lajos, Újvárossy (!) Katalin, Sárközy Zoltán, Hofi Géza, Vésely Margit és Fesztoráczy Kató is jó teljesítményt nyújtott.”

A debreceni előadás másik kritikusa, Újhelyi János (Alföld, 1963/4. 66–68.) így értékelte a darab ösbemutatóját:

„...Pálfalvy (!) Nándor drámája szellemes, könnyed humorral sikeresen gúnyolja ki, ítéli el és teszi nevetségessé szocialista valóságunk (!) egyik szépséghibáját, a tarthatatlanul elavult kispolgári gondolkodást, amely A franciá-ban a mértéktelen és ízléstelen nyugatimádatban nyilvánul meg.”

A kritikai célzatossággal és a friss szatirikus humorral átszőtt didaktikus „írói mondanivaló” kifejtését azonban Újhelyi felemásnak érzi: „Pálfalvy érdeme, hogy a meglehetősen kinevetett és sok esetben lejáratott témában tud újat adni. Új mindenekelőtt művének finom szatirikus, ironikus hangvétele, továbbá az, hogy első színpadi bemutatkozása ellenére meglepően jó színpadi érzékkel ragadja meg a Janicza család konfliktusát, frappánsan építi fel és bontja ki a dráma nem egy szituációját. és jól választja ki az egymással összeütközésbe kerülő figurákat.” – Viszont (Újhelyi szerint) „... a szerző a játék második felében nem tudja következetesen elmélyíteni és feloldani az első részben felvázolt alapkonfliktust, és jellemeit sem képes továbbfejleszteni”.

„Így... az általánosított, egyébként nagyszerű írói mondanivalót – »Ti ne legyetek ilyenek!« - nem az egyedi történetből, Janiczáék okulásából kapjuk meg, hanem valahogy a történettől függetlenül, meglehetősen készen, elvontan.”

No, azért ennyire nem „tragikus” a mű megoldása, s annak állítása is túlzott, hogy a darab második része törés az első részhez képest. (Nem is beszélve arról, hogy a „valósággal való találkozás igazi élményének és a figurákkal való teljes azonosulásnak hiánya”-ról ír a kritikus. – Ezzel ellentmondásba keveredik kritikájának első részével!)

Újhelyi ezután Dénes Margit zenéjével („szerves, egyenrangú kiegészítője... az írói műnek”) és a musical comedy műfajával foglalkozik, majd Fényes Márta korszerű és sikeres rendezésével („...törekvés a darab szatirikus mondanivalójának minél teljesebb kifejezésére, kiemelésére...”). „A zenés műfajban ritkán látni ilyen egységesen és következetesen kiépített, merészen egyéni rendezői stílust.” („Stilizáltság, ironikus szatirizálás és mértéktartóan szélsőséges karikírozás... realitás és elidegenítés, a zenei részek jó beépítése”) „Nagy erénye... rendezésének a színészek egységes stílusa, ensemble játékmódjának kialakítása. A szereplő kollektívában egyetlen gyenge pont sincs.” (Újhelyi főleg Hotti Évát dicséri): „Remek komikai vénával, merészen szélsőséges karikírozással jellemzi Blankát...”, még tragédiáját is fel tudja villantani, hanganyaga kitűnő, akárcsak „karakterisztikus színpadi mozgása”. – „Oláh György és Bárány Frigyes alakítása az előadás másik két erőssége”: „remekül komédiáznak, szellemes színészi eszközökkel leplezik le az ábrázolt figurákat”. – Simor Ottó és Sz. Kovács Gyula – akik „A franciá”-t felváltva alakítják – szintén jók,

akárcsak Cs. Németh Lajos, Újvárosi Katalin, Hofi Géza, Vésely Margit és Nagy Ibolya. Csáky Magda és Sárközy Zoltán inkább az éneklésben tűnik ki.) – Greguss Ildikó jelmezei, Zakar István maskjai és Szabó Ferenc díszletei kiválóak. Akárcsak a Dötsch Zoltán vezényelte kis létszámú zenekar. – Újhelyi még a kellékek konkrét tárgyiasságát és a stilizált színpadi játékokban nyújtott elidegenítő szerepüket is kiemeli. Végül is jó darabnak kell lennie A francia című színműnek, ha Debrecenben 1963-ban (talán Magyarországon első musicalként!) ennyire sikeres előadás született. (Még Újhelyi kritikája szerint is!) – S ma is aktuális a nyugatimádat kritikája!

* * *

A boldog trombitás című színmű 1966-ban jelent meg a Népművelési Propaganda Iroda kiadásában. Ahogy már korábban említettem (a Ki kicsoda a hírközlésben? című mű alapján), a darabot 1968-ban a „Játékszín” be is mutatta a Fővárosi Kultúrházban Bence Zsuzsa rendezésében. (Bence Zsuzsa 1965-től az Irodalmi Színpad rendezője. – Ez a „Játékszín” nevű csoport nem tévesztendő össze a 10 évvel később alapított Játékszín nevű színházzal!) – Erről az előadásról más információnk nincs!

Az 1966-ban megjelent színművel azonos címen 1970-ben a Páter a bárban című kötetben közölt az író egy hosszabb terjedelmű novellát (elbeszélést) is. (Ennek elemzését lásd ott!)

A látszatokban élő Zsolnai-házaspár (Zsolnai György és Edit) és a férj első házasságából származó leány (Kati) konfliktusait feldolgozó darabhoz magától az írótól és az előadás rendezőjétől, Bence Zsuzsától bő tájékoztatást kaphatunk:

„Történik húsz évvel a II. világháború után, Magyarországon.” (A többi szereplő: Schwadlenka; Schwadlenkáné; Joli; Bandi; Sanyi; A vak ember: Lajos bácsi.) – Az író bevezetőül néhány megjegyzést fűz a darabhoz (először a három legfontosabb szereplőről):

„Mindegyiküknek megvan a maga külön világa, amit védelmez a többiektől, s ez külsőségekben, a tárgyakhoz való ragaszkodásukban és mozgásukban is kifejezésre jut.”

Zsolnai „...elégedett, majdnem kenetteljes. E pózból csak igen ritkán billen ki, olyankor azonban éppen e pózra apellálva, sértődött magatartást vesz föl. E három ember nem őszinte egymáshoz. Gyávaságuk azonban a darab folyamán olyan hatásoknak van kitéve, hogy kénytelenek színt vallani.

Csak hogy ez is képmutatással, önsajnálkozással történik, s így lassan-lassan – Katit kivéve – a neveltségességig jutnak el, nemegyszer a legdrámaibb pillanatokban is.

A darab hangvétele a groteszk szélsőségei felé hajlik. A színészeknek nem kell félniük a túlzásoktól. (...) Mások bemocskolódásának nevetető ingere még inkább nő, ha önmagát mocskolja be, akit szemlélnünk, s mindezt képmutatóan s az igazság pózában.

E darabban ilyesmi történik, s drámai és sokszor súlyos pillanatai ellenére is komédiának kell felfognunk. Ezt megkönnyítik a darab többi szereplőjének játéka és a velük kapcsolatos szituációk, amelyek a szatíra tükröként helyezkednek el a játékban, hogy minél több oldalról vetítsék elénk a darab főhőseinek igazi jellemét.”

A rendezői utószóából:

„Zsolnaiék polgári életszemlélete (a látszat fenntartása minden áron, akár egy élet egész hazugsága által, az átlagnál hacsak egy kicsivel is magasabb életszínvonal biztosítása, szintén minden áron, akár más becsapása által) alkalmatlan a legkisebb közösségi életforma, a család fenntartására is. Kapcsolatuk alapja és lényege a hazugság. Zsolnai mögött egy gyávaság és tehetetlenség miatt elrontott karrier, egy ugyancsak gyáván elhagyott család áll, Edit mögött nyilván több tönkretett házasság – s ez a két ember egyszer csak úgy látja, hogy házasságuk az igazi, mindketten új erőre kapva most kezdik majd igazi életüket. Ez a helyzet alapvetően hazug... Nem véletlen, hogy Zsolnai és Edit sokat beszél. Az önmaga elől menekülő ember legfőbb tulajdonsága, hogy mindig bizonyítani kívánja: lám, szíve a tenyerén.

Az ilyen emberek az úgynevezett »nagy lélekkel« rendelkezők, ők mindig mindent kimondanak, amit éreznek, túlradnak. ... a két szereplő minden érzelmi megnyilvánulása túlzott. Zsolnai dicsérete felesége szakácsnői képességéről szerelmi vallomás, líra. Edit sértődései viszontvallomások, hisz ő csak kettejük boldogságát félti, védi. Mindezek megnyilvánulása hangban és gesztusban túlzott. Mindig hangosan beszélnek, mindig teátrálisan mozognak. ... merészen keveredik a tragikum a komikummal. A legdrámaibb pillanatokban

Zsolnai és Edit nevetségesnek hatnak teatralitásukkal, önsajnálkozásukkal. (...) Zsolnai hanyag, lassú, vontatottan, de sokat beszél, nem is figyel oda, hogy mit mond. Egyszerűen fogalma sincs, hogy mi történik körülötte, s nem is nagyon figyel oda, az eseményekkel szemben tehetetlen. ... gyakran változtatja helyzetét. ... (..) Ezzel szemben Edit határozott, ő pontosan fogalmaz, minden mondata tudatos. Mindig ugrásra kész, hogy megvédje pozícióját (ezt a magatartást egyszer veszíti csak el, a Kátival való nagy leszámolási jelenetben). (..) Ruhában, frizurában is mindig túl tiszta, túl rendez. ...

Zsolnaiékkal azonos életszemléletű a Schwadlenka házaspár, csak társadalmi pozíciójuk miatt biztonságosabb emberek, ezért még hangosabbak, még kedélyesebbek, mint Zsolnaiék. Dramaturgiai funkciójuk is az a darabban, hogy felfigyeljünk arra: Zsolnaiéknál közérdekűbb emberek is élnek közöttünk Zsolnai-életszemlélettel.

A darab másik pólusa Kati, Zsolnai első házasságából született lánya, és a körülötte élő fiatalok. Kati alapvető tulajdonsága: jóhiszeműsége, előítélet-mentessége. Bár életében apja hűtlensége és Edit személye mély nyomot hagyott, most mégis teljesen tisztán, mindent felejtve érkezik meg Zsolnaiékhoz. Ez nála nemcsak a pillanatnyi nagy kezdőbességnéknél tulajdonítható (sikeres érettségivel egyetemi felvétel előtt áll, első szerelmét éli át), hanem a fiatalság legkedvezőbb tulajdonságát jelenti. »Mutassák meg szüleink erkölcsüket, szemléletüket, mi tárt szívvel fogadjuk, de mit csináljunk, ha lépten-nyomon leleplezik önmagukat és életképtelenségüket?« Katinak ez nagyon fájdalmas. Végül is utolsó illúzióival kell leszámolnia, hogy ő valaha is családjával élhet. Magának kell megteremtenie saját életformáját. Kati nem heves, nem gyors beszédű, inkább mozgása az, ami korát jelzi. Mindenre figyel, magabiztos, de az igazságot keresőkre jellemzően küszködve fogalmaz. Nagy jelenetében (Edittel) nem szabad hogy az indulat elragadja, mert magából szakítja ki a súlyos mondatokat. Magatartása apja és Edit, de Schwadlenkéék jelenetében is elárul valamit abból, hogy nem érzi magát otthon, visszafogott, halk, sápadt. Társasága körében azonban teljesen kinyílik, képességei, szépsége megsokszorozódik, a tiszta légkörben teljesen gátlástalan, így a Lajos bácsival való jeleneteiben is. Kati környezete... (Bandi, Joli, Sanyi)... nagyon plasztikusak. (...) Lajos bácsit, a címadó boldog trombitást nagyon egyszerűen, halkan, minden misztifikációtól mentesen kell játszani. Ő a Zsolnai házaspár hazug életének értelmetlen áldozata. Kati drámai motívumának kiegészítője.”

Bencze Zsuzsa alapos és helytálló elemzéséhez nincs sok hozzátenni való: Akárcsak A francia című színművében, Pálfalvi ebben a darabjában is minden álság, látszat és hazugság ellen hadakozik – gúnnyal, ironikusan vagy szatirikusan, vagy más eszközökkel. Ugyanakkor az értékek védelmében is felemeli szavát – megteremtve az azokat képviselő szereplőket is.

* * *

A Csoda Lomboson című szatirikus komédia (Népművelési Propaganda Iroda, 1967, díszletterv: Révész Napsugár) a szintén 1967-ben megjelent azonos című szatirikus regény színpadi változata. (A regény és a belőle készült Búdösvíz című film elemzését lásd a következő fejezetben!)

„Történik napjainkban egy magyar faluban” – írja a szerző a 19 szereplős színmű helyszínéről. Ezt az állítást pontosan meg is magyarázza a könyvecske borítójának ismertetője:

„Lombos nevét hiába keressük a térképen, viselt dolgaiban mégis igen sok község magára ismerhet. Melyikük nem lesi a »csodát«, mely egyszerre felvirágzást, országos hírnevet, gazdagságot biztosít lakóinak. Lombos esetében ez a csoda egy váratlan artézi vízkiterés. Ettől vár makadámutat a község, melegházat a tsz, gyógyfürdőt a tanács, birkacsárdát az fmsz, férjet a patikuskiasszony, pesti kosztosokat a jómódú gazda, egy kis mellékes jövedelmet két fővárosi szélhámos, hogy csak a főbb szereplőket említsük. Hogyan folyik ki a mohó ujjak közül a víz, és véle az anyagi áldás, erről a mindennapi »csodáról« szól Pálfalvi Nándor mulatságos, remek figurákban bővelkedő szatírja, amely regényben és filmen is sikert aratott.” (A darab szereplői: Tokás Göllöncsér Ignác gazda; Terus, a felesége; a szélhámosok: Sóti és a rokon Lajos; Takács, a tanácselnök; Lanka, a tsz-elnök; Boglárka, a patikuskiasszony; Paksy Dénes tornatanár; Gudra Dezső, a hivatalsegéd vagy „kisbíró” és tűzoltóparancsnok; Suta, a tsz raktárosa; a földműves-szövetkezet ügyvezetője; a plébános; az újságíró; Hati Boris, a babonás öregasszony; Bokros, az éjjeliőr; a mérnök; Figulya mámi; pesti nyaralók: Nusi nagysága, szikár férfi, molett nő; más falusiak.)

A színműről hasonló ismertetést ad a Könyvtárellátó Új könyvek című kiadványa (1967/20.32.) is: „... a képzeletbeli Lombos helyére bármelyik más község neve behelyettesíthető, hiszen jó néhány lesi a csodát, amely egyszerre hírnevet, gazdagságot és jólétet biztosít lakói számára. Ebben az esetben a csodát egy váratlan vízközítés jelenti. Az alaphelyzet szatirikus: a tanács és a tsz vetélkedik a bűdös víz felett. Ezt használja ki a maga kis szélhámoskodásaira két Pestről jött vagány. Természetesen a község aprajagyja, tsz-írnoke és postáskisasszonya (!) a bűdös víztől várja élete nagy jövedelmeit, férjét, előbbre jutását, ezért nagyon könnyű a dolguk. A mohó ujjak közül lassanként szétfolyik a csoda, a víz, minden jövedelmek forrása – ez a szatíra valódi témája. A történet alapjában véve egyszerű, azonnal megérthető, cselekményszálai könnyen kibogozhatók, kis színpadon probléma nélkül előadható. Figurái szélsőségesen karakterisztikusak, fejlődés nélkül jellemzettek. Az előadáshoz jó ritmusérzékű rendezőre és előadói gárdára van szükség.”

A darab bemutatását a Békés Megyei Jókai Színház (Békéscsaba) tervbe vette, de erre mégsem került sor. A színműhöz (kiadásakor) Máté Lajos, a színház akkori rendezője írt utószót. Érdekes ennek a rendezői utószónak néhány találó részletét idézni:

„... látszatra egyszerű kis történet. Könnyen érthető, cselekményszálai könnyen kibogozhatók, a jellemegek egy-két erőteljes írói vonással jellemzettek. (...)

Szatirikus az alaphelyzet: a tanács és a téesz vetélkedése a bűdös víz fölött. Ezt a vetélkedést használja ki a maga apró szélhámosságaira Sóti és a rokon Lajos. S ebben olyan kitűnő társakra lelnek, mint Tokás Gölöncsér Ignác, Suta, a téesz raktárosa – és olyan naiv áldozatokra, mint Takács tanácselnök, a plébános, a földműves-szövetkezeti ügyvezető. Ha igazi pozitív hőst keresnénk a játékban – még Lanka téeszelnököt sem tekinthetjük annak: hiába harcol a maga igazáért, nem kerül szembe a szélhámosokkal. A játék legkegyetlenebb fintora azonban... a befejezés. Idézőjeles »happy end«. Ebben a játékban mindent el lehetett intézni – megvesztegetéssel mindenki hasznot tudott húzni szinte a semmiből. A két szélhámos eltömhette a kutat: ártott a közösségnek. De végül minden jóra fordul: mindenki álma megvalósul, áldást hoz Lombosnak a bűdös víz. S mindenki elnyeri »jutalmát«: a happy end boldog tablójában ott találjuk a falu vezetői mellett Terust mint szakácsnőt, Sótit mint üzletvezetőt, Tokás Gölöncsért és a rokon Lajost mint kabinost és úszómestert. ... a darab befejezése, ez a gonosz fintor adja meg a játék igazi értékét. Gúnyos fintor ez egy társadalomnak, amely nem ilyen ugyan, de melyben ilyesmi lehetséges – s fintor ez egy ízlésnek, egy drámai stílusnak: a »minden jó, ha jó a vége« operettes hangulatának. (...)

Pálfalvi Nándor a csúfolódás, a kinevettetés, a szándékosan »naiv« meseszöveg eszközeivel harcol bürokrácia, szűk praktícizmus, szélhámosság, megvesztegethetőség, társadalmunkba való »kulák« beleszelődés, de még vallásosság és babona ellen is. De mindezt úgy teszi, hogy szeretettel eljátszozdik ötleteivel, viccelődve megfricskázza a »hibahordozókat«. Kicsit úgy teszi ezt, mintha hivatalos szerveink a balesetelhárítást nem szigorú büntetésekkel, alkoholszondával szolgálnák, hanem Gusztáv-szerű rajzfilmsorozatokkal, mintha a kárvallott és megbüntetett vétkesek harsányan kacagva, hangos röhejjel térnének jó útra! (...)

Mai környezetben, modern díszletek között Pálfalvi Nándor komédiája a vásári bohózatok, vásári mutatóanyagok hangulatát idézi.” (Ezért nevezheti Máté Lajos a szereplőket „panoptikum figurák”-nak.)

A „modern díszletek” jelzett, elvont díszleteket jelentenek (fotómontázsokat), „s csak a hangosbeszélő materiális”. (Helye a függöny előtt van, ahol a falusi hangosbmondók stílusát idézi a hangszóró-narrátor: az újságíró és Gudra. Ez nagyon frappáns és játékos ötlet, mert bevezeti a hangulatba a nézőt azzal, hogy a szatirikus komédiát hatásosan és egyértelműen exponálja.)

Máté Lajos korrekt megállapításai rendkívül jó szemű színházi szakemberre vallanak. Érti és érti a darab szerzőjének céljait, elgondolásait. S ugyanakkor nemcsak a színműre, hanem a Csoda Lomboson című regényre is érvényes jónéhány állítása. (Éppen ezért a regény elemzésénél ezekre már részletesebben nem térek ki, legfeljebb csak utalok rájuk, hiszen regény és színmű ebben az esetben szorosan összetartozik, nem választhatók el egymástól.)

Most sajnálhatjuk csak, hogy akkoriban nem jöhetett létre a színházi előadás! (A regény jobban járt: nemcsak mint regény aratott nagy sikert, hanem filmváltozata is szenzációszámra ment a maga idejében. Ezekről a következő fejezetben szólok!)

CSODA LOMBOSON (regény és film)

A Csoda Lomboson című satirikus regény (Kossuth Könyvkiadó, 1967., illusztráció: Szönyi Gyula rajzai) és a már elemzett azonos című satirikus komédia alapján 1966-ban forgatott és 1967. január 26-án bemutatott Búdösvíz című játékfilm sikert aratott az olvasó-, illetve a nézőközönség körében. Furcsa és érthetetlen azonban, hogy akadtak „felhangok” is: néhányan nem osztották az olvasók és a nézők véleményét. (Persze, abban sokan megegyeztek, hogy nem volt szerencsés a film címének megválasztása. Vagy tartották volna meg a regénycímet, vagy pedig frappánsabb, találóbb, „szebb” névvel illethették volna a filmalkotást!) A könyvborító ajánlása imígyen szól:

„Úgy látszik, nemcsak Lomboson történnek »csodák«, hanem a könyvkiadásban és a filmgyártásban is: szinte teljesen egyszerre jelenik meg a Csoda Lomboson című regény és a belőle készített film: a Búdösvíz. Pálfalvi Nándor igen tehetséges fiatal író érte az a »csoda« – szerencse, hogy egyszerre filmen és könyvben szólhat a nézőhöz és az olvasóhoz.

Egy isten háta mögötti kis magyar falu – Lombos – vezetői és lakói elé tart görbe tükröt, s benne mutatja meg, melyek azok a »gyengéik«, amelyeket a szélhámós »rokon Lajosok« egykönnyen kihasználhatnak a falu s mindnyájuk kárára. Reméljük, olvasóinknak is az lesz a véleménye, hogy Pálfalvi Nándor jó humorú, satirikus kisregényével nem érdemtelenül történt az egyidejű megfilmesítés és megjelentetés »csodája.«” Valóban, Pálfalvi Nándor a regényben (s a filmben és a színműben is) jól kiaknázza a komikus ábrázolás adta lehetőségeket, hogy kinevetesse, kicsúfolja és leleplezze azokat a hibákat, amelyek károsak a közösségre nézve. Teszi ezt hol gúnyosabban, hol kevésbé gúnyosan. Van, amikor az elutasító magatartás keményebb, fölényesebb, s az író jobban felháborodik a kigúnyolt jelenségeken (a változtatás igényével); de vannak olyan esetek is, amikor a humor elemeit használja fel, azaz elnézőbb a negatív (torz, visszás, helytelen) jelenségekkel kapcsolatban (derűsebben tekint rájuk). Bizony, egyes esetekben még jobban elvárható lett volna a fölényes elutasítás eszközének, az iróniának vagy (mivel „satirikus regény”-nek aposztrofálódik a mű) a megsemmisítő gúnyon alapuló satírának az alkalmazása. (Utóbbi esetben „megengedett” akár a kárörvendő, sőt a haragos düh is. – Előbbi esetben pedig a burkoltabb ábrázolás: az igaznak látszó hamisnak bizonyul, illetve az ellentmondásos helyzeteket úgy oldja fel és meg az alkotó, hogy az igazság diadalmaskodjék, s a hamisság vereséget szenvedjen.) Pálfalvi bírálata, gúnyja így még keményebben csattan a elítélendő jelenségeken. Lehet azonban, hogy az író éppen azt akarta hangsúlyozni, hogy a kisstílusú szélhámósok, csalók kevesebb veszélyt jelentenek a közösségre, mint a „nagymenők”.

Nyilván Kékesdi Gyula is erre gondol a regényről írt kritikája befejezésében (Népszabadság, 1967. VI. 22. 7.). Érdemes azonban idézni az egész szöveget, mert Kékesdi megállapításait szinte teljesen el is fogadhatjuk. (A kivétel természetesen a korabeli kritikai követelmények számlájára írandó, s szerencsére ebben az esetben még az sem igazán bántó. Akár ironikus megjegyzésnek is felfoghatjuk. – Ezt felkiáltójellel láttam el!)

„Nemrég jelentette meg a Kossuth Könyvkiadó Pálfalvi Nándor kisregényét, amint a könyv ajánlásában is szó esik erről, a »csodával« határos módon szinte egy időben azzal, hogy a regényből készült film, a Búdösvíz is a nézők elé került. Ez a kettős megjelenés valóban nem mindennapi dolog egy fiatal író életében. Lombos isten háta mögötti falucska. Elmaradottság, közöny, sok-sok kudarc fékezi az előrehaladást. A közéletet széthúzás, féltékenység, tehetetlen szűklátókörűség jellemzi. Lomboson valóban valami csodára van szükség ahhoz, hogy az új élet kialakuljon. S a csoda megtörténik. Egy váratlan pillanatban a szalmatolvaj öregasszony, Hati Boris és a mihaszna éjjeliőr, Bokros szeme láttára gőzfelhő, majd forró víz csap fel a tsz meddőnek hitt kútforrásából. S a gőzfelhőn át nézve egyszeriben megváltozik a lehetőségek képe. Hati Boris a Szent Szűz alakját véli felfedezni a füstölgő gomolyagban, a falu különféle rendű és rangú »gondolkodói« az ölükbé pottyant lehetőségek csodáját látják meg benne.

S az író jóvoltából a »csoda« fényében a szemünk előtt bontakozik ki a társadalmi-politikai kórkép, mely az embereket és a körülményeket Lomboson jellemzi. A fogadkozások, a nagy akarások, a bizonytalanság és a tehetetlenség. Ott a nagy lehetőség, csak összefogás, egymás jó megértése, az addiginál valamivel több energia kellene. S helyett mindenki a maga pecsenyéjét kezdi sütögetni. A tsz-elnök fütyül arra, hogy

a meleg víz az egész falun segíthetne. Akút a tsz-é, a vizet csak a tsz kertészete használhatja. A tanácselnököt a strand, a műút látomása hevíti, Lombos fürdőváros távoli álmát dédelgeti. A földműves-szövetkezet vezetője birkacsárdát tervez, a tornatanár fejlett úszósporthoz akar, a többi neki nem fontos. Tokás Gölöncsér, a tsz-t csak ímmel-ámmal vállaló gazda egyéni vállalkozásba kezd, nyaralótelepet rendez be saját portáján. Az éjjeliőr borra, a hiú kisbíró rangra, elismerésre, s Hati Boris is valami pénzecskére próbálja beváltani a csodát.

Nem csoda, ha ebből a tülekedésből a két ügyes városi vigéc, Tokás Gölöncsérék Lajos nevű rokona és annak kalandor cimborája, az élősti Sóti húzza a sápot. S amikor a strand, a birkacsárda, a Győzelem Tsz kertészete mindezek ellenére is felépül, s a tűzoltóversenyt is megnyeri a kisbíró által dirigált lombosi csapat, az olvasó elámul. Ez bizony valódi csoda. Nagy dolog a szocializmus, hogy ennyi mindent kibír. (!) S az író gondoskodik róla, hogy ebből az ámulásból döbbenet legyen. Egy év múlva Lombos-fürdő virágzó üdülőintézményeinek élén kiket látunk? Sótít, a rokon Lajost, Tokás Gölöncsért és kövér feleségét, talpig szocialista mázban. Jólesne nagyot kiáltani: lombosiak, óvakodjatok a rokon-Lajosoktól!

Pálfalvi Nándor jól látó, jól elemző írónak bizonyult ebben az igényes vállalkozásban. Kisregénye nyelvi erőben is gazdag. A nyelvvel jól jellemez, jó hangulatot teremt, itt-ott cizellált, barokkosan zsúfolt mondataival csúfolódik is. S ezt a csúfolódást, a leleplezést, a szatíra fegyverével való bátrabb vagdalózást kell következő műveiben erősebbé és árnyaltabbá tenni. Hogy a sunyi, számító önzés, ravaszság megsemmisüljön csapásai alatt, de a botladozó jó szándék, az útkeresés tisztultabban kerüljön ki a derekas mosdatásból.”

A „téma adta lehetőségeket nem meríti ki” a szerző – olvashatjuk a következő ismertetésben is. Nyilván itt megint a már eddig is többször emlegetett keményebb hangot hiányolja az ismertető – elismerve a mű erejéit is! (Könyvtárellátó: új könyvek, 1967/6.38.):

„Egy eldugott kis faluban a tsz kutat fúrat. Artézi víz helyett gyógyvíz tör fel. A rendkívüli esemény lázba hozza a falut. Mindenki a nagy lehetőséget látja benne, s a maga elképzelése szerint szeretné hasznosítani. A tanácselnök és a tornatanár strandot és gyógyfürdőt akar, a téésznek a melegház fontosabb, a földműves-szövetkezet a vendéglátóipart szeretné fejleszteni. Míg a falu vezetői veszekszenek, néhányan a saját pecsenyéjüket sütögetik: házukban magánüdülőt rendeznek be, s mert a gyógyvízfeltörést vallásos öregasszonyok csodának tartják, kegytárgyakkal árasztják el a falut. Az igazi csoda azonban az a gyors és nagy fejlődés, amit a gyógyvíz hasznosítása hoz. Az eddig jeltelen kis faluból híres gyógyüdülőhely lesz. A szerző a nagy fölfordulást enyhe társadalomkritikai éllel, a fonákjáról mutatja be. Néhány jó ötlete és figurája van, de a téma adta lehetőségeket nem meríti ki. Könnyű, szórakoztató olvasmány...”

* * *

„Bán Frigyes satirikus vígjátékot tervez, címe: »Büdösvíz«. A film egy része Sári község határában játszódik, más jelenetek: a mai Ecserin. A főhős ugyanis műgyűjtő, rézedényeket gyűjt. És nőket.

– Neve?

– Szombati Félix – felel Bán Frigyes. – S hogy jellemét is feltárjam: Osztap Bender magyar rokona.” Így „hírel” a Film, Színház, Muzsika már 1966. június 10-én (X/23. 5.) a Büdösvíz tervezett forgatását. (Az egységes írásmód miatt a kezdetben még különírt filmcímet egybeírom. – A főhős vezetéknevének végleges írása pedig: Szombathy. – Osztap Bender, a nagystílusú szélhámos, a »nagy kombinátor« Ilja Arnoldovics Fajnzilberg, azaz Ilf és Jevgenyij Petrovics Katajev, azaz Petrov – Valentyin Petrovics Katajev öccse – orosz regényírók 1928-ban megjelent közös művének, a Tizenkét szék-nek a főhőse, aki szélhámos társával hajszolja keresztül-kasul Oroszországon a szalongamitúra egyik darabjába rejtett családi briliánsokat. A mű folytatása szintén közös Ilf–Petrov-regény, az 1931-ben megjelent Aranyborjú.) – A hetilap egy képet is közöl a forgatókönyvíróról és a rendezőről: Rendezői megbeszélés Markos Miklós és Bán Frigyes között a készülő új filmről.

Négy kép kíséretében ad hírt a Büdösvíz című film forgatásáról ugyancsak a Film, Színház, Muzsika 1966. augusztus 26-án (X/34. 2-4.): – „Az élet olyan, mint a hármassugrás. Csak hagyni kell, hogy az első kettőt más ugorja...” címmel.

Ezek a szavak a felvevőgép előtt hangzanak el, Szombati Félix (Nagy Attila) szájából, Sári községben. A háttérben hőforrás buzog, a színészek és a rendező nagy kedvvel, lendületesen dolgoznak.

Félix nemcsak »filozófus«, de szenvedélyes statisztikus is. Sajat, rendszeres nyilvántartása alapján arra a megállapításra jut, hogy gyilkosságért a tettesek 99 százaléka bukik le, gázolásért 90%, szélhámosság miatt 50%. Ámde a kis szélhámosoknak 70%-a kerül az igazságszolgáltatás kezére, a nagyobb stílusúknak 25-28 százaléka, a legnagyobb stílusú szélhámosoknak viszont csak a 2-3%-a bukik le.

Félix »aranybányája« egy kénes forrás: »a bűdösvíz«. Hihetetlen lendülettel építkezni kezd a víz körül: kertészetet, fürdőt, birkacsárdát létesít. S hogy kölcsönökhöz is jusson, Félix maga is létesítménnyé változik. Neve »O. H. I.«, azaz Országos Hőforrás vizsgáló Intézet. És melyik pénzügyi szerv tagadná meg a kölcsönt egy ilyen fontos intézménytől? Félix fáradhatatlanul »vezényli« a parádét – ahogy azt a szatíra-irodalom nagy szélhámosa, Osztap Bender tette –, mindaddig, amíg mégiscsak elvét egy ugrást.”

A képek címe: Mosoly a felvétel szünetében (Soós Edit és Bán Frigyes rendező) – Szombati Félix, úgyis mint O. H. I., a feltörő víz minőségét vizsgálja – Sári határában készül az új magyar filmszatíra – A forgatás egyik pillanata (Soós Edit és Nagy Attila, a felvevőgép mögött Pásztor István operatőr).

Szintén a Film, Színház, Muzsika közöl egy képet a bemutatás előtt álló filmből (X/47. 1966. XI. 25. 4.): Szombati Félixre várva... (Soós Edit és Szemes Mari).

A Filmvilágban Zsugán István Bán Frigyesel készített interjút abból az alkalomból, hogy a rendező kiváló művész lett. Ebben szó esik a befejezett filmről is (X/2. 1967. I. 15. 9.): „... a Bűdösvíz kedves munkám; annak a szatirikus elemekkel átszőtt vígjátékstílusnak a folytatása, amit a Felmegek a miniszterhez című filmemben kezdtem el.” (A lap egy képet is közöl a rendezőről.)

S aztán 1967. január 26-án következett a film bemutatója.

A Magyar filmográfia. Játékfilmek. 1931–1998. (Magyar Filmintézet, 1998. – 2., javított és bővített kiadás – felelős szerkesztő: Varga Balázs) című kiadvány 508. oldalán (Fazekas Eszter összeállításában) szinte „mindent” megtudunk a Bűdösvíz című filmről:

A MAFILM 3. Játékfilmstúdiója készítette fekete-fehérben (2390 méter hosszú, 85 perces vetítésű idejű). A stáblista: rendező: Bán Frigyes, író: Pálfalvi Nándor, forgatókönyv: a rendező és Markos Miklós, dramaturg: Bíró Zsuzsa, operatőr: Pásztor István, vágó: Daróczi Mária, zene: Patachich Iván, hang: Rónay Gyula, díszlet: Vasáry Melinda, kosztüm: Katona Piroska, gyártásvezető: Hranitzky Tibor, stúdióvezető: Herskó János.

Szereplők: Nagy Attila (Szombathy Félix), Bánhidi László (Göloncsér Lajos), Körmendi János (Lala, a fia), Szemes Mari (Terus), Soós Edit (Boglárka), Horváth Jenő (Vetró), Horváth Gyula (Agárdy), Ruttkai Ottó (örnagy), Garics János (Paksi), Tompa Sándor (tanácselnök), Deák Sándor (Lanka, tesz-elnök), Szabó Tünde (Annus), Petrik József (Ezüst elvtárs), Puskás Tibor (mérnök), Prókay István, Farkas Antal, Kelemen Lajos, Pásztor János, Lóth Ila, Vándor József, Téry Árpád, Gobbi Hilda, Siménfalvy Ida, Csonka Endre, Márky Géza, Kutas József, Urbán Erika.

[Kiegészítésül feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a rendező, Bán Frigyes nemcsak a kiváló művész címet kapta meg, hanem már előtte háromszor a Kossuth-díjat is. – Ez volt az utolsó filmje. Olyan sikeres filmek álltak már mögötte, mint (ha csak az 1945 utáni rendezéseit nézzük): Talpalatnyi föld, Úri muri, Semmelweis, Rákóczi hadnagya, Szent Péter esernyője, Szegény gazdagok, Felmegek a miniszterhez stb.]

Cselekmény: „Egy kis faluban kútúrás közben gyógyvíz tör fel. A tanács és a termelőszoövetkezet nem tud vele mit kezdeni, de a szélhámos Szombathy Félix nyomban rácsap a remek üzleti lehetőségre. Modern »hőforrásvizsgáló« álcéget alapít egy társával, és ígéretet tesz a falu felvirágoztatására. Közben egy évre leültetik egy régi ügye miatt, de szabadulása után olyan lendülettel tárgyal, hogy mindenki hisz neki. A tanácselnököt gyógyfürdő, a szövetkezetet melegház és birkacsárda építésének tervével nyeri meg. Megindulnak a nagyarányú építkezések, miközben Szombathy magántökéje is szépen gyarapszik, s a szebbik nem is egyre kevésbé tud ellenállni a sikeres üzletembernek. A birkacsárda avatásán azonban egy nyomozó is megjelenik.”

A Film, Színház, Muzsikában (XI/4. 1967. I. 27. 12–13.) Kürti László, a Filmvilágban (X/4. 1967. II. 15. 4–6.) pedig Földes Anna írt kritikát a filmről.

Kürti: „...Bán Frigyes... a »Felmegek a miniszterhez« című filmszatírával a háta mögött készítette el most a »Bűdösvíz«-et.

Az új film alapötlete tán érdekesebb is, mint a másiké. Több benne az alkalom arra, hogy egy aktuális

visszásságot kacagatóan kipellengérezzenek.” – Kürti szerint a film „csak kismértékben használja ki a lehetőségeit” – különösen az első részében. „... a jó alapötlet, a telibe talált szatirikus megfigyelés önmagában még nem elegendő ahhoz, hogy jó filmszatíra szülessen. Szükség van épkezláb cselekményre, öntörvényű jellemekre is. A szereplők illúziót keltő valódiságának kell hitelesítenie az alapötletet.” (A kritikus a filmben ezeket hiányolja. Pedig, tegyük hozzá, Pálfalvi Nándor regénye ezeket a lehetőségeket szinte tálcán kínálja. – Így sokkal szerencsésebb lett volna, ha maga a regény szerzője írta volna a forgatókönyvet is. Vajon miért nem így történt? Mert bizony eléggé megváltozott a történet! – Mégis a közönség körében sikert aratott a film bemutatásakor, még ha a kritikusoknak nem is volt annyira jó véleménye róla!)

A történetről és annak szereplőiről Kürti a következőket jegyzi meg:

„Lombos községben gyógyvíz tör elő, de tán évtizedekig se történne semmi a kihasználására, ha egy ügyes szélhámos nem szimatolná meg itt a maga jó üzletét. Néhány hamisított irat, interurbán telefon, jó fellépés, és Szombati (!) Félix révbe ér: két helyről húz fizetést és egyéb jövedelmet. Különös, hogy nem csak neki hoz hasznot ez a tevékenysége, sőt, elsősorban nem neki. Szombati a linkségeivel is a haladás irányába hat, hisz eredményeket kell produkálnia. Megteremti a falu és a tsz egységét, társadalmi munkára mozgósítja az embereket, megszerzi a főhatóságok anyagi és erkölcsi segítségét.

...még így, kidolgozatlanságában is megmozgat bennünk valamit a film, mert gazdasági struktúránk (!) valóban létező, mindannyiunk által tapasztalható problémáira utal, és ezért a még oly bizarr gondolatainkat is végül abba a komoly kérdésbe torkolltatja, hogy valóban miért ne mehetnének ilyen frissen, okosan az ügyek akkor is, ha nem egy szélhámos zsebe, hanem a közösség jól felismert érdeke diktálná az iramot.” (A kritikus előzőleg kifejtette az általa bizarrnak nevezett gondolatait: Néhány ezer szélhámos Kánaánt teremthetne, illetve Szombati a tanácselnököknek és a tsz-vezetőknek bemutatathatná, hogyan lehetne – a haladás érdekében – kijátszani a paragrafusokat!) – A felvetett ötletet azonban – a kritikus szerint – azért nem lehetett megvalósítani, mert az alkotók megelégedtek „Szombati figurájának olyan felszínes jelzéseivel, mint hogy fölényes, behízsgő, férfias”, akiről nem tudjuk meg, „honnan indult, mi a vilásképe”. „Elképzelhető, persze, hogy egy főszereplőt egyetlen erős karaktervonással jellemezzenek, ez esetben a rögtönző cinizmussal, de ahhoz a környezettel való izgalmasabb kölcsönhatásra, és nem utolsósorban igényesebben irányított színészi játéokra volna szükség.”

Kürti nem elégedett minden színész játékaival: „Nagy Attila ezúttal csak a vázlatát adta egy nagystílusú szélhámosnak, messze elmaradva a tőle megszokott gazdag és szuggesztív játékától, és a titkárát, famulusát alakító Körmendi János se nyújthatta tehetségének árnyaltabb színeit, amikor egyetlen jellegzetességet, a lassú felfogást kellett újra és újra megmintáznia.” (A kritikus itt alaposan melléfogott. – Ahogy majd Földes Anna is kiemeli, s az övével az én véleményem is megegyezik: mindketten kiemelkedőt nyújtanak szerepükben. Különösen Nagy Attila csillogtatja kivételes tehetségét a szerep adta lehetőségek maximális kiaknázásával.) „Eredeti ízeket elsősorban három művésznél tapasztalhattunk, Bánhidya (!) Lászlónál, aki a bűdösvízből a maga kis maszek üzletét összepancsoló tsz-tagot alakítja, Szemes Marinál, aki az előbbi könnyen elcsábuló feleségét játssza, valamint Horváth Jenőnél, aki sok jó megfigyelését sűríti a népi író-képviselő figurájába. Ide sorolhatnám Soós Editet is, a patikabeli jelenetében minden szava, mozdulata egy bizonyos tartás finom érzékeltetését szolgálja, a szerep azonban kirekeszti magából a továbbiakban az alakítás „lehetőségeit.” (A gyógyszerértári jelenet képe megtalálható a hetilapban – Nagy Attilával és Soós Edittel.) „A többiek egy falu hamar elfelejthető vezetőit állítják eléünk több-kevesebb rutinnal.” (Ez így szintén elég sommás – és nem is igazán reális – állítás!) „A film operatőri munkáját Pásztor István jó színvonalon végezte el.” (Ez így igaz!)

Jobban elfogadható, tárgyilagosabb kritikáját kapjuk a filmnek Földes Annától (bár ő is néhányszor megrója az alkotókat, hogy a film „fiatalosabb, frissebb, erőteljesebb” is lehetett volna):

„(...) A szélhámosághoz tehetség kell, és fantázia. E kettő nélkül aligha születik meg a legfontosabb – az ötlet.(...)

A Bűdösvíz című új magyar film hőse halhatatlan szélhámosokhoz járt iskolába. Nevében Félix Krullt, pályafutásában Osztap Bendert idézi.” (Félix Krull a tönkrement pezsgőgyáros kalandorrá züllött fia Thomas Mann 1955-ös, befejezetlen regényének, az Egy szélhámos vallomásainak főszereplője. – Utóbbiról már tettem említést!) „A nagy kombinátor a példakép, őt követi leleményben, nagystílusúsgben, s karrierjét is hasonló tényezőknek köszönheti. Saját tehetségén túl mások gyávaságának, közönyének, és annak, hogy isten malmai meglehetősen lassan őrlnek a dogmákkal és bürokratikus rendszabályokkal lefékezett

népgazdaságban. Elég, ha valaki megold egy-két köteléket, pirosasú bankókkal megolajoz néhány kereket, és máris jobban forog a gépezet. Persze, ezt a munkát sem lehet akárhogyan elvégezni. Szombati (!) Félix például azt róttta fel mestersége címerére, hogy a legfontosabb az óvatosság: az élet olyan, mint a hármassugrás, csak vigyázni kell, hogy az első kettőt – más ugorja. Szabadidejében, még a sitten felmérte, hogy míg a gyilkosságok, rablások tettesei kevés kivétellel mind horogra kerülnek, az intellektuális bűnözők pályája sokkal reményteljesebb. Ezért is választja a kínálkozó rossz utak közül a legbiztatóbbat: szélhámos lesz. Mikor megismerjük, még csak falusi limlomokat, rézmozsarakat, cintányérokot és kuglófsütöket gyűjt a gyűjtők számára, ami nem is bűncselekmény. Csak egyszerű üzlet, ami azért még mindig kellemesebb megélhetést biztosít, mint a munka. De a nagy lehetőség még várat magára. Igaz, nem soká. Lomboson a tsz kutat fúrat, s az artézi helyett forró bűdösvíz tör elő a földből. Egy teljes percig gazdátlan a kincset érő forrás. A téesz tiszta vizet várt, és csalódott, a községi tanács habozik. A víz viszont fékezhetetlenül tör elő a földből, s bűdös hullámaival elárasztja a kút közeli kerteket. A meglepetés és csalódás állapotát követi a marakodás. A téeszelnök már melegágyi kertészetről ábrándozik, a tanácselnök gyógyfürdőről, a tornatanár uszodáról, a szövetkezeti ügyvezető idegenforgalmi birkacsárdáról. Cselekedni viszont csak egyetlen ember cselekszik: Szombati Félix.

A szélhámos az első percben felismeri az összes lehetőséget. Természetesen – céljainak és jellemének megfelelően – elsősorban a saját lehetőségeit. Hogy a bűdösvíz hullámain végre révbe érhet. A piti üzletek után ezzel beköszöntött a nagy vállalkozások korszaka. Ehhez, persze, szükség van néhány dologra: először is hivatalos tekintélyre; egy szervre, amit képviselni lehet; egy kocsi, amin parádézni; azután titkára, pecsétre, táviratra és borítékra. Fontos, hogy Lombos két szomszédvárának kapitánya – a téesz- és tanácselnök – tudja, hogy Félix a lehető legilletékesebb szervek megbízottja, a tervek motorja, aki kizárólag az ő érdekeikért harcol. Méghozzá: remekül.

Félix tudniillik saját zsebére dolgozik. És bármilyen furcsa – eredményesen. Miközben saját pecsenyéjét sütögeti, a nem létező szerv tekintélyével, örökké új ötleteket termelő energiájával valóban előbbre viszi a lombosi fürdőváros, kertészet és gyógyvíz-tröszt ügyét. Légvárai lassanként realizálódnak. Ennyi egyszerűt látván a falubeliek is, az illetékesek is megmozdulnak. »A legmulatságosabb az, hogy mi ketten most a szocializmust építjük – mondja vállalkozásai társának –, csak éppen több energiával és több tehetséggel dolgozunk, mint a legtöbbben, és jobban meg is fizetnek bennünket...« A titkár nem sokat ért az egészből – miért pont ezt értené.

De Pálfalvi Nándor, a Csoda Lomboson című regény írója, Markos Miklós forgatókönyvíró és Bán Frigyes rendező érti (!), sőt Szombati Félix kalandjait követve nekünk is odasúgja: nem is olyan veszedelmes ez a szélhámos! Hiszen, ha a cél oly sokszor szentesíthette az eszközt, miért ne szentesíthetné ez egyszer az eszköz (Lombos felvirágoztatása) a célt – Szombati Félix karrierjét?

(...) A Bűdösvíz alkotóinak sikerült úgy leleplezni, helyesebben lebuktatni Szombati Félixet (akinek szélhámos múltjáról és jelenéről egyébként egy pillanatig sem hagytak kétséget), hogy a vádlottak padjára máris odaképzeltük melléje bűntársait: a közönyt, a bürokráciát, a kiskirálykodást, a női hiszékenységet és az oda-se-figyelést.

(...) Bán Frigyes... egyedül ismerte fel Pálfalvi Nándor könyvében a ragyogó szatíra lehetőségét. (!) – Földes Anna szerint azonban a film alkotói a lehetőségeket, az ötleteket nem igazán tudták hasznosítani: („A földhözragadt hitelességhez” görcsösen ragaszkodtak, pedig az abszurd alaphelyzet, a karikatúra-figurák nem tűrik „a dialógusok hétköznapi hitelességét”, „a jelenetek naturális hűségét”.)

A kritikus a színészi alakításokról a következőket jegyzi meg:

„Osztop Bender, azaz Szombati Félix hálás szerepét Nagy Attila játssza, nevéhez illően nagy rutinnal és nagy charme-mal. Sikeresen egyeztetni össze a pozitív hős külső erényeit a figura kívánta vagánytempóval, Don Juannak majdnem olyan meggyőző, mint Illetékesnek. Körülötte ki-ki megteszi a magáét: Körmendi János a kisszerű és naiv vagány-titkár, Bánhidya (!) László a ravasz paraszt, Ruttkai Ottó a mindentudó örmagy, Gobbi Hilda a vallásos öregasszony szerepében a receptre összeállított szabványjellemek minden szabványtulajdonságát megjelenítették. Tompa Sándor már álmából ébredve is kitűnő falusi funkcionárius, és Horváth Gyula is elegendő alkati humorral rendelkezik ahhoz, hogy rutinnal pótolja azt, ami a szerepből hiányzik.” – Földes Anna még Soós Edit szerepformálását emeli ki, aki sok „tehetségtartalékot őriz”.

(Két kép is „tartozik” a kritikához: az egyikben Körmendi és Nagy, a másikon Soós Edit látható.)

Pálfalvi Nándor Nagyoroszi díszpolgára

2005. április 14. (feleségével, és Réti Zoltán festőművésszel a képen)

Díszpolgári Oklevél

NAGYOROSZI KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATÁNAK
KÉPVISELŐ-TESTÜLETE

a 10/2005. (02. 24.) sz. határozata alapján

Pálfalvi Nándor

író részére,

szülőfaluja eseményeinek, életének és lakosainak
írásaiban való megörökítéséért

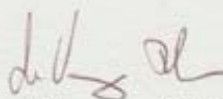
NAGYOROSZI KÖZSÉG DÍSZPOLGÁRA

kitüntetető címet adományozza.

Nagyoroszi, 2005. április 14.

Hornyák Endre
polgármester

Dr. Varga Tibor
közigazgató

A díszpolgári oklevél

SZŰK BALÁZS

DARÁZSHANT,2013

1.

A bátraknak nincs itt joga:
Vagyunk az élet potroha.
S ím halál szó-hava hull ránk,
Isa pur: ezernyi fullánk.

2.

A kocka el van vetve,
A hit már eltemetve,
És béred, jaj, feledve,
Bukásod pecsételve.

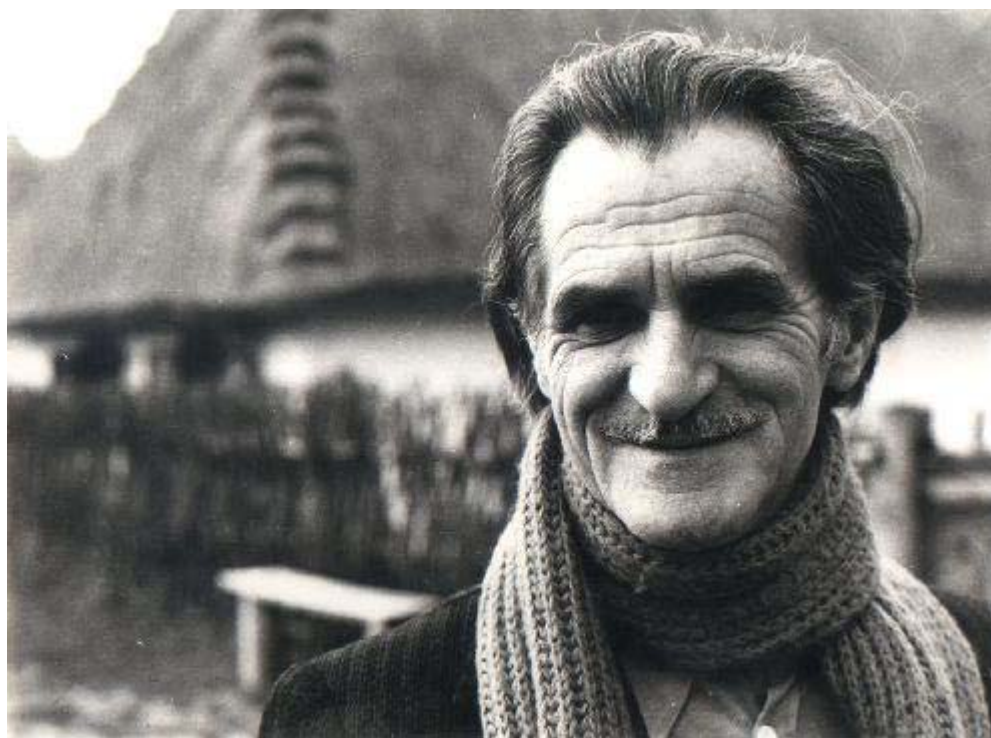
3.

Ez volt utolsó roppanás,
Lelkedre dőlt a ház:
E zúzmarát síró múlt,
És szép könnyem egyre hullt.

2013.04.28.

VASVÁRI ZOLTÁN

EGYÜD ÁRPÁD PERŐCSÉNYI NÉPRAJZI GYŰJTÉSÉRŐL

Együd Árpád

(1921 - 1983)

(Jávori Béla felvétele)

*Itt lengek lobogó jelképeimmel,
földutak horhosain át
lábak táncába rejtezem.
Szittyó-tűz, elnyűtt öregeink
naponta fölhúrozott életében.
Ott lakom én, hallom zaját a nagy zsinatnak...
Virrasztom magamat, magunkat,
hogy minden kint kiénekeljete!*

[Matyikó Sebestyén József:

Tékozló, boldog bolyongás.

In memoriam Együd Árpád]

Együd Árpádról

Különös, egyedi életutat bejárt munkása volt a magyar néprajztudománynak a sajnálatosan korán, hatvankét éves korában elhunyt Együd Árpád. A XX. századi magyar etnográfia kiemelkedő szorgalmú gyűjtői, terepmunkásai közé tartozott, hasonlóan a még szerencsére most is köztünk levő, és mint Együd, Somogyban is rengeteget gyűjtő Erdélyi Zsuzsanna, vagy a mára kicsit elfelejtett, keveset emlegetett, szintén nem intézményesen képzett, kiváló cigánykutató, Erdős Kamill.

Együd Árpád a Hont – ma Pest – megyei Peröcsényben született 1921. január 30-án.¹ Peröcsényi parasztcsalád gyermekeként látta meg a napvilágot a Tésai u. 233. (ma Kossuth Lajos u. 51.) szám alatti házban. Kilencévesen jutott félárvaságra, édesanyja korai, hirtelen halála miatt. Édesapja és Irma nagynénje nevelte. Leskó László így ír Együd gyermekéveiről 1984-es *Honismeret*-ben megjelent emlékezésében: „Népfí volt, plebejusszármazék; a börsönybeli Peröcsényben született. Célszerű, de lélekkel teli patriarchális családban éltek; a nagyatyai házból hozta útravalóját: a becsületet, a munkaszeretetet, a kitartást. Kísérői voltak ezek a balassagyarmati gimnáziumban is..”²

Gimnáziumi tanulmányait 1933-tól Balassagyarmaton végezte, a Balassi Bálint Reálgimnáziumban. Érettségije után a budapesti Magyar Testnevelési Főiskolára iratkozott be még a háború kitörése előtt. Kiváló talaj- és szertornász volt. Főiskolásként először érzett rá az igazi élethivatásra, a néptánc, a népzene kutatásának fontosságára. Csak 1946-ban végzett, szerezte meg testnevelő tanári diplomáját, mert közbejött egy háború, tetézte hadifogsággal. Holt hírére keltették, de ő hazatért. Pályakezdő tanárként Somogyba, haláláig forrón szeretett, véletlenül kapott, de örömmel és hűséggel vállalt pátriájába került. Tizennégy évig volt a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium tanára Csurgón, három évig a Somogy Megyei Népművészeti Tanácsadó vezetője. 1963-tól már a siófoki Perczel Mór Gimnáziumban tanított. Nevéhez fűződik többek között az ország első diák táncsoportjának (1947), valamint a siófoki Balaton Táncegyüttesnek (1964) a megalakítása. 1970-ben a siófoki Kálmán Imre Emlékház vezetője lett, egy évvel később pedig – Takáts Gyula igazgatása alatt – a Somogy megyei múzeumi szervezet néprajzos-muzeológusa. 1973-ban Bakay Kornél megyei múzeumigazgató megbízta a Marcali Helytörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum vezetésével, majd a megyei múzeum igazgatóhelyettesévé nevezte ki. Ebben a beosztásban még egy évtizedig szolgálhatta fáradhatatlan szorgalommal a néprajz, muzeológia és közművelődés ügyét. Napi tizenhat órát dolgozott, lobogó lelkesedéssel, „két végén égetve a gyertyát”. Szolgált, bár ő is tudta, barátai is érezték, alkatához, vágyaihoz, ambícióihoz nem illő feladattal kénytelen megbirkózni. „Kutató-feldolgozó igényének nem felelt meg ez a pozíció! Szeretett volna lemondani, és tudományos főmunkatársként dolgozni tovább, mert úgy többet foglalkozhatott volna a népelet kutatásával” – írja monográfiájában róla Matyikó Sebestyén József.³ Utolsó évében valósult meg ez a kívánsága, tudományos főmunkatársként dolgozhatott a múzeumban.

Együd Árpád 1983. augusztus 17-én hunyt el.⁴ Együd néprajzi ismereteit, gyűjtői módszereit nem intézményes képzés keretében szerezte. A népi kultúra iránti elkötelezettségét, mély érdeklődését otthonról, falujából, családjából hozta. Testnevelő tanárként érzett rá, mennyire hasznosan lehet felhasználni a néptáncokat, a népi sportjátékokat a fiatalság testi nevelésében. Ezeket kezdő tanár korától alkalmazta pedagógiai gyakorlatában, egyik legfontosabb tanulmánya is e tárgykörben született (*Népi sportszerű játékok Somogyban*, 1981). Döntő hatással volt rá Molnár István, a siófoki népfőiskola vezetője, akitől elsajátította a kutatás módszereit. Néptáncsoportokat szervezett szerte Somogyban, és szakmai tanácsokkal s mindennel, amire szükség volt, segítette munkájukat. Az ötvenes évektől kezdődően egyre nagyobb intenzitással kezdett a módszeres somogyi néprajzi gyűjtőmunkához. Autón, motorbiciklin, kerékpáron, lovas kocsin vagy gyalog, mikor mire volt lehetőség, keresztül-kasul bejárta a megyét, igyekezett mindenhová eljutni, ahonnan értékes néprajzi adatot remélhetett. Leskó László így írt a lázas évek munkájáról már idézett emlékezésében: „Mindenkit ismert, mindenki ismerte Somogyban. Hóna alatt már-már testrészévé vált kis magnetofonjával megfordult a legeldugottabb kisközségben, majorban is; járt gépkocsin, döcögött szekéren, karikázott kerékpáron, ott volt a búcsúí forgatagban, fényes lagzikon, folklór-ünnepek színpadjai mögött – kincskeresőben. És Művé fogant a hangyszorgalom, a munka. Országos elismerést váltott ki – nem érdemelné meg újabb, s most már hivatásos kiadótól a megjelentetést? – a *Somogyi népköltészet* című vastag, tekintélyes, arannyal sem mérhető értékű könyve, majd a *Kaposváron megverték a rézdobot* című gyűjteményes kötete, száz somogyi népdallal.”⁵

A hivatalos véleményezők, a néprajztudomány szakmai szervezetei, intézményei, ha róla írtak, kénytelenek voltak a sablonokat félretolni, és elismeréssel illetni munkásságát. Matyikó Sebestyén József, a siófoki múzeumban utódja mesterének tekintette Együd Árpádot. Halála évében készített vele életinterjút a *Somogyi Honismereti Híradó*-ban,⁶ majd 1997-ben kismonográfiában mutatta be életét és munkásságát, tisztelegve mestere előtt.⁷ Együd Árpádot életében több kitüntetéssel is megbecsülték: tanárként sportkitüntetések, népművelői, hagyománymentési ténykedéséért kétszer is Szocialista Kultúráért érmet, majd a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta. Pálóczi Horváth Ádám megyei közművelődési díjjal is

kitüntették. S mégis valahogy mégsem esett elég szó róla, munkájáról. Talán mert sohasem tolakodott előtérbe; a néprajztudomány szürke eminenciásaként dolgozott. Megszállott volt, aki nemcsak a néprajzi gyűjtő- és rendszerező munkában volt az ország egyik legjelesebb szakembere, de ha kellett, tárlatvezetéssel agitált, felkereste a somogyi kisiskolák honismereti szakköreit, hogy segítsen; rádiós és televíziós vetélkedők szervezője volt, somogyi mindeneként tevékenykedett.

Együd Árpád utóélete ellentmondásos. A Magyar Néprajzi Lexikonban nem szerepel a neve. A Magyar Néprajz V. Népköltészet kötetében *A népballada-kutatás története* fejezetben Kriza Ildikó Vikár somogyi munkásságának folytatójaként említi Együd Árpádot, akinek sikerült addig ismeretlen ballada altípusokat feltárnia.⁸ Az *Archaikus népi imádságok* fejezetben pedig Erdélyi Zsuzsanna említi Együd 1975-ban megjelent *Somogyi népköltészet* című művét, amelyben az akkoriban frissen ismertté vált műfaj már megjelent.⁹ „A népi imádságok, az apokrif imák szövegeit gyűjtötte össze, ezek közül néhányat meg is jelentetett. Olyan archaikus fohászokat gyűjtött, amelyeknek egy-két változatát már a XVI. században Bornemissza Péter is feljegyzett bajelhárító esdeklésként” – írja monográfiájában Matyikó Sebestyén József Együd ezen gyűjtéseiről.¹⁰ A népzene gyűjtés kapcsán a Magyar néprajz VI. kötetében a Vargyas Lajos írta *Magyar népzene* fejezet kutatás történeti bevezetője egy mondatban hivatkozik Együd Árpádra, mások mellett megemlítve nevét, mint a határainkon belül működő, egy-egy területre specializálódó gyűjtőt.¹¹ A kötet végi bibliográfia egy művét tartalmazza: *Somogyi népköltészet*, Kaposvár, 1975.

Szûkebb választott páttriája, Somogy méltón őrzi emlékét, és próbálja ápolni és közzétenni nagy jelentőségû munkája hagyatékát. Kaposvárott művelődési központ viseli a nevét, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága pedig a tudományos hagyaték ápolására, a páratlan értékû gyűjtési anyag rendszerezésére, digitalizálására és feldolgozására külön csoportot hozott létre. A hagyaték három nagy részből áll: hangzó-, kézirat és archív filmanyagból.¹² A hangzóanyag – 288 magnószalag és félszáz kazetta – részben Együd Árpád korábban publikált gyűjtéseit őrzi, részben kiadatlan anyagát. A gyűjtések zöme somogyi, de Együd gyűjtött Erdélyben és szülőfalujában, Peröcsényben, amelynek népi kultúrájáról monográfiát szeretett volna készíteni. Fájdalmasan befejezetlen életművében erre már nem került sor. Ennek elvégzése a jelen és jövő néprajzos nemzedékeinek a feladata – a mi feladatunk – maradt.

Az Együd-hagyaték 600 órányi archív hangzóanyagának átjátszása, munkakópiája az MTA Zenetudományi Intézetében – Olsvai Imre irányításával, Németh István közreműködésével – az 1990-es évek elején elkészült. Hasonlóan az archív filmanyag (majd 250 tekercsnyi mozgófilm) utómunkálata, videoszalagra történő rögzítése a Magyar Televízió operatőre, Táskai Mihály és munkacsoportja jóvoltából. 1991-ben hosszas tárgyalásokat követően megtörtént a hagyaték egyesítése – az özvegy a múzeumban látta biztosítva e hagyaték rész szakszerű elhelyezését, gondozását, feldolgozását, közzétételét. Az egyesítést követően elkezdődött és mára befejeződött a hagyaték rendezése, nyilvántartása, a hiányzó adatok pótlása, kiegészítése illetve mutatózása, és folyamatban van a teljes hangzóanyag digitalizálása. A munka jelentős részét Molnár Éva gyűjteménykezelő, zenei lejegyző nagy szakértelemmel végezte/végzi.

A peröcsényi gyűjtésről

Peröcsény, ez a borsönyi falu az 1930-as évektől a néprajzosok kedvelt gyűjtőpontja volt. Gyűjtött itt a háború előtt Szendrey Ákos és Gönyey Sándor, 1945 után Manga János, Györgyi Erzsébet, T. Papp Zsófia, Tarján Gábor és mások. A népi kultúra egyes területeiről születtek részfeldolgozások, elsősorban a tebe készítésének és ajándékozásának szokásáról, de átfogó, komplex mű nem született.

Együd Árpád huszonöt évesen messze került Peröcsénytől, szülőfalujától, de azt sohasem felejtette el. Néprajzossá válva mindig is vágya volt, hogy felgyűjtse és közzétegye szülőfaluja népi kultúráját, hagyományait. Az Együd-hagyaték digitalizált hangzóanyagai között 11 peröcsényi adatközlőt találunk 55 hangfelvételt. Ezek rövid, általában 1-2 perces felvételek. Sajnos az eredetiek a készítés korában elérhető technikai eszközök és felvételi anyagok gyatra minősége, továbbá az eltelt idő miatt igen rossz állapotúak voltak. Ezen a digitalizálás némiképp segített, de így is a felvételek egy része mai is halk, zajos, nehezen érthető. Feltétlenül szükségesnek látszik a felvételek írásos rögzítése is az eredményes feldolgozáshoz.

A 11 adatközlő közül egy maga Együd Árpád. 1978. június 29-én készített három felvételén a

peröcsényi temető régi sírfeliratainak szövegét mondja magnóra.

A további tíz adatközlő közül nevük szerint négy az Együd család tagja.

A felvételek négy időből származnak: 1959. augusztus 20-án Együd Irmától, nagynénjétől két népdalt, édesapjától, Együd Józseftől egy népdalt, Együd Jánostól pedig három népdalt, históriás éneket, újívi köszöntőt és lakodalmi rigmust rögzített.

1977 decemberének végén (27-én és 30-án) két adatközlőtől 13 felvétel készült. Molnár Jánosné a falu unikális népszokásáról, a tebefa küldéséről mesélt, Szabó Józsefné pedig 12 felvételen gyermekjátékokat, népdalokat és balladákat mondott el.

1978. június 29-én és július 3-án négy adatközlővel készült felvétel. Újabb gyermekjátékok, népdalok, lakodalmi versek, hiedelem- és szokásleírások kerültek rögzítésre. Szabó Gézáné újabb adattal szolgált a tebefa ajándékozásáról, Szabó Géza pedig Peröcsény és a Salgó vár történetéről, családjáról, gyermekkoráról mesélt.

Az utolsó digitalizált hangfelvétel 1980-ból származik: egy újabb népdal Együd Irmától.

Együd legbehatóbban folklórral foglalkozott, a népdalok, népszokások, néphit és népzene érdekelte. Ez peröcsényi digitalizált anyagából is jól látszik. A hanganyag egyik fontos érdekessége, hogy tartalmazza Együd Árpád édesapjának két szerzeményét, népies műdalát, amelyet Peröcsényben népdalként kanonizált a hagyomány: *Mit keres a temetőben, mit keres a nap sugára?*... Együd Árpád édesapja, édesanyja halálának egy éves évfordulójára írta ezt a dalt, a rádióban is énekelték. Ketten is említik: Szabó Józsefné és Szabó Lajos. *Jaj de búsan harangoznak, temetnek*... Együd Árpád édesapja egy 16 éves legény temetésére írta. A jelenség plasztikusan szemlélteti egy faluközösség hagyományteremtő erejét.

Együd Árpádnak már nem sikerült monográfiába foglalnia peröcsényi gyűjtései eredményeit. Ez a feladat utódaira vár.

Az alábbi lista az Együd-hagyaték Peröcsényben felvett, digitalizált hanganyagainak részletes leírásár tartalmazza:

Együd Árpád (1978. 06. 29. három felvétel): A peröcsényi temetőben található sírfeliratok. A gyűjtő saját maga mondja magnóra a temető régi sírfeliratait.

Együd Irma (1959. 08. 20. két felvétel, és 1980.): Három népdal: Árok, árok, de mély árokba estem..., Elválok a szeretőmtől..., Egy kisleány a hegyek közt...

Együd Istvánné (1978. 06. 29.): Leánykérő gyermekjáték: Méz, méz, termett méz...

Együd János (1959. 08. 20. hat felvétel):

1. Peröcsényi fonóház... – népdal
2. Peröcsényi templom tetejébe... – népdal
3. Peröcsényi réztoronyba... – népdal
4. Márianosztra felé vezet egy gyalogút... – históriás ének
5. Újlesztendő, vígságszerző most kezd újulni... – újívi köszöntő
6. Kétkerekű paprika... – lakodalmi rigmus

Együd József (1959. 08. 20.): Népdal: Udvarom, udvarom, kerek kis udvarom...

Molnár Jánosné (1977. 12. 30.): Egy családi, ajándékozó, párvalasztó népszokásról: a *tebefa*. Az 1907-ben született adatközlő 5-6 éves kislánykorában karácsony böjtjében kapott tebefát a keresztanyjától. Ez egy szalagokkal, gyümölcsökkel, aranyos dióval gazdagon feldíszített fácska, amit rendszeren lánykérőben ad a legény a mátkájának.

Szabó Géza (1978. 06. 30. öt felvétel):

1. Gyermekkor: Peröcsényben a kisfiúk 3 éves korukig szoknyában jártak...
2. A Salgó vár története
3. Peröcsény története
4. Az adatközlő családjáról beszél
5. Hiedelemtörténet: a garabonciás diák

Szabó Gézáné (1978. 06. 30., az utolsó 1978. 07. 03. 11 felvétel):

1. Farsang: tebefa ajándékozása
2. Lakodalmi bokréta-vers: Önök színe előtt bátran megállottam...

3. Lakodalmi szokások Peröcsényben
4. Népdal: Peröcsénybe két úton kell bemenni...
5. Lakodalmi köszöntő: Gyertek lányok szedjünk rózsát estére!... Új házaspár köszöntése.
6. Népdal: Akkor szép a kis leány, mikor koszorú van a fején...
7. Népdal: Nénémasszony adjon Isten jóestét!... Menyecske vitelekor énekelték.
8. Gyermekjáték: Csen-csen gyűrű, kalán, gyűrű...
9. Gyermekjáték: Megy a papucs vándorútra...
10. Gyermekjáték: Méz, méz, termett méz...
11. Lakodalmi bokréta-vers: Kedves násznagyuram bátran megállottam...

Szabó Józsefné (1977. 12. 27. 12 felvétel):

1. Gyermekjáték: Leányjáték – Kis kacsza fürdik... Adatközlő még: Darányi Józsefné.
2. Gyermekjáték: Párválasztó körjáték – Mit mos, mit mos kis menyecske... El is mondják a játékot. Adatközlő még: Darányi Józsefné.
3. Gyermekjáték: Kifordulós körjáték – Eszterlanc, eszterlanc... Adatközlő még: Darányi Józsefné.
4. Gyermekjáték: Kiolvásó – Sári, bári, tika, toka...
5. Népdal: Édesanyám ki volt itt?... A dal így kezdődik: Ez a kislány de beteg...
6. Népdal: Lekaszálták a réten a szénát...
7. Ballada (A megszólaló halott): Megölték a legényt harminc forintjáért...
8. Népies műdal: Mit keres a temetőben, mit keres a nap sugára?... Együd Árpád édesapja, édesanyja halálának egy éves évfordulójára írta ezt a dalt, a rádióban is énekelték.
9. Népies műdal: Ellopták egy asszony álmát...
10. Népies műdal: Jaj de búsan harangoznak, temetnek... Együd Árpád édesapja egy 16 éves legény temetésére írta.
11. Gyermekjáték: Kiskacsza fürdik fekete tóban..., Mit mos, mit mos kis menyecske?... Elmondja a játékot is.
12. Gyermekjáték: Eszterlanc, eszterlanc, eszterlanci rózsá... Elmondják a játékot is. Adatközlő még: Darányi Józsefné.

Szabó Lajos (1978. 07. 03. tíz felvétel):

1. Nép dal (műdal): Együd Árpád édesapja által írt nóta: Mit keres a temetőben, mit keres a nap sugára?...
2. Hiedelem a lidércről.
3. Népdal: Ennek a kislánynak, ennek a kislánynak...
4. Hiedelem a lúdvércről.
5. Boszorkánytörténetek.
6. Boszorkánytörténetek (az előzőek folytatása).
7. Lucanapi szokások Peröcsényben.
8. Húsvét: Nagypéntek reggel fűzfa alatt mosakodtak a patakban...
9. Disznótoros szokások Peröcsényben, nyársdugás.
10. Strázsák vagy éjjeliörök Peröcsényben.

Szabó Lajosné (1978. 07. 03. három felvétel):

1. Katonadal: Ezernyolcszázhatvanötben születtem...
2. Népdal: Peröcsényi kultúrajtó nyitva van...
3. Népdal: Peröcsényi híres jányok...

Egy csak Peröcsényben fennmaradt népszokásról: a *tebefa*

A *tebe* vagy *tebefa* (életfa) fából készült, 60 cm magas, kb. 200 db aranyozott, ezüstözött dióval és szalagokkal díszített rituális tárgy. Fontos szerepet játszott a családi kapcsolatok és a leánykérés ajándékozással való kifejezésében, megerősítésében. Az életfa jelképe. Ajándékozási szokásként más helyeken a XIX. század végén kiveszett, egyedül Peröcsényben maradt meg az 1920-30-as évekig.

T. Papp Zsófia és Tarján Gábor talált adatot arra, hogy korábban Peröcsényben is élő fa lehetett a tebe.¹³ A tebekészítés és -küldés szokása az 1930-as éveket követően aktívan kollektív folklór jelenségből passzívan kollektív válnak. De a szokás ismerete, hagyománya sohasem felejtődött el. Tudását az idősebbek mindig továbbadták a fiatal nemzedékeknek. *Revival*ként napjainkban is elevenen él a faluban, eredeti rituális tartalmát jobbra elvesztve, sokkal inkább a faluközösség identitásának kifejezőjeként, erősítőjeként és turistacsalogató idegenforgalmi látványosságként.

A tebefa először lakodalmi ajándék lehetett, része a rítusnak, később a népszokásban szereplő szerelmi ajándék, a legutóbbi időkben pedig a családok közötti komaság, tisztességtevés, barátság erősítésének az eszközévé vált. A tebefa sajátos díszítése szimbolikus értelemre utal. A farsangi szokások elemzésekor a tebét termékenységi jelképnek tartják.

T. Papp Zsófia és Tarján Gábor a következőkben foglalták össze peröcsényi gyűjtésük tapasztalatait a tebefa küldésének szokásáról: „A század első éveiben még minden év farsang vasárnapjának délutánján küldtek tebefát, többet is a faluban. Az első világháborút követően a tebeküldés fokozatosan feledésbe merült. Általában fiúgyermek nevében küldték a kislánynak, de lány is küldhetett, pl. keresztanyjának. Hároméves kislánynak is vihettek tebét, máshol konfirmált legény volt a tebeküldő. Egy leány több tebét is kaphatott egy farsang vasárnap. Jellemző, hogy azonos anyagi helyzetű családok között volt szokásban, hogy egymást a tebeküldéssel megtiszteljék, s ezt így fejezték ki: „Föld küldte földnek a tebét”. Gyűjtésünk arra enged következtetni, hogy a tebét tulajdonképpen mindig család küldte családnak, kölcsönös szimpátia jeleként, kapcsolatteremtő, -erősítő gesztusként; tehát az emlékezet számára elérhető időben nem domborodott ki a szerelmi vagy pontosabban: párválasztást előkészítő ajándék jelleg. Nincsenek adataink arra sem, hogy a tebeküldés konkrétan a családok megegyezését, két fiatal egymásnak ígérését jelentette volna.”¹⁴

Peröcsényben szinte minden „valamirevaló” férfiember értett a fa megmunkálásához, ezért nem volt nehéz olyat találni, aki aztán elkészítette ezt a 60-70 cm-es, a tetején tulipán formájúra faragott rudat, amire két-három sorban 8-12 *kámvát* erősített. A kész tebefa feldíszítése már az asszonyok és lányok dolga volt, a rúd tulipános tetejére egy almát tettek, a kámvákat 200-250 aranyozott-ezüstözött dióval, frissen sült „farsanggal” (fánkkal) díszítették.

A tebefát a legutóbbi időkben a szülők küldték 5-11 éves fiuk nevében hasonló korú kislánynak. Farsang vasárnapján, amikor az emberek a templomból hazafelé mentek, két nagylány vitte a tebét a kislányos házhoz, jó időzítéssel, hogy minél többen láthassák. A hajukban lévő színes-mintás szalagokat is rákötötték a tebére, s így az még szebbnek látszódott. Nagy tisztességnek számított, ha valaki tebefát kapott, még felnőttkorában is emlékezett rá, olyan szép emlék volt számára. Egy hét múlva aztán viszontajándékot, kalácsot, kuglófot küldtek a tebéért. A tebefa ehhez díszítését később szép komótosan megeszegették, a csupasz tebevázat pedig legtöbb esetben visszaküldték, hogy a következő évben másnak is örömet szerezhessenek vele.¹⁵

A tebefával foglalkozó legfontosabb szakirodalomból:

- Csáky Károly: Tebefa és örömkalács. *Ethnica*, 11. évf. 2009. 2. szám 60-62.
- Erdélyiné Fehér Julianna: A „tebe” a nógrádmegyei Peröcsényben (Adatok az „életfa” elterjedéséhez). *Néprajzi Közlemények*, III. évf. 1958. 1-2. szám 269-273.
- T. Papp Zsófia–Tarján Gábor: Egy rítustárgy funkcióváltozása. A peröcsényi „tebefa”. *Etnographia*, LXXXIX. évf. 1978. 4. szám 600-603.
- Szendrey Ákos: Vegyes népszokásgyűjtés. Peröcsény. Kézirat. EA 2717.

Peröcsényben folyamatosan őrzik a tebefa hagyományát, és újrataníják az újabb s újabb, felnövekvő nemzedékeknek. Erről tanúskodik a következő két fénykép 2013 farsangjáról.

Tebefa hordása Peröcsényben, 2013 farsangja.

<http://perocsenybaratai.hu/index.php/hu/2013-02-01-11-21-54/keptar/category/6-tebefa>

Tebefa, Peröcsény, 2013.

<http://perocsenybaratai.hu/index.php/hu/2013-02-01-11-21-54/keptar/category/6-tebefa>

Együd Árpád legfontosabb művei

- *Somogyi népköltészet*. Gyűjtötte és szerkesztette Együd Árpád. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár. 1975. 511 p. 6 térkép + 2 hanglemez melléklet (Somogy néprajza 1.)
- *Kaposváron megverték a rézdobot. Száz somogyi népdal*. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár. 1981. 100, (4) p.
- Népi sportszerű játékok Somogyban. In: *Somogyi Múzeumok Közleményei* 4. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár. 1981. 95-126. p.
- *Szántódpusztá és környéke szájhagyománya*. SIOTOUR. 1985. 116. (1) p. (Szántódi Füzetek 12.)

Irodalom

Leskó László

1984 Együd Árpád öröksége. *Honismeret*, 1984. 4.sz. 63-64. p.

Lőrincz Sándor

1991 Az Együd-hagyaték sorsa. *Somogyi Hírlap*, 1991. 62. sz. márc. 14. 5. p.

Magyar néprajz

1988 *Magyar néprajz V. Népköltészet*. Akadémiai, Budapest

1990 *Magyar néprajz VI. Népzene, néptánc, népi játék*. Akadémiai, Budapest

Matyikó Sebestyén József

1983 Beszélgetés Együd Árpáddal. *Somogyi Honismereti Híradó*, 1983. 2. sz. 41-45.

1988 Együd Árpád. *Siófoki Hírek*, 1988. 6. sz. nov. 5. p.

Öt éve hunyt el az országos hírű néprajzkutató. (Réti Zoltán tusrajzával.)

1997 *Együd Árpád élete és munkássága*. Folklor és Etnográfia, 96. Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

Mészáros Balázs, Olsvai Imre

1983 Búcsú Együd Árpádtól. (1921-1983). *Somogy*, 1983. 6. sz. nov.-dec. 96-97. p.

Somogyi Néplap

1983 *Együd Árpád (1921-1983)*. *Somogyi Néplap*, 1983. 196. sz. aug. 19. 3. p.

Szapu Magda

2002 Somogy megye folklorisztikai kutatásai.

Múzeumi Tájékoztató, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága.

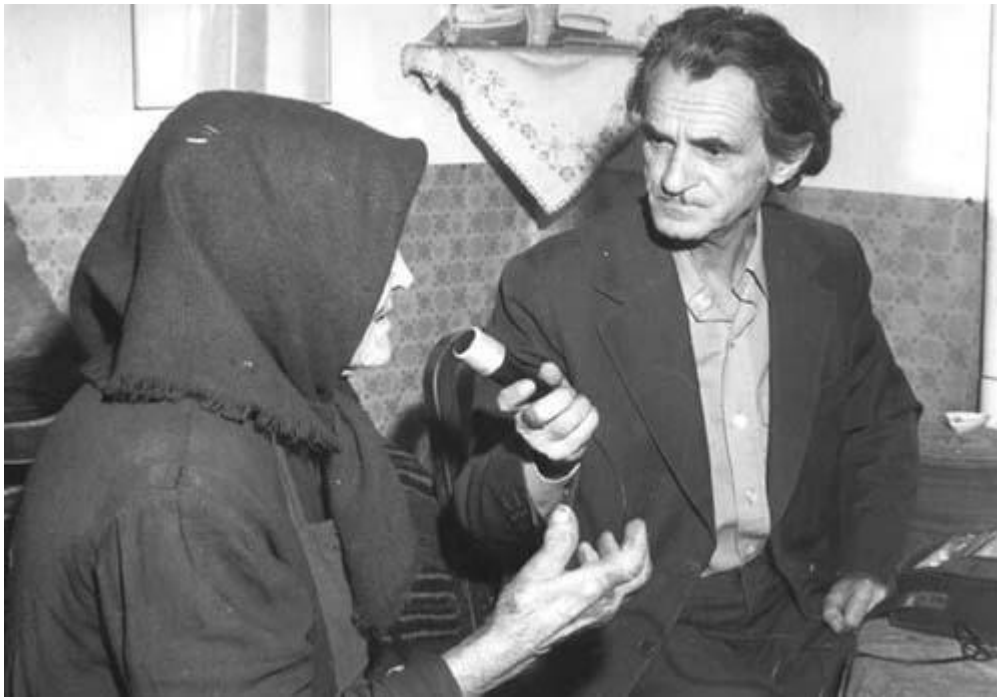
2002. 3. sz. 20-26. p.

Az Együd Árpád hagyaték digitális hangzóanyag adatbázisa

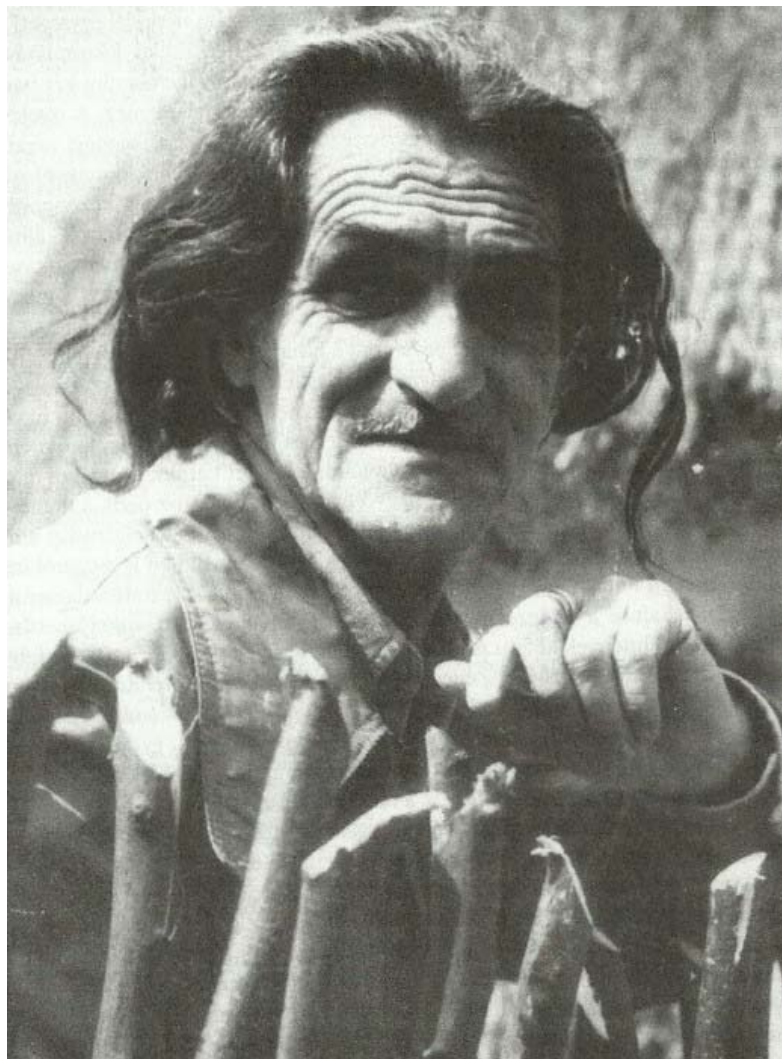
<http://www.smmi.hu/egyud/index.php>

Peröcsényi adatközlők:

Együd Árpád, Együd Irma, Együd Istvánné, Együd János, Együd József,
Molnár Jánosné, Szabó Géza, Szabó Gézáné, Szabó Józsefné, Szabó Lajos,
Szabó Lajosné

Együd Árpád gyűjtés közben. A 95 esztendős hetesi Pöttendi Lidivel, Vikár Béla egykori adatközlőjével készít felvételt 1980-ban.
(Gyertyás László felvétele)

Együd Árpád
(Gyertyás László felvétele)

¹ Születési anyakönyve csak a születés évét tartalmazza, pontos születési dátuma a konfirmáltak 1933. évi anyakönyvében található. Közli: Matyikó 1997. 12.

² Leskó 1984. 63.

³ Matyikó 1997. 26.

⁴ A *Somogyban* Mészáros Balázs és Olsvai Imre búcsúztatta.

⁵ Leskó 1984. 63.

⁶ Matyikó 1983.

⁷ Matyikó 1997.

⁸ Magyar néprajz V. 1988. 275.

⁹ Magyar néprajz V. 1988. 702.

¹⁰ Matyikó 1997. 30.

¹¹ Magyar néprajz VI. 1990. 11.

¹² Az Együd-hagyatékról lásd Lőrinc 1991. és Szapu 2002.

¹³ T. Papp-Tarján 1978. 602.

¹⁴ T. Papp-Tarján 1978. 600.

¹⁵ Darányi László foglalja össze a tebefáról szóló legfontosabb tudnivalókat a <http://perocsenybaratai.hu/index.php/hu/faluro/2012-07-30-05-19-44/46-tebefa> honlapon.

HÖRÖMPŐ GERGELY

Húsvét Hévízgyörkön

„Meggötözték őt és vitték Annáshoz”

Ó, hányszor láttam gyerekkoromban
megbilincselte rabokat. Sajnáltam...
bárha látni való volt sokszor
brutális arcukon a bűn.

S most látom őt...
Keze keresztben, megbénítottan, megkötözötten,
- keze. De szíve nem.
Bilincsvágyó világ, te szívtelen,
csókold meg ezt a kötözött kezét!

Bűnöm hálójában, akár a légy
Pókhálóban, vergődik lelkem és ezért
egyre jobban csak leköti magát;
valaki szól itt és majd odaát.

Krisztus akar és tud segíteni.
Bűn, halál láncát szent keze,
megcsúfolt, szent, feltámadott keze
rólad letépheti a bilincseket,
rólunk letépheti;
Ő tud segíteni.

SZÁVAI ATTILA

Mellém állsz

Újabban olyan filmek érdekelnek téged, magyarázod a fürdőszobában, amikben van temetési jelenet. De vannak időszakok, mikor magad mész mások, idegenek temetésére. Főleg, mikor intenzív érzelmi helyekre vágysz. Szerinted egy temető nem szomorú hely. Nem lehet szomorú hely, ahol ennyi ember érez ilyen mélyen. Ahogy a gyász sem kell szomorú legyen, mondd még. Szereted nézni az embereket, mikor temetésen vannak. Szeretlek nézni, mikor az embereket nézed, ilyenkor vagy igazán látható. Úgy tudod nézni az embereket, olyan elfogulatlanul, mint a cserhádi őzek a hajnali ködből kikelő napot. A gesztusaikat, ahogy egy temetésen megváltozik a járásuk, tekintetük. Azt meg, hogy egy temetőben található sirkőtenger adja össze az igazi regényeket, nem az írók képzelgésai, már nem is fejtet ki. Nem hagyom. Nem hagyom, mert megint arra célozgatnál, hogy egy adott regény egy másik, távoli világban talán valósággá válhat. És ez kicsit megijeszt. És ilyenkor a felelősség, mint tonnányi faragott, díszített oltárkő, szép lassan vállamra borul, majd onnan átgyördül szívemre. És ezt egyelőre még nem merem. Szerinted pedig hagynom kellene magam, hagyni, hogy egy regény megírása szépen beledöngöljön a saját életembe. Aztán arról adsz elő, hogy minden novellám csak kifogás, elodázása a regénynek. Csak ürügy. Ürügyirodalom, ízlelgetem a szót, próbálom már ismert ízekhez hasonlítani. Áfonya, bors és mézbor.

De volt idő, mikor templomi esküvőkre jártál, elvegyültél a násznép között. Átadtad magad az idegen emberi szokáskörök erőmezejének. Felfeküdtél az áramlatokra, mint egy nagy folyó sodrására. Nagy pusztát adtál a friss házásoknak, nem söpörted le a gallérodrol a rizsszemeket. A menyasszony azt gondolta, a vőlegény ismerőse vagy, a vőlegény ugyanezt, hogy tehát a menyasszonyé. Ettől mindenki boldog volt. Szerinted vannak házasságkötések és temetések. Nincs is más valójában. A kettő közt, meg ami van, az az élet. Úgy tudsz közhelyekben beszélni, hogy megkívánlak. Hogy tehát a jelzőbójáknak nem önmagukban van értelme, hanem a víz ad nekik értelmet, lényegiséget. Majdnem szentséget mondtál, de láttam rajtad, hogy visszafogtad magad. Aztán az volt a tekintetedben: úgy is tudod. Idegen embereket köszöntesz fel születésnapjuk alkalmából a közösségi oldalon. Időnként úgy nézel bele idegen országok lakóinak, a közösségi oldalra feltett fényképeire, mint egy távoli író által megírt regény szereplőire. Aztán azt magyarázod, hogy vajon hány olyan ember lehet a távoli idegen országokban, akik ugyanígy tesznek a mi fényképeinkkel. Egy fénykép, egy bekezdés. Majd azon tűnődünk, hogy vajon milyen messze lehet tőlünk az az író, aki a mi világunk regényét írja, a körülöttünk és bennünk lévő csillagmilliárdok történéseit. Ezt már akkor mondd, mikor megkérlek, állj mellém a tükör előtt. Mellém állsz. Nem látszol az üveglapon. Nem látszol, ahogy a hajszáritó kábelével játszol, mert hamar megunod ezt a tükrözéses dolgot. A csatlakozó vége aláveti magát a fürdőszobapolcra.

VASI FERENC ZOLTÁN

HÚSVÉT TERMÉSZETÉLMÉNYE

Esők jöttek, esők mentek, s az üvegtáblákon
csordogált alá az árva sírás –
sejtjeim mágneses mezejében
ég felé vették a virágok útjukat –
és hullott alá a madárének,
fűszálakon, zsondult ágakon fennakadt,
tavaszi gerjedelmeket delejezve a tájra.
A virágok léleksúlya szépre jót mér –
s a távoli tenger zúgása
csillaghalkulatként engem is elér.
Miféle év jövend! – toposzos reménységek
művészi elhívása? - katonák csatazaja?
Miféle mester játszik a szunnyadó őserővel,
hogyan újraszólítsa bokros orgonák
halottnak hitt erezetét, s megzendítse
hullámok őszi zajongását hitelesen
az ujjakpörgés egyetemes hangzattanában.
Giccs helyett eresztene szívárványt,
madárfészkek csivites otthonának fület...
Kagylókürtök búgnak, a vér gyógyerősségében
világrészek éhes látomása — Az évszakban
magam vagyok. Tétlen. Szánnivaló vétkem:
szemem Nap-nőket pillant a rejtettből
lomb-, és szívforradalomba –
e szimultán ütemegyüttesbe.
Vágy-férfiként, körbesétálok
a gyermekláncfű-koszorús parkot,
ölelkező párok az ösvényen,
a fák dodonai suttogása vallomásokat
sodor a duskatag nyár felé. Fiam van.
Húsvét! A nincs és a van közé,
mint tilalomfa, kívül az: Én.
Elődeim közül mindenki halott.
Feltámadás Után/Előtt vagyok.

DOBROSI ANDREA

Végül úgyis

A nagy folyó, sziklaszírttel, kavicssal,
magába ránt egyszer, lubickolni csal,
ott az ár, az örvény. Kínok ölelnek
a parthoz, a hullám olykor közel vet,
máskor meg vígan távolodsz, elúszol,
de maradsz a felszínen, mint a lúdtoll.
Ezt szereted, gondtalan. Panaszkodni
kezdesz, ha elmerülsz. A bú maroknyi
álcája szemnek, mégis felnagyítod.
Rettegsz, horogra tesznek, kampó kifog,
s a víz nélküled folyik, csorog tovább.
Rémálmod ez, a vég betér, kifoszt. Álld,
hidd, az ég megáld. Ezért építs hidat,
e lét magából végül úgyis kirak.

BÖRZSÖNYI ERIKA

Virágok

(Stekovics Gáspár fotóihoz)

Le kellett egészen hajolni
ezekhez a virágokhoz
szinte eggyé válni
a földdel:
hogy kitárulkozzon
a szépség, testközelben.

2012 tavaszán

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

EGY SZELET CSOKOLÁDÉ

Soós úr kedvetlenül figyelte a boltban lézengő vásárlókat, s a pokolba kívánta valamennyiüket. A ma reggeli fegyelmi csúnyán megviselte a lelkét, s úgy érezte, ekkora igazságtalanság még nem történt vele, amióta boltvezető.

Hát tehet ő arról, hogy lopnak?

Senki se jókedvében dugja el az árut, bizonyára éhesek a szerencsétlenek. Kalmár úr, a területi főnök könnyen beszél, az irodájából nem láthatja, hogy az öregek és a kukázók ott állnak az élelmiszerpultok, vagy a hűtő előtt és akkorákat nyelnek, hogy a pénztárig hallatszik. Nem a húszeszes bírság bántotta, hanem hogy képtelenek megérteni: minden vevő mellé nem állíthat ellenőrt, és azt sem csinálhatja, hogy egyenként bevigye az embereket az irodába motozásra. Szegény környék, tele nyugdíjossal és munkanélkülivel, csoda, hogy még egyáltalán vásárolni tudnak.

Bezeg valamikor ez a lakótelep volt a legirigyeltőbb az egész kerületben. Akkoriban Soós úr is nagyobb lelkesedéssel járt be reggelente, pezsgött a bolt és három pénztárgép is kevés volt a csúcsforgalomban. Most meg?... Soós úrnak ez volt az utolsó éve nyugdíjig, kihúzza, ha belegebed is, aztán majd megnyitja saját kis szatócsüzletét. A házában már készül az utcára néző, elkülönített helyiség, raktárral, csinosan.

Töprengésében egy öregasszony zavarta meg. Eddig is figyelte, de csak most fogta fel, mi a feltűnő a viselkedésében: legalább 3—4 perce álldogált egyhelyben a leggyanúsabb részen, az édességek polca előtt, ahová csak akkor lehet jól odalátni, ha oldalról nézi az ember. Soósban felébredt a boltosösztön és egyszerűen éberré vált: *hohó, az öregasszony lopni akar!*

Juli, a kövér eladónő szemével csippentett a néni irányába, jelezve főnökének: vigyázzon! Soós visszaintett: jó, jó, majd elrendezi. Addig csak hadd motoszkáljon, kiszökni úgyse tud.

Az öregasszony e pillanatban megelevenedett, nyilván azt hitte, senki sem látja. Megmarkolt egy vékonyka szelet csokoládét és villámgyorsan zsebre vágta. Utána körbesandított és sántikálva, csoszogva a tejhez lépett.

Soós úr elfoglalta őrhelyét a pénztárnál és várta a tolvajt. Már előre dörzsölte a markát, amikor felöltött benne egy furcsa, homályos érzés: a néni arcában volt valami érthetetlenül ismerős, pedig nem a törzsvásárlók közé tartozott, azokat kivétel nélkül ismerte. Ez már a szakmai tapasztalatból adódik: a jó kereskedőnek elég egyszer látni egy vevő arcát, utána évekig emlékszik rá. Márpedig ez az öregasszony sohasem járt az üzletben, erre akár meg is esküdött volna. S mégis... valahol találkozott vele. De hol?

A néni már a kenyérnél volt és egy negyedkilós darabot forgatott nagy gondossággal. Tűnődve csücsörített, s ahogy beszívta alsó ajkát igyekezetében, Soós úr kis híján felkiáltott döbbenetében:

A néni az édesanyjára emlékeztette! Olyan élesen, tisztán, hogy ha nem hallgat a józan eszére, odarohan és karjaiba zárja. Butaság – a mama már öt éve halott! Rokon lenne? Nem valószínű, arról tudnia kéne. Egy olyan pici faluban, mint Okány? a Viharsarok legeldugottabb szögletében?, lehetetlenség csak úgy előbukkanni az ismeretlenségből. De lám, még a mozdulatai is!... Ahogy magát kicsire összehúzza oson a pultok között, vigyázva, félénken, szeme ide—oda rebben... igen, pontosan úgy, mint a mama. Végigfutott hátán a hideg és érezte, hogy homlokát kiveri a veríték.

A néni ekkor ért a pénztárhoz. Aprópénzt szedett elő, hunyorogva számolgatta, de újra és újra összekeverte. Ideges zavarában remegni kezdett és a boltvezetőhöz fordult:

- Kérem... nem látok jól. Segítene?

Soós úr kínosan feszengett. Ő leleplezni akarta az öregasszonyt, nem körüludvariaskodni, ám nem volt mit tennie. Átvette a maréknyi aprót és válogatni kezdte a fémpénzeket, s közben megkérdezte:

- Ugye, nem a környéken tetszik lakni?

- Nem, kedveském, csak erre volt dolgom, s ha már így adódott, gondoltam megveszem ezt a kis tejet és a kenyeret.

- És a csokit, ugye?...

A néni arca lángvörösre gyúlt.

- Miféle csokit?

- Hát azt, amit a zsebébe dugott. Sajnálom, de saját szememmel láttam. Kár tagadnia.

A csöppnyi öregasszony valósággal megsemmisült. Rémülten tekintgetett körbe—körbe, mintha menekülni akarna, de a boltvezető eléje állt és szigorúan mondta:

- Tessék velem jönni az irodába. Julika - szólt oda az eladónőnek -, vegye át a pénztárt.

A vevők kíváncsian fordultak feléjük, volt, aki kárörvendően nevetett és volt olyan, aki hangosan zúgolódott:

- Maguk is csak az ilyen kisembereket látják meg! Bezzeg, aki milliókat lop, azelőtt kétrét hajolnak. Szégyellhetik magukat!

Soós úr nem törődött a kiabálókcal, hanem terelte maga előtt a nénit. Az, szegényke, lehajtott fejjel, mint egy rajtakapott gyerek, kosarát magához szorítva, riadtan tipegett az iroda felé, közben olyan hangosan sóhajtozott, hogy a bolt túlsó végében is hallani lehetett.

- Jaj, Istenem, mi lesz most énvelem? Mibe keveredtem, Szûz Anyám?

- Üljön le - mondta Soós úr - és rakja ki a csokoládét.

Ám hiába próbált kimérvé lenni, a hasonlóság megzavarta, s képtelen volt úgy viselkedni, ahogyan egy leleplezett tolvajjal illik. Megsajnálta a reszkető—szepegő öregasszonyt és legszívesebben azonnal elzavarta volna, tejestől, kenyeresztől, csokistól együtt. Nem, nem, ha elbocsátják is, ő képtelen megjátszani a rendört. Még ha egy komoly értékről volna szó... Inkább saját zsebből befizeti, de nem fog itt huzakodni.

-Nézze, néni, ha annyira szereti a csokoládét, gyorsan egye meg, én elfordulok, aztán pucolás innen, nehogy valaki belekössön, amiért nem jelentem fel.

- Áldja meg a teremtőt! - hálálkodott az öregasszony hüppögve. - De ha nem haragszik, inkább magammal vinném. Én nem ehetek édeset, tetszik tudni, cukros vagyok...

- Hát akkor meg miért...? - lett ingerült Soós úr. - Ha egyszer nem eheti, miért kellett... már ne haragudjon... mi a csodáért akarta elloponi?

A néni zsebkendőt vett elő, azzal törölgette könnybe lábadt szemeit.

- Nem magamnak, hanem szegény jó uram miatt...

- Ő van annyira oda a csokoládéért?

- Dehogya is, kedveském, neki pláne nem szabad ilyesmit ennie. Tizenkét éve csak fekszik, még megmozdulni sem tud egyedül. Egy csokoládé neki halálos mérég volna!

Soós úr tehetetlenül tárta szét a karját.

- Akkor végképp nem értem, miért kellett elemelnie a pultról.

- Megmagyarázom, aranyoskám - bólogatott buzgón a néni -, ha nem szól folyton közbe. Tizenkét éve, hogy az uram agyvérzést kapott, azóta teljesen béna, még beszélni sem tud, se olvasni, én látom el mindennel, amíg bírom. Hogy aztán mi lesz...! Szóval az ő számára tizenkét évvel ezelőtt megállt a világ és fogalma sincs, milyen drága lett közben minden, s hogy az a kis pénz, amit az államtól kapunk ketten, arra se nagyon elég, hogy egy csirkeaprólékot vegyek levesnek, néhanapján. De én nem akarom, hogy ő ezt megtudja és emiatt bánkódjon, inkább próbálok szerezni hol ezt, hol azt, hogy lássa, ilyesmire is telik, nem állunk mi olyan rosszul. Ilyenkor örül, szaporán pislog, csak így képes szegénykém kifejezni az örömét. Szóval ezt a szelet csokit az ő kedvéért akartam hazavinni... hogy lássa... hogy örülhessen, aztán odaadom valakinek. De ha maga engem elvitet a rendőrökkel, még ágytálat se adhatok neki, és ott fog éhen pusztulni a szerencsétlen...

Soós úr megrendülve nézett maga elé. Ilyet még nem hallott hosszú pályafutása alatt. Hogy valaki azért lopjon, hogy a párját megnyugtassa: íme, ha akarná, futná a pénzükből. Dehogya fog felvenni jegyzőkönyvet, inkább a kezét vágatja le - döntötte el.

- Nagyon hasonlít az édesanyámra - szaladt ki önkéntelenül a száján.

- Tényleg? Ne mondja!

- Igen. Ő is ilyen kicsi volt és törekeny és keményen dolgozott egész életében. Apa nélkül nevelt fel bennünket, négy fiút. Apánkat a háború vitte el.

- Akkor ne csodálkozzon, ha az édesanyját juttatom az eszébe. Honnan tudja, hogy nem került—e ő is hasonló helyzetbe, mint most én?

Ekkor Soós úrban felderengett egy rég elmosódott kép, megfakult emlék.

Karácsony... vagy valamilyen más ünnep? Reggel még nem volt egy falat kenyér se... és a mama délután egy kosáryi mindenféle cukorkával jött meg. Ők, a gyerekek üvöltve rávetették magukat és falták, ropogtatták, most is érzi szájában az ízét, a mama pedig az ágy szélén ült és csöndesen sírdogált.

Lehet, hogy...? Igen! Sosem gondolt rá, de lehet!

Ha most meg kellett volna szólalnia, alighanem elsírja magát, olyan fájóan és elevenen merült fel a múltból a bizonyosság: az ő anyja is lopott értük, akár ez a madárcsontú, remegő kis öregasszony.

- Menjen... - mondta csöndesen, elszoruló torokkal.

Önmaga legnagyobb döbbenetére lehajolt és megcsókolta a néni ráncos kezét.

BEMUTATJUK

Bócsi Éva
népviseleti babakészítő népi iparművész

Magamról:

Bócsi Éva népviseleti babakészítő népi iparművész vagyok. Vizsláson születtem, az édesapám és az anyai nagyanyám kazáriak voltak. A két falu messzeföldön híres népviseletébe már egészen kislány koromban beleszerettem. A kézimunkázással az akkori falusi szokások szerint óvodás koromban megismerkedtem. Akkoriban a téli estéken az asszonyok szokásos elfoglaltsága volt a hímzés. Mindig ott ültem mellettük, figyeltem őket.

A dédnagyanyám először csak arra kért, hogy “Édes kislányom, nekem már nincs olyan jó szemem, mint neked, fűzd be a cérnát a tûmbe!” Nagyon örültem, hogy feladatot kaptam és örömmel fűzőgettem a cérnákat. Hamarosan kis vászon darabra mintát rajzoltak és szálöltéssel kivarrtam.

Az édesanyám az ötvenedik születésnapomra kereteztette be az egyik munkámat, amit négy éves koromban csináltam. A későbbiek során is mindig kézimunkáztam. A tarlón libaõrzés közben díszpárnákat, terítõket hímeztem, akár a többi lány akkoriban. Kötöttem, horgoltam, a ruháimat gyakran magamnak varrtam.

A babaöltöztetést, mint sok minden mást is az édesanyámtól tanultam. A hetvenes évekre esett a falunkban a népviseletbõl való kivetkõzés utolsó szakasza. A városi üzemekben munkát vállaló asszonyoknak a városi viselet praktikusabb volt, mint a régi viseletük. Emlékül mindenki szeretett volna egy szép babát, amit egy-két ügyeskezû asszony öltöztetett Kazáron és Vizsláson is. Anyu is rendelt egy babát a születésnapomra, ami novemberben van. Októberben rákérdezett, hogy miként halad a munka. Az asszony azt válaszolta, hogy majd télen megcsinálja, mert most sok kerti munka. Anyu erre nekilátott és megcsinálta. Olyan jól sikerült, hogy ezután már tõle is rendeltek babát.

Egy idő után engem is megkért, hogy egy- egy gangát hímezzek ki, mert egyedül nem győzi. Később más ruhadarabokat is varrogattam a babáknak, amik játékboltban vagy egy pesti, ún. Babaklinikán vásárolt babák voltak. Évek teltek el, míg egyszer úgy gondoltam, hogy jó lenne zsűriztetni. A kritériumok közé tartozott, hogy a testet és a fejet is önállóan kell elkészíteni, ezzel még eltelt egy kis idő, míg rájöttem, hogy a fejet hogyan is kellene megcsinálni. Végül sikerült és az első babám elnyerte a zsűri tetszését.

2008-ban kaptam meg a népi iparművész címet, azóta vagyok tagja a *Palócföldi Népi Iparművészek Egyesületének*, akikkel évente részt veszek a *Mesterségek Ünnepén*, a *Budai Várban*. Időközben a zsűrizett babák száma már jóval meghaladta a félszázat, és a nagyrészüket "A" kategóriás népművészeti alkotás.

Babáimmal kiállításokra, rendezvényekre járok. A házunkban van egy kiállítóterem, ahol a látogatók gyönyörködhetnek a legszínesebb palóc népviseletbe öltöztetett babáimban.

Magyarországon eddig több mint hetven, külföldön négy ország hét városában jártak a babáim, akik segítségével szeretném bemutatni, hogy mit viseltek az emberek Kazáron és Vizsláson az elmúlt kétszáz évben.

Honlapjaim elérhetősége: <http://palocviselet.uw.hu> vagy <http://palocviselet.lap4.info/>

Palóc siker Győrben

Minden tavasszal Nemzetközi Baba és Mackó Fesztivált rendeznek Győrben. Különböző kategóriában bírálják el az alkotásokat, és évente átadásra kerül a Dr. Kovács Jánosné Marika díj, amit úgy tartanak, hogy ez a magyar babakészítők "Oscar" díja, vagyis ez a babakészítők legmagasabb mesterfokozata, tulajdonképpen egy életműdíj.

A díjról: Dr. Kovács Jánosné Marika nemcsak kiváló babakészítő mester volt, hanem ő alapította Magyarországon az első Babaklubot és az első Babamúzeumot is saját szentendrei házában. Ezt a díjat is ő hozta létre, amit a halála után a fia, Kovács Nimród visz tovább.

Az idén nekem ítélte a zsűri ezt a nagy elismerést. Az indoklásban az áll, hogy "A legszebb népviseletes baba készítőjének". Nagyon büszke vagyok rá, hogy a kazári népviseletbe öltöztetett babáim ilyen tetszést arattak. Öt alkalommal pályáztam, egyszer harmadik, négyszer pedig első lettem. Az idén nem indultam a versenyen. Így nagyon meglepett, amikor a pályázási határidő lejárta után telefonhívást kaptam, hogy feltétlen menjek el a díjátadó ünnepségre. Valami tévedés van, mondtam, mert én az idén nem is küldtem babát! Tudják, de nagyon szeretnék, ha ott lennék és egy babát is vigyek.- hangzott a válasz. A díjkiosztón tudtam meg, hogy az idén az enyém az életműdíj. A babámat kiállították, hogy lássanak a látogatók tőlem egy alkotást.

Bocsi Éva

BOCSI ÉVA

részére

a babakészítés területén elért
eredményei elismerésül

a

ARANYKOSZORÚS MESTER

címet adományozzuk

Győr, 2014. április 18.

Magyar Bababarátok Egyesülete
Keglovich Ferencné
Elnök

Igazi megbecsülést mutat ez a cím

Én még csak ilyen vidámnak láttam! (A Szerk.)

BOCSI ÉVA BABÁI

Fiatalasszony évközi vasárnap délelőtt a nagymisére megy

Gázmér szoknya, gázmér kendő, csipkeingváll, öt szél házivászonból készült bönganga van rajta.

A fején nagybrosztűsnek nevezett féketőt visel.

Menyasszony és vőlegény.
 A menyasszonynak a szoknyája, az ingválla, a keceléje sejtes (hímzett tüll) anyagból készült. A kendője gyárilag himzett fekete lángrsín selyem. Ezt a kendőt később is viselték, böjtbén, adventkor, amikor félgyászbán illett járni.

Öregkorukban ez volt sz ünnepi vállkendőjük.

A menyasszonyi koszorúhoz hátul hozzátűzték a csipkefeketők és az aranycsipke fékető nyújtóját.

A vőlegény ruhája gyapjúsövet vagy posztó volt, lapos, fehér halcsontgombokkal dízsítve. Házivászonból készült himzett ing volt még rajta.

Középkorú asszony nagyünnepi viselete

A legnagyobb egyházi ünnepek, pl. a Húsvét vasárnap öltözete volt. Selyem ingváll, lángszínselyem szoknya, fekete kecele, fehér gázsmér kendő alkotta az öltözetet.

A fején a keményített alsókendőn, kikötött gázsmér kendő van, erre még egy sejtes anyagból készült kendőt is kötött, mert a nagymisére megy.

Az esküvő utáni első vasárnapon a fiatalasszony még az előző héten viselt menyasszonyi ruhájában megy a templomba, de a fején már a fiatalasszonyok legdíszesebb féketőjét, az aranycipke féketőt viseli. Ilyen összeállítású öltözetet éppen úgy, mint a menyasszonyi ruhát is csak egyetlen alkalommal visel az élete során.

Középkorú, vénlány nagyünnepi, pünkösdvásárnapi viselete

Ilyenkor mindenki piros színű felsőszoknyában volt.
Ehhez gázmér kendőt, fekete selyem kecelét vettek fel. A hajukat a pártában
maradt lányok mindig egyágba fonták és gyöngyökkel díszített
bársonyszalagot tettek rá.

Középkorú asszony nagyünnepi, karácsonyi viselete

Selyem felsőszoknya, klott kecele és fekete posztóból készült, gyöngyökkel és prémmel díszített nagykabát. Sajnos 1920 után a nagykabát kiment a divatból, helyette vizitkét és melegkendőt (berliner kendőt) viseltek.

Fiatalasszony mélygyászban

A fekete selyem felsőszoknyát és a fekete kecelét, csipkén kívül mást nem díszítette.

Fekete selyem vizitkén fekete flitterdíszítés volt.

Fiatalasszony félgyász viselete

Zöld és piros mintás fekete kartonszoknya, tarka pántlikával díszített, fekete, klott kecele és fekete, bársony vizitke, arany színű díszítéssel, alkotják az öltözetet.

A fején Kossuth-gyásznak nevezett fékető van. Ezt a féketőt 1894-ben viselték először a kazári és vizslási asszonyok, akik egy évig jártak félgyászban Kossuth Lajos halála után.

Ezt a fajta féketőt 1920 után már nem használták.

Fiatalasszony kukorgós féketőben

A csipkebodrok között hullámokban levart aranyszínű díszek voltak a kukorgók.

Vasárnap délután vagy rokonlátogatás idején viselték.

A felsőszoknya alja elől a derékhoz van felszúrva.

Amit olyankor csináltak, ha úgy itélték meg, hogy az alatta lévő barhert alsőszoknya olyan szép mintás, hogy érdemes ezt is megmutatni.

Másfélszél házivászon ganga, szuka ingvál és gázsmér magyar lajbit van még rajta.

Tíz év körüli kislány az iskolába megy

Piros flokon kerekszoknya, szukaingváll, vizitke (bélelt kabátféle) és egy szél házivászonból készült ganga van rajta.

A könyveit és a krétát a tarisznyában viszi.

A hóna alatt van a füzetként használt palatábla és a szivacs.

Négy-öt év körüli kislány kartonból készült kerekszoknyában

A fején gyöngyökkel díszített bársonyszalag van. A nagymama által készített fababával játszik.

Öregasszony templomi viselete
Fekete festő felsőszoknya, fekete vizitke és hideg időben még erre rávették a fekete melegkendőt (berliner) kendőt.

Középkorú asszony Kossuth-gyász ruhában

A fekete-piros karton anyagot hívták Kossuth-gyász szoknyának, mert 1894-ben tiltották, hogy fekete ruhában gyászoljanak az asszonyok Kossuth Lajost. A kazáriak, vizslásiak ilyen anyagból varrtak felsőszoknyát, ahol a fekete a gyász színe, a piros pedig a vér vörös színét jelenti.

A Kossuth Lajos nevéhez fűződő 1848-49-es szabadságharcnak nagy véráldozata volt.

Az ilyen anyagból készült felsőszoknyát a kivetkőzésig viselték. Fiatalabbak félgyász idején, az idősebbeknek ünnepi ruhája volt kisebb ünnepeken. Ehhez mindig házivászonból készült ingvállat vettek fel. A képen fekete klott vállkendő és fekete ünnepi surc van a babán.

Tíz év körüli kislány Pünkösöd vasárnapi viseletben

Kerekszoknya, sejtes vállkendő, selyem ingváll van rajta. A derekán míder a fején gyöngyökkel gazdagon díszített csipkebodor volt.

Elsőáldozó kislány

Fehér batízból varrt kerekszoknya, batíz ingváll és sejtes vállkendő van rajta. A derekán míder (tarkapántlikából készült övszerű dísz), a fején koszorú van. Valamelyik rokonuknak a menyasszonyi koszorúját tették a fejükre.

Fiatalasszony a menyasszony párnáját viszi a vőlegény házához

Selyem felsőszoknya, másfélszél házivászonból készült ganga, batíz ingváll, piros bársony magyarlajbit van rajta.
A fején kisezüst fékető van. A nagyféketőknek volt kis változatuk is, amit jövő-menő alkalmakra vettek fel.

Fiatalasszony lagziba kalácsot visz

Karton felsőszoknya, slingelt ingváll, másfél szeles ganga és kék selyem magyar lajbit alkotja az öltözetét.
A fején kistrózsás fékető van.

Fiatalasszony vasárnap délutáni viseletben

Karton felsőszoknya, slingelt ingváll, másfél szeles ganga és gázsmér kendő van rajta.

A fején pántlikás féketőt visel.

Egyszerűbb alkalmakra selyem szalagokból varrtak féketőt.

Itt az öt különböző színű selyemszalagból varrt fékető látható, de volt csak kék vagy csak piros szalagból varrt pántlikás fékető is.

Középkorú asszony hétköznapi megy a litániára

Flokon felsőszoknya, szuka ingváll, kötött kardigán, ünneplő surc és melegendő alkotja az öltözetét.

Fiatalasszony két év körüli kislánnyal a karján

Az asszony egyszerűbb selyemszoknyát, sifon ingvállat, gázsmér nyakbavaló kendőt és másfél szeles gangát visel.

A fején szatyingos fékető van. A szatyingnak a ruhák megkötésére használt szövött szalagot nevezték. Hétköznapi használatra varrtak belőle féketőt.

A két éves forma kislány kerekszoknyát visel.

Kerekszonyának nevezték a bő aljú, derékrésszel, ujjal rendelkező felsőszoknyát, aminek hátul volt a nyílása.

Az elejét, a nyakrészt díszítették.

Alsőszoknyát már a járt tudó kislányok is viseltek.

A fején még a babaféketőnek nevezett fejdísz van, amit általában három éves korukig adtak rájuk.

A babafékető lehetett horgolt, slingelt vagy csipke. Bodorral, gyöngyökkel díszítve.

Fiatalasszony keresztelni viszi a kisbabát

A kisbaba gyöngyökkel díszített babaféketőben, nyaknál fodros kisingben van.

A fodorral díszített selyem baba dunnába van pólyázva, amit kék perkát és sejtes kendővel takartak le.

A fiatalasszony selyem szoknyában, sejtes ingvállban, gázsmér kendőben és öt szél házivászonból készült gangában van.

A fején nagyrózsásnak nevezett csipkefékető van.

Fiatalasszony jön a szentkúti búcsúból

Szövet felsőszoknya, himzett vászoningváll, bársony magyar lajbit és másfél szeles himzett ganga van rajta.

A fején keményített alsókendő és rajta gázsmér kendő.

Fiatalasszony koszorús féketőben, nagyünnepi viselet

Selyem felsőszoknya, csipkeingváll, fekete kecele az öltözete.

Nagyünnepeken mindig kecelét illett viselni a lányoknak, asszonyoknak. A selyem vállkendőjét "matyóvarott" kendőnek nevezték, mert a matyók hímezték és ők árulták, Kazáron, Vizsláson.

A fején a menyasszonyi koszorúból átalakított koszorús fékető van.

Csak Kazáron és Vizsláson volt jellemző, hogy a módosabb családokban, ahol nem volt arra szükség, hogy a menyasszonyi koszorút eltegyék a következő lánynak, átalakították koszorús féketővé.

A legnagyobb ünnepeken viselték.

Fiatalasszony aranycipke féketőben

A legnagyobb egyházi ünnepeken illett viselni.

Ehhez selyem felsőszoknya illett (hiába volt a gázmér drágább, de a selyem anyagot előbbre valónak tartották).

Sejtes ingváll, fehér gázmér nyakravaló kendő és kecele volt még rajtuk.

Fiatalasszony teregeti a leszótt vásznat

Karton szoknyát, surcot, szuka ingvállat visel.

Tavasztól őszig otthon nem viseltek lábbelit, mezítláb jártak, csupán harisnyaszárat hordtak, amit a térd alatt kötötek meg.

Középkorú asszony ételt, italt visz az aratóknak

Flokon felszoknyát és kendőt, szuka ingvállat, klott magyar lajbitot és másfél szeles, szőttessel díszített gangát visel.

Középkorú asszony kapálásból jön hazafelé

Karton felsőszoknyát, szuka ingvállat, karton nyakra való kendőt, flokon fejre való kendőt és klott surcot visel.

A hátán hamvasban termést hoz vagy fűvet az állatoknak.

Fiatalasszony a vásárból jön hazafelé

Olajos szoknya, duda ingváll (Vizsláson kiskurtának nevezik), másfél szeles ganga és bársony magyar lajbit van rajta.

Olajosnak bizonyos fajta karton anyagokat neveztek az elkészítési eljárás miatt.

A hátán négy lábú tarisznyában hozza a vásárolt kendőt, ruhaanyagot, szalagot, csipkét.

Fiatalasszony a határba megy, tisztítani a búzát

Karton felsőszoknya, duduingváll (kiskurta), karton nyakravaló kendő, surc az öltözete.

A hátán, félvállra téve a hamvasban egy kis elemóziát és vizet visz.

Hazafelé majd az állatoknak hoz benne fűvet.

A hóna alatt az aszotka szúrkálónak nevezett szerszám. A búza közül ezzel szúrkálták ki az aszatot.

Fiatalasszony sárgatarajú féketőben

Tizenkilencedik század végi félgyász vagy kisünnepi viselet.

Festő felsőszoknya, díszítetlen festő kecele, könyék alatt végződő házivászon ingváll és "gyerehaza" kendő van rajta.

A fején sárgatarajúnak nevezett fékető. A nevét a sárga színű szalagokról kapta, amiből készült. A palócok a fekete mellett a sárga színnel is gyászoltak ezért viselték félgyász idején is.

1920-ig volt divatban.

Bócsi Éva aranykoszorús mester, népviseleti babakészítő népi iparművész

Győrben, a babakiállításon

BESZÁMOLÓK

Turistaházat avattak a Börzsöny északi táján

2014-04-03

Bakancsos turistákat, családokat, és Közép-Európa zarándokait is várja a felújított Pénzásási Erdei Turistaház.

Teljesen megújult az **Ipoly Erdő Zrt.** *Nagyoroszi* közelében álló **Pénzásási Erdei Turistaháza**, amely egyszerre akár 40 főnek is képes kényelmes, kulturált szállást biztosítani a börzsönyi túrák pihenői során. A festői környezetben található ház nem csak a családok és bakancsos turisták igényeit szolgálhatja ki a jövőben, hanem a közelben található, Drégelyvárhoz igyekvő, vagy a Ferences úton haladó zarándokokét is. A megújult épület ünnepélyes avatásán részt vett **Balla Mihály** országgyűlési képviselő, **Dr. Jung László** az MFB Zrt. igazgatója, **Győri Tamás József** az MTSZ igazgatója, míg a házigazdákat az átadáson **Kiss László** vezérigazgató képviselte.

A Pénzásási Erdei Turistaház gyönyörű környezetben, a meredek, vulkanikus kúpra épült drégelyi vár romjainak árnyékában található. A Nagyoroszihoz közeli terület a pihenni vágyó bakancsos turisták mellett cserkészeknek, erdei iskolásoknak is kedvelt szálláshelye lehet a jövőben, ahol megismerkedhetnek a Börzsöny természeti szépségeivel, és a történelmi emlékekkel, legendákkal.

A Pénzásási Erdei Turistaház felújítása során az Ipoly Erdő Zrt. szakemberei arra törekedtek, hogy az épület a lehető legtovább meg tudja őrizni az átadásakor jellemző állapotát, vagyis kisebb karbantartásokkal képes legyen akár évtizedeken át azonos színvonalú szolgáltatásokat és kényelmet nyújtani az idelátogató túrázóknak. A tartóssági szempontok miatt minőségi és ellenálló anyagokat választottak az építkezéshez: a ház vágott cseréptetőt, egyedi fűtést és környezetkímélő, zárt szennyvízkezelő rendszert kapott. A főépület mellett létrehoztak egy nyitott-fedett társalgó részt is azoknak a túrázóknak, akik ugyan nem a házban szállnak meg, de egy hosszabb-rövidebb szünet erejéig kényelmes pihenőhelyet keresnek, hogy elfogyasszák szendvicüket vagy teájukat.

A felújítás részeként egy 70 méter mély kutat is fúrtak az épület közelében: a bő vizű és tiszta forrás folyamatos és jó minőségű ivóvízellátást biztosít a ház vendégei számára. A kívül-belül megszépült épületben egyszerre harminc-negyven fő szállhat meg kényelmesen, a pihenést a tágas és világos konyha, az abból nyíló hálók, korszerű vizesblokk és társalgó teszik még kellemesebbé.

A Pénzásási Erdei Turistaház felújítása az Országos Kék Túra útvonalán zajló fejlesztésekhez kapcsolódik, a „*Bejárható Magyarország*” kormányzati programmal összhangban. A szintén az Ipoly Erdő Zrt. által felújított, Zebegény határában fekvő sátoros táborhelyet éppen egy nappal a pénzásási turistaház megnyitója előtt adták át, és hamarosan a megújult kútbereki turistaházat, a hozzá tartozó sátorhelyeket, illetve a Kisirtáspusztán épült, ugyancsak felújított turistaházakat is újra birtokba vehetik a természetjárók.

Forrás: www.oee.hu Szöveg: Lengyel László Zoltán (szóvivő, Ipoly Erdő ZRT.) Fotók: Karaffa Gyula

Ilyen volt.... és ilyen lett!

Egyszerûen, de igényesen berendezett szobákkal várják a vendégeket

A főszerep a fáé

Költő az élet vonatán

Molnár József:Csillagok, Akácok

Úgy látszik, hogy a váci talaj és a szépséges dunai táj az átlagosnál bővebben termi a poéta lelkű alkotókat. Mint ahogy március utolsó szombatján is azt tapasztalhatta a Madách Imre Művelődési Központ közönsége, hogy ismét eggyel több, nagyon tehetséges költőt tudhat városa szülöttének, polgártársának.

Méltó, szép alkalma volt ez a Költészet Napja közelgő ünnepének. Ekkor mutatták be *Molnár József* első verseskötetét, melyet a Rím Könyvkiadó jelentetett meg a múlt esztendőben. Felelős kiadója *Madár János költő*, a kiadó vezetője. A nyomdai munkák a budapesti Rím Nyomdában és a Pannónia Nyomdában készültek el.

A bemutatón MadárJános is megjelent, s Szombathelyről *Varga Tibor* költő is megtisztelte jelenlétével az eseményt. *Péter Péter* váci költő bevezető szavai között megemlítette, hogy már az Arcok és énekek című antológiában is együtt szerepeltek Molnár Józseffel. A formákról és korszerűségről szólva, többek között arról is beszélt, hogy csodálatos, amikor egy lírai alkotás megborzongat, hat a lelkünkre. Ezt a varázst kell elérni. Molnár József költő megfelel ezeknek a kritériumoknak.

Péter Péter idézte azokat az alkotó munkáiról szóló szakértői véleményeket, miszerint: *”kedvenc műfaja az epigramma, a haiku, a szonett, de kedveli az ütemhangsúlyos verset is. Kiválóan ír szabadverset. A kötött formákat és a szabadvers tartalmi-nyelvi dimenzióit egyidejűleg használja. Mindezt átlengi a filozófikus látás, a létezés egyetemes érzése- A valóság elemei és a transzcendencia törvényszerűségei térben és időben egymásra épülnek verseiben.”*

A verseket *Heil Éva, Csereklye Károly Zoltán és Kocsis György* mondta el. Kocsis György volt egyben az összekötő zene szerzője és megszólaltója is.

Az ilyen ünnepi alkalom azt a már történelminek mondható emlékeket is felidézi a sorok írójában, hogy a világ persze sokat változott a régebbi korok óta, mikor még a költők megengedhették maguknak, hogy csak az írásnak éljenek. Vagy azért, mert voltak birtokaik, vagyoni háttérük. Avagy népszerűségük révén nagyon nagy olvasótáborukra, gazdag mecénásukra, netán üzleti nyelven szólva vevőkörükre támaszkodhattak. Verset azonban mostanság nem olvasnak olyan sokan, hogy ez az utóbbi előfordulhatna. Író és poéta elmegy tanárnak, újságírónak, irodalomtörténésznek, ritkább esetben akár az irodalomtól távolabbinak látszó szakmát tanul, mint például Molnár József, aki az általános iskola elvégzése után a váci gépipari technikumban érettségizett, majd mozdonyvezető lett és ma is ez a kenyérkereső foglalkozása. Tolató mozdonyal dolgozik Pesten, a Nyugati Pályaudvaron, de az is gyakran előfordul, hogy a Budapest-Szob vasútvonalon vezeti a mozdonyt, miközben velünk is megtörténhet, hogy az ő verseit olvassuk utazás közben, s nem is sejtjük, hogy rá vagyunk bízva, kezében a biztonságunk.

A közönség előtti bemutatkozás, ahol sokan körbe vették az esemény főszereplőjét, nem volt alkalmas egy külön beszélgetésre, amelyre később kerítettünk sort. Ámbár sokat tudhattam volna meg magam is a *Csillagok, Akácok* című verseskötet hátsó borítólapjáról, ahol maga a kiadó írta meg a legfontosabb tudnivalókat.

Molnár József 1961-ben született Vácott és most is ott él. Költő, újságíró, mozdonyvezető. Az élet kérdéseinek megszállott kutatója.(újságírást is tanult *dr. Bíró Dénes istenkeresésben, Büki Attila* költő, festőművész az újságírói és a költői tudás megszerzésében segíti. Neves költőkkel ismerkedik meg. Köztük *Turczi Istvánt, Kukorelly Endrét és Kiss Lászlót, a Magyar Versmondók Egyesületének alapító elnökét* említi. *Károly György* költő, a szonettek, jambusok tanítója. *M. Fehér Judit* debreceni költőnő a www.allegoria Irodalmi Művészeti és Közösségi Portál meghívott szerzőjeként tartja számon.

Molnár József rendszeresen jár a Magyar Írószövetség Open Reading (*Szabad felolvasás*) rendezvényeire, bemutatva írásait. Tagja volt az időközben megszűnt Kármán József Irodalmi Társaságnak, tagja a Váci Mihály Irodalmi Körnek, az Erzsébetvárosi Irodalmi Esték szellemi műhelyének. *Péter Péter* váci költő ajánlatára felvették David Arts-ba. *Glenn Maya* festőművész kiállításának megnyitására kért fel Putnoki A. David, a David Arts vezetője.

Tucatnyi folyóirat hevert az asztalon, ahol beszélgettünk. Írásaival többek között szerepel a Kelet Felől, a

Muravidék, az Agria, és a Versmondó című irodalmi lapokban. A Folyó Kortárs Művészeti Magazin aktív résztvevőjeként a költészetnap megemlékezésén ő is felolvasott József Attila budapesti szobránál. Tavaly meghívást kapott az Élő Magyar Líra Csarnokába. Szerepel majd az újra megjelenő Dunakanyar c. folyóiratban is. Amíg idáig eljutott, kezdetben a Vasutasvilág hasábjain jelentek meg a versei, a rövid életű Új Pest Megyei Hírlapban prózai írásait és újságcikkeit publikálta.

Sikerek, irodalmi közélet, aktivitás, család, munka, de még a sport is beleszámít a sűrű életprogramba. A szőlőligeti Liget TE. tagjaként a seniorok bajnokságában üti a teniszlabdát. Hobbyja a rádiók, diktafonok gyűjtése. Beszélgetésünkből és a verseiből is kicseng irodalmi tájékozottsága, figyelemre méltó műveltsége. Említi, hogy nagy könyvgyűjteménye van, nagy számú levelezést folytat olyan partnerekkel, akik jól látják a világot.

Már csak az ősforrásra vagyok kíváncsi. Hogyan és mikor kezdődött ?

-Komolyabban 3-4 éve írok-mondja, de már fiatal koromban is írtam verset. Az első 18 éves koromban még Ady áthallás volt. Huszonhárom éves voltam, mikor behívtak katonának. A feleségemnek írt levelekbe akkor is mindig írtam verset. Büki Attila író-költőnek mutattam meg első versemet. Ő látott tehetséget bennem, de azért azt a verset ma már nem mutatnám meg senkinek sem. Azután évek teltek, sokáig csendben. Figyeltem, készülődtem.

Most megjelent könyvének az Életrajzi vallomások című prózai fejezetében írja: *”Eleinte hidegen hagy, hogy írok. Majd elmúlik-gondoltam. Nem így lett.”*

Tudatosan készült a pályára. Molnár József szerint a jó írásnak, vele együtt néha a sikernek is az a titka, hogy ha költő által írt vers tudatnyitogatón, tovább gondolkodásra készítet. Molnár József Csillagok, Akácok c. könyvét Vácott a Lyra Könyvesboltban lehet megtalálni.

Kovács T. István

Molnár József és József Attila (Fotó: Orbók Ildikó)

Fotók: ifj. Molnár József

Költészet Napja – Spangár díj átadás

Rétság, 2014. április 11.

Rétságban van rangja az irodalomnak és a költészetnek. Nem csak a klasszikusoknak, a távolélt kortársaknak, hanem a helybelieknek is. Éppen ezért több szerző és irodalombarát 11 esztendeje megalapította a Spangár András Irodalmi kört. E művészeti közösség kezdeményezésére került meghirdetésre az alkotói pályázat, melynek értékelésével, és az egyre rangosabbnak számító díj átadásával ünnepli a város a Költészet Napját.

11 év óta küldenek pályázatra alkotásokat, amelyek az évek során több ezer művet jelentettek. A beküldők köre egyre szélesedik, és a verses, prózai írások is egyre igényesebbek, színvonalasabbak. A zsűri döntése alapján a beküldött alkotásokból áll össze az az antológia, amely az évi "termés" legjavát foglalja kötetbe. Az ünnepségre elkészült a 11. könyv, mely 25 szerzőtől közölt irodalom mellett helyi fotósok alkotásai illusztrálnak.

Az ünnepi alkalom hagyományosan kialakult rend szerint zajlott. A megjelenteket az intézmény vezetője, Varga Nándorné köszöntötte. Az önkormányzat nevében id. Majnik László mondott köszöntőt. Ismert versek idézésével kiemelte, hogy a költészet mennyire a mindennapok valóságáról szól azoknak, akik értik a szavát. Majd egy kellemes zenei közreműködést követően Karaffa Gyula, a kör alapító tagja és vezetője szólt a közösség szerepéről, a pályázatról és arról, hogy nem csak az országos irodalmi műhelyek a meghatározók, hanem nagyon fontosak a literatúra helyhez, térséghez kötődő csoportjai.

Az üdvözlő, elemző szavakat követte a díjak átadása. Maga az elismerés Dovák B József képzőművész tűzzománc-plakettje, amelyet ebben az évben is költészet és próza kategóriában adtak át a zsűri által legjobbnak ítélt pályázatok szerzőinek. Vers kategóriában a Kismaroson élő Horváth Ödön költő, műfordító nyerte el a díjat. A prózai pályázatok közül Pribojszky Mátyás citeraművész, író vehette át az elismerő plakettet.

Szép hagyomány, hogy a díjazottak életrajzának ismertetését követően a kötetben megjelent alkotásokból "élő illusztrációként" hangzanak el részletek. A rendezvény végén Karaffa Gyula megköszönte mindenki részvételét, felhíva a figyelmet a kör másik jelentős kiadványára, a Börzsönyi Helikon című havi művészeti folyóiratra, egyben megköszönve a szerzőgárda írásait, hiszen a lapban publikálók jelentős része jelen volt az ünnepségen is. A záró szavakat kötetlen beszélgetések, dedikálások követték, és természetesen meg lehetett vásárolni az antológia ezévi kötetét is. Akik ott nem tudták megtenni, a könyvtárban is beszerezhetik.

Girasek Károly

Karaffa Gyula ünnepi beszédet mond (Girasek Károly fotója)

**A két díjazott, Horváth ödön (jobb oldal) Pribojszky Mátyás (középen) és
Karaffa Gyula a díjátadón (Végh József fotója)**

A tavalyi egyik nyertes, Polgár Vera a nézők sorában (Végh József fotója)

Fotók: Girasek Károly

Az est előadói (Fotók: Girasek Károly)

Pribojszkné Petrozsényi Eszter az előadók között (Fotó: Girasek Károly)

Az est hallgatói és a két díjazott (Fotók: Girasek Károly)

Költészet Napja Érsekvadkerten

Az alábbi vers az Érsekvadkerten élő emberek megszólításával jött létre. Megkérve őket, hogy mondjanak néhány szót, szókapcsolatot, amivel hozzájárulnak a közös költeményhez. Ezeket a szavakat felhasználva született meg ez a rövid vers.

Ébresztgető

Mosoly, gyöngyvirág, futófelhő
anyja karján gyermek, szendergő,
s ahogyan nyílik a világ, ébredő kezében,
úgy lennék a tiéd én is...
néha kicsit, néha egészen

Mosoly, gyöngyvirág, futófelhő
távolba néző... elmerengő...,
s úszó énekét hallva,
s látni ahogyan megrezdül minden-e dalra,
ébrednék én is VELED,
hogy egy kicsit a nyűgöd, bajod, gondod legyek.

(S mindent összebarkácsolta: Gul_aRp)

Elismerő kitüntetés Balog Istvánnak

Lapunk egykori szerzőjének, a természetismereti rovat vezetőjének, **Balog Istvánnak** 25 éve végzett kitartó természetvédelmi-területismereti tevékenysége elismerésül a vidékfejlesztési miniszter, **dr. Fazekas Sándor** a **Föld Napja** alkalmából **Pro Natura emléklakettet** adományozott. Gratulálunk ehhez a díjhoz, s további sok szép sikert, egészséget, víg kedvet kívánok minden olvasónk nevében is! (A Szerk.)

Meghívó

Szkíta napok

Balassagyarmaton,
a Határátkelő Híd mellett
és a Művelődési Központban
május 1-2-3-án.

Ünnepélyes Kopjafa állítás
egykori lakóhelyükön.

Ízelítő a programokból:

Mónus József → íjász bemutató
(Világ és Európa-bajnok cél és távlövő íjász
többszörös távlövő világrekorder)

Közös íjzápor → Hagyomány-
őrzők → Lovas bemutatók
Betyárok → Stb.

Részletek: Kerdojel Hobbi
Egyesület Facebook oldala

Íjászok,
hagyomány-
őrzők
jelentkezé-
sét várjuk.

Tel.: 0036 20/353 8844

„ÖSSZEFOGVA, EGYMÁST VÉDVE”

Szkíta napok

A Kérdőjel Hobbis Egyesület szervezésében

Balassagyarmat, 2014. május 1-2-3.

A kopjafa Kőszeghy Attila fafaragó mester munkája, amely egy „szkíta sziklából” indul Ága-Boga csodaszarvassal a tetején

A hagyományörző napok programjai:

Május 1., csütörtök	Május 2., péntek	Május 3., szombat
MIKSZÁTH KÁLMÁN MŰVELŐDÉSI KÖZPONT: 11.00 SZONDI MIKLÓS rovásoktató A ROVÁS című előadása; Megalakul a Kürt-Gyarmat rovókör Csóri Miklós vezetésével - Csikász terem (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844) 15.00 MÓNUS JÓZSEF világ- és Európa-bajnok csel- és távlövő íjász, többszörös távlövő világrekorder előadása - Csikász terem 16.00 Lovasok, hagyományörzők, íjások gyülekezése a Művelődési Központnál 17.00 Felvonulás megindul Mónus József vezetésével (a videofelvételt minden regisztrált résztvevő megkapja) HATÁRÁTKELŐHELY KAMIONPARKOLÓ: 8.00 Jurták és óriás jurta állítása 10.00 Sakk szimuláns ad Koltányi Imre sakkmeister jelölt (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844) Diszkovácás bemutató; Betyársziget; Állatsimogató Saci csacsival is, 17.20 BEVONULÁS A HATÁRÁTKELŐ HÍDJÁHOZ lovasokkal, történelmi és népi hagyományörzőkkel (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844); Egri Lovasok ünnepélyes fogadása, akik már hétfőn lóháton elindultak rendezvényünkre; Kövári lovastúra fogadása (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844) 17.30 Közös íjzáró (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844); Betyárbemutató a csesztvei lovasokkal; Barantás bemutató; Agárkutya bemutató; Lovas bemutató; Történelmi hagyományörző bemutató; Népviseleti hagyományörző bemutató (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844); Növény- és talajvédők előadása az Ipoly parti élővilágról 20.00 ÓRIÁSI MEGLEPETÉS! ALEXANDER HORSCH szkíta magyar őszene 22.00 Akusztikus gitárest Medgyesi János és barátai Tűzmadarak bemutató; Tábortűz; Égőfűkészítés	HATÁRÁTKELŐHELY KAMIONPARKOLÓ: 10.00 Főzőverseny (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844) 14.00 Az érsekvadkerti íjások bemutatója, íjászokdási lehetőség 15.00 DR. OBRUSÁNSZKY BORBÁLA hun kutató mongol díszvendégekkel SZKÍTÁK, HUNOK, MAGYAROK című előadása (Óriás jurta) 17.00 A nagyszékelyi Kossuth Lajos arcképet bemutatja a tulajdonos: Jéger József, feltaláló, népzeneész, hagyományörző. Közreműködik a Rózsavölgyi Márk Művészeti Iskola népzene tanszakának növendékei. Egyedi citeragyűjtemény bemutató Megtéríthető lesz: Vizsolyi Károlyi biblia másolata, Árpád-házi numizmatikai bemutató, Verses biblia, Képes krónika 18.30 Lovas anyák napi köszöntő műsor, bemutatja a kövári lovarda Főzőverseny eredmény hirdetés. Zsúri: Kovács Zsolt és Kalács papa (Madár edzője), Szabó Bertalan mesterszakácsok 19.00 Csiki Gábor és barátai néptánc és népzenei műsora 19.30 Rimóci Gábor műsora 20.00 DOBRODA ZENEKAR Tábortűz; Égőfűkészítés A szabadtéri programokat a szlovák-magyar határátkelőhelynél lévő híd melletti kamionparkolóban tartjuk.	MIKSZÁTH KÁLMÁN MŰVELŐDÉSI KÖZPONT: 15.00 GRANDPIERRE ATTILA fizikus, csillagász, énekes, író SZKÍTA-HUN-MAGYAR FOLYTONOSSÁG című előadása (Csikász teremben) HATÁRÁTKELŐHELY KAMIONPARKOLÓ: 11.00 Városkörnyéki rejtélyek, emlékek nyomában - Felfedező kirándulás Győri Zsolt hobbirégész vezetésével, részt vesz Grandpierre Attila, dr. Obrusánszky Borbála, Bácsmegei Gábor. A túra indul a határátkelő híd-től. Személyigazolvány vagy útlevél szükséges! 16.45 Tormay Cécile Kór zenés verses műsora 17.00 BÁCSEMEGI GÁBOR feltáró régész SZKÍTÁK GYARMATON című előadása után: KOPJAFÁLLÍTÁS a leletek helyén. Köszöntőt mond: MEDVÁCS LAJOS polgármester 18.30 MATEK KAMILL Szkíta királyság a Pannon Edenben című előadása (Óriás jurta) 22.00 Életfa ünnep ősi magyar szokás szerint, az I. Palóc Világtalálkozó szervezőitől, hagyományörző táltos dobosokkal Tábortűz

TOVÁBBI PROGRAMOK A KAMIONPARKOLÓBAN: Bemutatkozik a Kérdőjel ♦ Szakkörökre jelentkezni lehet ♦ Hobbigyűjtő akció - hűtőmágnes ♦ Indul a Logicard gyerekeknek, felnőtteknek ♦ Bemutatkozik a LOGOSZ ♦ Óriásbuborék-show ♦ Repülőmodell bemutató ♦ Történelmi és népművészeti hagyományörző toborzó Fábri Andrásal ♦ Megismerhető a Kürt-Gyarmat Rovókör ♦ Főzőverseny: a nyertes egy főzőestet tarthat ♦ Kézművesek ♦ Népi játékok ♦ Virág-, könyv- és zászlóvásár ♦ Íjvásár (Kassai Lajos íjából) ♦ Táltos dobosok ♦ Hangerőmérő show (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844) ♦ Galambászás ♦ Fűjfestészet ♦ Kutyagazdi keresés (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844) ♦ Lovaskocsikázás és lovaglasi lehetőség ♦ Íjászokdási lehetőség ♦ A tűzoltólétrás-kocsi bemutatója ♦ Rovó iskola mindenkinek ♦ Megalakul az Íjások Baráti Köre (jelentkezni lehet: 06-20-353-8844)

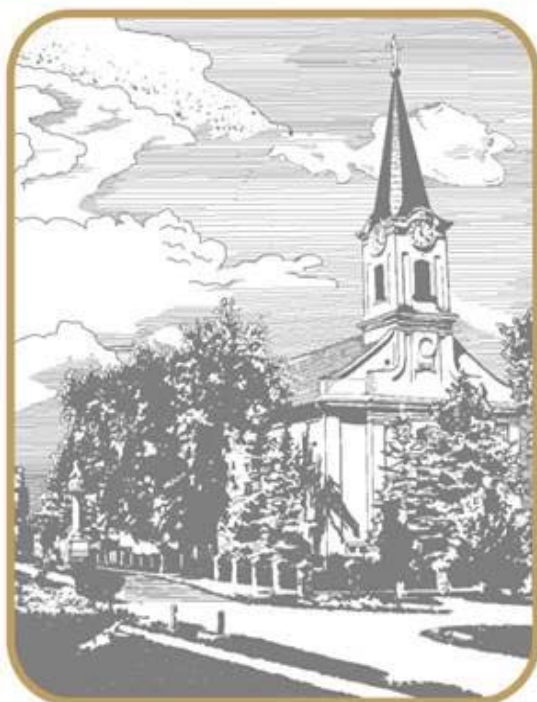
KÍSÉRŐ PROGRAMOK A VÁROS TÖBB PONTJÁN:

Május elsején indul a lovas túra a kövári lovardából, érkezés 16.00-kor a Művelődési Központ melletti füves területre. Érdeklődni: 06-20-275-5720 (lovasok is csatlakozhatnak) Május 1. 10.00: Majális a nyírjesi füvészkertben Május 2. 11.00: Mazzola és Tádé bábjáték a Madách Moziban belépőjegy: 1300 Ft Május 3. 11.00: Barantás bemutató Szécsényi Szondi György hagyományörző csoport Május 3. 19.00: Retro Rock Band koncert a Republik frontembere, „Cipő” emlékére a volt vármegyeházán. Érdeklődni Csolák Csabánál 06-20/993-4519, belépőjegy egyéni felajánlások alapján (tetszett jegy) Május 3. 23.00: Magyaros est folytatódik Pool Cafe-ban

A 20 éves Amicó söröző az Árpád utcában várja mind a 3 nap vendégeit, május 2-án nyílt nap, VAN MÓKA. Bográcsoszás, sütögetési lehetőség. Belépési jelszó: AMIGÓ

A Szkíta Napok ingyenesen látogatható rendezvény, amit a Kérdőjel Hobbis Egyesület nem pályázati pénzből, hanem saját forrásaiból finanszíroz. Ha jól érezted magad, és szeretnél nekünk segíteni, a helyszínen egyéni adománnyal vásárolhatsz "Tetszett Jegyet", ezzel támogatva a rendezvény költségeit. Ha módodban áll más módon is segíteni minket, itt tudod velünk felvenni a kapcsolatot: tel.: +3620-353-8844. Köszönjük!

Sprint távú Duatlon, utánpótlás ranglista verseny

DEJTÁRI

DUATLON

2014. MÁJUS 03. (szombat), Dejtár község

A versenyt Dejtár község Önkormányzata és a BADISZ VSE rendezi.

A verseny fővédnöke: Smitnya Sándor polgármester
Vezető versenybíró: Rónai Ferenc
Technikai Felügyelő: Molnár Jenő
A Szervezőbizottság elnöke: Sztancsik József Dodó
A Szervezőbizottság telefonszáma: +36-20-400-2707
A verseny helyszíne: H-2649 Dejtár, Ifjúság útja 3. GPS X:19165 Y:480038

PROGRAM:

07:30 Versenyiroda nyitás.
09:50 Technikai tájékoztató a versenyközpontban.
10:30 1. Futam: SERDÜLŐ rajt (lányok után 10 perccel indulnak a fiúk).
11:30 2. Futam: GYERMEK rajt (lányok után 8 perccel indulnak a fiúk).
12:30 3. Futam: ÚJONC rajt (lányok után 5 perccel indulnak a fiúk).
13:30 4. Futam: IFI, JUNIOR, FELNÓTT, SENIOR, VETERÁN rajt
(férfiak után 15 perccel indulnak a nők)
15:40 Eredményhirdetés, díjátadás.

A versenyre és a versenypályára vonatkozó adatok:

A futópálya sík, beton és földút, a depó területén füves talajú. A depó hossza kb. 60 m. A kerékpározás, zárt pályán történik, vegyes minőségű aszfalton. A leghosszabb kör (~ 6,7 km) szintkülönbsége 39 m. A kerékpározás során a bolyozás engedélyezett. Az utánpótlás korosztályoknak az áttételszabály betartása kötelező. A futás és a kerékpározás is oda – vissza pályán történik, esetenként több körben. Kerékpározás során a fejtető használata kötelező. Az időmérés kézzel történik, ezért a rajtszámot a verseny ideje alatt végig jól láthatóan kell viselni. A versenyen a személtelési zónák a belső fordítók után lesznek kijelölve. Az ezeken kívül történő személtelés büntetést von maga után (VSZ. 34. §.). A versenyen az MTSZ versenyszabályzata érvényes.

Indulási jogosultság:

A versenyen bárki - a saját felelősségére - indulhat. A versenyiroda 07:30-kor nyit. A rajtszámok felvétele és a helyszíni nevezés az adott verseny rajtja

A programváltoztatás jogát fenntartjuk!
Friss információk a honlapunkon:
www.dejtar.hu

 badiszvse

Európa
a polgárokért

A projektet az Európai Unió finanszírozta az „Európa a polgárokért” program keretében.

ÍRÓ-OLVASÓ TALÁLKOZÓ

Szanda

IKSZT
Kémencésház

2014.május 10-én
16:00

bemutatkozik **Nagy
Noémi**
költő

Novemberi hozsanna

Fáj ez a csend, mi elrejt előlem

Üresség

Száraz avaron sárguló emlékkép

Hangfoszlány

Madár torkából fel-felsejlő ének

Elillant

Ködesepek mosdatnak fázós fákat

Várok

Míg imára kulcsolja kezét a november

A VÁCI VILÁGI VIGALOM
idején

Vidám Költészet

címmel
a klasszikusok mellett, kortárs költők
„irodalmi karikatúrái” hangoznak el

*2014. július 20. – vasárnap – 18 órai
kezdettel a Mároki kocsmá udvarán.*

/ Vác - nagyállomástól 20 méterre /
(Vác, Széchenyi u. 40.)

Esős napon az emeleti teremben.

Közreműködnek:

Heinl Éva, Csernák Zsuzsa, Péter Péter,
Kocsis György.

Szerkesztette:

Székelyhidi Ferenc és Péter Péter

ATHÉNÉS TALÁLKOZÓK

Folytatódik nyílt alkotói találkozónk és irodalmi felolvasásaink havi rendszerességgel megtartandó sorozata.

Helyszín: Idősek Átmeneti Otthona

Pásztó, Sport utca (a kórház mögött)

Időpontok (havonta minden második szombat du. 14.00-tól):

2014.

Május 10. szombat 14.00

Nyári Szünet

Szeptember 13. szombat 14.00

Október 11. szombat 14.00

November 8. szombat 14.00

December 13. szombat???

(Ez egy ledolgozós munkanap lesz. Addig majd pontosítjuk.)

14.00 Felolvasás, kb. 15.00 Batyus Buli.

A TISZTÚJÍTÓ KÖZGYŰLÉS EREDMÉNYE:

Elnök: Pászti Szabó Zoltán

Aelnök és képzőművészeti csop.vez.: Oláh Ferenc

Titkár és pénzügyi ell. csop. vez.: Nógrády Andorné Ildikó

Irodalmi csop.vez.: Kiss-Simon Miklós

Pénztáros: Szökéné Zsuzsika

Felhívásainkra, rendezvényeinkre és programjainkra minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Érdeklődni lehet: athene.paszto@gmail.com

és paszti.szabo@gmail.com címen

Részletek és egyéb információk: www.athenefala.hu

ZENEAJÁNLÓ

Szerzői magánkiadásban megjelent **Weixelbaum Laura** CD-je, a *Horror Sacer* című album, amin 20 dalt hallgathatnak meg a csodálatos tehetségű fiatal művésztől. Laura tekerőn, dudán, furulyán játszik, énekel, fest, performanszok szereplője, tagja a Hollóének Hungarica zenekarnak. Fellépett januárban a Palóc múzeumban, ahol az Ipolydamásdi-Helembai maskarázókról tartott előadást Németh Péter Mikola költő, és lánya Németh Zsófia néprajzos.

Laurát megtalálják a neten, honlapja a www.lauraweixelbaum.hu. Ajánlom figyelmükbe az egyéb helyeken, így a youtubon is meghallgatható dalait, böngésszék a netet, szép élményben lesz részük. A Szerk.

www.lauraweixelbaum.hu

KÖNYVAJÁNLÓ

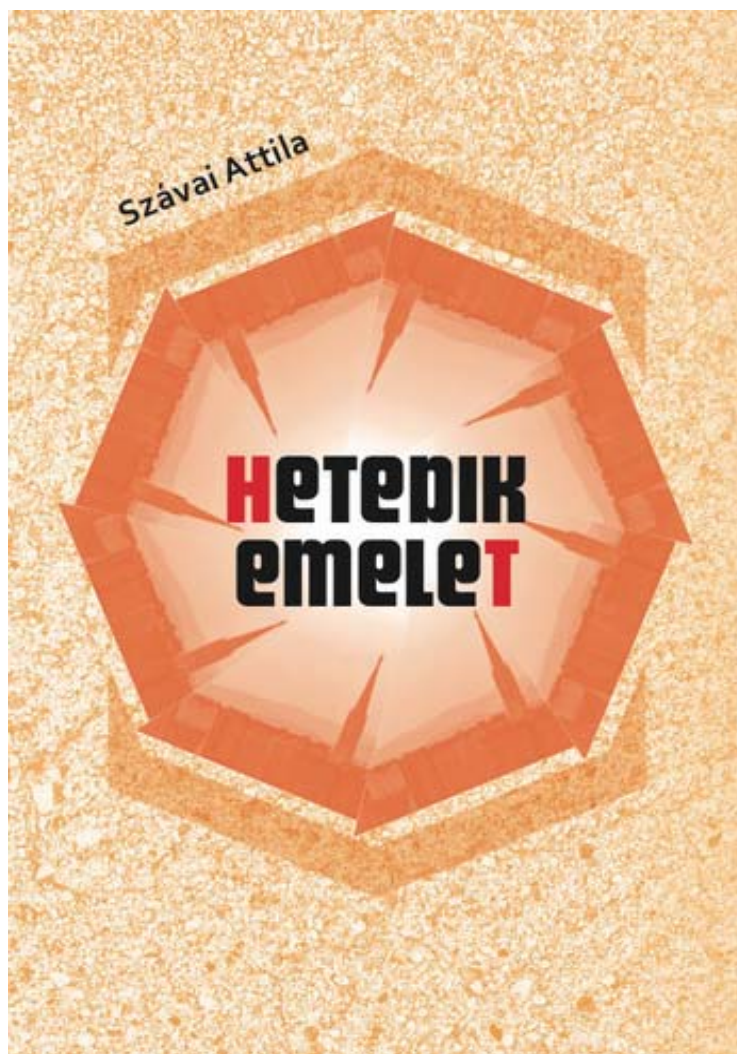
Üzenetek, vallomások, strófák

A rétsági Spangár András Irodalmi Kör
antológiája

2014

Vásárolható a Rétsági Mûvelődési Ház és Könyvtárban

Hetedik emelet. Terasz. Kiállhatunk ide, benézhetünk nyitva hagyott ablakokon, vagy a tűzfalak mögé képzelhetjük a kötetben ábrázolt figurákat. A tűzfalak és félig elhúzott függönyök mögé tekintve különös élethelyzetekbe, karakterekbe nyerhetünk bepillantást. Fogjuk meg bátran a terasz korlátját, kapaszkodjunk meg.

A szerző nem kíméli figuráit — és általuk az olvasót —, ha iróniáról, humorról van szó. A környező lakásokban találhatunk többek közt temetkezési vállalkozót, hangtechnikust, sikeres, de boldogtalan parfümkészítőt, kiderül, hogyan lesz egy filozófusból buszsofőr. Megtudhatjuk, hogyan kell udvarolni egy folyami uszály segítségével, de azt is: portaszító-e egy glória.

Szávai Attila 1978.04.12-én született Vácott. Tagja a JAK-nak, a Tárna Csoportnak, a balassagyarmati Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaságnak, alapító tagja a rétsági Spangár András Irodalmi Körnek. Írásai megjelentek: Palócföld, Irodalmi Jelen, Irodalmi Szemle, Műút, Új Szó, Nimród, Váci Polgár, Nógrád Megyei Hírlap. (*Hogy el ne feledjük: A kezdetektől hosszú ideig a Börzsönyi Helikonban is jelentek meg írásai, gyakorlatilag innen (is) indult. A Szerk.*) Több irodalmi díj és szakmai elismerés követi eddigi művészeti munkáját. Elsősorban prózai írásai ismertek, novelláira jellemző az ironia, humor, lírai képek, szatíra, a groteszk és az abszurd.

Eddigi kötetei: Mászóka, (Kapu Könyvek 2007), Fészercsend, (Kapu Könyvek 2008), Optikai tuning, (Palócföld Könyvek 2009)

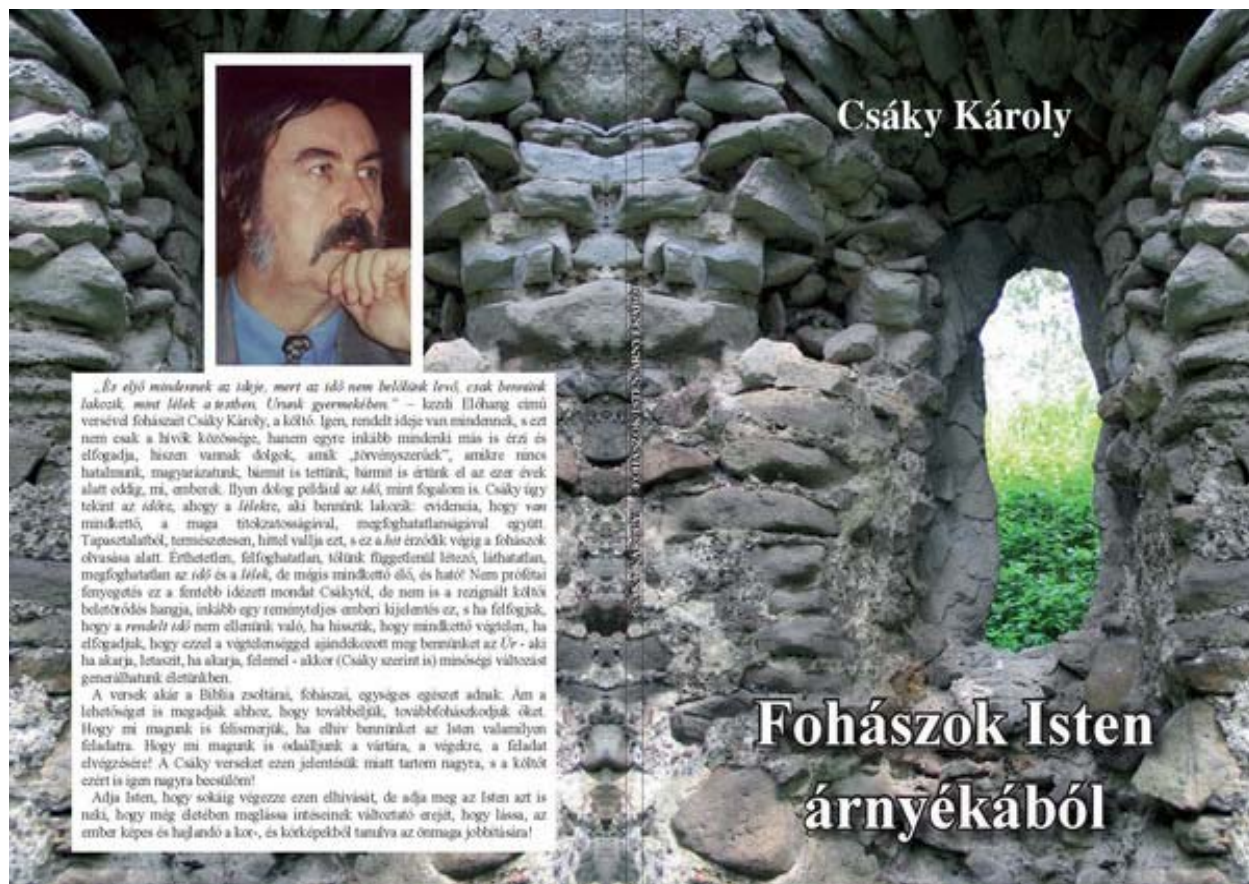
Megjelent Csáky Károly verseskötete: Fohászok Isten árnyékából címmel

Öt ciklusba szedte össze legújabb verseit Csáky Károly, s ezekből a ciklusokból elkészült egy szövet, egy kor-, és kórkép. Találó ez az alcím, hiszen minden *ima*, *fohász* egyben vallomás is az emberi lélek (s így a világ) éppen aktuális állapotáról, vágyairól, szándékairól, s arról, mit szeretne megváltoztatni jelenvaló világunkban a gondolkodó (fohászzkodó) ember. Sajnos, a világ olyan, hogy állandóan lenne mit megváltoztatni benne.

A *költők* és a *próféták* általában sötét képekkel festik le a *világot*, általában „munkájuk” s a feladatuk a figyelmeztetés. Figyelmeztetni pedig csak szigorral, kemény, sokszor az emberi fülnek kellemetlen szavakkal lehet. Ám míg a *próféta* a *feladatát* konkrétan az *Istentől* kapja az *írások szerint*, addig a *költőnél* ez az *elhívás* nem ilyen egyértelmű, főleg a mai napokban. Sok önjelölt „próféta” támad az „írástudók” között, s azt gondolják, feladatuk csupán a szórakoztatás, a szavakkal való zsonglörködés, a brillírozás. (Manapság az irodalom többnyire ilyen. Nincs küldetésstudata, feladata, elhívása, kapott feladata.) Általában önmagukkal is lehitetik ezek a „próféták”, hogy erre a „feladatra” Isten jelölte ki őket, ám ahogy a jó fa is a gyümölcséről ismerszik meg, őket is tevékenységük eredményeiről ismerhetjük fel/meg.

A versek akár a Biblia zsolttárai, fohászaik, egységes egészet adnak. Ám a lehetőséget is megadják ahhoz, hogy továbbéljük, továbbfohászkodjunk őket. Hogy mi magunk is felismerjük, ha elhív az Isten valamilyen feladatra. Hogy mi magunk is odaálljunk a vártára, a végekre, a feladat elvégzésére! A Csáky verseket ezen jelentésük miatt tartom nagyra, s a költőt ezért is igen nagyra becsülöm!

Adja Isten, hogy sokáig végezze ezen elhívását, de adja meg az Isten azt is neki, hogy még életében meglássa intéseinek változtató erejét, hogy lássa, az ember képes és hajlandó a kor-, és kórképekből tanulva az önmaga jobbítására! A Szerk.

FELHÍVÁS

Börzsöny Múzeum Baráti Köre

Székhely: 2628 Szob, Szent László u. 14. Postacím: 2628 Szob, Pf. 22.

Adóig.sz.:18695931-1-13 * Bankszámlaszám: 11742269-20503828 *

E-mail: bmbkke@gmail.com * Honlap: bmbkke.hu

ELŐFIZETŐI FELHÍVÁS ! A BÖRZSÖNY ERDEI ÉS VIZEI BÖRZSÖNYVIDÉK 5.

Idén jelenik meg kiadásunkban a

Börzsönyvidék könyvsorozat 5. köteteként **A Börzsöny erdei és vizei c. könyv**, amelyhez kéziratok az alábbi szerzőktől érkeztek be eddig.

Karátson Dávid: Két vulkáni hegység között - A Dunakanyar kialakulása

Mari László: Alsó Ipoly-völgy magyarországi szakaszának természetföldrajzi viszonyai

Barina Zoltán: A Börzsöny-vidék korai botanikai kutatásának kiemelkedő alakjai

Batizyi Zoltán: A Dél-Börzsöny erdei a középkorban

Hála József: Vízilények néhány Ipoly menti falu hiedelemvilágában

Király Pál: A Börzsöny erdőképét formáló természeti-társadalmi tényezők

Koczó József: A folyóvizek energiájának hasznosítása az Alsó-Ipoly mentén

Szilágyi Miklós: A dunai és ipolyi halászat legfőbb jellemzői

Teszáry Károly: Természetvédelem és erdőgazdálkodás a Börzsönyben

ELŐFIZETÉS MÓDJA

Nyáron kerül sor a könyv bemutatójára, amikor személyesen tudjuk átadni az előfizetőknek járó példányokat.

Az előfizetői ár: 2000 Ft/db,

amely teljesíthető átutalással (bankszámlaszám: 11742269-20503828) vagy csekkben történő befizetéssel (csekk igényelhető: bmbkke@gmail.com címen) (Eladási ára 3000 Ft/db lesz).

A könyvben megjelenő előfizetői listát március végén zárjuk le, amelyben a befizetés szerint megadott nevet tüntetjük fel. **Minden egyes előfizetés komoly segítségnek számít,** ugyanis a nyomdaköltségnek felére sikerült pályázati támogatást elnyernünk.

Korábban
megjelent
köteteink

Megtisztelő előfizetésüket
előre is megköszönve:

Börzsöny Múzeum Baráti Köre - 2014. január

Az évfordulóra megjelent, keressék a postákon

FELHÍVÁS

történelmi emlékek gyűjtésére az Alsó- és Középső-Ipolymente valamint Párkány és környéke lengyel menekülteket befogadó településein

2014-ben lesz 75 éve, hogy a náci Németország Lengyelország elleni támadásával 1939. szeptember 1-jén kezdetét vette a második világháború. Ugyanakkor szeptember 17-én a sztálini Szovjetunió Vörös Hadserege is – a nem egészen egy hónappal korábban kötött, évtizedeken át eltitkolt – német-szovjet megneemtámadási szerződés titkos záradéka alapján megtámadta a szövetségesei által magára hagyott lengyeleket. A túlerővel szemben kilátástalan küzdelem alatt, majd az összeomlás után lengyel katonák és civilek tízezrei érkeztek Magyarországra. Teleki Pál kormánya ugyanis befogadta, s a nemzetközi egyezmények alapján internálta a lengyel menekülteket.

Az Ipoly völgyében üresen álló határörlaktanyákban is létesítettek táborokat. Ismereteink szerint 1939 – 1945 között az Alsó-és Középső-Ipoly völgyében Szob, Helemba, Leléd, Ipolyszalka, Letkés, Ipolypásztó, Ipolybél, Vámosmikola, Ipolyság, Tesmag, Drégelypalánk, Ipolyhídvég, Dejtár, Ipolybalog, Nagycsalomja, Kóvár, Ipolyvarbó és Ipolytarnóc, továbbá Párkány, Garamkövesd, Dunamocs, Ebed, Bény és Zselíz fogadott be lengyel katonai és polgári menekülteket.

A lengyel menekültügy feldolgozása országosan megtörtént, illetve folyik. A menekültek viszontagságos sorsa tovább él az Ipoly-völgy idős (80 év feletti!) lakóinak emlékezetében. A szemtanúk, kortársak, személyes emlékeket őrzők egy része még köztünk él. A felnövekvő fiatal nemzedékek viszont nem biztos, hogy tudomással bírnak településük egykori befogadó voltáról.

A helyi emlékek megőrzése és átörökítése érdekében – a 75. évforduló emlékéve keretében – Ipoly menti és párkányi civil szervezetek a budapesti Lengyel Intézet védnökségével jelen felhívásukkal gyűjtő és feldolgozó munkára ösztönzik a magyarországi és szlovákiai határ menti települések fiataljait, diákjait és felnőtt lakosait.

Javaslat a gyűjtendő emlékek körére

- Fotók (pl. a menekültek elhelyezésére szolgáló épületről eredeti felvételek, vagy a mostani állapot megörökítése; képek a menekülttábor lakóiról, közös felvételek a helyi lakosokkal – fontos: kik? mikor? hol? kié?; a régi képek hátoldalán ezek általában megtalálhatóak!)
- Dokumentumok, iratok a településről (pl. a menekültek létszámára, elhelyezésére, élelmezésére vonatkozó iratok; levelek, képeslapok, feljegyzések; korabeli újsághírek a helyi vagy regionális sajtóból)
- Visszaemlékezések gyűjtése – oral history (dokumentálás: hangrögzítés vagy videofelvétel)
 - a *80 év feletti* lakosok körében: milyen családi emlékeket őriztek meg a menekültekről; magyarok és lengyelek együttélése; a menekültek részvétele a vallási életben, kulturális tevékenységben; gyermekszületés, haláleset volt-e (historia domus, anyakönyv, síremlék); mikor szűnt meg a tábor; maradtak-e itt a menekültek közül (házasságkötés, letelepedés); a helyiek tartanak/tartottak-e kapcsolatot valakivel a befogadottak közül; személyek, életsorsok;
 - a *fiatalabb idősök* körében: a település emlékezetében miként őrződött meg a menekülttábor, a lengyelek befogadása.

A menekülttábor emlékének ápolása

- Őrzi-e a településen emlékmű, emléktábla esetleg szobor a lengyel menekültek befogadását?
- Tartanak-e rendszeres vagy alkalmankénti megemlékezést, emlékünnepeket?
- Jelent-e meg az utóbbi évtizedekben a helyi vagy regionális sajtóban a menekültekről cikk, írás?
- Jelent-e meg a menekültügyről önálló helyi kiadvány, vagy helytörténeti munkában történik-e említés a lengyelek befogadásáról?

- Volt/van-e szervezett kapcsolattartás a település (önkormányzat, iskola, egyház, civil szféra) és az egykori lengyel menekültek vagy a menekültüggyel foglalkozó szervezetek között?
- A „szempontsor” tetszőlegesen bővíthető, szűkíthető, egyéni ötletekkel gazdagítható!

A gyűjtés anyagát és feldolgozását a település őrizze!

- fényképek, dokumentumok másolása
- interjúk magnó/MP3-as felvétele (kivel, hol, mikor ki készítette)
- videofelvétel
- a településen elkészült alkotás/ok/ bemutatása az emlékév keretében
- elhelyezés: helyi múzeum, kiállítóhely, tájház/faluház/helytörténeti gyűjtemény
- hasznosítása: a helytörténetírásban, -oktatásban

Az emlékév indítása

A lengyel menekültek magyarországi befogadásáról, a menekültügy emlékének ébren tartásáról emlékév meghirdetését, továbbá a gyűjtőmunkára „ráhangoló” tanácskozás és **megemlékezés** megtartása.

Helyszín: Vámosmikola, Fővárosi Önkormányzat Idősek Otthona

Időpont: 2013. szeptember 21.

A vámosmikolai lengyel menekülttábor és emlékének ápolása.

Jelen összeállítás (tervezet) az ott elhangzott javaslatokkal kiegészítve készült el.

Alkotói bemutató

A gyűjtés anyagát a menekültügy történetének kutatói, feldolgozói is hasznosíthatják, ezért célszerű ennek megfelelő archiválása. Az elkészült anyagokban tüntessék fel a készítő/szerzők nevét, az adatközlők nevét, életkorát és a felhasznált irodalmat.

Ezt elősegítendő, a vidék befogadó településein a lengyel menekültekkel kapcsolatos gyűjtés alkotásaiból emlékbemutatót hirdetünk. A bemutatón power point-os prezentáció (kép, szöveg, hangfájlok, kb 40-50 dia) vagy videó (mindkét esetben max. időtartam 10 perc) készítésével lehet részt venni. Az alkotások elkészítésére településenként 2-3 fős csoportok jelentkezését várjuk 2013. november 15-ig a lengyeltabor@gmail.com címen. A bemutatón résztvevők nevén kívül kérjük a gyűjtést segítő felnőtt (pedagógus, könyvtáros, népművelő) nevét is megküldeni!

Az emlékek összegyűjtésére és feldolgozására 2014. május végéig kerüljön sor. Az elkészült alkotásokat e-mailben, pendrive-on, CD-n vagy DVD-n kérjük leadni.

Szobon a nyár elején lengyel-magyar emlékmisét, a helyi és környékbeli településeken végzett gyűjtőmunkából bemutatót tervezünk.

A térségben elkészült alkotások bemutatására, a gyűjtő-, feldolgozó munka szakmai értékelésére, a lehetőségek szerinti elismerésére a 75. évforduló alkalmával, 2014. szeptemberében kerüljön sor.

Az elkészült alkotásokat DVD-n szeretnénk rögzíteni, melyet támogatóink és az alkotások készítői is megkapnak.

(Többszöri próbálkozás után sem sikerült pályázati támogatást elnyernünk az emlékek összegyűjtésével kapcsolatos tevékenység elismerésének támogatására. Várjuk a települések, önkormányzatok, civilszervezetek ez irányú támogatását!)

Emléktáblák elhelyezése

A menekülttáborokkal kapcsolatos emlékek összegyűjtésével párhuzamosan az érintett települések önkormányzatai, civil szervezetei fontolják meg, hogy ha még nincs emléktáblájuk, hajlandók volnának-e ezeket elkészíttetni, finanszírozni és 2014. szeptember végéig ezeket leleplezni. A költségek fedezésére, az ünnepségek megtartására pályázni is lehetne, pl. a Visegrádi 4-ek alapból. Balogh Gábor, Ipolybalog település ny. polgármestere közreműködését ajánlja fel a Szent György Lovagrend Visegrádi Magisztrátusa

és Felvidéki Nagypriorátusa nevében. Az ünnepélyes alkalmakkor jelenlétüket is biztosítanák. A lovagrendnek hagyományörző tagozata (bajvívás) is van, közreműködésüket szintén igényelhetnék a települési rendezvényeken.

Megemlékezések a 75. évfordulón

Az emlékév zárására 2014 szeptemberében, a menekültek befogadásának 75. évfordulóján ünnepség keretében kerülne sor.

Konferencia Párkányban.

Záró ünnepség Vámosmikolán (bajvívás, katonai bemutató, népi együttesek fellépése)

Időpont: 2014. szept. 20.

Vámosmikola, 2013. szeptember 21.

Ipoly Menti Kulturális és Turisztikai Társaság
Ipolyszalka/Salka

Szent György Lovagrend Visegrádi
Magisztrátusa és Felvidéki Nagypriorátusa

LIMES – ANAVUM Regionális Honismereti
Társulás Nána

Honti Múzeum és Simonyi Lajos Galéria
Baráti Köre Ipolyság/Šahy

Börzsöny Múzeum Baráti Köre
Szob

Vámosmikolaiak Kulturális Egylete
Vámosmikola

A felhívást szövegezte, a szalkai és a vámosmikolai találkozók elhangzott véleményeket beépítette:
dr. Koczó József.

Kapcsolat: Lenkó Gyuláné 06-30-363-8474 erna.polski@gmail.com

Program email címe: lengyeltabor@gmail.com

Kérjük, lehetőség szerint a program email címét szíveskedjenek használni.

E havi számunk szerzői:

Bocsi Éva () Salgótarján, népviseletes babakészítő népi iparművész
Borsi István (Budapest, 1957) Diósjenő, szellemi szabadfoglalkozású, író
Börzsönyi Erika (Pásztó) Budapest író, költő
Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság, helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest, költő, szerkesztő
Elbert Anita () Veszprém, tanár, író, költő
Handó Péter (Salgótarján, 1961) Sóshartyán, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007) református lelkész, költő
Kardos Gy. József (Felsőpáhok, 1940) Keszthely, író, nyugalmazott tanár
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas köztisztviselő, költő
Kerekes Tamás(Budapest, 1957) Kisecset, író
Kiss-Simon Miklós () Baglyasalja, író, költő
dr. Koczó József (Peröcsény, 1950) Vámosmikola, helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró, író
Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Makkai László(Budapest, 1953) Kosd, zenész, szövegíró, költő
Maruzs Éva (Körmend, 1945) Salgótarján, író, babakészítő
Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942) Kecskemét, tanár, író
Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda, tanár, költő
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő, restaurátor
H. Túri Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő, író, előadó
Szávai Attila (Vác, 1978) Vác, író, újságíró
Székács László (Budapest, 1946) Budapest, nyugdíjas mérnök, költő
Szűk Balázs (Eger, 1960) Debrecen, középiskolai tanár, író, költő
Vasvári Zoltán (Budapest, 1958) Budapest, etnográfus, művelődéstudomány
Vasi Ferenc Zoltán (Tata, 1966) Tata, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász
Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő, helytörténész, múzeumigazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385
+3630-531-4698

Email cím:

karaffagy@ gmail.com

borzsonyihelikon@ gmail.hu

hgev@ freemail.hu

Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu
www.karaffagy.freewb.hu
www.karaffaboros.freewb.hu
www.retsag.net

Terjesztés: kizárólag ingyenesen letölthető PDF formátumban.

Internetes lapunkra is vonatkoznak a szerzői jog védelmének szabályai, ezért a Börzsönyi Helikonban megjelent bármilyen anyag más felületen, lapban való felhasználásához az érintett Szerző előzetes engedélye szükséges!

A Börzsönyi Helikon 2012. március 27.-től tagja az Ipoly Eurorégió Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés egyesületének.

2013. október 14. Budapest SYMA csarnokban, a sikeres nők rendezvényén